

Gura satului și alte nuvele

Ioan Slavici

Conținut

Articole

Budulea Taichii	1
Gura satului	24
La crucea din sat	47
Popa Tanda	60
Pădureanca	69
Scormon	127

Referințe

Sursele și contributorii articolului	131
--------------------------------------	-----

Licențele articolului

Licență	132
---------	-----

Budulea Taichii

**Budulea
Taichii**

de Ioan Slavici

I

De-mi părea bine? Dar se-nțelege că-mi părea bine. Când mi-l aduc aminte pe dânsul, mi se desfășoară înaintea ochilor întreaga lume a tinereților, cu toate farmecele ei, acuma pierdute pentru totdeauna; și nici unul dintre noi toți, care împreună am trecut prin acea lume, nu poate să se gândească la tinerețile sale fără ca să-i treacă, așezat, retras și întotdeauna înțelept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor, pentru că Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturor.

Mie, îndeosebi, mi se cuvenea oarecare întâietate la împărțeala părerilor de bine, pentru că eu îl știam încă din copilărie și eram prieten chiar și cu Budulea cel bătrân.

Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decât cellalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zâmbea mereu când vorbeai cu el. Fără de dânsul nu se putea nici un fel de veselie în sat la noi, fiindcă el cânta mai bine decât toți și din vioară, și din cimpoi, și din fluier, iară pe Huțu îl ducea întotdeauna cu sine, deoarece Budulea fugise cu un scriitor al satului, și nu putea să-l lase pe copil singur acasă. Când Budulea cânta din vioară, Huțu ținea cimpoile, iară când oamenii se săturau de vioară, Budulea schimba cu feciorul său. Fluierul îl purta Budulea totdeauna în șerpar; altfel nu l-am văzut de când îl țin minte și nici nu-mi pot închipui un Budulea fără de fluier în șerpar.

La praznic și la ziua numelui știam de mai nainte că are să ne vie Budulea cu mulți ani, cu spor în casă și cu belșug la masă: așa m-am trezit eu; ce va fi fost mai nainte, nu știu.

Îmi aduc numai aminte că eram copil mic și că priveam când la piciorul cel scurt al lui Budulea, când la Huțu, care ședea cu cimpoile într-un colț al casei. Mai țin apoi minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoile, și că era băiat bun, căci nu s-a supărat, deși era mai mare decât mine.

În urmă, la școala din sat, mă bătea câteodată el pe mine, dar nici atunci nu era supărat, deși totdeauna eu mă legam de el.

Căci dascălul nostru era un om neobosit, și fiindcă Budulea peste săptămână mergea la lucru, el zicea mereu: "Măi Buduleo, nu mai purta și copilul cu tine; pune-i o bucată de pâine în traistă și trimite-l la școală, ca să-mi bat și eu capul cu dânsul". Iară Budulea era om cuminte și înțelegea că dascălul nu are altă treabă decât să-și bată capul cu copiii oamenilor. Un singur lucru îl mai punea pe gânduri: parcă tot nu-i venea să creadă că și Huțu are să învețe carte.

Când eu începusem a umbla la școală, Huțu era printre băieții de care îmi era frică.

Îl văd parcă și acum umblând cu o vergea în mână pe dinaintea băncii și privind de la înălțimea diregătoriei sale de "cenzor" cu o strașnică neîndurare asupra noastră, care nu străbătuserăm încă în adâncimile tainicului "Buki-az-ba" și nu știam că "mizlete-ije-ludi-iâr" va să zică "milă".

Povățuit de mâna lui am trecut aceste adâncimi pe nesimțite. Întorcându-mă acasă după cele dintâi ceasuri petrecute la școală, sufletul îmi era plin de minunățiile ce văzusem. Închipuirea mea de copil era prea slabă spre a putea aduna atâta sumedenie de copii la un loc, și toți acești copii, pe care îi văzusem acum în aievea, ședea tăcuți, nemișcați și cu ochii țintiți la învățător: îmi era ca și când m-aș fi întors din altă lume, și când maica mă întreba ce-am văzut la școală, în uimirea mea nu știam să-i spun altceva decât c-am văzut pe Huțu lui Budulea plimbându-se cu bățul în mână și că acum nu-l mai cheamă Huțu, ci Mihail Budulea, ca pe taică-său cel cu cimpoile.

Și fiindcă eram nerăbdător și doream să văd iar pe Huțu cu bățul, m-am dus și după prânz la școală. Simt și acum adâncă dezamăgire ce mă cuprinsese când văzui pe un alt băiat cu vergeaua, căci în zadar, atât de strașnic ca el nu mai era nici unul.

Dar peste puțin iar a venit Huțu, ne-a luat pe noi, care eram mai mici, și ne-a scos afară, iară după ce ne-a scos afară ne-a pus în rânduri și ne-a întrebat dacă știm să stăm într-un picior. Eu am stat mai bine și mai mult decât toți ceilalți băieți; pentru aceea eram foarte fericit și, întorcându-mă acasă, i-am arătat mamei cum zice Huțu ca să stai într-un picior și i-am spus că Huțu e cel mai mare în școală și că a vorbit cu mine și c-a zis că eu stau mai bine decât toți ceilalți într-un picior.

După aceea m-am dus iar la școală. Mama-mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat pe amândouă pentru dânsul; dar am plecat plângând de la școală și plângând am ajuns acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau.

Și fiindcă prea eram nenorocit, mama a trimis pe Barbura să aducă pe Huțu, pentru ca să-i dau cele două pere: iară de aci înainte, mergând la școală, el trecea totdeauna și mă lua și pe mine.

Pus fiind astfel sub ocrotirea celui mai strașnic dintre "cenzorii" din școală, nu mă mai temeam de nimeni și de nimic.

Știam, afară de aceasta, că și eu trebuie să mă fac odată ca Huțu, și pentru aceea îi prindeam apucăturile și, înainte de toate, din copil neastâmpărat ce eram, mă făcui un băiat așezat și înțelept ca dânsul. Nu-i vorbă, el era tot mai așezat și mai înțelept decât mine; dar când îl vedeam pe el zicând *Tatăl nostru*, citind irmosul ori cântând *Apostolul* în biserică, inima îmi bătea mai tare, căci un glas tainic îmi șoptea: "Și tu vei fi odată ca dânsul". Mergeam dar totdeauna cu el, de el ascultam totdeauna și la dânsul căutam scăpare când eram năpăstuit.

Căci Huțu era puternic, pentru că dascălul nu ținea la nimeni mai mult ca la dânsul.

Iară dascălul avea cinci copii, care toți cinci erau fete. Neli era cea mai mare și avea obiceiul să sară peste bănci. Livia era cât mine și vorbea totdeauna până ce dascălul n-o pune în genunchi; Veturia ședea între băieți și se cotea cu ei, iară Mili abia știa să umble și nimeni n-avea voie s-o poarte în brațe afară de Huțu, pe care dascălul îl însărcinase cu purtarea de grijă pentru dânsa. Pentru aceea nici Mili nu voia s-o poarte altul de mână ori s-o ție în brațe și plângea când el se depărta de dânsa; câteodată numai, când Huțu voia să se joace de-a mingea cu ceilalți băieți, mi-o lăsa mie, iară eu vorbeam cu ea, o purtam de mână, o țineam în brațe și eram foarte fericit.

Eu m-am dus apoi la școlile cele mari din oraș, iară când m-am întors, peste un an, acasă, Huțu era tot mare, dar îmi părea mai puțin strașnic. Nu-i vorbă, și acum zicea *Tatăl nostru*, cânta chiar în strană și citea *Apostolul* în biserică, și acum purta pe Mili, ba chiar și pe Lincă cea mică în brațe; el cu toate acestea îmi părea cam prost, ba câteodată chiar grozav de prost. Dar tot țineam la el, fiindcă era băiat domol și intra totdeauna în voile mele.

Dacă însă acum Huțu îmi părea mie grozav de prost, eu îi păream lui grozav de înțelept.

Într-o zi el însuși mi-a mărturisit-o aceasta, deși numai așa — cam pe departe.

Eram în pădure; adunaserăm alune și el mi le spârgea, luând din când în când câte una și pentru sine.

— Uite, îmi zise el nedumerit, taica zice că dascălul zice să mă duc și eu la școală la oraș ca să mă fac dascăl: ce crezi tu, aș putea să învăț acolo cu voi?

— Pentru ce nu?

— Vezi că nu știu ungurește, răspunse el, privind deznădăjduit la mine.

— Ai să înveți.

— Dar cum să învăț, când dascălul vorbește numai ungurește și eu nu înțeleg nimica din cele ce zice?

— Așa-i! răspunsei, înțelegând acuma și eu că în adevăr Huțu e cu mult mai prost decât ca să poată înțelege pe dascălul cel unguresc, care nici nu e dascăl, ci profesor.

Altfel, eu știam de mult că e vorba ca Huțu să meargă la școală. Căci dascălul nostru era un om neobosit, iară Budulea ținea foarte mult la el.

Încă de demult nea Budulea era nedumerit. Îl vedea pe Huțu citind din carte ori scriind fel de fel de lucruri pe hârtie și nu-i prea venea să creadă că toate sunt așa cum i se par lui. Tot mai înțelegea ca omul să scrie și ca să știe ce a scris el însuși, fiindcă aceasta nu era decât un fel de răboj. Când vedea însă pe Huțu citind din cartea ceea ce au scris alții, îl cuprindeau îndoielile și-i zicea de obicei: "Ba să mă ierți; asta o știu pe de rost". Huțu își dădea silința să-l lămurească și să-i arate și lui cum se citește; însă când Budulea se uita la slovele încurcate, îl cuprindea un fel de amețeală, fiindcă era peste putință ca cineva să le descurce. Într-o duminică Budulea i-a zis lui Huțu: "Ia scrie numele meu pe hârtie". Huțu a a scris cu slove mari: Lăpădat Budulea, locuitor din Cocorăști.

— Și acum, dacă cineva se uită aici, știe el că e numele meu?

— Da, taică.

— Cum așa?

— Apoi vezi: vede că e *ludi* și *iăr* și zice *Lă-pocoi* și *iăr* și zice *pă*, adică *Lăpă*, *dobro-az-tferi* și zice *dat*, ceea ce face *Lăpădat*.

Budulea ascultă cu mare băgare de seamă, deși nu înțelegea nimic. Dar, după ce s-a văzut singur, el a luat plumbul și a început să învețe a-și scrie numele. L-a scris o dată, l-a scris de două, de zece, cu atât mai bine înțelegea că se poate să înțeleagă și altul ceea ce scrie, pentru că de câte ori suna într-un fel, el scria aceeași slovă. El a luat apoi caietul lui Huțu și cu mare părere de bine a văzut că slovele pe care le-a scris sunt în caiet. Acu parcă înțelegea că este cu putință că unul să citească ceea ce au scris alții, fiindcă toți cărturarii scriu într-un fel. Dar tocmai pentru aceea iar îl cuprinse amețeala. Această înțelegere între un număr nesfârșit de oameni îi părea un lucru mai presus de închipuirea omenească. Era dar cu putință ca ceea ce a scris unul acum o sută de ani alții să citească astăzi? La asta nu s-a gândit niciodată. Era cu putință ca doi oameni care nu se pot înțelege prin grai viu să se înțeleagă în scris, și dacă ungurul ori neamțul nu știe românește, el nu are decât să scrie, pentru ca să-l înțelegi ce vrea să zică.

El însă nu înțelegea cum e aceasta cu putință.

— Măi Huțule! ia scrie-mi tu mie pe hârtie: cimpoi, vioară și fluier. După ce Huțu scrise cuvintele, Budulea privi lung la ele, lung și nedumerit, pentru că cimpoile nu semănau deloc a cimpoi și vioara îi părea tocmai ca fluierul.

— De unde să știu eu că aici stă cimpoi și vioară? întrebă el.

— Pentru că e "cert-ije-mislete-pocoi-on-ije".

— Nu înțeleg. Știu că la răbuj tragi o crestătură, și asta vrea să zică o zi de lucru ori o oaie, tragi o cruce, și asta vrea să zică un car de pietriș ori un berbec. De unde știi tu că tocmai așa se scrie cimpoile?

— Așa sună slova.

— Cum sună?

— Fiindcă e cimpoi, scriu *cerf* și *ije* și *mislete*, ca să fie "cim", iară după aceea *pocoi*, *on*, *ije* ca să fie "poi".

Budulea parcă iar înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie și grozav de multe slove.

— Și tu înțelegi orice carte?

— Înțeleg, taică.

— Și dacă un om foarte cuminte ar fi scris ceva, tu poți citi?

— Pot, taică.

— Dar atunci tu ești tot atât de cuminte ca el.

— Adică nu, taică.

— Ce știi tu! răspunse Budulea. Ești încă prost și copil, dar tot atât de cuminte ca el.

Și fiindcă Huțu era acum atât de cuminte, el nici nu mai avea pentru ce să umble la școală, ci trebuia să meargă la lucru, căci popă n-avea să iasă din el; destul că știe să scrie, să facă socoteală pe hârtie, să citească în toate cărțile, ba chiar și să cânte în strană. Pe el nu mai putea să-l înșele nimeni, ba putea să ajungă chiar și prețitor la casa satului și să adune birul de pe la oameni.

Mai ales de când avea copil la școală, Budulea mergea totdeauna la biserică, și chiar dac-ar fi fost singur la biserică, el avea locul lui, tocmai în fund, lângă muieri, iară când Huțu cânta sau citea *Apostolul*, Budulea își încopcia mâinile pe piept, privea o dată la dascăl și rămânea cu capul plecat.

Dară cu dascălul n-ar fi îndrăznit niciodată să prindă vorbă, fiindcă se simțea prea jos spre a cuteza să supere pe un om atât de învățat cum era jupânul învățător Pantelemon Clăiță, un om scurticel, iute la vorbă, cu mustața groasă și cu sprâncenele dese. Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță era om neobosit, avea totdeauna de lucru și nu putea să-și piardă vremea cu orișicine.

Însă în cele din urmă tot trebuia să meargă la el, ca să-i mulțumească pentru învățătura lui Huțu și să-i spună că, iacă, Huțu a crescut mare, știe mai mult decât toți băieții din sat și trebuie să meargă la lucru.

Îi era greu să se hotărăască, și au trecut mai multe duminici până ce a putut să prindă destulă inimă, mai ales că nu putea să meargă cu mâna goală și trebuia să aștepte până ce vin strugurii pângavi, cea mai potrivită cinste pentru un dascăl ca Clăiță.

— Așa-i, zise dascălul, e băiat foarte înțelept și trebuie să meargă la lucru. Pentru că să vezi d-ta: omul trebuie să învețe a munci ca să poată trăi. Nu e școala cum ar trebui să fie, căci atunci ar învăța toți copiii la școală și n-ar trebui să-și mai piardă vremea pe la țarină. Dar ce să-i faci? Am grădinița ce mi-a lăsat-o satul și i-am învățat să pună sămânță, să facă altoi, să poarte grijă de stupi, să pună cartofi, fasole, morcovi și pătrunjel, să sădească varză și tutun, să poarte grijă de viță, ba la anul am să-i pun chiar la prașilă, pentru ca încă de mici să știe cum se câștigă pâinea de toate zilele. Dacă satul mi-ar da o bucată de țarină, i-aș învăța și celelalte lucruri. Pentru că să vezi d-ta: dascălul trebuie să știe tot și, dacă nu știe, trebuie să învețe, fiindcă sunt cărți în care stau toate aceste, și eu aș învăța copiii așa cum stă în cărți, adică mai bine de cum se obișnuiește la prostimea noastră de astăzi. Afară de aceste am casă grea, cinci fete, care cresc în fiecare zi, și nici un băiat, și satul ar trebui să se gândească și la mine. Ba acum se gândesc să mai facă și o a doua școală în sat, fiindcă ar fi prea mulți copii la mine. Dar cine a adunat copiii la școală? Eu. Adicătelea, în loc să mă plătească mai bine, fiindcă dau învățătura la mai mulți copii, se pun să ia copiii adunați de mine și să-i dea la altul. Pentru că să vezi d-ta: dascălul e cel mai mare lucru în sat, cel mai mare lucru în țară, pentru că el învață pe copii cum să vorbească, cum să se poarte, cum să înțeleagă lucrurile și cum să lucreze ca să-și câștige pâinea cea de toate zilele, și dacă dascălul e prost și nu-i învață bine, toate merg rău în țară. Înțelegi că tot omul ar voi să fie dascăl și că eu nu mă plâng; însă, îți spun eu d-tale, nu este cu puțință să fie doi dascăli în sat, pentru că n-au din ce să trăiască amândoi și pentru că închipuiește-ți d-ta ce încurcătură se face în sat când unul învață pe copii într-un fel, iar cellalt într-alt fel.

Budulea asculta tot timpul cu încordată luare-aminte; dacă s-ar fi aprins casa în capul lui, el n-ar fi îndrăznit să se miște ori să grăiască cea mai scurtă vorbă măcar: Așa este!

— Un lucru ar fi mai cu puțință, urmă dascălul mulțumit. Ca să fie un dascăl mare și unul mic, adică unul întâi, altul al doilea, care nu învață decât ceea ce-i spune cellalt.

Budulea se simțea foarte înțelept, fiindcă era în stare să înțeleagă ceea ce zice Clăiță; el îndrăzni dar să adauge:

— Unul plătit mai bine, iară altul mai slab.

— Da! Unul plătit mai bine. Astăzi nu e oare tot cam așa? Pentru că să vezi d-ta: copiii din școală sunt despărțiți în mai multe căprării, cum am zice, și eu nu le dau învățătura decât celor mai grei la minte; ceilalți învață de la băieții mai mari, cum e Huțu. Și înțelegi d-ta că satul ar face mai bine dac-ar lăsa lucrurile așa cum sunt și ar pune în loc de al doilea dascăl pe Huțu, fiindcă n-ar trebui să-i plătească mult.

Budulea rămase încremenit. Huțu dascăl? Nu știa dacă visează ori Clăiță vorbește într-aiurea.

— Nu se poate, zise el. Huțu e prost; îl știu eu: e copilul meu.

— D-ta nu înțelegi, urmă iar dascălul. E bun Huțu. Pentru că să vezi d-ta: spre a putea să fii dascăl, se cer trei lucruri: întâi o carte de botez, a doua un atestat că ești absolut preparandist, a treia că cunoști cele opt glasuri și podobiile, a patra să știi tipicul; toate celelalte le înveți din carte. Lui Huțu nu-i lipsește decât atestatul; le are toate celelalte. Ar trebui să meargă la oraș, să stea doi ani, cum am stat și eu, și să-și ia atestatul.

Budulea se ridică în picioare. Începea să înțeleagă că învățătura prea multă cam smintește capul omului și parcă-i era frică să mai stea cu dascălul.

— Eu, urmă dascălul, sunt feciorul paracliserului din Văideni. M-am trezit trăgând clopotele, aprinzând și stingând lumânările în biserică și purtând cădelnița după popa. Am învățat apoi să cânt în strană și să citesc și, când eram de douăzeci și unu de ani, m-am dus să fac preparandia. Huțu știe mai mult decât știam eu atunci, fiindcă le-a învățat toate de la mine. Apoi nu e decât de 15 ani și trebuie să meargă să-și ia atestatul, pentru că, îți spun eu: nu primesc alt dascăl în sat decât pe unul care a învățat la mine.

Budulea nu mai avea timp de pierdut. Dascălul Clăiță zicea că trebuie, și așa nu mai încăpea nici o vorbă. Gata dar de a lua pe Huțu să-l ducă numai decît la oraș, el plecă spre casă.

Însă pe drum începu iar a se nedumeri. Tot îi părea peste putință ca feciorul lui să umble la școlile cele mari și să se facă chiar dascăl: fără îndoială, Clăiță era smintit de învățătura cea multă, pentru că Huțu era prost și nici n-avea din ce să trăiască la oraș. Cuprins de aceste nedumeriri, Budulea își schimbă drumul. Mai era un om înțelept în sat; voia să vadă ce zice acela. El veni dar la mine și-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a învățat să-și scrie numele, cum s-a încredințat că Huțu în adevăr știe să citească în toate cărțile, cum s-a dus la dascălul și apoi îmi înșiră îndeamănunțit cuvintele pe care i le grăise Clăiță.

— Așa este, jupânul învățător are dreptate, îi răspunsei acum și, ca să-l încredințez, îi arătai atestatul meu și-l citii, în ungurește, cum era scris.

— Nu se poate citi asta în românește? mă întrebă el după ce privi îndelung la tipăritură.

— Fără îndoială, zisei, și începui a traduce testimoniul.

— Nu zic eu? strigă el cuprins de o bucurie pe care atunci nu puteam încă s-o înțeleg. E ca răbușul: n-ai decât să faci creștătura, pentru ca tot omul să știe că nu e berbec, ci oaie. Dascălul are dreptate: trebuie să mergem la școală!

În zadar îi spunea Huțu că el nu poate să învețe la școală pentru că nu știe ungurește; Budulea răspundea:

— Tu ești prost; nu știi încă ce știi și ce nu știi; vei vedea tu când vei fi acolo; n-ai decât să te uiți în carte ca să știi tot, afară de cele opt glasuri, de tipic și podobii; toate celelalte se învață din carte: ai să mergi la școala la care umblă și el, pentru că acolo se dă tistat într-un an, apoi te întorci acasă și ești dascăl.

Știa tot satul că Huțu are să meargă la școala în care învăț eu și că are să se întoarcă dascăl, deși eu voiam să mă fac popă.

Ne-am dus apoi la oraș, adică nu ne-am dus, fiindcă eu plecasem câteva zile mai-nainte, iară dascălul Clăiță venise cu Budulea și cu Huțu în urmă, dar ne-am întâlnit în oraș.

Dascălul era foarte necăjit. Lumea se stricase cu desăvârșire și directorul de la preparandie nu voia să-l primească pe Huțu fiindcă era o lege nouă, ca să nu primească decât pe aceia care au făcut patru clase primare.

Budulea era, dimpotrivă, așezat și vesel. Îi părea bine că nu l-a primit pe Huțu la preparandie: voia să-l dea la școala unde eram și eu.

Huțu, în sfârșit, era nenorocit. Dascălul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc peticit și o pălărie purtată, pentru că acum nu mai putea să umble în strai țărănesc. Nu i se potriveau deloc hainele; el însuși nu se simțea bine în ele; îi era rușine parcă de lume și pășea lat și ținându-și mâinile depărtate de trup, pentru ca nu cumva, umblând, să-și roadă mânecile și pantalonii. Erau hainele în care umblase odată dascălul; și-l treceau fiorii când se gândea că acum el însuși le poartă și le strică. Apoi atât îl purtasera pe la Ana și pe la Caiafa, încât se zăpăcise, bietul, cu desăvârșire.

Eu eram fericit. Acum atârnav toate de mine, fiindcă eu cunoșteam pe profesorul de a treia clasă primară și puteam să-i duc la dânsul, și să-i recomand, și să-i spun că Huțu e din sat de la noi, și că e un băiat prea cumsecade.

— Ia să ne mai gândim nițel, grăi dascălul Clăiță muncit de gândurile grele. Nu se poate ca Huțu să umble la școala ungurească. Învață ungurește, și un dascăl nu trebuie să știe ungurește.

— Un dascăl trebuie să știe tot, răspunse Budulea.

— Tot, afară de ungurește. Asta-i limba calvinească și papistășească, și îndată ce-o înveți, te zăpăcește. Îți spun eu:

am văzut pe alții. Pentru că să vezi d-ta: noi, românii, trebuie să știm românește, și dacă învățăm ungurește, ne facem unguri și nu mai suntem români cumsecade. Asta stă chiar în gazete. Și pentru aceea, dacă dascălul știe ungurește, îi învață și pe copii și le strică mințile.

— Eu cred, răspunse Budulea, scoțându-și nerăbdător fluierul din șerpar, că învățătura e limba, și cu cât mai multe limbi știe omul, cu atât mai învățat este. Uite, la fluierul meu sunt șase borte, și cânt mai bine pe el decât pe unul care nu ar avea decât o singură bortă; așa e și omul: câte limbi știe, de atâtea ori e om.

Și Huțu voia să umble la aceeași școală cu mine fiindcă se gândea să șadă lângă mine și să mă întrebe totdeauna când nu înțelege ceva. Dar el odată cu capul n-ar fi îndrăznit să grăiască.

— Așa-i, zise dascălul, mângâindu-se cu speranța că într-un an Huțu tot n-are să învețe ungurește, ba că are să uite în urmă și ceea ce va fi învățat.

Când era să intrăm la dnul profesor, deterăm de o nouă greutate. Huțu nu voia deloc să intre. În zadar îi spuneam că trebuie să fie și el, ba mai ales el, de față, zicea să intrăm noi și să vorbim cu profesorul, că el merge apoi la școală. Dar, la urma urmelor, Huțu era băiat înțelept: el își călcă pe inimă și intră cu noi.

Profesorul Wondracek era un om vesel și, când intrarăm, se vedea că-i pare bine, fiindcă râdea din toată inima. Dascălul Clăiță și Huțu rămaseră lângă ușă, iar eu înaintai cu Budulea și-i spusei dlui Wondracek că, iacă, ăsta e Budulea, cimpoieșul de la noi, care are un băiat, pe Huțu cel de lângă ușă, care pân-acum a umblat la școală la dascălul Clăiță și acum voiește să fie primit.

— Da, dnule, răspunse d-l Clăiță, făcând un pas înainte. La noi a mers și s-a purtat bine.

— Și știe tot, adăugă Budulea. Mă rog, jupâne învățător, să spui ce știe Huțu, Mihail Budulea îl cheamă, fiindcă mi-e copil, iară mie îmi zice Lăpădat; îi sunt tată. Spune, te rog, ca să știe și domnul ce-a învățat Huțu.

Dascălul Clăiță era foarte învățat, dar nu era deprins a vorbi cu dascălul papistășești și nici nu-i plăcea să stea față cu ei. Îi venea deci cam greu să se talmăcească cu dnul Wondracek, un om care nici nu știa românește, ci vorbea de-ți venea să fugi mâncând pământ. Acum era însă vorba de învățătura ce-i dăduse lui Huțu; el făcu dar un al doilea pas înainte și grăi așezat:

— Eu cred că dnul profesor îl va întreba la examen. Pentru ca să-l vedeți d-voastre: eu nu știu ce se cere la școala de aici, și dnul profesor, care știe, nu are decât să-l întrebe pe el, ca să vadă dacă știe destul, prea mult ori prea puțin.

El sări speriat la o parte. Numai acum băgase de seamă că stă pe covorul ce era întins pe jos. Dar dascălul Clăiță, intrând odată în foc, nu-și pierdea lesne sărita.

— Pentru că să vedeți d-voastră, urmă el, la noi se învață tot ceea ce trebuie să știe un om ca să poată trăi cum se trăiește la sat: aici se cere altceva. Fără îndoială, mai puțin, dar altceva, ce poate că noi nu știm, fiindcă nu avem nevoie să știm și nu este bine ca omul să învețe lucruri ce nu sunt de nici un folos, deoarece pierde vremea în care trebuie să învețe lucruri folositoare. Așa se obișnuiește la noi, la românii ortodocși, fiindcă eu sunt ortodox și băiatul de asemenea.

Dnul Wondracek privea în tot timpul când la unul, când la altul dintre noi și părea foarte vesel, deoarece își stăpânea râsul.

De când auzise cuvântul *examen*, Huțu uitase și surtuc și pantaloni și stătea încordat la locul său, iară acum înainta cu pași hotărâți și băgând bine de seamă ca nu cumva să o pață ca dascălul Clăiță, apoi se opri tocmai la marginea covorului, stând drept ca un par înaintea dlui Wondracek și ațintindu-și ochii la buzele lui.

Dl Wondracek privi câțva timp la el și parcă era supărat, fiindcă nu-i mai venea să rădă.

— Știi ungurește?

— Nu știu.

— Știe, domnule! zise Budulea nerăbdător. În zadar spunea dascălul Clăiță că n-a învățat decât a citi; în zadar spuneam chiar eu că nu înțelege nimic, căci Budulea îl ruga pe dnul Wondracek să-i dea o carte ungurească și va vedea ce știe.

— Nu știe să vorbească, dle, dar înțelege din carte. Profesorul Wondracek iar se făcu vesel, îi dete lui Huțu o carte unguerească, pentru ca să vadă cum citește și cum rostește vorbele.

Huțu începu să citească cu glas tare, răspicat și arătând deslușit fiecare comă, fiecare punct.

Îl văd parcă și acuma pe Budulea. El stete nițel încremenit, apoi se apropie încet de dnul Wondracek, îl atinse de mânecă și-i șopti uimit:

— Știe, dnule, chiar să vorbească. Acum dnul Wondracek nu-și mai stăpâni râsul. Dar tot în zadar își dete și el silința să-l facă pe Budulea să înțeleagă că Huțu nu știe decât să citească unguerește, căci în loc de a-l lămuri, îl făcea din ce în ce mai încurcat. Și se vede că dlui Wondracek îi plăcea încurcătura lui, fiindcă nu-l mai slăbea. Mai puse câteva întrebări lui Huțu, ca să vadă ce știe din celelalte, apoi iar se legă de Budulea cel bătrân, care-i plăcea mult, deoarece era scurt, gros, șchiop de piciorul stâng, rotund la față și zâmbea când vorbeai cu el.

— Băiatul nu știe mult, zise el în sfârșit, dar îl primesc, fiindcă e feciorul d-tale, și dacă va fi silitor, are să treacă examenul. E destul de mare, adăugă el așezat, pentru ca să înțeleagă că-i șade rău între copii dacă nu învață bine, pentru că atunci e ca măgarul între oi.

Atât îmi trebuia și mie. Întrebați dacă-mi părea bine? Dar se înțelege că-mi părea bine: nici nu mai mergeam, zburam spre casă, pentru că Huțu trebuia să locuiască cu mine; el era și trebuia să rămână sub scutul și povățuirea mea. Și cum mergeam, eu mergeam iute, fiindcă eram fericit, dascălul Clăiță grăbea, fiindcă era om neobosit, Budulea cel bătrân șchiopăta sprinten și pe mărunțite cu noi, fiindcă nu-și mai găsea rostul și ar fi voit să afle vreun om ca să-i spună cele petrecute, și numai Huțu venea așezat și cu pași măsurati în urma noastră, ca și când nici n-ar ști de ce e vorba.

— Vino, măi, mai iute, îi zisei eu nerăbdător.

— Lasă că vă ajung eu, răspunse el zâmbind.

II

Eram cinci inși la precupeața Lenca Liuchici și aveam două paturi și o masă, iară Huțu se culca pe jos, fiindcă taică-său îi adusesse o saltea cu paie, două perini, o velință, trei rânduri de albituri, două pâini mari, un săculeț de fasole, altul cu făină și mămligă și o bucată de slănină, ca să-i fie pe două săptămâni. Seca Lenca avea două fete și un copil, era sârboaică și vindea pește la piață; ea se certa totdeauna pe sârbește când era acasă, și pe românește în piață, dar altminteri era femeie bună și ținea la noi, fiindcă eu și Ioța îi plăteam și cu mâncarea, iară ceilalți doi, care erau preparanți, și Huțu îi plăteau pentru pat și pentru locul saltelei, mai având ca să le fiarbă, din al lor, și de mâncare, când aveau câte ceva. Huțu nu plătea decât pe jumătate, adică șaizeci de creițari pe lună, fiindcă îi aducea în toate diminețile coșurile cu pește verde și pe cel cu pește uscat, făcea foc, mătura în casă, spăla vasele, căra apă și aducea iar coșurile acasă, când se însera, și atunci mă duceam și eu să-i ajut, pentru că îmi plăcea să port coșul cu pește, și peștele mirosea frumos.

Așa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, și vremile erau atunci minunate.

Budulea cel cu fluierul în șerpar venea în toate vinerile și ne aducea câte ceva de acasă. El pleca de joi și venea încet, dar totdeauna cu traista plină. Iară când întâlnea vreun drumeț, prindea vorbă cu el și, dacă drumețul nu-l întreba, el îi spunea fără să fie întrebat: "Mă duc și eu la oraș, fiindcă am un fecior la școlile cele mari. Are să iasă dascăl. Eu sunt Budulea, cimpoieșul de la Cocorăști." Iară seca Lenca se bucura totdeauna când joi de cu seară ne pomeneam cu el, pentru că Budulea știa o mulțime de minciuni și niciodată nu venea cu mâna goală. Vineri după-amiază Budulea iar se întorcea acasă și le spunea drumeților c-a fost la oraș, fiindcă are un fecior la școlile cele mari.

Dar după ce se întorcea acasă, Budulea se făcea trist. De când avea și el un fecior la școlile cele mari, se gândea mereu că, oare ce poate să se fi ales de Safta; nu se putea el bucura așa singur, când și ea trebuia să se bucure cu el dimpreună. Și când se gândea cum s-ar bucura Safta dac-ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrimi și credea că, moartă să fie, ar scoate-o din pământ.

Și pentru aceea Budulea nu-și mai găsea tigna de mai înainte și era mereu dus în drumuri.

Apoi a venit peste câteva săptămâni dascălul Clăiță și cu Budulea și cu nevasta lui Budulea, care era mama lui Huțu, și părea acum mai bătrână decât Budulea.

Dascălul era foarte așezat, ca și când ar fi stat înaintea episcopului. Budulea râdea în el, ca omul care a făcut o poză din cele mai bune, iară Buduleasa era nerăbdătoare, ca și când ar fi stat pe spini și jărat.

Dar ziua aceea nu era vineri, și noi eram la școală. Budulea s-a gândit dar să vie ca să-l ieie pe Huțu și să-l ducă acasă, dar să nu-i spuie nimic, pentru ca să vadă ce zice.

Fiind însă că noi eram în clasă și profesorul ne vorbea tocmai despre cele patru părți cardinale ale universului, Budulea a deschis ușa, a băgat capul prin deschizătură și-a strigat tare:

— Măi Budulea taichii! De-atunci a rămas Huțu "Budulea Taichii". Dnul profesor Wondracek a sărit mânios, fiindcă Huțu s-a ridicat și-a zis: "Noi suntem, domnule profesor!" iară băieții au început să râdă.

Dar când Budulea a intrat, a zis: "Vreau să-l duc acasă, ca să vadă pe maică-sa", domnul Wondracek nu mai era mânios și mi-a dat și mie voie să plec, fiindcă și eu voiam să văd pe mama lui Huțu.

Huțu însă nici acum nu mergea iute. El era băiet de cinci ani când plecase maică-sa; o ținea bine minte și, precum a așteptat zece ani ca să o vadă, mai putea aștepta încă cinci minute.

Când am ajuns apoi acasă, la seca Lenca, dascălul era mișcat, Budulea iarăși râdea în el, seca Lenca stătea cu fetele ei privind ca la o minune; iară eu nu cunoșteam pe mama lui Huțu, fiindcă n-o văzusem niciodată.

Huțu o cunoștea și s-a dus să-i sărute mâna, dar ea n-a primit, ci i-a zis că s-a făcut mare și s-a uitat la el. Și el s-a uitat la ea și i-a zis că a îmbătrânit. Apoi n-au mai zis nimic, ci au stat față în față și s-au uitat amândoi așa în vânt.

— Nu-ți pare bine că vezi pe maică-ta? a grăit atunci Budulea apropiindu-se.

— Îmi pare bine, taică, a răspuns Huțu, și și-a băgat mâna în buzunarul pantalonilor.

După aceea Huțu a ieșit afară și a început să plângă, iară maică-sa a ieșit după el, ca să plângă și ea; am început să plâng și eu, fiindcă nu mai văzusem pe Huțu niciodată plângând. Dar Budulea râdea acum și se uita la noi; pentru aceea am ieșit și eu afară și, când am văzut că Huțu plânge, iar mamă-sa îl ține în brațe și-l sărută, m-am oprit cuprins de fiori înaintea lor.

Întrebați dacă-mi părea bine? Îmi venea parcă să țip de bucurie, dar am plecat, ca să nu-i supăr.

De-aici înainte Budulea venea cu nevasta la oraș și le zicea drumeților: "Mergem la oraș fiindcă avem un fecior la școala cea mare. Are să iasă dascăl." Iară când venea singur, el le zicea: "Mergem, când eu, când nevastă-mea, la oraș fiindcă avem un fecior la școlile cele mari. Învățătură cere multă cheltuială și nu putem să ne pierdem ziua amândoi, adică atât eu, cât și nevasta mea. Eu sunt Budulea, cimpoieșul de la Cocorăști."

III

Iară noi umblăm la școală, Budulea Taichii și eu, amândoi din Cocorăști, amândoi în gazdă la seca Lenca.

În ziua întâi Budulea voia cu orice preț să rămâie stând lângă ușă, și numai după multă stăruință se hotărî să se așeze pe cea din urmă bancă. Îi părea că toată lumea îl știe, îl cunoaște și se întreabă cum adică să fie el îmbrăcat în hainele dascălului Clăiță și să umble la școală tot cu domnișori. Încetul cu încetul, însă, el s-a deprins, și în cele din urmă a ajuns că nici unul dintre băieți nu putea să-l scoată din ale lui. Un obicei a păstrat cu toate aceste: îndată ce sosea acasă, el se dezbrăca, își curăța hainele, le împătorea cu multă băgare de seamă și le punea în ladă, apoi lua cartea și învăța lecția.

Seca Lenca nu ne dădea lumânare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noștri. Pentru ca să nu fie nici o supărare, avea fiecare lumânarea sa și, dacă astăzi învățam la lumânarea mea, mâine luam pe a ta, și așa mai departe. Budulea n-avea niciodată lumânare, și așa el se silea să învețe ziua, dar când eu îl chemam la lumânarea mea, el zicea că nu poate să învețe cu ceilalți, fiindcă-l supără.

Iară când n-avea nici unul lumânare, ne culcam, noi în paturi și Budulea pe salteaua cu paie, apoi spuneam povești. Fiind însă că adeseori se întâmpla că unul spunea povestea și ceilalți adormeau, s-a hotărât ca atunci când

povestitorul zice "ciolan", toți ceilalți să zică "ciorbă", pentru ca astfel să se dea pe față cel ce adoarme înainte de vreme și să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.

S-a întâmplat dar că domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecând la indieni, a zis că sunt niște oameni foarte groși la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare: "ciorbă!", iar profesorul Wondracek a sărit mânios, fiindcă băieții au început să râdă în hohote.

— Ce a fost asta? întrebă el aprins. Eu mă temeam că acum Budulea Taichii are să fie pedepsit; am grăbit dar să răspund eu pentru el, fiindcă știam ungurește.

Și atunci a râs domnul profesor Wondracek și l-a întrebat pe Budulea dac-a înțeles, iar Budulea a răspuns că da.

— Atunci să-mi spui, grăi profesorul cu îndoială. Budulea își netezi părul pe frunte, își potrivi hainele pe trup, ieși din bancă și înaintă cu pași hotărâți la locul unde stăteau băieții când își spuneau lecția, apoi se opri și așteptă să fie întrebat.

Fiindcă Budulea era cel mai mare în școală și fiindcă cu toate astea el era Budulea Taichii, băieții râdeau totdeauna când îl vedeau și râdeau mai ales acum, pentru că Budulea vorbea foarte scâlciat ungurește. Dar el vorbea și știa ce vrea să zică și parcă-i părea bine că băieții râd. Pentru aceea băieții râdeau din ce în ce mai puțin, și mai ales după ce profesorul i-a spus să zică lecția de ieri, ei nu mai râdeau deloc, iară mie îmi părea bine, fiindcă Huțu știa lecția și o spunea frumos.

— Bine! zise domnul profesor Wondracek. Vezi io scri la tine "*kitünö, eminens!*" . Iară de aici înainte domnul profesor Wondracek ținea la Budulea, și de câte ori vreunul dintre băieți nu știa lecția, îl chema pe Budulea, ca să i-o spună el.

Când a venit apoi examenul cel mic, Budulea Taichii a fost clasificat la locul al cincilea, și nouă, băieților, ne părea bine, fiindcă Budulea era în clasa noastră, iară celelalte clase n-aveau nici un fel de Budule.

În urmă, domnul profesor Wondracek l-a întrebat pe Budulea din ce trăiește. El a răspuns că are din ce trăi, fiindcă plătește șaizeci de creițari pe lună la seca Lenca, poartă coșul cu pește, mătură casa, face foc și cară apă. Cu toate acestea, profesorul Wondracek l-a luat la el, și de aici înainte Budulea nu mai plătea șaizeci de creițari și nu mai purta coșul cu pește, ci curăța ghetele și hainele domnului profesor, mătura școala și umplea pipele domnului Wondracek și, afară de aceste, aducea doi băieți din clasa întâi la școală și îi ducea iar acasă.

Nouă, celor de la seca Lenca, ne părea rău, fiindcă acum nu mai era cine să ne spună ce zice seca Lenca când se ceartă pe sârbește cu fetele ei, căci numai Huțu învățase sârbește; dar mie îndeosebi tot îmi părea bine, pentru că Huțu era din sat de la noi și ținea la mine, iară cei doi băieți îl apucau unul de-o mână, cellalt de alta și îi ziceau: "Budulya bacsi".

Budulea cel bătrân venea acum tot a doua săptămână la oraș și le spunea drumeților că are un fecior care e dascăl pe doi copii de domn și e mâna dreaptă a dascălului de la școlile cele mari. Deoarece însă Huțu locuia acum la școală și nu mai avea ce să-i aducă, bătrânul venea cu câte o traistă de cireșe, de pere primării, de mere vârgate ori cu câte un coș de căpșune, pe care le împărțea între noi. Pentru aceea, când îl vedeam, strigam cu toții: "Iacă taica!", și ne adunam împrejurul lui.

El zâmbea și-l întreba pe fiecare de nume, iar mie îmi părea bine, fiindcă Budulea era cimpoieșul de la noi și ținea și el la mine.

La capătul anului lucrurile s-au schimbat. Eu am plecat acasă, iar Budulea Taichii a rămas la domnul profesor Wondracek.

Dascălul Clăiță era nenorocit, fiindcă auzise că domnul Wondracek voiește să treacă pe Huțu la școlile latinești. Era o curată hoție să ia băiatul pe care l-a crescut el în școala lui și să-l nenorocească, depărtându-l de la dascălie, pentru ca să-l scoată, te pomenești ce, popă, ba poate chiar avocat.

— E rău, foarte rău, zicea el. Pentru că să vezi d-ta: e adevărat că trebuie să fie și popi și alt neam de oameni, dar cel mai mare lucru e dascălul, și așa oamenii cei mai aleși trebuie să fie dascăli.

Însă Budulea nu voia să înțeleagă nenorocirea ce i se pregătea lui Huțu. El știa un lucru: că fluierul lui are șase borte, și când auzea că Huțu are să învețe latinește, grecește, ba chiar și nemțește, îi venea să sară cuc de bucurie și, mergând la oraș, le zicea drumeților: "Am un fecior la învățătură. Are să iasă dascăl mare. Vorbește sârbește și ungurește, iar acum învață latinește, grecește și nemțește: nu-i mai lipsește nici o limbă pentru ca să fie cele șase depline."

Căci, după cum știa Budulea, nu erau atunci pe lume decât șase limbi, fiindcă franțuzeasca era un fel de nemțească, ruseasa un fel de sârbească, iar turceasca un fel de limbă păgânească, pe care puteai s-o înțelegi în latinește, căci, după cum spune dascălul Clăiță, și latineasca era o limbă păgânească. Huțu putea dar să se înțeleagă cu toată lumea.

Drumeții dădeau din cap și, întorcându-se acasă, spuneau că este la Cocorăști un cimpoieș care are un fecior foarte învățat, ce știe toate limbile, și că l-au văzut chiar ei pe acel cimpoieș, care e un om scurt, gros, șchiop de piciorul stâng, rotund la față și zâmbește totdeauna când vorbești cu el.

IV

Eu am trecut în clasa a patra, iară Budulea Taichii s-a făcut student, și iar îmi părea strașnic, ca și pe timpul când eram la dascălul Clăiță, încât parcă nu mai îndrăzneam să vorbesc cu el și mă simțeam mângâiat când el vorbea cu mine. Când avea timp, el venea la noi, mă întreba ce fac și-mi spunea ce mai face el. Apoi, când se ducea la plimbare cu cei doi copii, venea iar pe la mine și mergeam împreună. Fiindcă era toamnă, frunzele căzuseră și noi căutam castane sălbătice printre frunze ca să vedem care știe să arunce mai departe, ceea ce copiilor le făcea multă plăcere.

După aceea a venit Crăciunul, și Budulea Taichii a căpătat voie să se ducă pe opt zile acasă. Era zăpadă, și el se găti să plece pe jos, cu Ioța Vătriceanu, cu Petru Popescu și cu Nică Dârăilă, feciorul preotului din Fundureni. Când am auzit că ei pleacă, am zis că mă duc și eu cu dânșii, iar Huțu, văzând că voiesc să merg, m-a luat și pe mine, și eram foarte vesel, căci Nică era băiat de tot hazul, știa să facă o mulțime de pozne și ne așteptam să întâlnim pe drum sania noastră, care să ne ducă până la Cocorăști. Eu eram fericit, căci acum mergeam și eu pe jos acasă, iară Budulea Taichii mergea mai încet decât de obicei, fiindcă ducea și o legătură, în care-și strânsese un calendar pentru dascălul Clăiță, o fundă făcută din panglică albastră pentru Neli și cinci iconițe pentru celelalte fete ale dascălului, și tot în acea legăturică mai avea și pălăria cea nouă, ce-și cumpărase pentru Crăciun, și, afară de aceste, învăluit bine într-o hârtie groasă, niște pește uscat, fiindcă atât lui Budulea, cât și Budulesei le plăcea peștele sărat. El ținea dar legăturica departe de trup și o purta cu băgare de seamă, penru ca nu cumva deosebitele lucruri dintr-însa să se strice unul pe altul.

Eu nu duceam nimic, dar zgribuleam de frig și-mi era rușine să le-o spun, deci aș fi dorit să întâlnim cât mai curând sania.

Când am sosit, amorțit de frig, la Cocorăști, îmi era frică să mă duc acasă; pentru aceea Huțu a venit cu mine, ca să spună că el e de vină că m-a luat și pe mine, și toate au fost bine, fiindcă mama se bucura că n-am degerat pe drum, iară tata zicea că așa trebuie, ca voinicii se umble pe ger și frig.

De la noi Huțu se duse acasă. Budulea și Buduleasa nu știau ce să-i facă, unde să-l pună și cum să-și arate părerea de bine, căci acum întâia oară își aveau feciorul acasă la dânșii. De mult se vorbiseră ca de Crăciun să meargă împreună la biserică, fiindcă Safta nu-l auzise încă pe Huțu cântând în strană, și Budulea îi zisese de multe ori: "Să-l auzi și vei vedea că nici chiar dascălul nu cântă mai bine!"

Dar când erau să plece, Buduleasa, muma lui Huțu, s-a oprit în pragul ușii, zicând că ea nu poate să meargă cu Huțu la biserică, pentru că tot satul s-ar uita la el, iar de la el la dansa. Huțu n-a răspuns nimic, ci s-a întors în casă, iară Budulea a grăit: "Așa-i! pentru ce să mergem noi la biserică dacă putem să rămânem toți trei acasă!", și Budulea se bucura acum că nu s-a dus la biserică, ci au rămas toți trei, el și nevasta lui și copilul lor, împreună, ca să vorbească, să fie veseli și ca Huțu să le mai spuie despre cele ce se petrec la școală și la oraș. Numai Safta era tristă și zicea

mereu că-i pare rău, că, pentru dânsa, ei n-au putut merge la biserică, dar ea cu toate acestea, în fundul inimii, era fericită și, când a mai ieșit ca să caute de masă, parcă-i venea să plângă.

Fiind dar că Huțu nu s-a dus la biserică, dascălul Clăiță era foarte nenorocit.

În tot timpul sfintei liturghii el stătea ca pe jăratice și privea mereu la ușile bisericii, că doară va vedea pe Huțu intrând, iar când vedea că nu vine și nu vine, i se urca sângele în cap, fiindcă-i era rușine de satul adunat în biserică și de oamenii care-și ziceau: "Iaca, se vede ce om a făcut dascălul nostru din Huțu lui Budulea!"

Așteptase de mult ca Huțu să vie de Crăciun acasă, pentru ca să-l ia la răfuială pentru purtările lui nemaipomenite și să-i arate cum nu trebuia să meargă, după vorbele dascălului papistașesc, la școlile latinești: acum Huțu venise, era în sat și nu voia să știe de nimic. Când ieși dar din biserică, dascălul Clăiță o luă drept spre partea satului în care locuia Budulea, căci nu se mai putea stăpâni.

— Adică te-ai făcut păgân? strigă el încă din tindă. Te-ai lepădat de mine, te-ai lepădat de sfânta biserică în care ai crescut, în care te-am crescut eu, ca să fac om din tine! Pentru că să vezi tu: dacă n-aș fi fost eu, ca să-ți dau cele mai dintru început și mai de căpetenie și mai folositoare învățături, ai fi rămas tot atât de prost ca ceilalți oameni, care nu știu nimic, fiindcă n-a fost cine să-i învețe: și fiindcă eu îți voiam binele, ca să te scot cu vremea dascăl, nu mai voiești să știi de mine, nu mai voiești să umbli la biserică, te crezi cine știe ce. Dar ce vrei să te faci acum? calvin? papistaș? popă? notăraș? Spune-mi, ce?

Huțu rămase ca trăsnet din senin înaintea lui.

— Dascăl mare, jupâne învățător, răspunse Budulea, apropiindu-se cu sfială, dascăl întâi, care știe toate limbile și spune celuilalt dascăl ce trebuie să învețe pe copiii oamenilor. Alt lucru nu se poate. Dar fiindcă n-a venit decât ieri acasă și fiindcă maică-sa, nevastă-mea, nu voia să meargă la biserică, a rămas și el acasă cu noi, cu părinții lui, cu mine, care îi sunt tată, și cu maică-sa, nevastă-mea, fiindcă ni-e copil și ține la noi ca la părinții lui.

— Prea bine, prea bine! grăi dascălul mai domol. Nu știam. Copiii trebuie să țină la părinții lor și la dascălul lor, fiindcă el este părinte sufletesc: acesta e cel dintâi lucru pe care trebuie să-l învețe copiii la școală. E foarte frumos că Huțu ține la părinții lui, și-mi pare bine: dar atunci pentru ce s-a dus fără voia mea la școlile latinești? Știi tu, mă, urmă el cu asprime, că eu aveam de gând să te scot dascăl în sat și să-ți dau pe fata mea, Cornelia, de nevastă?

— Una ca asta nu se poate! strigă Budulea scos cu desăvârșire din sărita lui.

— Știi, răspunse Huțu rece ca la examen, precum mi-ai spus-o de mai multe ori, și i-am adus o fundă de panglică albastră pentru Crăciun.

— Atunci pentru ce te-ai dus la școlile latinești? întrebă dascălul cu totul domol.

Aceasta era întrebarea la care se aștepta Huțu și la care de mult își pregătise răspunsul; el făcu dar un pas înainte, își potrivi hainele pe trup, răsufli o dată din greu, apoi grăi răspicat și deslușit:

— Jupâne învățător! Profesorul, domnul Wondracek, a zis că mă dă la gimnaziu și i-am spus că nu se poate, fiindcă d-ta ai zis că trebuie să mă duc la preparandie, ca să mă fac învățător. El a răspuns că tocmai spre a mă face învățător trebuie să învăț mai nainte latinește. Eu atunci i-am spus că nu se poate, fiindcă d-ta ai zis că limba latinească e o limbă păgânească. El atunci a râs și a zis că eu sunt prost, deoarece chiar limba românească e și ea un fel de limbă latinească, și că nu pot să fiu profesor dacă nu știu latinește.

— Vezi, grăi dascălul pus pe gânduri, despre aceasta am citit și prin gazete. Pentru că să vezi și tu: eu am vreo nouă foi de gazete, pe care le țin, fiindcă e în ele pe ici, pe colo câte ceva frumos și folositor și e bine ca omul să strângă asemenea gazete. În cărțile noastre românești, cum le avem în biserică, nu stă nimic despre aceasta, dar în gazetele iese mai noi se zice că latinii erau păgâni, cum sunt bunăoară turcii, și aveau un împărat Lațium, care vorbea românește, și de-acolo ne numim noi români. Așa ceva... nu țin bine minte. Tu știi acum latinește: să fie oare ca românește?

— Tocmai pe tocmai! răspunse Huțu. Latinește se zice: *Hic gallus cantans, in arbore sedens, pira poma comedens, chichirichi dicens!*

— Auzi vorbă! strigă Budulea încântat. Curat latinește le spune!

— Dar nu prea seamănă a românește, adause dascălul.

— Cum nu?! zise Huțu. *Gallus* e cocoș, *cantare* e cântare, *arbore* e arbure, *pira* e pară, *poma* e poamă, *sedere* e ședere, *dicere* e zicere.

— Da, cam aduce, cam aduce... zise dascălul pus pe gânduri. Nu-i vorbă, e mai bine să știe omul și latinește. Se vede că e românească stricată, bunăoară cum vorbesc ungurii. Multe mai scornesc oamenii. Și cum ziceai că sună cocoș?

— *Gallus*.

— Nu aduce cu românește, dar sună frumos. *Gallus*, parcă vezi cocoșul.

— Frumoasă vorbă! adause Budulea. Și cum zice om?

— *Homo*.

— Auzi vorbă. Seamănă. Dar muiere?

— *Mulier*.

— Curat românește!

— Dar aceea ce e, când popa papistășesc zice: *Dominus vobiscum*?

— Domnul cu voi.

— Auzi! frumos o scoate! grăi acum dascălul cu totul împlânzit. E bine să știe un dascăl și latinește. Pentru că să vezi tu: se pot găsi și în latinește cărți scrise despre lucruri folositoare și le poți citi. Dar omul trebuie să fie înainte de toate creștin și să țină la limba lui, pentru că nu e nici o limbă mai frumoasă la sunet și mai deslușită la înțeles decât cea românească. Să vii la mine, să-ți arăt gazetele mele și să-mi mai spui despre cele latinești.

Seara jucam cu toții cărțile, pe nuci, la dascălul Clăiță, care stătea la o parte, între gazetele lui, și cerea mereu cuvinte latinești de la Huțu. El avea cinci numere din *Gazeta Transilvaniei* și patru din *Foaie pentru minte, inimă și literatură* și acum căuta mereu locul unde se vorbea despre Lațium.

— E, în sfârșit, bine să le știi și aceste, zicea el din când în când, fiindcă se vorbește câteodată despre ele, și e frumos să știi care din neamul nostru au fost împărați și să arăți, negru pe alb, că nici noi nu suntem un neam prost.

Dar Huțu nu prea băga de seamă la aceste, căci el era cel mai nenorocit om de pe fața pământului.

Înainte de toate se simțea ca într-o lume cu desăvârșire străină. Chiar și casa dascălului părea alta decât aceea de care-și aducea aminte: ușile și ferestrele îi păreau grozav de mici și tavanul foarte jos, apoi toate, chiar și îmbrăcămintea fetelor, erau sărăcăcioase. După aceea, fusese primit cu prea multă răceală. Afară de Livia care grăbise veselă la dânsul, toate celelalte fete, dimpreună cu dăscălița, vorbeau cu el ca și cu un străin. Liniță parcă se temea de el. Mili, care crescuse acum mare, fiindcă trecuse șase ani, stătea sfiită la o parte și-l privea cu ochi mari; Veturia nici nu voia să știe de dânsul, iar la Cornelia nu îndrăznea el să privească. Cornelia îi dăduse mâna; atât ținea minte. Apoi mai ținea minte că ea a zis că e pagubă de banii pe care i-a dat pentru funda cea de panglică albastră, fiindcă asemenea funde nu sunt decât pentru domnișoare, dar îi mulțumește pentru ea și o va păstra ca un semn de aducere-aminte. Livia, dimpotrivă, era mahnită că i-a adus numai o iconiță, ca la copii, iar Liniță își rupsesse peste puțin iconița în două. Mili tăcea cu iconița în mână: într-un târziu, ea o privi cu sfială, apoi iarăși o strânse și urmă a se uita cu ochi mari la Huțu.

După toate acestea, Huțu mai juca și cărți. Când câștiga, mâinile îi tremurau fiindcă se știa în câștig, iar când pierdea, ele îi tremurau fiindcă pierdea: ar fi voit ca tot alții să piardă ori să câștige, pentru ca el să se poată mereu bucura de hazul lucrului. El se juca însă mai ales cu Cornelia; de mine, de Livia și de Veturia nici nu ținea seama, iar noi trei ne țineam strânși și așa îi băteam mereu. În cele din urmă, Huțu pierdea întruna. Mili se apropiase încetul cu încetul de el, se pusese pe scaun lângă dânsul și nu-i dădea pace. Ce-i drept, ea nu-i vorbea nimic, chiar nici nu se mișca, dar stătea alipită de dânsul, și asta îl zăpăcea. După aceea Livia se apropiase de cealaltă parte și-i șoptise la ureche, destul de tare ca să auzim cu toții:

— Așa-i că dacă mai vii o dată îmi aduci și mie o fundă, dar să fie roșie!

Cornelia s-a uitat atunci la ea și a zis:

— Nu ți-e rușine? Iar Huțu s-a roșit până la urechi și nu mai știa să deie cărțile. Iară mie îmi părea bine, fiindcă mi se umplea căciula de nuci și puteam să-i fac mereu parte și Veturiei, care ședea în genunchi pe scaun și se supăra când pierdea, mai ales dacă se nimerea ca Livia să câștige, și Livia câștiga mai des decât toți.

Când ne-am dus apoi acasă, eram somnoros și nu țin minte decât atât că, după ce am ieșit, dascălița a strigat în urma noastră:

— Huțule! spune maică-ti că, mergând la biserică, să treacă pe la mine, ca să mergem împreună.

Iar Cornelia ne-a zis încă o dată "noapte bună", și Mili a întrebat pe Cornelia dacă vine Huțu și mâine.

V

A doua zi de Crăciun oamenii știau să spună că dascălul Clăiță a scos o învățătură nouă despre împăratul din care se trage neamul românesc și că Huțu are să aducă învățătura aceasta în sat; iar când Huțu a venit de Paști acasă, ei îl întrebau cum stă cu Ler-împărat, din care se trag românii; fiindcă el zicea că despre aceasta n-a învățat încă, tot satul știa că are să mai steie mult la școli.

Dascălul Clăiță zicea acum că are să steie încă doi ani, deoarece mai sunt și alte lucruri pe care trebuie să le învețe.

Huțu era dar fericit, căci acum nici dascălul Clăiță nu mai era supărat.

Însă, oricât de bun băiat ar fi fost, avea și el păcatele lui. Pe când umblase la școlala din sat, avusese dorința de a se face dascăl ca Clăiță; în urmă, după ce s-a dus la oraș, dorința lui era să se facă profesor ca domnul Wondracek; acum, în sfârșit, umblând la școli latinești, voia să se facă profesor de gimnaziu și își întipărise atât de viu acest gând, încât se făcuse chiar mai așezat de cum fusese, îi plăcea să explice toate lucrurile și luase întru toate apucăturile profesorului său. Fiind însă că acest profesor era călugăr, ca toți profesorii noștri, Budulea Taichii mai avea și dorința tainică de a se face călugăr și, când eram singuri, îmi spunea mereu că are să ceară voie de la Clăiță spre a se putea călugări.

Iară eu îl vedeam, în gândul meu, pe Budulea Taichii călugăr, ca profesorii noștri de gimnaziu.

A venit apoi toamna. Am plecat singur acasă, căci Huțu trebuia să rămână cu cei doi băieți.

Cornelia era acum cu totul mare și se plimba cu dascălul din Strântea, care venea în toate duminicile, după-amiazăzi, la Cocorăști, în vreme ce Livia mă întreba mereu când vine Huțu, iară Veturia și Mili, cea mai neastâmpărată dintre toate, se jucau de-a "tai mălai" cu mine și cu ceilalți.

De culesul viilor a venit și Huțu pe două săptămâni acasă. Se juca și el cu noi, era sprinten și vesel, și parcă nu-i ședea bine. Stăteam doi câte doi, ținându-ne de mână. Când el se punea înaintea noastră și zicea "tai mălai în două și ne dă și nouă", noi trebuia să fugim unii la dreapta și alții la stânga, iar el trebuia să prindă pe una dintre fete și atunci se ținea de mână cu dânsa, pentru ca să-i ia locul cel ce rămânea singur.

Când zicea "tai mălai", el privea totdeauna la Livia, și mai ales pe ea voia să o prindă, căci acum se juca și ea cu noi, iar noi râdeam, fiindcă nu putea să o prindă decât foarte târziu, când, obosită de fugă, ea se lăsa moartă în brațele lui. Atunci obrajii lui se roșeau și noi râdeam cu atât mai vârtos. Pe Veturia nu putea s-o prindă niciodată, iar pe Mili o prindea pe loc, fiindcă ea nu putea să fugă de el, ci se oprea speriată înaintea lui, știind că el are să o sărute.

Dascălul Clăiță zicea că Huțu are să stea patru ani la școală, și era foarte vesel că poate să mai stea de vorbă cu dascălul din Strântea, care, deși om tânăr, știa foarte multă carte și spunea că Cornelia e muma celor trei Grachi, iar Veturia muma lui Coriolan, ceea ce-i plăcea lui Clăiță, deoarece amândouă erau fetele lui și nu știuse până-atunci pentru ce le-a dat aceste nume.

Așa au trecut apoi vacanțele și câteva săptămâni în urmă eram iar la școală.

Huțu parcă nu mai era întru toate precum fusese mai înainte; se făcuse tăcut și vorbea mai rar cu mine, ba adeseori parcă era supărat dacă prindeam vorbă cu el.

Într-o zi ne pomenirăm cu dascălul Clăiță, care venise la oraș cu dascălul din Strânte, cu muma acestuia, care era văduvă, cu Livia și cu Cornelia.

Budulea cel bătrân, care venise și el ca să-și vadă feciorul, mă întrebă dacă Huțu e amărât. Am răspuns că nu, căci Huțu iar se făcuse foarte vesel după ce văzuse pe Clăiță cu Cornelia și cu Livia. Atunci se făcu și Budulea foarte vesel, deoarece Cornelia era logodită cu dascălul din Strânte și curând avea să se facă nunta.

— Am zis că nu se poate, îmi grăi el nedumerit. Dar steie chiar zece ani la școală, el trebuie să iasă tocmai ca dascălul din Strânte, și atunci are să ia pe a doua fată a dascălului. Așa trebuie să fie.

Și zicându-le aceste, Budulea râdea ca omul gata de a face o poză din cele mai minunate.

Eu eram uimit. Înțelegeam acum pentru ce Huțu se făcuse atât de tăcut. El era adică în dragoste cu Livia și avea să se însoare cu ea. Mă uitam la amândoi și mi se păreau atât de nu știu cum, încât mă temeam să privesc lung la dânșii. Mai ales Huțu îmi era mai strașnic decât totdeauna. Numai acum băgai de seamă că începe să-i crească mustața și că bărbia îi era acoperită cu păr moale, ca și când ar fi brumată.

Iară ea, Livia, era neastâmpărată, în vreme ce el privea mereu în ochii ei.

După ce Clăiță s-a întors iar cu fetele și cu Budulea cel bătrân la Cocorăști, eu mă gândeam mereu la Huțu și la Livia, îi vedeam ținându-se neîncetat de mână, cum îi văzusem în mai multe rânduri, și-mi închipuiam cât de grozav trebuie să fie când cineva e în dragoste cu cineva.

Mă cuprinsese un simțământ dureros, o tainică amărăciune de care nu mă mai puteam feri, fiindcă înțelegeam că Huțu nu mai poate să ție la mine, că toată dragostea lui se revarsă asupra Lievei. El venea tot mai rar pe la mine, și în cele din urmă nu ne mai vedeam, decât din când în când.

Primăvara, când dă mugurul, noi, băieții, ieșeam la morminte, ca să ne învățăm lecția la aer curat, plimbându-ne printre vișinii înfloriți, ori stând culcați pe iarba fragedă și presărată pe ici, pe colo cu flori de primăvară.

Venea câteodată și el. Îl vedeam plimbându-se de-a lungul șanțului cu cartea în mână, dar deodată se întindea pe iarbă, își pune cartea la o parte și rămânea timp îndelungat privind la cerul albastru ori la norii ce se perindau pe deasupra lui.

Eram foarte nenorocit fiindcă vedeam că-l muncește ceva și mie nu vrea să-mi spună nimic, că stă bucuros cu gândurile lui.

— Huțule, i-am zis într-o zi, când mă aflam la dânșul, așa-i că tu ai să te însori cu Livia?

El tresări ca și când ar fi fost prins asupra unei fapte rele, a privit lung la mine, apoi s-a ridicat, s-a oprit înaintea mea și a grăit așezat:

— Tu nu înțelegi lucrul ăsta... Da, am să iau de nevastă pe Livia. Am să fiu bărbatul ei. Dar tu nu știi ce va să zică aceasta. Vezi, urmă el peste puțin, mai cu inimă, îți vine un fel de amețală, lumea întreagă parcă și se scaldă în valuri de aur și atunci nu zici nimic, ci gândești numai: am să o iau de nevastă, iară dacă nu s-ar putea, nu știu ce are să fie.

Vorbele îi ieșeau foarte în silă și eu vedeam din fața și ochii lui, vedeam din felul cum mi le spunea că-i pare rău că le-a zis; doream dar să nu le fi auzit.

— Tu înțelegi, urmă el nedumerit. Am să fac la toamnă examenul, apoi trec la preparandie, dacă nu mă vor primi la teologie. Fac examenul pentru două clase deodată, ca să fiu cu atât mai degrabă gata, apoi o iau pe Livia și mă fac dascăl, dacă nu mă primesc în teologie.

— Te primesc, fără îndoială, strigai eu cuprins de bucurie, fiindcă nu e cu puțință să nu te primească.

Bogoslovii erau toți oameni mari, cu barbă și cu mustăți... Unii fuseseră dascăli și acum veniseră cu nevestele și cu copiii lor la teologie, ca să se pregătească pentru preoție; alții terminaseră patru ori mai multe clase gimnaziale, și iar alții fuseseră chiar juriști și acum se întorseseră cu gândul de a se face protopopi. Episcopul trebuia dar să-l primească numaidecât pe Huțu, fiindcă și el avea barbă și mustață.

Eram deci iar fericiți, căci acum iar ne întâlneam adeseori cu Huțu; ne întâlneam, însă parcă era între noi o înțelegere tainică să nu mai vorbim nici despre Livia, nici despre bogoslovie, nici despre alte lucruri care nu-l priveau decât pe dânsul.

Când m-am întors de vacanțe la Cocorăști, aș fi voit să strig tare, ca toată lumea să mă audă: "Huțu a făcut toate examenele". Însă nu puteam. Aș fi voit să-i șoptesc Liviei, cu totul încet și în taină, o vorbă, dar nu aveam destulă inimă, și așa ziceam mereu: "Lasă că o să-i spună el."

— Prea bine! prea bine! zise dascălul Clăiță, când află despre hotărârea lui Huțu. Foarte frumos! Omul trebuie să adune învățătură câtă vreme e tânăr, căci mai târziu, când are nevastă și copii, ar mai voi să învețe, dar nu are timp și nu are tihnă. Trebuie să muncească, pentru ca să-i poată hrăni. Când nu are nevastă și copii, poate să facă ce vrea. Pentru că să vezi tu: e multă învățătură în lume și e frumos dacă poți să ți-o câștigi toată.

După aceea dascălul Clăiță a început să se plimbe prin casă și s-a plimbat, și s-a plimbat până ce s-a oprit iar înaintea lui Huțu și a zis tare:

— Foarte frumos! Așa este! E mai bine popă decât dascăl. Pentru că să vezi tu! nu e lucru mai plăcut și mai frumos decât să vezi cum din copilul prost se face încetul cu încetul un băiat deștept, apoi un om cuminte cu purtări bune. Eu văd la noi în sat: îi cunoști de departe pe cei ce-au umblat la școală și-ți râde inima, spun eu, îți râde inima. Și trebuie să fie, fiindcă sunt mulți dascăli. Apoi vezi tu: și popa e un fel de dascăl; și el poate să facă mult bine dacă vrea. N-ai nevie să fii tocmai dascăl pentru ca să faci trebile unui dascăl, însă dacă vei fi popă, ești mai bine plătit și ai mai multă vreme.

Și s-a plimbat dascălul Clăiță, și s-a plimbat, și tot s-a plimbat, fiindcă-i părea bine și nu știa ce să mai zică.

În sfârșit, el s-a oprit, dar n-a zis nimic, ci a stat și a privit lung la Huțu, și numai după ce a privit l-a întrebat:

— Câți ani mai trebuie să stai tu pe la școli, pentru ca să înveți tot ce se poate învăța?

— Mult, a răspuns Huțu, opt, zece ani întregi.

— E mult, Huțule! a zis atunci dascălul Clăiță, și a rămas cuprins de gânduri grele, căci el ținea la Huțu și Livia îi era fată.

Seara a ieșit din casă cu lumânarea aprinsă, a pus lumânarea pe masa cea mare din școală și a urmat a se plimba până ce a ars toată lumânarea, apoi s-a întors iar în casa în care-i dormeau nevasta și cele cinci fete, a stat, a privit împrejurul său și se vede că-i era greu, fiindcă și-a ridicat amândouă mâinile spre cer și a zis:

— Doamne! tu ești bun și nu mă plâng, dar dacă mi-ai fi dat un singur băiat, ți-ar fi părut și ție bine, văzând ce om aș fi scos din el.

După aceea dascălul Clăiță s-a culcat și a dormit bine, fiindcă era obosit de plimbarea cea multă.

Ziua următoare, când a văzut pe Huțu, el l-a apucat de mână, l-a privit lung în față și a grăit:

— Huțule, nu se poate! pentru că să vezi tu: nu e cu puțință! Ai înțeles? Dacă ai fi copilul meu, aș zice: omul care a apucat odată o cale bună trebuie s-o urmeze până ce nu ajunge la capăt. Așa te gândește, ca să o duci până la capăt și ca odată cocorășteanul să zică: "Mihai Budulea? Îl știu de mic; din satul nostru a ieșit." Ai înțeles? Tu nu ești pentru popie. E puțină învățătură la noi și legea noastră nu poată să rămâie de rușine. Îți spun eu: nu se poate! Așa te gândește, că dacă vezi un ungar, să treci peste el, dacă vezi un neamț, să treci peste el, dacă vezi un sârb, care e tot de legea noastră, să treci și peste el, fiindcă e limbă străină și neam străin și viață străină.

— Da! jupâne învățător, a răspuns Huțu, și n-a mai zis nimic, deoarece acum știa ce are să facă.

Iar dascălul Clăiță a răsuflat din greu, ca omul care s-a descărcat de o sarcină grea.

Budulea cel bătrân a venit însă la mine și era trist și nu zâmbea când vorbeam cu el.

Voiam să știu ce-l pune așa pe gânduri și l-am întrebat. El a răspuns că, iacă, nimic, numai fiindcă Huțu învăța franțuzește și nu-i vine deloc la socoteală, deoarece mai ales maică-sa e cam pusă pe gânduri văzându-l că stă mereu pe carte și vorbește singur, încât nimeni nu înțelege ce zice, dar mai ales se teme ca nu cumva învățătura cea multă să-i fie de oarecare greutate la minte, căci nu mai voiește să știe de părinții lui, ci stă mereu singur, iară când îl

întrebi ceva, se uită uimit la tine și nu știe ce să răspundă, ba nici noaptea nu are tihnă, ci bolborosește prin somn, ceea ce nu seamănă deloc a bine.

Pe când mi le spunea aceste, Budulea era foarte trist. El suspină dar și urmă încă și mai trist:

— Noi avem șase capre și un țap. Ieri seară, Huțu umbla pe dinaintea casei și privea la stele. Maică-sa, fiind pusă pe gânduri, l-a întrebat ce caută. El a răspuns că cornul de capră. Atunci ea a venit speriată la mine și mi-a spus că Huțu caută cornul de capră prin văzduh. I-am zis să nu se sperie, fiindcă este un fel de stea care se cheamă corn de capră și pe aceea o caută Huțu.

Știam însă că nu prea e bine când omul caută, ca șolomonarii, stelele pe cer; am ieșit și am zis: "Huțule, dragul taichii! ce cauți tu? caprele sunt legate de gard". Le legasem ca să nu facă pagubă prin grădină, căci, fără doar și poate, capra e chipul diavolului. Huțu a tresărit, apoi a râs și a zis că e pe cer un corn de capră, prin care trece pământul, și ar voi să-l afle în care parte a cerului stă. Adicătelea, precum vezi, vorbea într-aiurea, deși-ți părea om în toată firea. Am zis dar: "Huțule, dragul taichii, ce vorbești? nu vezi tu că lumea e mare și că pământul stă locului!" El a venit apoi și-a început să ne spună că pământul se învârtă ca prâsnelul și dă mereu ocoale împrejurul soarelui, că soarele e mai mare decât luna, că luna e mai mică decât stelele: noi le lăsam toate pe voia lui, fiindcă vedeam că n-avem ce să-i facem. Ne spunea că toate aceste sunt prin cărți; noi ziceam că-l credem, deși știam că una ca asta nu se poate; dar ți-e milă când îl vezi pe om la nevoie.

L-am lăsat pe Budulea cel bătrân să vorbească, deoarece era cu totul trist și nu mă înduram să-l supăr; în urmă i-am spus apoi că așa este cum zice Huțu, așa stă în cărți, afară de cornul de capră, despre care nu știam nimic.

Budulea s-a uitat atunci lung la mine, și se vede că nu știa: să mă creadă ori să râdă de mine?

— Dar atunci, zise el, cum vine că Huțu strânge toate pietrele pe care le găsește pe drum și adună toate buruienile și le pune în carte și zice că e așa și așa și mai departe?

— Așa stă în carte, că pietrele și buruienile au și ele firea lor și numele lor, pe care le învățăm ca să le știm.

Budulea s-a uitat iar lung la mine, apoi a început să râdă și a grăit:

— Înțeleg acum! Al dracului neamțul! Înțeleg! Băieți nevinovați. Nu face nimic: e bine și așa. Încetul cu încetul se învață omul cu păcălitorile, și după ce-ți vin anii, știi ce ai să crezi și ce să nu crezi. E bine și așa! O fi vreo carte ca *Isofia*, în care se zice că dobitoacele vorbesc, povești adică și pilde, cum am zice.

De aici înainte Budulea cel bătrân iar râdea când vorbeai cu el. Însă Buduleasa tot mai era pe gânduri. Se uita la fața lui Huțu și vedea bine că e ceva ce-l muncește. Budulea râdea, zicând că, de! se mai gândește cum trece pământul prin cornul de capră, dar ea se supăra de asemenea glume pocite și amarul îi era cu atât mai mare.

Și, în adevăr, ea avea toată dreptatea, fiindcă Huțu se făcuse ca un sihastru. Nu-l mai vedeai între oameni, ba chiar nici la dascălul nu mai mergea singur, ci totdeauna, când voia să meargă, venea pe la mine, ca să mergem împreună, fiindcă îi venea greu să meargă el singur.

Când eram apoi la dascălul, el nu vorbea nimic și zâmbea mereu și se uita la noi, la Livia și la ceilalți, iară când nu mai avea încotro, apuca de mâini pe Mili, se uita în ochii ei și-o întreba: "Ce mai faci, Mili?" Mili răspundea că nimic, și Huțu iar tăcea. Și fiindcă tăcea Huțu, tăcea și Livia, tăceam și eu, iar Veturia se ducea pe ici încolo. Atunci rămâneam noi singuri și ne uitam unii la alții și tăceam.

Dar odată, când am plecat, Livia i-a întins mâna lui Huțu și l-a întrebat când mai vine, iar el a ținut mâna ei, i-a privit drept în ochi și a grăit cu totul așezat:

— Nu știu. Știu numai că am să vin odată și să rămân aici. Ea atunci s-a roșit la obraji, fiindcă îi era greu de mine, dar tot nu i-a lăsat mâna, ci a grăit dusă pe gânduri și cam cu jumătate de gură:

— Numai dacă n-ar fi prea mult până atunci... Huțu n-a zis da și n-a zis ba, ci a plecat, și fiindcă el îmi părea foarte fericit, eram și eu vesel.

Pentru aceea m-am speriat când, peste câteva luni, am aflat că Livia se mărită după Indrea lui Buduc. Îl știam bine pe acest Indrea. Umblase cu noi la școală, iar taică-său era directorul școlii și cel mai bogat om din sat: erau în stare să

facă un asemenea lucru. Am grăbit dar la Huțu și, cum mergeam, eram atât de amețit, încât îmi părea că merg și casele cu mine, de nu mai pot ajunge niciodată până la el.

Totuși, când am sosit la ușa lui, m-am oprit și parcă-mi venea să zic: "Lasă că-i va spune ea".

Huțu ședea la masă cu o carte înaintea sa și cu un plumb în gură. Se vede că învăța ceva pe de rost, fiindcă, tocmai când mă hotărâi să intru, el zicea cu glas tare: "*Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo*".

El se opri și rămase privind uimit la mine. Venisem cu gândul să-l iau cam de departe; de aceea nu-i spusei nimic, ci zisei:

— Am venit să-ți spun că una dintre fetele lui Clăiță se mărită după Indrea lui Buduc.

— Cine ți-a spus? întrebă el așezat.

— Maica. El privi lung la mine, apoi luă o bucată de hârtie, făcu pe ea un triunghi, scrise la cele trei unghiuri literele A, B și C, mai scrise dedesubt ABȘACȘBC, privi iar la mine, își puse cu litere mari semnătura

— Mihai Budulea — și, după toate acestea, grăi cu glas înecat:

— Când?

— Peste două săptămâni. Poimâine vin să cumpere. El apucă hârtia, o rupse încet în două, apoi în patru, cocoloși cele patru bucăți în palmă, le băgă în buzunar, apoi se ridică și stete nedumerit înaintea mea.

— Tu știi că eu am iubit pe Livia, zise el într-un târziu.

— Am văzut.

— N-ai văzut nimic. Dar să nu crezi că-mi pare rău.

— Mama zice că ea nu voiește.

— Știu. Dar trebuie, fiindcă nimeni nu știe mai bine decât Clăiță ce se poate și ce nu se poate. Așa trebuiau să vină lucrurile, și tu ai să vezi, peste un an, că nu-i nimic, că n-a fost nimic, că e mai bine așa.

Îmi părea bine că lui Huțu nu-i pare rău, deși eram oarecum dezamăgit, căci mă așteptasem la mai mult, și fiindcă vedeam în fața lui un fel de tulburare, care mă făcea să cred că mâine ori poimâine Huțu va vorbi cu totul altfel.

Dar zilele treceau, și el rămânea mereu așezat, retras și înțelept, cum fusese mai înainte.

O singură schimbare se petrecuse cu dânsul. El, care umbla totdeauna curat ca scos din cutie, acum venea câteodată cu ghetele nevăcsuite, nepieptănat la școală.

Apoi nu mai stătea de vorbă cu noi, ci umbla mereu cu cei de vârsta lui, iar când Budulea venea la oraș, îl căuta toată ziua, și adeseori tot nu-l putea găsi, deoarece nu mai stătea cu cei doi băieți, și nici la școală nu mai venea în toate zilele.

Apoi se făcuse cam îndârjit Huțu. Odată, când Budulea cel bătrân i s-a plâns că de câtăva vreme nu-l mai poate găsi, el a răspuns:

— Nici nu știu ce-ți mai pierzi vremea venind să mă cauți; parc-aș fi copil, ca să porți mereu grijă de mine...

Auzindu-le aceste, Budulea se întristă foarte și, întorcându-se la Cocorăști, nu mai prindea vorbă cu nici un drumeț, ci mergea drept înainte, tăcut, singur cu gândurile lui și întrebându-se mereu: "Ce-o fi având oare feciorul meu de s-a făcut așa de dârț?"

"Sunt păcatele mele, care au căzut pe capul lui", zicea Buduleasa; dar atuncea Budulea se mânia și zicea că nu-i adevărat, pentru că orice om cuminte poate să vadă că dintr-un cimpoieș nu iese deodată om cu carte și că el încă dintru început simțea că lucrul n-are să iasă bine, dar dascălul Clăiță l-a scos din minte.

Iar dascălul Clăiță se plimba singur prin școală și iar se oprea, și iar se plimba și nu mai știa ce să facă.

VI

Trecuseră ani la mijloc, și toți știam că Huțu are să se facă călugăr. Încă la începutul vacanțelor el plecase cu o familie din țară, căreia îi fusese recomandat din partea episcopului. Boierul, care avea doi copii, voia să treacă pe la băile din Germania, prin Svițera, pe la Paris și apoi să se întoarcă la Viena, ca să-și lase copiii într-un institut. Atât știam noi, cei rămași în urmă, dar și atât era destul pentru ca să ne simțim cu toții măguliți.

Cu deosebire, dascălul Clăiță era mereu dus și, oricând îi venea câte-o scrisoare de la Huțu, o citea mai înainte fiecărui sătean în parte, apoi venea cu ea la oraș, unde știa că sunt mulți de aceia care sunt gata de a se bucura de dânsul. Și când stătea, și când vorbea, și când umbla pe uliță, el se uita mereu la dreapta și la stânga și napoi, ca să vadă dacă nu se mai ivește cineva, care să-l întrebe despre Huțu, ba-i părea că toată lumea îl arată cu degetul zicând: "Iată, ăsta e dascălul Clăiță din Cocorăști!"

Mai mică, dar tot destul de mare, era bucuria noastră, a celor ce crescuserăm împreună cu dânsul.

Huțu plecase la Universitate cu un mic stipendiu, la care episcopul mai adăugase dintr-al său un mic ajutor, pentru ca, terminând cursul de filozofie, să se întoarcă la teologie și să intre în rândul călugărilor. Toate aceste ne măguleau pe noi, cei ce ne pregăteam pentru preoție, căci Budulea Taichii și pe viitor avea să fie unul dintr-ai noștri, și unul cu care chiar de pe acum ne făleam.

Cu toate acestea, Buduleștii erau triști și gânditori. Spunea Budulea că are un fecior care a plecat cu un boier din țară, spunea că i s-au dat bani de la împărăție, ba chiar și de la Vlădică, fiindcă așa om cu carte nu se mai găsește, dar nu le spunea decât așa, cam cu jumătate de gură. Căci el, înainte de toate, parcă nu mai credea că Huțu se mai întoarce, după ce s-a dus atât de departe. Apoi parcă nici nu mai era feciorul lui: îi venea greu să-i zică: "Huțule, dragul taichii!", îi venea greu să stea înaintea lui; nu mai știa să vorbească cu el, ba când se gândea că s-ar mai întoarce odată la casa lui, îl cuprindea îngrijorarea, fiindcă nu știa unde l-ar putea pune, și simțea că i-ar fi rușine de casa părinților săi și de părinții săi. Pentru că Huțu nu mai cerea nimic de la el, și el cu nevasta lui parcă nici nu mai aveau pentru ce să trăiască, și poate că era bine ca ei să moară, ca să nu-i mai fie cu prostia lor de greutate.

La multă bucurie se așteptase Budulea, și acum ar fi dorit ca să se fi așteptat la mai puțină.

El nu mai cânta nici din vioară, nici din cimpoi, nici din fluierul din șerpar, nu mai mergea la lucru, ci stătea ziua întreagă pe prisma casei și privea din când în când la Safta, care ședea torcând la cellalt capăt.

Erau duși amândoi într-o lume frumoasă, dar pierdută pentru dânșii. Și când îi era foarte greu, Budulea se uita lung la Safta, apoi grăia:

— Să nu grăiesc în ceas rău, dară Dumnezeu să-i facă dascălului parte din partea ce el ne-a făcut nouă.

Căci Budulea era amărât și trebuia să se răsuflă și el câteodată. După aceea, Budulea a venit la mine și m-a rugat să-i scriu o scrisoare lui Huțu, pentru ca să vie acasă.

M-am uitat la el și am luat până și hârtie ca să scriu.

— Uite, îmi zise el atunci, să-i scrii așa: "Huțule, dragul taichii, și Huțule, dragul maichii, — tocmai așa să-i scrii. Eu, taică-tău, și eu, maică-ta, îți scriem să vii acasă, fiindcă n-avem alt copil și suntem oameni bătrâni și proști și vrem să te vedem, și-ți adă cărți cu tine, ca să n-veți mai departe, ca să vedem și noi cum înveți, și Dumnezeu să te poarte în căile tale." Și să scrii apoi dedesubt: "Eu, Lăpădat Budulea, taică-tău, și eu, Safta, maică-ta, care-ți ducem dorul".

După aceea Budulea a răs și a zis că-i bine, iară eu am pus scrisoarea la poștă și am trimis-o lui Huțu, care-mi fusese prieten în copilărie și la care țineam și acum, fiindcă era feciorul lui Budulea cel cu fluierul în șerpar.

Iară Huțu a primit scrisoarea, a citit-o și s-a întors, apoi s-a dus să sărute mâna episcopului, a venit să strângă mâna mea și a mers încet acasă la părinții lui.

De aici înainte Budulea nu mai ședea pe prispă și nu mai era gânditor, ci venea iar la oraș și le spunea drumeților că are un fecior care a fost la școlile împărătești, și acum e scriitor la episcopie, căci Huțu urma cu noi la cursul clerical și era în același timp arhivar consistorial. Dascălul Clăiță nu era prea mulțumit de această prefacere a lucrurilor, dar Huțu îi adusese din Viena un glob pentru școală, o hartă a Europei și un exemplar din *Istoria* lui Petru Maior; mai

adusesse și pentru cele trei fete încă nemăritate câte ceva, îi arătase, în sfârșit, că oriunde omul poate să învețe, dacă voiește, și că viața din orașele mari e prea plină de încercări și nu e pentru un om hotărât a-și petrece viața în cuvioasă retragere. Clăiță se plimba dar și zicea că e mare cinste pentru Cocorăști că tocmai unul din sat ar fi umblat prin țări străine, să fi stat la Viena și să fie la episcopie.

Eu, în sfârșit, eram iar prietenul și fratele mai mic al lui Huțu. Căci, deși intrând cu șase clase în teologie, eram un an înaintea lui, simțeam totdeauna întâietatea pe care i-o dădea vârsta, darurile firești și cunoștințele întinse ce-și câștigase printr-o muncă serioasă și necurmată. Pentru noi toți el era un fel de izvor de lămurire și de sfaturi bune, pentru toți un prieten blând și îndatoritor.

Chiar când râdeam de dânsul, căci avea unele apucături de care trebuia să râzi, nimeni nu râdea mai din toată inima decât dânsul.

Mai presus de toate era stângăcia lui, când se vedea față cu femeile. Pătruns de un respect nemărginit pentru sexul frumos, cum zicea el, stătea totdeauna drept, zâmbea cu multă bunăvoință și era cel mai nenorocit om dacă, vorbind, se întâmpla să nu fie mulțumit cu construcția frazei ori cu accentuarea cuvintelor. Îndeobște vorbea rar și răspicat, dar când erau femei de față, se vedea că alege și cumpănește fiecare vorbă. Și tot atât de măsurate îi erau mișcărilor. Îi trecea o roșăvie când se vedea apropiat de o femeie ori când vreuna ar fi scăpat ceva din mâini și altul s-ar fi arătat mai sprinten decât dânsul.

Pe lângă toate aceste mai era și dedat călugăriei din creștet până în călcâi, ceea ce-l făcea cu atât mai — nu știu cum să zic — pentru femei: le plăcea să-l necăjească și rar se-ntâmpla ca domnul Mihai Budulea să nu șadă cu totul aproape între două preotese, fie chiar mai bătrânioare, căci el se pricepea la glumă, și așa toți și toate împrejurul lui se adunau, afară de două: Livia, de care el rămânea mereu departe, și Mili, copila cu genele dese, care rămânea totdeauna departe de dânsul.

VII

Când eu mă hirotoniseam, Budulea cânta *Vrednic este* în rând cu ceilalți clerici. Peste câteva luni termină și el cursul și se gândea ca, după ce va fi stat vreo lună, două într-o mănăstire, să se facă diacon și să-și ieie părinții la sine în oraș.

— Da, mergem și noi, zicea Budulea cel bătrân, ca să fim împreună.

Dar el tot nu era cu desăvârșire vesel. Nu se mai îndoia că Huțu al lui are să ajungă cu vremea vlădică; însă ce folos, când vlădica nu avea nici nevastă, nici copii, ba chiar nici o casă a lui, ci locuia "la curte".

Deocamdată, însă, Huțu nu era decât scriitor la consistoriu, ticluia circulări, aduna date și făcea expuneri tabelare despre nașteri și încetări din viață, despre cununii, despre copiii de școală și despre sufletele din deosebitele parohii. Și îi era mare bucuria când putea să le facă părinților veniți la consistoriu împărțășire despre cele ce-a aflat.

Unul dintre pușinii care voiau să li se facă mereu asemenea împărțășiri era preacucernicia-sa părintele Avesalon Toda, om luminat și îmbrăcat în reverendă de mătase, căpțușită cu roșu. Când părintele Toda venea la ședințe, Budulea nu scăpa de el, ci trebuia să fie la masă împreună, ca să vorbească mai despre una, mai despre alta, în vreme ce părintele Toda asculta, lăsând mai ales pe Budulea să vorbească.

Și fiindcă era toamnă și strugurii se copseseră și timpul era frumos, părintele Toda a grăit zâmbind:

— Trebuie să vii pe câteva zile la mine. Dar bagă de seamă, căci am două fete mari, care sunt foarte șirete.

Budulea a zâmbit și a zis că nu poate, fiindcă și fiindcă, dar în cele din urmă tot n-avu ce face, și s-a hotărât să plece.

Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoși; drumul era bun și călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele Toda avea o casă mare, o curte largă și plină jur împrejur de grajduri, șoproane și hambare. Mai avea prin curte vaci cu lapte, viței, porci grași și păsări o mulțime. În casă, în sfârșit, părintele Toda avea o bibliotecă măricică, scaunele și canapelele căpțușite aici cu mătase, colo cu catifea, covoare pe jos și multe alte scumpeturi. El avea însă mai ales o protopopeasă, un fecior ca de douăzeci de ani, altul ca de zece și două fete mari.

Budulea era cam amețit și-și zicea în taină: "Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit".

Simțind dar că se află într-un cuib de fericire, el era strâmtorat, umbla pe vârful degetelor, făcea mereu greșeli în construcția frazelor și era foarte nenorocit. Mai ales la masă atât era de zăpăcit, încât nici nu știa în care mână să ție cuțitul și în care furculița, și aceasta mai ales fiindcă ședea între protopopeasa și Elena, fata mai mare a protopopului, care și ea părea cam zăpăcită, căci nu vorbea nimic și se uita din când în când serioasă la el.

După masă el mai începu să răsufle. Fetele se puseră la clavir, și Malci, cea mai tânără, care numai acum câteva luni se întorsese de la călugărițe, începu să cânte mai întâi o arie nemțească, apoi una românească, sosită de curând de la București.

Budulea Taichii era încântat, căci n-aurise clavir de când fusese cu cei doi copii de boier, și acum parcă i se îmbusuraseră acele timpuri. În urmă cântă dar și el *Sub această neagră stâncă*, apoi *Adio la Moldova*, *Sus la munte ninge, plouă*, apoi un cântec pe care-l știa de la Cocorăști, iar fetele și protopopeasa îl rugau mereu să cânte.

— Trebuie să știți, zise el, că taică-meu e cimpoieș.

— Și afară de aceasta e un om minunat, adause părintele Toda mișcat. De câte ori îl văd, îmi aduc aminte pe fie iertat taică-meu, care și el era scurt, gros, rotund la față și zâmbea totdeauna ca bătrânul dumitale.

Huțu era foarte fericit când auzea că taică-său samănă cu taica protopopului, și fiindcă era fericit, era vesel peste obiceiul său și nu se mai simțea strâmtorat, ba după ce a ieșit prin grădină, el însuși a cerut brațul Elenei și a răs din toată inima când Elena, mai nainte de a-i da brațul, i-a zis: "Se cuvine oare unui cuvios părinte să ceară brațul unei femei nemăritate?"

A răs atunci și părintele Toda, iar protopopeasa a grăit: "Nu-l lăsăm să se facă călugăr. Țineți-vă de el, fetelor: trebuie să-l însurăm!"

Și fetele se țineau de el, și el era vesel, și roșea, și se simțea bine. Când a plecat apoi, protopopeasa l-a întrebat când mai vine și nu i-a dat drumul până ce n-a făgăduit că vine pe ziua de Sfânta Maria, când era numele ei; fetele au zis că se duc ele să-l ia și să-l aducă pe sus, ca pe un fugar, iară părintele Toda s-a sărutat cu el, apoi l-a petrecut până la trăsura, i-a strâns mâna și iar l-a îmbrățișat.

Întorcându-se dar spre oraș, Budulea Taichii era foarte gânditor și, sosind la consistoriu și făcând expunerile tabelare, el era mereu gânditor, încât oricine putea să vadă că dnul Mihai Budulea, arhivarul consistorial, e un om pus pe gânduri.

Fiind însă că omul care se gândește mult scapă și câte o vorbă, și fiindcă Huțu ținea la părintele Toda, el vorbea despre dânsul, și îl lauda, și spunea că și protopopeasa e o doamnă prea cumsecade. Pentru aceea îl necăjeau cu fetele protopopului, și el nu se supăra, căci nu știa să se supere, dar se tulbura, și atunci îl necăjeau cu atât mai vârtos. Iar când preasfinția-sa părintele episcop auzea că-l necăjesc pe Budulea, zâmbea și el.

Într-o zi, ieșind în grădină, preasfinția-sa s-a oprit privind la Huțu, iar când Huțu s-a dus să-i sărute mâna, l-a tras nițel de mână, ca și când ar voi să-l ducă cu sine.

Huțu a plecat dar în urma lui. În grădină, preasfinția-sa s-a așezat pe o laiță, apoi a început să-l ia pe Huțu pe departe, să-l întrebe despre parohiile vacante, să-i ceară părerea despre propunerile ce ar fi să se facă viitorului sinod, iar în vremea aceasta îl scruta mereu cu privirea.

— Când mergi la mănăstire? întrebă el în cele din urmă.

— Când veți porunci preasfinția-voastră.

— Prea bine, fiule! răspunse episcopul, apoi rămase câtva timp pe gânduri. E frumoasă hotărârea ce ai luat, dar te gândește că, după sfintele noastre așezăminte, timpul ce vei petrece la mănăstire îți este dat spre a te chibzui și spre a-ți da seama dacă nu mai e nici o dorință lumească în inima ta și dacă poți să te dai cu întregul tău suflet vieții cuvivoase. Dumnezeu nu voiește jertfă de silă și mănăstirea e locaș de scăpare pentru cei ce nu mai au ce să caute în viață. Dacă voiești dar să aduci viața ta jertfă întru folosul bisericii lui Hristos, te gândește că jertfa trebuie să-ți fie curată, pentru ca ea să poată fi bine primită de către cel ce străbate și cele mai ascunse taine ale inimii omenești.

După aceste el se ridică, întinse mâna spre sărutare și-i sărută fruntea, grăind mișcat:

— Cugetul curat e podoaba creștinului, fiul meu!

VIII

Budulea Taichii se afla în mare strâmtorare. Pe când umblase la școala din sat, știa lămurit c-ar dori să ajungă și el odată dascăl, ca Clăiță. În urmă, când stătea la domnul Wondracek, voia cu totul hotărât să se facă profesor, ca Wondracek. Mai în urmă, când umbla la gimnaziu, nici nu se mai îndoia că se va face profesor de gimnaziu, ca toți profesorii săi. Acum, în sfârșit, când era arhivar consistorial, stătea zăpăcit, căci nu știa: să se facă episcop ori protopop, ca preacucernicia-sa părintele Avesalon Toda, care avea reverendă de mătase, protopopeasă și două fete mari, dintre care una pentru care orice episcop îl putea pizmui?

Budulea Taichii își închipuia că e protopop, că are copii și nevastă, că Budulea cel bătrân le face copiilor câte un fluieraș și că maică-sa, Buduleasa... Nu!... el nu-și putea pierde timpul cu asemenea închipuiri, căci era arhivar consistorial și trebuia să lucreze.

Opt zile înainte de Sfânta Marie, Budulea Taichii, dus pe gânduri precum era, a rupt în patru o jumătate de coală de hârtie, apoi a cocoloșit cele patru bucăți în palmă și, ridicându-se de la masă, le-a băgat în buzunar.

Nu era nici o pagubă, deoarece el, mai înainte de a fi rupt hârtia s-a uitat bine la ea, dacă e în adevăr maculatură scrisă pe amândouă părțile și dacă n-a mai rămas pe o parte ori pe alta vrun mic locșor ce-ar mai putea să fie întrebuițat la calcule de ocazie; vorba e, însă, că această rupere și cocoloșire a bucăților de hârtie era un semn rău și că în ziua următoare el a rupt în patru o jumătate de coală, care nu era scrisă decât pe o parte, și cocoloșind cele patru bucăți nu le-a băgat în buzunar, ci le-a aruncat una câte una afară pe fereastra deschisă, ceea ce era un semn și mai rău.

A treia zi, în sfârșit, el a rupt în patru o bucată de hârtie cu desăvârșire albă și n-a cocoloșit decât pe una din cele patru bucăți, lăsând pe celelalte trei pe masa consistorială, și plecând acasă cu gândul de a scrie preacucernicie-sale părintelui protopresbiter Avesalon Toda o scrisoare, în care îi dorește preastimabilei doamne toate fericirile și o roagă de iertare că nu poate veni deoarece înalt preasfințiasa părintele episcop a binevoit a-l însărcina să meargă la Cocorăști ca să stăruiască pentru înființarea unei a doua școli, plănuite foarte demult, și a crezut că trebuie să aleagă sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului pentru aceasta, fiindcă satul e adunat și așa mai departe.

Iară după ce a dat scrisoarea la poștă, el s-a întors ca să bage în buzunar bucata cocoloșită și să strângă pe celelalte trei în saltarul mesei, a luat binecuvântarea arhierescă și a plecat la Cocorăști ca să stăruiască în sensul scrisorii ce o trimisese preacucernicie-sale părintelui protopresbiter Avesalon Toda.

Acasă toți erau bine. Ca cel mai întâi, dascălul Clăiță, norocitul părinte a trei fete măritate, ședea mereu în jețul ce-i dăruise de ziua lui ginere-său, popa din Clădeni. De câțiva ani stupii ieșiseră de minune, pomii dăduseră rod bun și dascălul Clăiță era jur împrejur vestit pentru mierea și pentru soiurile lui de poame, iar dascălul Clăiță își scotea vestea bună în bani gata. El își cumpăraseră o vie, și acum se gândea să-și mai zidească și o casă, pentru ca la vreme de bătrânețe să se poată retrage în colibioara lui, cum avea el obiceiul de a-și numi viitoarea casă.

Cât pentru cele trei fete încă nemăritate, el își avea planul gata. Pe Mili ar vroi să o mărite după vreun plugar, fiindcă Livia îl încredințase că nu e lucru mai frumos decât a fi plugăriță; copila era însă prea gingașă, prea se ținea, și așa trebuia să o mărite după un popă, ba încă se poate chiar după vrun notar, căci era făcută să fie doamnă. Pentru aceea el îi făcuse și zestre, și acum zâmbea așa în el când se gândea că numai el singur știe despre aceasta. Linica trebuia să se mărite după un dascăl, pentru ca să aibă ginere pe care să-l lase la locul său la școala din Cocorăști. Cea mai mică, în sfârșit, trebuia să se mărite după un plugar, pe care să-l ia ginere în casă.

Și fiindcă toate aceste erau bine și statornic puse la cale, dascălul Clăiță ședea în jeț, zicea că e bine ca omul să aibă copii, și nu-și mai bătea capul decât cu copiii oamenilor din sat, ceea ce era și meseria lui de învățător. Căci acești copii știau acum mai mult decât știuse odinioară dascălul și, pentru ca să știe, el trebuia să-i învețe. Trecuse vremea slovelor, pe care acum le numeau potcoave. Apoi, afară de *Biblie*, școlarii mai învățau și istorie, iară globul de pe masă, hărțile și tablele zoologice de pe perete erau tot atâtea dovezi că și dascălul Clăiță învățase mult de o bucată de vreme. Câteodată îi trecea așa prin minte gândul că mai sunt o mulțime de lucruri pe care ar putea să le învețe; dar

el se plimba nițel, se încredința pe sine însuși că, la urma urmelor, un dascăl nu trebuie să învețe decât ceea ce stă în circularele consistoriale, și iar se pune în jeț, fiindcă îi plăcea prea mult să șadă în jeț.

Budulea cel bătrân n-avea jeț, dar el ședea pe prispa casei, și ședea tot așa de bine ca și dascălul în jeț. Ce-i drept, el nu mai zâmbea când vorbeai cu el, fiindcă era om trecut cu anii și trebuia să fie totdeauna așezat și cuviincios.

Trecând de-a lungul uliței, oamenii îi dădeau binețe; mergând la biserică, el nu mai stătea la fund, ci dinainte, numai decît lângă strana din stînga. Apoi, cînd mergea la oraș, toată lumea stătea de vorbă cu el, părintele arhidiacon și părintele protosincol îi strîngeau mîna. Părintele arhimandrit îl întreba ce mai face, ba odată chiar însuși episcopul s-a oprit în loc, a vorbit cu el și i-a dat binecuvîntarea arhierescă; un om dar căruia i se întîmplă toate aceste trebuia să fie plin de bună-cuviință și să nu rîdă mereu cînd vorbește cu alții. Afară de aceasta, el avea un fecior care în curînd trebuia să ajungă arhidiacon, cu brău roșu și mai mare decît toți protopopii, fie bărbile lor cît de lungi și oricît de albe. Era mulțumit Budulea cel bătrîn și ședea tihnit pe prispa casei, așteptînd ziua cînd va fi să plece cu nevastă-sa la oraș, pentru ca să trăiască la bătrînețe sub același acoperămint cu fiul său.

Buduleasa, în sfârșit, ședea și ea pe prispă și torcea: era însă cu toate aceste foarte bătrînă. Căci gîndurile îl îmbătrînesc pe om, și ea avusese multe gînduri în viața ei. Grele însă, cu totul grele nu-i erau gîndurile decît acum, de cînd Budulea se plîngea că feciorul său nu vrea să se însoare, iară pe ea a pus-o păcatul să zică:

— Se vede că bunul Dumnezeu așa vrea, ca el să ispășească păcatele mele...

Budulea cel bătrîn s-a mâniat, s-a făcut roșu ca racul și a zis că minte, că Dumnezeu n-are nici un amestec în trebile lui, a trîntit ușa și a ieșit afară ca să se pună pe prispa casei; de atunci însă el nu se mai plînge de nimic.

De aceea Buduleasa șade la cellalt capăt al prispei și, șezînd, îi vine nu știu cum, parc-ar voi să fie moartă de mult.

Cîteodată, cînd șade pe prispă, vine Mili a dascălului, ca să vadă ce mai face, și atunci vorbesc mai despre una, mai despre alta, și vorbesc și despre Huțu, fiindcă Huțu e feciorul Budulesei, și Mili știe că-i pare bine leichii Saftei cînd cineva-i vorbește despre el și-i spune tot lucruri bune. Atunci Buduleasa se înseninează, dar cînd Mili pleacă, privește lung, foarte lung în urma ei, parcă ar voi să zică: "S-a dus", apoi zice în gîndul ei: "De ce n-a lăsat Dumnezeu să fie dascăl?" Apoi intra în casă, se pune într-un ungher și începea să plîngă așa singură și fără nici un cuvînt.

Budulea cel bătrîn, care ședea mai departe pe prispă, știa prea bine că ea plînge; om fără de inimă ce era însă, nu se mișca din loc, ci stătea așa; cel mult, pentru ca să nu stea fără de nici o treabă, își scotea fluierul din șerpar, îl privea din toate părțile, apoi, la mare nevoie, îi mai număra și găurile, și le număra mereu, pînă ce Safta nu ieșea iar pe prispă.

Le părea dar bine tuturoră că Huțu a venit de Sfînta Marie acasă, ba dascălul Clăiță ar fi voit să tragă clopotele, pentru ca tot satul să știe că "dnul Budulea al nostru" a venit la Cocorăști.

Căci acum el nu voia să-i mai zică "Huțule", și cînd Huțu îl ruga să-i zică precum i-a zis totdeauna, el rîspundea: "Ferească Dumnezeu! Fiecărui om ceea ce i se cuvine. Pentru că să vezi d-ta: trebuie să am și eu bucuriile mele, dnule Budulea."

Huțu cu toate aceste se ținea de obiceiurile lui; îi zicea dascălului "jupâne învătător", ca totdeauna, săruta mîna dăscăliței, precum era deprins din copilărie, și le zicea fetelor "Linico" și "Mili dragă", ca mai nainte, ceea ce era bine, fiindcă fetele nu se supărau și dascălului îi părea bine. Ca om care știa ce i se cuvine fiecăruia, dascălul Clăiță nu cerea decît ca fetele să nu îndrăzneasă a-i zice dlui Budulea "nene Huțule", iară Mili și Linica, fiind niște fete binecrescute și ascultătoare, nu mai ziceau "nenea Huțu" decît atunci cînd nu era de față nici Huțu, nici dascălul, ceea ce nu era bine, deoarece Huțu se supăra, căci era deprins ca fetele să-i zică "nene Huțule".

Mai era Huțu supărat și pentru că Mili tăcea mereu și se uita la el ca și cînd ar fi supărată, ba, cînd ședea la masă, și el povestea despre zilele petrecute la casa preacucerniciei sale părintelui Avesalon Toda, ea s-a ridicat fără de nici un cuvînt de la masă și nu s-a întors decît peste cîtva timp.

Fiind dar că el ținea ca Mili să nu fie supărată, după-amiazăzi, cînd au ieșit în grădină ca să vadă dacă strugurii s-au copt, a căutat să fie singur cu dînsa și a întreat-o pentru ce s-a supărat.

Ea a zâmbit și a zis că nu e supărată. El însă vedea că e supărată, și a apucat-o de mâini, și s-a uitat lung și cu dragoste în ochii cei cu gene dese, și a zis:

— Ești supărată. Ea a tăcut și nici n-a zis că-i pare bine, nici n-a zis că, da, e supărată, fiindcă ar fi trebuit să spuie pentru ce, și aceasta nu era cu puțință.

— Mili dragă, a zis iar Huțu, supărat acum și el, tu știi că eu te iubesc pe tine. Pentru ce nu-mi spui dar ca să știu, fiindcă n-ai de ce să te superi. Uite, dacă ți-a spus cineva ceva, a grăit un neadevăr, dac-am zis chiar eu vro vorbă care te-a supărat, nu m-ai înțeles bine. Uite, urmă el iar, și atunci îi luă capul între amândouă mâinile, ca să o poată privi cu mai multă stăruință, spune-mi, pentru că tu știi că te iubesc și mi-e greu când te văd supărată.

— Zău că nu sunt supărată! a grăit acum Mili, și ea spunea adevărul, fiindcă nu mai era supărată, și-i râdeau pe sub genele dese amândoi ochii mărunți.

Dnul arhivar consistorial Mihai Budulea ar fi voit s-o sărute, atât îi părea de bine când o vedea râzând astfel cu amândoi ochii, dar n-o sărutase de mult și-și pierduse deprinderea; el s-a mulțumit dar a-i strânge obrazii cu căldură între palme și a plecat mai departe, căci acuma toate erau bune și bine puse la cale.

— Nene Huțule, a zis ea mai târziu, cam cu jumătate de gură. E adevărat că nu te mai faci călugăr?

— Cine ți-a spus că nu mă fac? întrebă el speriat.

— Nimeni, dar zic eu așa!

— Nu, dragă, nu-i adevărat, răspunse Huțu cu un fel de părere de rău.

Ea n-a mai zis apoi nimic; ar fi voit însă să-l apuce de mână, ca să i-o sărute, dar nu putea, fiindcă el nu era încă călugăr.

Acum era aproape de masa cea mare din grădină, la care ședea dascălul cu dascălița și cu Linica. Huțu parc-ar fi voit să se întoarcă înapoi, ca să întrebe pe Mili pentru ce l-a întrebat dacă nu se mai face călugăr, dar nu se putea, și așa s-a mulțumit a se întreba pe sine însuși: "Pentru ce oare m-a întrebat și pentru ce se bucura când am răspuns că nu?"

Au trecut apoi toamna și iarna, iară în primăvară, la Duminica Tomei, s-a întrunit Sinodul. Părintele Mihai Budulea ne era referent școlar și ne bucuram cu toții când el ne raporta despre starea învățământului, arătând câți școlari, câți învățători, câte școale, cum stau la noi și cum în alte țări și la alte popoare trebile, și ne bucuram mai ales când el își făcea în urmă propunerile, vorbind așezat și înțelept ca totdeauna. Era de față și dnul deputat sinodal, inspector școlar din cercul Cocorăștilor și învățător emeritat, Pantelemon Clăiță, și nemaiputându-se stăpâni, el trase pe vecinul său de mânecă și-i grăi încet:

— Îl cunoști, mă rog? A ieșit din școală de la mine. E feciorul lui Budulea, cimpoieșul de la noi. Mi-e ginere.

În urmă ni l-au ales protopop, deși era om tânăr.

— Ții minte, îi zisei în ziua alegerii, când eram în pădure și-mi spârgeai alune?

— Dar tu, îmi răspunse el, ții minte când îmi ajutai să port coșul cu pește?

Iar după aceea ne-am îmbrățișat și eram fericiți ca în copilăria noastră.

Acum, în sfârșit, primesc o scrisoare: mă poștește la botez. Un nou Budulea, Budulea Bunicului! Și mai întrebați dacă-mi pare bine? Ba nu-mi pare bine, dar îmi vine să cred că numai visez bucuria ce simt.

Îl văd înaintea mea pe Budulea cel bătrân zicând ca omul care a pus la cale o glumă bună.

În văd pe dascălul Clăiță stâmpărat și zicând: "Acest băiat, care s-a născut acum, e nepotul meu. Pentru că să vedeți d-voastre: eu am avut șase fete, dintre care cea mai mare, pe care gândeam s-o mărit după ginere-meu, după ce va fi ieșit dascăl, s-a măritat după dascălul din Strântea, a doua s-a măritat după Mitrea lui Buduc, care acum e ctitor la biserică, pe a treia a luat-o ginere-meu, popa din Clădeni, cele două mai mici iată-le aci, iar Mili s-a măritat după ginere-meu, protopopul, și a născut pe acest copil, care acum e nepotul meu!"

O văd apoi pe maica protopopului stând într-un colț, cu ochii plini de lacrimi și zicând încet: "Tu, Doamne, m-ai pedepsit cu bunătățile tale și eu nu sunt vrednică de bucuriile ce mi-ai dăruit!" .

Îl văd însă, înaintea de toate, pe el, stând la patul ei și privind în tăcută uimire la mamă și la copil.

.....

Tu, Doamne, cu nemărginită înțelepciune ai întocmit lumea și frumoasă ne-ai lăsat-o nouă locaș de viațuire!

Gura satului

Gura satului

de Ioan Slavici

I

Nu-i vorbă, răi sunt oamenii, încât mai răi nici n-ar putea să fie. Chiar și acela pe care toată lumea îl știe de bun își are ceasurile de răutate, și nu avem decât să-l atingem unde-l doare pentru ca să-l facem mai dârz decât alții. Dar nenea Mihiu tot om bun rămâne.

Se și cuvine însă unui om din oameni, ca dânsul, să fie de bună chibzuială, să cumpănească vorbele și să umble mai mult călare decât pe jos.

Acasă, asta-i altă vorbă! Oamenii s-au obișnuit a zice mai bucuros "La Mihiu Saftai" decât la "Safta Mihului" fiindcă... așa-i lumea! Când oamenii nu au ce face, ei scormonesc o vorbă și își petrec vremea cu ea. Să te ferească Dumnezeu să nu cazi pe gura satului.

Pentru aceea, când Safta începe să facă gură, nenea Mihiu își pune mâinile în cap și-i zice:

— Nevastă! nu mă da pe gura golaniilor. Iar apoi caută să-i facă pe plac, numai să scape de urechile vecinilor. Astfel, cam într-un chip și cam într-altul, Safta face să treacă de stăpână în casă.

Dar se zice că nu-i stăpân fără stăpân. E cineva și mai presus de Safta. Nenea Mihiu are doi feciori voinici și o fiică frumoasă. Feciorii, fiindcă sunt doi și feciori, oricât de voinici ar fi, stau sub porunca părintească; Marta însă e una singură, adică nu mai are în casă pe nimeni deopotrivă cu dânsa.

Încă pe când era în fașe, Marta avea obiceiul de a pune toată casa în mișcare.

Nenea Mihiu, auzind-o plângând, alerga plin de îngrijare din grădină ori din curte în casă.

Și cu cât creștea, cu atât i se lățea stăpânirea, căci — vorba lui nenea Mihiu — fata mare-i cinstea casei.

Dar tot nu e stăpân fără stăpân. Ce-i drept, cât ține preajma casei, nu se găsea nimeni mai presus de Marta; dar lumea e mare și multe lucruri se găsesc într-însa.

Când Marta iese la joc și trece de-a lungul ulițelor, nevestele și babele pizmașe de tinerețe grăbesc la porțiță și privesc în urma ei. E frumos cum își ține capul, cum își poartă trupul și cum se mlădie la tot pasul; și frumos îi șade părul creț pe frunte, frumos i se lipește bogata salbă pe sân, frumos îi cad altițele pe brațe și catrința bătută în fir frumos i se rotunjește pe pulpe. Chiar babă să fii, o privești și ai dori s-o tot vezi.

— Oare cine, soro? zice una.

— Cine altul decât Toderică, îi răspunde alta.

— Toderică? Așa umblă gura satului. Nici să visezi din ce scornește o poveste. Pentru ca să vorbim drept, Toderică e Toader, ba chiar Tudoroiu. Lasă că avea din cine să iasă fiindcă și tatăl său, Cosma Florii Cazacului, seamănă cu dânsul. Fecior și tată, când calcă, puntea le scârțâie sub picioare.

La joc, Tudoroiu se face mai mult Toderică decât Toader și ți-o duce și frământă, încât să pui rămășag că ți-ar putea juca pe urzeală fără ca să-ți încurce firele.

E bun la veselie, deschis cu flăcăii, darnic unde-i vorba să se arate și prea mult îi place să șuguiască la joc și la șezători cu fetele.

Când, la joc, Marta se ivește în preajma vederii lui, Toader scutură din cap, își netezește părul pe frunte, ridică din umeri, își potrivește pieptarul pe trup. Iar dacă ea se apropie, dacă este aproape de dânsul, Toader îi zice:

— Ce mai faci, Marto? Ea răspunde:

— Mulțumesc de întrebare, bine! El apoi întreabă:

— Nenea Mihi ce mai face? Ea răspunde:

— Mulțumesc, face bine că-i sănătos. El iarăși întreabă:

— Leica Safta ce mai face? Ea atunci răspunde:

— Șade, Toderică. După aceste, ea își adună buzele și întreabă:

— Ce mai fac ai voștri?

— Ei! Ce să facă? răspunde el, iacă! mai una, mai alta... De aci înainte vorba trece la lucruri mai depărtate. Toader spune că a vorbit cu cumnatul, cu vărul, cu finul, în sfârșit, cu cutare și cutare dintre oamenii vrednici de a fi stat de vorbă cu dânsul; iar Marta îi spune cine a fost și cine nu a fost de curând la dânsii, cu cine a vorbit și cu cine nu, cine ce a zis și cine nu a zis.

În sfârșit, Toader privește îndelung în ochii mari ai Martei, Marta îi zâmbeste cu o răcoroasă bună-cuviință și, văzând acest zâmbet, el îi apucă mâna și zice:

— Să jucăm una, Marto. Ea răspunde veselă:

— Dacă vrei, Toderică. Toader atunci bagă mâna stângă în șerpar, scoate un pumn de bani, îi aruncă lăutarului și strigă:

— Acum, una pe pofta mea! Iar când Toderică se prinde la joc cu Marta Mihului Saftai, babele și moșnegii se ridică din umbră, sparg sfatul și grăbesc să mai vadă și ei o dată.

Așa se petrec lucrurile. Dar gura satului prea face dintr-un țânțar un armăsar. Pe când Marta și Toader vorbesc numai așa, ca să nu tacă, cei ce n-au ce face le pun floare la ureche.

Cu totul fără nici un temei nu sunt însă nici vorbele babelor. Prea se potrivesc tinerii la stare și la făptură, prea sunt deopotrivă în sat și-n șapte sate!

E vorba, cine-a fost Cazacul, cine Florea Cazacului și cine este Cosma Florii Cazacului? Un copil nevârstnic o știe pe de rost. Om să-i pui alătura și să-l cauți în șapte sate, nu găsești unul mai bun decât Mihi, care nu-și mai știe rubedeniile și cuscii și finii și care nu-și numără averea pe boi, ci pe juguri.

Așa judecă satul și, dacă e vorba să spunem drept, nici Mihi, nici Cosma nu sunt scoși din sat. Prea se simțeau străini în același sat și le plăcea să se mângâie cu nădejdea de înrudire.

Marta și Toader? Ei s-au trezit încă de mici în gura satului, și nici că-și mai dădeau bine seamă despre cele ce se vorbeau zi de zi. Ar fi trebuit să vie cineva și să le spuie că nu-i așa, pentru ca să-i puie pe gânduri și să-i facă a se întreba cum adică este.

Cineva! Dar cine? Dintre toți unul singur era care ar fi dorit să se puie împotriva gurii satului, dar acesta era tăcut și gânditor.

În toate duminicile și zilele de sărbători, dis-de-dimineată, cobora despre munte și intra în sat un voinic curățel. Nimeni nu se întreba de unde vine și unde descalecă; toată lumea știa că este Miron oierul și nimeni mai mult nu dorea să știe.

Trecuse un an de zile de când Miron venea mereu la joc; flăcăii îi erau prieteni, iar fetele se adunau bucuroși împrejurul lui ca să-i asculte poveștile, vorbele șagălnice și cântecele frumoase. Din când în când, dar foarte arareori, Miron scotea din șerpar un fluieraș, pe care cânta câte o doină plină de duioșie, încât oprea răsuflarea celor ce-l ascultau.

Din când în când, numai arareori, scotea Miron fluierașul său; îl scotea însă totdeauna când Marta îl ruga; ba era chiar destul ca ea să privească la șerpar, pentru ca Miron să puie mâna pe piept, gata de a-i face pe plac.

Acesta e lucru știut de toți, ba chiar un lucru care de sine se înțelegea. Cine nu ar fi dorit să asculte cântecele lui Miron și care față nu ar fi dorit să-i fie în apropiere și să-i audă graiul limpede? Marta era fiica Mihului Saftei, și era un lucru firesc ca atunci când ea roagă, să nu zică ba, mai ales știind să-l roage atât de frumos cum avea obiceiul. Fetele dar, când voiau să asculte, rugau pe Marta; Marta însă mai totdeauna le răspundea că Miron nu voiește, fiindcă nu e tocmai în voia lui cea bună. Numai din când în când, foarte arareori, Marta ruga pe Miron să cânte.

În horă Miron totdeauna e cumpătat, încât parcă numai șuguieste cu jocul. Dar ochii tuturora se opresc asupra lui. Înalt și mlădios, cu umerii lași și cu pieptul ieșit, el calcă lat și pe întreaga talpă, încât la fiecare pas întregul trup i se scutură și se leagănă când la dreapta, când la stânga. Când stă însă și-și ridică fruntea ieșită din față, fetele tresar sub privirea lui. Un cap bălan cu părul lung până pe umeri, cu o față albă și străbătută ca de-o răsuflare de rumeneală, cu doi ochi mari și albaștri ca fața cerului privită de pe culmea muntelui. Totdeauna e în această față ceva ce nu se mai găsește în alte fețe, un fel de tristețe, un vâl de gânduri, iară în surâsul de pe buzele lui ascuțite totdeauna e ceva ce-ți deschide sufletul.

E minunat flăcău Miron și nu e minune că toți îl caută și doresc. Înspre amurgul serii, când jocul se sparge, Marta pleacă spre casă. Unii merg într-o parte, alții într-alta. Toderică merge cu Marta până la răspântie, îi dorește de bine, apoi cotește la stânga și o lasă să meargă cu ceilalți mai departe.

Până acasă ea merge însoțită de fete și de flăcăi. Între flăcăi este și Miron, care, precum de la sine se înțelege, totdeauna merge alături cu dânsa.

Peste puțin, ei lasă apoi ulița, trec un pârliaz de la dreapta și merg pe o cale mai scurtă, pe poteca dintre vii, pe la Fântâna Corbului, unde izvorăște apa cea bună.

Până aci merge Miron. Mai departe nu. Aici apoi, câteodată, fetele și flăcăii se opresc și Marta roagă pe Miron să cânte.

Și adeseori casele din satul apropiat abia se mai văd, când fetele și flăcăii pleacă și lasă pe Miron singur la Fântâna Corbului.

Odată, de mult acum, cântase atât de frumos, încât vremea se întârzia și singură Marta mai cuteza să rămâie șezând pe iarbă.

— S-au dus toți! grăi Miron îngrijat, când se văzu singur cu Marta.

— Nu-mi pasă! îi răspunse Marta încălzită. Cântă mai departe.

— Dar e târziu!

— Cântă! îi zise ea încă o dată. Miron se simți cuprins de un fel de beție, se așeză pe doaga fântâni și începu să-și verse sufletul într-o doină ce se pierdea în liniștea serii.

Marta ascultă câțva timp dusă, apoi se ridică, se apropie încet de fântână, se așeză lângă Miron și își rezemă capul de umărul lui. Miron, simțind răsuflarea ei caldă și undoierea sânelui mișcat de bătaia inimii, tresări cuprins de o îngrozitoare uimire.

— Cântă mai departe, căci grozav de frumoasă e doina! îi zise ea cu stăruință, apăsând mâna pe umărul lui.

— Nu mai pot, îi zise el, răsuflând din greu, apoi se ridică.

— Bine, zise ea. O să cânti altă dată. Miron privi câțva timp în fața ei, îi apucă după aceea mâna și grăi:

— Marto! Dacă tu ai ști cât de bine mă simt când te văd, când îți aud glasul, când mă privești, dac-ai ști cât de bine mă simt când mă gândesc la tine, nu știu cum, dar parcă ar trebui să plângi.

— Știu, Miroane! îi răspunse ea, fiindcă și eu mă simt bine când sunt aproape de tine.

După aceste ei își mai steteră câțva timp tăcuți în față, apoi Marta plecă spre casă, iară Miron rămase privind în urma ei.

E de mult de atunci, și de atunci Marta n-a mai fost singură cu Miron.

Sosind acasă în acea seară, nu-i vorbea mamei sale decât despre Miron, spunându-i mereu cât de frumos cântă, cât de dulce e la vorbă și cât de plăcută îi este toată înfățișarea.

Safta asculta cu privirea ațintită la buzele fiicei sale, care vorbea cu atâta căldură și atâta de frumos, încât ar fi dorit ca zi și noapte s-o asculte. Iară când îi spunea că Miron în toate îi face pe plac, era mândră de întâietatea ce i se da fiicei sale pretutindeni și de către toți.

Și de aici înainte Marta foarte adeseori îi vorbea mamei sale despre Miron și foarte adeseori își aducea aminte de dânsul.

Gura satului? La lucru și pe la șezători fetele cântau doinele pe care le învățaseră de la Miron, își aduceau aminte de fața lui drăgăstoasă, se mândreau cu vorbele dulci primite de la dânsul și fericeau pe Marta, care îi era dragă.

Atât însă și numai atât; mai departe nimeni nu cuteza să ducă vorba: ba fetele mai fericeau pe Marta și pentru că în curând avea să fie mireasa unui june atât de voinic și de bogat ca Toderică.

II

Ce să-i faci? Așa s-a deprins lumea! După ce vinul a stat de fiert și începe a se deosebi de drojdii și a se limpezi, flăcării vor să se însoare, iară pe fete le apucă dorul de măritiş.

Dar Cosma încă din primăvară pusese temelia pregătirilor de nuntă, căci Toader trecuse de douăzeci de ani și nu se mai cuvenea să-și piardă anii bătând căile șezătorilor, iară Simina, soția lui Cosma, ardea de dorința de-a se vedea soacră mare, maică nurorii din casă și cât mai curând bunică.

Pe când dar vinul fierbea prin butoaie, Simina își făcea mereu de lucru prin șopron și mereu își zicea: "Vinul ăsta nu se mai astâmpără". O zi însă, alta și iarăși alta, și în urmă apoi una de sărbătoare, aceea în care argații sloboziră butoaiele pe pălămări groase în pivniță, întrebându-se în șagă cine oare, și când, și de dragul cui va sparge butoiul cel mare și cu deosebire pe cel mai mic, în care se păstra cel mai bun vin din anul în care s-a născut Toderică.

În sfârșit, după ce toate erau puse la cale, Cosma se așeză la masă și privi îndelungat la soția sa.

Ea dete din umeri.

— Ei! ce zici, nevastă? o întrebă el.

— Ce să zic? îi răspunse ea. Cum vei crede tu mai bine. Înțelegerea era deplină și nu mai rămânea decât un lucru pe care trebuiau să-l pună la cale, dar acesta era greu și trebuia să fie făcut cu multă băgare de seamă.

Nu-i vorbă! Mihu și Safta știau de mult când anume vor avea să primească oameni buni la casa lor; dar ei o știau după spuse, din câte o glumă scăpată la timp potrivit, o știau din gura satului; acum trebuiau să li se spuie după cum se cuvine, cu toată cinstea și omenia și fără ca să mai rămâie îndoială dintr-o parte ori dintr-alta.

Întrebarea era dar cine să dea cinstea, cine să ducă vorba și să primească răspunsul. Trebuiau să fie oameni de frunte, oameni din oameni, oameni care știu să zică "bună dimineața", știu să potrivească întrebarea și, mai ales, care știu să primească răspunsul, oameni trebuiau să fie, care fac cinste caselor între care se pun.

Cosma dorea ca, trecând oamenii lui de-a lungul uliței, satul să privească în urma lor și să zică: "Aceștia sunt oamenii lui Cosma Florii Cazacului" și ca Mihu, după ce vor fi ieșit din casă, mulțumit, să le poată grai vecinilor: "Am avut pe cutare și pe cutare la casa mea".

Și lucrul nu e cu totul lesne de pus la cale, căci o greșală, fie orișicât de mică, ar putea să strice toată înțelegerea și buna învoială.

Oamenii cumsecade, mai ales după judecata Cosmii Florii Cazacului, sunt puțini și, dintre aceștia, unul ar fi cum fi, are însă obiceiul de a striga prea tare când vorbește, altul e minunat, dar e deprins a face glume proaste, și iarăși altul, care ar fi cel mai bun dintre toți, e cumnat cu Stan, numit Gură-Spartă. Astfel, mai ales Simina nu-și găsea în tot satul oameni pe plac, și a trebuit să treacă multă vreme până ce soț și soție s-au înțeleș să roage pe Simion al Anei Popii și pe Mitrea Podarul, amândoi oameni nici prea bătrâni, nici prea tineri, cumpătați la veselie și bine chibzuiți în potrivirea vorbelor, cu deosebire însă oameni de neam bun și bine văzuți în sat.

Făcându-se înțelegerea, Cosma își îmbracă sucmanul și porunci să cheme pe Toderică, iar când feciorul intră, tatăl își luă pălăria, o puse în cap și se așeză.

— Toadere! zise el peste puțin, apăsând asupra vorbelor. Am socotit c-ar fi vremea să te însori.

— De, taică! răspuse Toader. Cum vei socoti d-ta.

— Prea bine! grăi bătrânul. Ce zici? îți place Marta, Marta Mihului, a Mihului Saftei?

— De, taică! răspuse Toader și dete din umăr.

— Adică, astfel, ne-am înțeles, încheie Cosma, apoi se ridică, își luă bățul și ieși cu pași lați.

Dacă însă Cosma era pregătit pentru nuntă, nici Safta nu rămase cu mâinile în sân.

Marta era aproape de șaptesprezece ani, adică începuse să fie cam-cam fată bătrână, căci Safta se măritase la vârsta de cincisprezece ani. Să nu ne prindă dar mirarea că ea, încă de mai mulți ani, era gata să-și primească pețitorii. Nu împlinise încă cincisprezece ani, când troanele de zestre, împodobite cu flori tăiate în scândură de tei, erau pline de altițe, de catrințe, de trâmbe de pânză și de albituri cusute gata, pline erau și acoperite cu fel de fel de velințe lucrate cu mult meșteșug; iară de atunci Marta lucrează mereu, țese, alege, coase și aruncă flori pe gerghef, încât zestrea s-a adunat pentru șapte mirese. Prea mult însă niciodată nu se poate aduna, fiindcă cinstea nevestei tinere este de a le face miresele daruri de nuntă din zestrea sa bogată și, cu cât mai multe daruri poate face, cu atât mai mare cinste i se cuvine.

Acum bătuse vântul din partea aceea, și anume Simina trimisese pe Stanca lui Cârcioc, așa din întâmplare, la Tudora, vecina Saftei, și Stanca îi șoptise leicăi Saftei c-a auzit de la cineva că are să vie cineva, de undeva, cu un gând bun oarecare. Safta, îndată ce auzi, puse mâinile în șolduri și își zise nedumerită: "Vai de mine, dar de ce să mă apuc!"

Era vremea frumoasă și se gândi că ar fi bine să puie albiturile să se azvânte. Porunci dar să scoată troanele împodobite cu flori tăiate în lemnul de tei și să le așeze înaintea casei pe două scânduri puse pe niște polobocele.

După ce troanele fură așezate, leica Safta le deschise pe toate și începu, dimpreună cu Marta, să scoată, bucată cu bucată, velințele, catrințele, altițele, trâmbele de pânză și albiturile cusute, să le scoată, să le scuture și să le întindă pe sfoara legată de stâlpii pe care zăcea lungul foișor și cerdacul cel mare.

Era frumos și plăcut la vedere cum, în sfârșit, toată această bogăție a lucrurilor de mână sta dezvelită în vederea tuturor, și leica Safta privea din când în când pe furiș la uliță, pentru ca să vadă cine trece și cine stă să privească.

În urmă sosiră și carele de la câmp, și patru pluguri cu câte patru boi intrară în curtea largă, iar în urma lor venea călare, pe un murg buiestraș, Vasile, feciorul mai mare al stăpânului.

Când argatul voi să închidă poarta în urma carelor, Mihi, care sta în mijlocul curții, ridică dreapta și-i zise încet: "Lasă!"

Poarta rămase deschisă. Argații voriră să tragă carele în șopron și să ducă boii la grajd, Mihi iarăși ridică mâna și le zise:

— Lasă! Puneți plugurile la o parte, întoarceți boii la car și le aruncați câte un braț de fân.

Așa făcură argații.

— Măine ducem la moară! le zise apoi Mihi, plimbându-se cu pași mari prin curte. Scoateți grâul din hambar și-l puneți în saci.

Vasile privea, asculta și înțelegea; descălecând dar, el își legă calul de loitra unui car, luă căciula din cap, își netezi părul de pe frunte și iarăși puse căciula în cap.

— Măi Mitre, îi zise apoi frățâne-său, scoate caii la apă. Peste puțin Mitrea scoase din grajd doi cai înalți și trupeși și-i duse de căpăstru la fântâna din fundul curții.

Sosiră apoi vacile lăptoase, porcii lacomi, caprele neastâmpărate și oile blajine.

Pe când, înspre seară, Simion și Mitrea intrară cu pași măsuțați pe poarta deschisă, curtea era plină: slugile așezau în grămadă sacii cu grâu, boii rumegau la carele puse în șir, slujnicele mulgeau vacile, porcii sfărâmau zgomotoși grămezile de păpușoi, caprele se obrăzniceau în toate părțile, oile stau înghesuie într-un unghi al curții, iară Mitrea se lupta cu caii năvăși.

Mihu, stăpânul, se plimba mereu prin curte, iară Marta, fiica stăpânului, își făcea de lucru, împărțind porunci în toate părțile.

Afară, înaintea porții, sta un copil și privea, oprindu-și răsufierea la cele ce se desfășurau sub ochii lui.

Când Mihu văzu pe Simion și pe Mitrea intrând pe poartă, el plecă spre dânsii cu capul ridicat și legănându-și alene trupul la fiecare pas.

— Bine te-am găsit! Bine te-am găsit! grăi Mitrea cu fața deschisă.

— Bine să fiți primiți la casa noastră! le răspunse Mihu, întinzându-le mâinile. Dar cum și unde și în ce treabă?

— Umblăm și noi, răspunse Simion, mai încoa, mai încolo...

— Iar treaba ne este mare și binecuvântată, numai noroc să avem la dânsa, adause Mitrea, privind cu mare băgare de seamă în ochii lui Mihu.

— Norocul, zise Mihu, vine de la Dumnezeu.

— Amin! răspund amândoi. După ce-și făcuse astfel binețele cuvenite, toți trei înaintară spre scările casei. Mitrea însă, ca om cu multă chibzuială, peste puțin se opri și aruncă privirea peste curte.

— Precum văd, ați fost astăzi la plug, zise el ca din întâmplare. Unde ați arat?

— Nici n-aș ști să-ți spun bine, răspunse Mihu, întorcându-se spre curte. Știți cum e omul când îi cresc feciorii. Abia-i cunoști musteața, și te scoate din gospodărie. Măi Vasile! urmă el, chemând pe fiul său. Unde ați arat astăzi?

— În Dosul Plopului, răspunse flăcăul, apropiindu-se.

— Bune pământuri! zise Mitrea, și, dacă nu mă înșel, erau ogoare.

— Da, sunt bune! grăi Mihu, dând din umeri. Dar sunt mai slabe decât cele de la Vadul-Tătarului.

Pentru ca să-i lămurească, Mihu le spuse apoi câte și unde-i sunt pământurile, care sunt moștenite de la bunicul său, care sunt câștigate de tatăl său și care sunt agonisite de dânsul, și le spune cât rod a adunat estimp, cât an și cât anțarț. Pe când să sfârșească, Simion privește la boi și zice că sunt frumoși, apoi pleacă toți trei, ca să-i vadă mai de aproape.

De la boi trec în urmă la vaci, la porci, la oi și la cai. Pretutindenea Mihu le făcu împărțășire despre cum și când și în ce chip, le spune prețul și vremea cumpărării, laudă soiul și scoate la iveală buna prăsilă ieșită din gospodăria sa.

Sosind la vraful de saci, el dezleagă gura unui sac, pentru ca fiecare dintre cei de față să poată lua un pumn și să laude bobul plin. El însuși ia un pumn, îl scutură, îl privește, zice c-a ieșit bine, îl aruncă jos, apoi leagă gura sacului.

Simion ține pumnul plin la gura unui bou apropiat, iar Mitrea ia câteva boabe între dinți și aruncă prisosul între saci, ca să găsească și păsările ceva.

— Rău ai brodit-o, zise Simion, căci aici ele găsesc în de prisos. Când se îndreptară din nou spre casă, Safta se ivește, ca din întâmplare, la capul scăriilor.

— Vai de mine! cum ne-ați găsit! le zise ea. Dar să iertați. Așa-i omul cu gospodăria! Oricât te trudești, n-o scoți la capăt.

— Lasă că te știm cât ești de harnică, îi zise Mitrea.

— Dar uite ce velințe! Unde le-ai cumpărat, de-ți sunt atât de frumoase?

— Vai de mine! Eu să cumpăr? strigă Safta. M-a ferit Dumnezeu! Tot din casa mea!

— Nu te cred, grăi Mitrea cu răutate. Prea sunt de-a degete tinere.

— Și oare nu am fată mare? zise leica Safta.

— Ei, grăi acum Simion. Ai brodit-o, vere Mitrea. Ai brodit-o!

— Așa mai înțeleg și eu, glumi acesta. Dacă e vorba de fată mare, apoi noroc să aibă!

— Norocul vine de la Dumnezeu! le răspunse leica Safta.

— Amin! ziseră amândoi, schimbând o privire plină de înțeles.

După aceste, plecară de-a lungul foișorului, iară Safta începu să le spuie care, când și cum și în ce chip. Cele mai multe erau lucrate în casă; pe ici, pe colo erau întinse câte o velință mare, câte o catrință bogată ori câte o pereche de altițe, lucruri primite în dar de la cutare dintre rudeniile din satele mai depărtate ori lucruri moștenite de la bunica ori chiar de la mama bunicii.

Pe când ajunseră să intre în casa cea mare, unde pereții sunt acoperiți cu zaveze și împodobiți jur împrejur cu fel de fel de vase, începu a se întuneca, și Marta intră să pună două lumânări pe masă și să le zică oaspeților "bună seara".

— Noroc să ai, nepoată! îi ziseră oaspeții.

— Norocul, răspunse Marta roșind, vine de la Dumnezeu!

— Amin! ziseră ei și astă dată. Acum nu mai rămânea îndoială că lucrul se poate pune la cale. Nici tată, nici mamă, nici fată nu a zis: "Va da Dumnezeu și norocul cu vremea", o vorbă foarte neplăcută la asemenea prilejuri. Simion și Mitrea începură dar, pe departe și mai pe aproape, apoi mai de-a dreptul și mai lămurit, până ce n-ajunseră la vorba fățișă. Safta și Mihu se mai făceau că nu înțeleg, în urmă nu îndrăzneau să creadă și erau uimiți de cinstea ce li se face, în sfârșit, spuneau că nu sunt încă gata precum ar dori, că le vine greu a se despărți de singura lor fiică... la urma urmelor — că teacă... că pungă, până ce Mitrea nu se ridică vesel și grăi:

— Vasăzică, lucrul e gata, numai să vrea și fata!

— Ei, așa i-o fi fost ursita! grăi Mihu, zâmbind cu mulțumire. Leica Safta își supse buzele și zise:

— Să o întrebăm pe ea. Ce mai știi? fetele sunt cam de capul lor. Zicând aceste, ea chemă pe Marta să mai aducă o garafă de vin.

— Ei, dar în grabă ne lași, nepoată! grăi Simion când ea voi să iasă. Nici nu te-am văzut precum dorim să te vedem.

Marta se opri tulburată.

— Se șoptește că ai să te măriți! zise Mitrea glumind.

— O fi! îi răspunse Marta zâmbind. Dar eu nu știu nimic.

— Și dacă noi am ști?

— Mi-ați spune și mie! le zise ea.

— Asta-i, vere, asta! grăi Simion, că nu știm nici noi; dar se zice, îi spuneam tocmai vărului Mihu, c-ar fi să te pețască Toderică, îl știi acum! Și se teme...

El tăcu, și Marta tăcu, și toți tăcură. Cuvântul următor trebuia să fie al mumei; ea se apropie dar de Marta și-i zise:

— Ei, spune, ce-ai zice tu? Marta dete din umeri și grăi:

— Cum a vrea tata.

— Noroc să ai, grăiră amândoi oaspeții, ridicându-se de pe scaun, iară Mihu simți o deosebită răcoare la inimă văzând că lucrurile se fac atât de pe voia lui.

Cu aceste, toată treaba era pusă la cale și luându-se înțelegere ca peste trei zile, adică duminică, junele să vie cu părinții și cu oamenii săi să pețască după obicei și să se facă logodna.

Cei doi trimiși plecară cu răspunsul, Marta le sărută mâinile, iară Mihu și Safta îi însoțiră până la porțiță.

III

Satul se gătea de nuntă. În sfârșit, avea să se petreacă lucrul pe care oamenii îl așteptau atât de demult. Încă duminică se vorbea că peste săptămână Toderică va peți pe Marta, iară joi, când trecu prin sat știrea că Cosma Florii Cazacului își va trimite oamenii la casa Mihului, nevestele și fetele mari nu se mai putură stăpâni și plecară, pentru ca, trecând pe dinaintea porții deschise, să vadă cum își așteaptă Marta pețitorii.

Seara, toată lumea știa cum s-au petrecut lucrurile, ce a zis Mihu, ce-a zis Safta, ce-au zis Mitrea și Simion și în ce chip Marta a stat înaintea lor și a zis că are să fie cum vrea Mihu, stăpânul casei, fiindcă astfel se cuvine să răspundă o fată de casă bună. Unul văzuse cum Mihu și Safta au petrecut pe Mitrea și pe Simion până la porțiță; altul auzise cum i-a rugat să spuie sănătate și voie bună viitorilor cuscri și să-i dorească de bine junelui, și iarăși altul a văzut pe Simina foarte veselă și a fost prin apropiere când oamenii s-au întors la casa ei. Pentru ca să facem vorbă scurtă: gura

satului se pornise ca niciodată mai înainte.

Dar vorbele multe izvorau din bucuria obștească. Nu era în sat nici un om care nu s-ar fi simțit părtaș la bucuria celor două case, căci unii erau rude, alții cuscri ori prieteni și iarăși alții fini sau oameni ce se țineau de una ori de alta din cele două case fruntașe. Avea dar să fie o nuntă de care se va vorbi prin fii și nepoți, o nuntă a satului întreg, încât ospeția, chiotele, jocul și voia bună șapte zile și șapte nopți să nu se mai curme, căci acum o dată este un Mihu care-și mărită fata după un fecior de seama lui, și cine știe când se va mai pomeni o asemenea potriveală!

Fetele și nevestele ardeau de neastâmpăr să vadă găteala de mireasă a Martei, să vadă podoaba cununiei, rubedeniile sosite din alte sate, călăreții trufași ai junelui, și le trecea un fior plăcut când se gândeau la toate aceste.

Nu rămânea îndoială că Miron are să fie vătavul voinicilor, deoarece este bun prieten cu Toderică și prea mult ține la Marta. Deocamdată însă nici logodna nu era făcută, și lucrul era o taină despre care nu se putea vorbi fățiș și fără de cotituri decât în casă.

Aici apoi se făceau pregătirile penru logodnă, dar cu totul în tăcere, ca din întâmplare, și astfel ca stăpâna casei totdeauna să poată zice: "Vai de mine! Cum ne-ați găsit! Dar să fie cu iertare, că ne găsiți atât de puțin pregătiți".

Făcând pregătirile, Safta și întreaga ei casă se aflau în o veselă mișcare.

Era mândră Safta că-și poate mărita fiica, că poate primi oameni și nuntași și că-și poate desfășura comorile. Din când în când însă o cuprindea înduioșarea. Toate erau bune, toate frumoase, dar Marta ieșea din casă. Când se gândea la aceasta, se așeza întristată, începea să-și șteargă lacrimile și, dacă Marta îi era în apropiere, îi acoperea fața de sărutări.

Mihu nu plângea, nu-și săruta fata, chiar nu vorbea: el mormăia mereu ca un urs îndârjit. Îi era crescută Marta la suflet, și acum, când se gândea că veselie casei lui se depărtează, nimic nu-i pria, nimic nu-i era pe plac, nimeni nu știa să-i vorbească după dorință. Grozav i se părea lumea înrăutățită: argații, feciorii săi, nevasta, vecinii, toată lumea se schimbaseră, și numai Marta era, și chiar mai mult decât altădată, un leac de alinare pentru orișice suferință.

Dar toate ca toate! Un lucru însă nu-i putea intra Mihului în cap: cum adică un flăcăiandru să vie, să-i ia fata din casă, și el însuși, care a crescut-o și a păstrat-o ca pe lumina ochilor săi, să zică: "Ia-o și te du cu ea!"

Ceasuri întregi Mihu se plimba necăjit și frământat de gânduri prin casă și mereu își zicea: "Așa trebuie să fie! Nici alții nu sunt mai buni decât tine. Oricum o sucești, tot aici ajungi." Așa zicea el, dar nu se putea împăca cu acest gând.

Marta, în sfârșit, era mireasă. Mireasă! Când această gândire i se ivea în suflet, o trecea un fior dezmiertător, un fel de beție care o seca de puteri.

Această gândire stârnea într-însa o mulțime de altele, care mai de care mai străine și mai tainice, gândiri pline de farmec, care-i aprindeau inima și apoi iarăși o umpleau de răceală. Era o viață nouă de care se apropia, o viață necunoscută, și această necunoștință în o clipă da loc celor mai dulci nădăjduiri, și în alta celor mai îngrozitoare temeri. Era să părăsească mamă, tată, frați, casa părintească, tot ce-i era lipit de suflet și sta uimită ca de un lucru pe care nu-l putea crede; dar dincolo de această uimire era farmecul unei vieți pe care parcă ai putea-o umplea după cum te poartă gândul. Acum zilele i se păreau prea lungi și peste puțin se înspăimânta de scurtimea lor. Acum ar fi dorit să fie aproape de Toader și să privească în ochii lui binevoitori, și peste puțin îi venea să fugă la mamă-sa și să strige:

"Mamă, nu mă mărita!" Și iarăși chipul lui Miron se arăta în sufletul ei; îl vedea înaintea ei atât de viu, atât de a vorbind, încât parcă razele soarelui cădeau asupra lui și l-ar lumina. Și atât se simțea de ușurată când se pierdea în gândurile despre dânsul, atât de bine se simțea când și-l închipuia în apropiere, șezând lângă dânsa, vorbindu-i în graiul lui cel limpede și ademenitor, apucând-o de mână, cuprinzând-o cu brațul și zicându-i: "Marto!"

Nu-și închipuia ce-ar zice Miron mai departe, dar atât de fericită se simțea când și-l gândea astfel, grăind cuvântul "Marto", încât iarăși și iarăși sufletul i se umplea de chipul lui.

Ceasurile treceau, și în trecerea lor ea tot mai mult se amețea, încât, sosind ziua de sâmbătă, ea umbla buiguită fără de a-și mai putea da seama despre vreun gând hotărât.

Era ajunul zilei în care trebuia să se logodească cu junele ce-i fusese ales din copilărie, junele pe care se obișnuise a-l privi ca pe viitorul ei soț, junele care-i era drag și care o avea în drag; cu cât însă ziua se apropia de cădere, cu atât mai viu i se ivea într-însa dorința de a face să se amâne această logodnă. Oricând, numai acum nu, când se afla într-o stare, singură nu știa cum, dar o stare în care logodna îi părea peste putință.

Dar, acum întâia oară în viața ei, Marta simțea că nu poate să spuie nimănui ceea ce gândește. Nu-și găsea loc de astâmpăr, dorea de singurătate, îi venea să plângă și se retrase pe o laiță ce sta în fundul grădinii, sub un păr cu frunzele îngălbenite.

Safta, care pretutindenea o căuta cu privirea, o văzu intrând în grădină, o văzu așezându-se pe laiță, merse apoi, închise portița și se întoarse cu ochii plini de lacrimi în casă.

Ziua încetul cu încetul se învăluie în noapte, liliicii și gândacii tomatnici începură să zboare prin aer, luna plină se ridică în dosul dealului acoperit cu pădure, pe cerul senin. Era o seară liniștită, numai din când în când străbătea câte un freamăt printre frunzele copacilor, se auzea mugetul unei vaci ori lătratul unui câine.

Deodată, prin liniștea serii, de departe, ca prin vis, străbate de pe dealul din dosul grădinii sunetul unui fluier, o doină ce se ridică și cade ca un șir de mărgăritare.

Marta tresare și se ridică asemenea unei căprioare speriate, ascultă, oprindu-și răsuflarea, la dreapta și stânga, înșiră sunetele, alcătuieste doina, apoi fața i se înseninează și se umple de strălucire.

"El", strigă ea pierdută în înțelesul acestui cuvânt, apoi se pornește ca fiind cuprinsă de-o vrajă, iese pe portița din dosul grădinii, trece prin gardul de spini ce împrejmuiește viile și merge dusă, fără de gânduri, înfierbântată, cu părul desfăcut, cu ochii plini de văpaie, cu obraji aprinși, cu buzele cuprinse de tremurare, cu pieptul mișcat de viforul inimii, merge drept pe calea sunetului dulce și duos, printre rândurile de viță, prin desimea tufișului, tot mai iute, tot mai neastâmpărată, tot mai îmbătată de fericirea apropierei.

În sfârșit, vede murgul păscând și pe Miron rezemat de un stejar singuratic, îl vede și ochii i se împăienjenesc.

— Miroane, Miroane! țipă ea dezmiertată și fuge lângă dânsul. Miron aude glasul plin de simțire, o vede grăbind spre el și rămâne cuprins de uimire.

— Marto! Ah, Marto! strigă el, apoi, deznădăjduit, aruncă fluierul, face un pas înainte și o cuprinde în brațele sale bărbătești.

— O, Doamne! șoptește ea, închizându-și ochii. Cum te iubesc, Miroane, cum te iubesc!

Gurile lor se împreună în o lungă sărutare, obraji ei se umplu de lacrimi, și astfel rămân câțva timp încremeniți în apropierea stejarului, sus, pe coasta luminată de razele lunii gânditoare.

Într-un târziu, Miron îi privi îndelung în față.

— Marto! zise el încet, o singură dată trăiește omul, dar aș dori să mor în clipa aceasta. O! cât de mult am gândit, cât de mult am visat, cât de des am furat fericirea, închipuindu-mă fericit. Tu n-ai fost la munte, nu cunoști podoabele lumii. Când cerul e senin și vânturile se așază la odihnă, auzi de jos, din vale, murmureala pâraielor, un zgomot așa și veșnic tot așa, atunci îmi iau fluierul, gândesc la tine și cânt. Cântecul îmi sfâșie inima, dar cânt ca să mi-o sfâșie. Când se stârnește apoi viforul și copacii se încovoie, crapă și ies din rădăcini, când puhoiul năpădește, atunci privesc înspre dealul ăsta, îl caut din ceață și, când îl văd, mi se sfâșie inima, dar îl caut, ca să mi-o sfâșie. De când te-am văzut, Marto, parcă am șapte vieți: atât am trăit, atât am gândit, atât m-am zbuciumat, încât e minune că nu m-am mistuit. Iar acum, când te simt în brațele mele, îmi vine să cred că tot te visez și, știind că nu visez, parcă mă topesc, mă sting, mă mistuiesc!

El tăcu.

— Vorbește! îi zise Marta cu stăruință.

— Ah! de ce-ai venit aici? grăi Miron cu amărăciune. Ce gând te-a purtat? Care ursită te-a mânat? De ce nu mi-ai

lăsat liniștea amărăciunii, pe care o iubeam atât de mult? Nu am dorit niciodată mai mult decât atâtă. Într-un an o vorbă bună, o privire blândă, o strângere de mână. De când am auzit însă că în adevăr te măriți, mă cuprind gânduri nebune și umblu pribeag prin lume; nu-mi mai știu de turmă, nu-mi mai știu de ciobănie, ci stau pironit lângă acest stejar și privesc uscându-mă spre curtea voastră.

— Ah! îi zise Marta deznădăjduită. Mă cuprinde groaza când mă gândesc, dar așa vrea tata.

— Ce vrea tata? strigă Miron. Nu mai vrea nimeni nimic. Acum nu te mai scoate nimeni din brațele mele. Ori ești a mea, ori — o, Doamne, fă să n-o zic într-un ceas rău — ori te ucid cu mâna mea. Nu-mi mai sunt stăpân.

Marta se alipi mai dinadins de dânsul. El însă deodată o dete la o parte.

— Du-te! îi zise apoi. De ce-ai venit? De ce mă duci în ispită? De ce mă scoți din minți?

— Miroane! grăi dânsa înduioșată, apropiindu-se de dânsul și cuprinzându-l din nou cu brațele ei rotunde. Nu mă trimite! Lasă-mă să vin mereu la tine, să stăm împreună, să ne plângem de lume, să ne povestim dragostea. Miroane! strigă apoi din nou și îl sărută. Nu mă lăsa, căci pier!

Miron sta zguduit de lupta ce se petrecea în sufletul lui. Numai acum ajunsese a-și da pe deplin seama despre cele ce se petreceau cu dânsul. Încetul cu încetul, fața lui se umplu de o liniștită asprime.

— Marto! grăi el încet. Noi trebuie să ne despărțim pentru totdeauna. Ceasul acesta e zestrea vieții noastre. Nu uita că ești fiica Mihului. Ce ar zice lumea dacă te-ar vedea aici cu mine?

Marta tresări și privi înspăimântată împrejur, apoi se îndreptă și rămase tulburată înaintea lui.

— Da! mă duc, zise ea, dar să știi că mă prăpădesc.

— Dumnezeu să-ți binecuvânteze tot pasul! grăi Miron trist, apoi o cuprinse în brațe, o sărută și după aceea se despărțiră în tăcere.

Păstorul privi timp îndelungat spre sat. Într-un târziu se mișcă, își ridică fluierul, îl puse pe genunchi și-l frânse, aruncând bucățile la dreapta și la stânga, apoi încălecă pe buiestraș și plecă spre munte.

IV

Cocoșii cântau de zori, vitele mugeau, păsările își spălau penele, ziua tot mai mult se revârsa și tot mai mult se dezvăluia din noapte.

Mihu se zvârcolea în culcușul său. Nu mai putea să-și dea seama dacă a dormit ori dacă a stat treaz toată noaptea, ci ședea cuprins de oboseală, asemenea unui om care a trecut printr-un șir de zguduiți și nu-și mai este stăpân pe o singură cugetare hotărâtă. Îi era silă să se ridice și-l cuprindea un fel de lenșă îngrozire când se gândea că peste zi are să primească oameni acasă, să vorbească și să fie cu băgare de seamă la tot ce zic alții și la tot ce trebuie să zică ori să facă el însuși.

Sculându-se, Mihu era mai ursuz decât totdeauna și se mișca ticăit și fără nici o treabă prin casă: simți dar o adevărată ușurare când Safta deschise ușa și intră cuprinsă de îngrijare la dânsul.

— Mihule! îi zise ea cu stăruință. Eu nu știu ce e de capul Martei. Aseară a stat până târziu pe laița de sub părul din fundul grădinii! Când s-a întors apoi în casă, era mahnită și tăcută, iar după ce s-a așezat la odihnă, mereu suspina, mereu se zvârcolea în culcuș și plângea prin vis de se înăbușea. Eu nu știu ce o fi... sfârși ea ștergându-și lacrimile.

— Nu știu! grăi Mihu îndârjit. Se vede că nu știi! Ba s-a bucura că iese din casă. Se vede că eu mă bucur; se vede că tu te bucuri! Știi că nu ne mai rămâne nici câine, nici pisică dacă pleacă ea. Toată casa se duce cu dânsa.

Îi era greu Mihului la inimă, dar nu se arăta și nu-și dezvelea slăbiciunea chiar nici înaintea nevestei.

— Așa-i! urmă Safta. Astăzi dimineață am întreat-o: "Marto, draga mamei, ce-ți e?" Tăcea și tăcea. Nu puteam să scot o singură vorbă de la ea. Privea mereu la mine, parcă era speriată, parcă voia să mă roage, parcă voia să-mi ceară iertare. Și tăcea, încât îmi sfărâma inima. "Nimic, zise ea în sfârșit, dar grozav mi-e de greu. Roagă pe tata să nu facem azi logodna." "Cum? nu vrei să te măriți după Toderică?" o întrebai eu. "Da, îmi răspunse ea, mă mărit, dar mai târziu. Numai acum, nu." Auzi, Mihule, mi se rupe inima! Trimite vorbă că astăzi nu se poate, că Marta e

bolnavă, că eu nu sunt bine, că... în sfârșit, spune ceva.

Mihu asculta oprindu-și răsuflarea, iar când soția sa îi vorbea despre amânarea logodnei, privi îndelung și uimit la dânsa.

— Safto! zise el apoi, ți-ai ieșit din fire? Cum s-ar putea să mai schimbăm un lucru care e pus la cale? Primesc oamenii lui Cosma, oameni de cinste, cu care nu te poți juca, le dau vorba mea, satul întreg știe că atât eu, cât și Cosma suntem gata de logodnă, și apoi, țin, ca din senin, să-mi calc vorba pe care am grăit-o cu multă chibzuială și să mă fac de râsul lumii!

— Dar Marta nu voiește! grăi Safta.

— Nu voiește? răspuse Mihu nedumerit. Știu și înțeleg că nu voiește. Dar voiesc eu, și așa trebuie să fie, cum... trebuie să fie.

— Dar, Mihule, e grozav!

— Nevastă! îi strigă Mihu aprins. Dă-mi pace! Nu-mi pune foc în creștetul capului, căci să nu am Dumnezeu dacă nu sfărâm tot ce-mi cade în vedere. Așa trebuie să fie! Lasă-mă!

Safta ieși, iar Mihu rămase umblând prin casă.

"Am să trag o nuntă, încât să-i meargă vestea în șapte țări, își zise el într-un târziu. Un an întreg să nu se mai curme beția, și nepoții să povestească cum a fost când Mihu și-a dat fata din casă și a făcut legătură de cuscrie cu Cosma Florii Cazacului!"

Ieșind în curte și mergând pe la grajduri, Mihu nu găsea nimic după dorința sa, certa pe toți ce-i ieșeau în cale și nu-și mai găsea răbdarea obișnuită.

— Astăzi stăpânul nu e deloc cu chef, zise Marcu, parcă-i vine să caute cearta cu lumânarea.

Peste puțin, Mihu ieși din curte și plecă să meargă la casa satului și de aici la biserică.

Ținându-și bățul lung în mâna dreaptă, el mergea drept pe mijlocul uliței, cu capul ridicat, cu pași lați și legănându-și mereu trupul. Pretutindenea pe unde trecea, la dreapta și la stânga oamenii se grăbeau și își descopereau capetele, femeile stau cuviincioase, iar nevestele tinere, fetele și copiii grăbeau să-i atingă mâna cu fruntea.

Oricât de mâhnit, el se simțea bine. Dădea mereu din cap la dreapta și la stânga, întreba pe unul ce mai face, apuca bărbiile unei fete și o necăjea cu măritișul, le da câte un ban copiilor, iar dacă erau din casă mai bună, le lăuda frumusețea și, astfel, mergea încet înainte. Simțea că toți privesc în urma lui, toți vorbesc despre dânsul și toți așteptau cu neastâmpăr nunta pe care avea să o facă.

Când se gândi la nuntă, inima iar i se strânse. De când știa că Marta nu ar dori ca logodna să se facă astăzi, mâhnirea îi era cu atât mai adâncă. Se stăpânea însă și se mângâia cu mult prețuită încuscrire.

"Da! își zise el. E mare cinstea pe care i-o fac eu dându-i odorul casei mele".

Plin de aceste simțiri, el sosi la Pârâul Corbului. Aici locul cade. În partea despre care venea Mihu, sus, pe dâmb, este o casă, și înaintea casei vreo cinci-șase femei ședeau pe niște pietre la vorbă.

Când se apropie, femeile se ridicară și rămaseră privind în urma lui. Mihu privi zâmbind la ele, își clătină încet capul și înaintă mai departe.

Pârâul era aproape toată vara sec și nu se umplea decât pe vremi ploioase. Și atunci era însă atât de mic, încât carele și oamenii treceau fără multă greutate prin el. Un om era însă care foarte adeseori trecea pârâul și căruia nu i se cuvenea să treacă sărind de pe un bolovan pe altul. Chiar însă dacă Mihu ar fi trecut însuși, Marta era fată mare; așadar, încă acum doi ani Mihu poruncise slugilor să facă o punte pe la un loc mai strâmt. Puntea, cam de doi stânjeni și jumătate de lungă, era făcută din două scânduri de fag puse alătura pe niște pari groși, înțepenite prin mari cuie de fier. Lasă că oamenii treceau mai mult pe lângă punte decât peste ea, dar în vreme de ploaie, când pârâul se umfla, ea slujea întregului sat de trecătoare.

Când Mihu dete să scoboare spre podeț, văzu ivindu-se din dosul gardului de peste pârâu un om înalt și gros, care venea spre dânsul călcând din greu, încât parcă era să se clatine pământul sub picioarele lui.

Acest om era Cosma Florii Cazacului. Nu se putea un lucru mai neplăcut. Astăzi era bine să nu se întâlnească viitorii cuscri și chiar întâlnindu-se să fie destul de departe, pentru ca, dându-și binețele cuvenite, fiecare să poată merge mai departe, ca și când nu ar ști nimic despre cele ce aveau să se petreacă spre seară. Aici, la punte, ei trebuiau să treacă unul pe lângă altul, ei trebuiau să-și dea mâna, trebuiau să stea de vorbă.

Mihu își încreți sprâncenele. Sus, înaintea casei, stau femeile și priveau în urma lui; jos era puntea îngustă, pe care nu puteau să treacă doi oameni alătura, și vorba era care căruia să-și dea cinstea întâietății.

Ei se apropiau de punte cu pași nehotărâți, dar se apropiau astfel încât să sosească deodată la cele două capete ale scândurii.

Mihu stete puțin la îndoială, apoi se îndărătici și, auzind femeile în dosul său, puse piciorul pe scândură.

Tot atunci Cosma călca puntea, ce se încovoia sub pasul lui. Cam pe la mijlocul punții ei își ajunseră piept la piept și se opriră tulburați și posomorâți față în față.

— Noroc bun! grăi Cosma necăjit.

— Să dea Dumnezeu! îi răspuse Mihu cu amărăciune. Ei își strânseseră mâna și steteră câtva timp tulburați și căutând mereu să meargă fiecare mai departe, iară femeile de dinaintea casei începură a-și astupa gurile.

— Prost e făcută puntea asta, grăi Cosma.

— Îmi pare rău, îi răspuse Mihu supărat, căci eu am făcut-o.

— Apoi rău ai făcut-o, îi zise celălalt nerăbdător, încât nici nu pot să treacă doi oameni cinstiți pe ea.

— Poftește și treci! grăi acum Mihu, și sări la dreapta de pe punte.

— A, nu! ferească Dumnezeu! A d-tale e puntea, îi răspuse Cosma, și sări la stânga, în albia pârâului.

Femeile nu se mai putură stăpâni și începură să bufnească.

— Dacă era făcută de d-ta, trebuia să-mi dai mie pasul întâi la trecere! strigă Cosma și se depărtă cu obraji roșiți.

— Se-nțelege! răspuse Mihu stăpânindu-și mânia. Numai decât! Cine sunt eu! Auzi! Trebuie să-i las pasul întâi!

Mergea apoi Mihu, mergea fără de a mai privi la dreapta ori la stânga, mergea drept înainte, și femeile parcă veniu în urma lui și bufneau, și râdeau în hohot, și-și băteau joc de dânsul. Vedea cum una fuge la alta, cum își spun întâmplarea, cum fiecare îi pune câte-o codiță, câte un cornuleț, cum întregul sat nu mai vorbea decât despre rușinea pe care a pățit-o.

Nu mai putea să meargă la casa satului, nici la biserică; el intră prin vii și se întoarse pe la Fântâna Corbului acasă.

— Ce e, Mihule? îl întrebă Safta când îl văzu întorcându-se înainte de vreme.

— Nimic, toate sunt bune! răspuse el intrând în casă.

V

Pe la amiazăzi tot satul știa că Mihu s-a certat cu Cosma, iară după-amiazăzi oamenii și femeile stăteau grămezi-grămezi și nu vorbeau decât despre nemaipomenita întâmplare.

Unul, mai știutor de tainele celor două case, îi spunea șoptind prietenului său mai apropiat că Toderică se întâlnește vineri seară cu Anica Podarului la portiță, că Anica l-ar fi necăjit cu însurătoarea și că el ar fi zis că Marta e subțirică, încât n-ai ști ce să faci cu ea, temându-te ca nu cumva să o frângi între degete și alte asemenea lucruri de luat peste umăr ar fi grăit Toader. Anica le-a spus toate aceste Floarei lui Ciucur, iar Floarea a dat vorba mai departe, încât Safta a prins de veste de vorbele pe care le grăise Toderică, viitorul ei ginere, și grozav s-a supărat și a început să facă gură. Mihu, blând ca totdeauna, numai decât a plecat la Cosma, voind să-i spună că, dacă e vorba așa, apoi nu-i mai dă fata. Așa s-au întâlnit apoi pe punte și s-au certat din pricina vorbelor pe care le grăise Toader.

— Așa o fi! ziceau oamenii și clătinau gânditori din cap. Cu deosebire însă fetele și nevestele tinere nu erau mulțumite cu această lămurire. Tița lui Colac auzise de la cineva că lucrul stă cu totul altfel. Adică Marta nu ar fi voit să se mărite după Toderică, fiindcă ar fi în dragoste cu Miron și, auzind Simina despre aceasta, i-ar fi zis Cosmii să meargă la Mihu și să-i spună că, dacă-i vorba așa, apoi nu se mai duce Toader la pețite. Așa s-au întâlnit pe punte

și s-au certat.

— Așa o fi, soro! își ziceau femeile și nu se mai îndoiau despre nimic.

— Nu spuneam eu că nu are să iasă nimic din toată nunta aceasta? zicea una. Și orbul putea să vadă că lui Toderică nu-i umblă mintea la însurătoare. Mereu pe la șezători, mereu pe la portițe...

— Așa-i, soro! îi răspundea alta. Apoi Marta? N-ai văzut cum se leagă de Miron? Nu ziceam eu? Dacă-i odată bogată, își alege cel puțin un bărbat încât să-i cauți pereche.

Astfel, din vorbă în vorbă, satul ajunse la înțelegere și, pe când se înseră, toți știau cum s-au petrecut lucrurile și nici unul nu se mai îndoia că Mihiu odată cu capul nu-și va da fata din casă.

Când era însă vorba de Miron, mulți clătinau din cap și ziceau:

— Multă apă va mai trece pe Pârâul Corbului până ce Mihiu își va da fata după un cioban.

Femeile însă nici despre aceasta nu se mai îndoiau. În vremea aceasta Toader era vesel, Simina era necăjită, Cosma era mâhnit, Marta îi făcea cu ochii plini de lacrimi mărturisiri Saftei, Safta asculta răcită până în adâncul inimii, iar Miron cutriera culmile munților ascunși în ceața depărtării.

De când a strâns pe Marta în brațe, de când a sărutat-o, de când a dezvelit scumpa taină a vieții sale, sângele îi rămăsese înfierbântat și sufletul lipsit de astâmpăr. O vedea mereu, și mereu fugea de dânsa; simțirea pe care o avuse atunci mereu se reivea, și el căuta mereu să o gonească. Adeseori îl apuca o pornire de turbare, încât se simțea ucigaș și se vedea sfărâmand pe Toderică, pe Mihiu, pe Cosma cu o singură lovitură. Și iarăși se alina pe o clipă, dar deodată îl apuca dorul și-l purta spre vale. "Mă duc, își zicea, o iau și o aduc aici, departe, departe de lume..." Dar cum putea să răpească mângâierea bătrânețelor?

Norii se strecurau în liniște, unul câte unul, pe deasupra lui; luna mereu se ascundea în dosul lor și iarăși ieșea deasupra câmpului senin al cerului; stelele, carul cu boi, cloșca cu pui, întregi cetele strălucite pe nesimțite își mutau locul și înaintau pe calea robilor înspre cădere: păstorul zăcea întins pe spate, cu fața spre cer și cu privirea pierdută în adâncul înălțimilor lumești, cu care atât de mult se deprinsese. Acest cer era atât de străveziu, atât de limpede era câmpia pe care Miron se juca în copilărie, era cartea cea mare din care în tinerețe își tălmăcea tainele vieții; iară acum, când, obosit de munca zilei, trupul lui era cuprins de amortire, sufletul său dezlegat ca o pară de foc se ridica și se depărta de la fața pământului, pe care își părea atât de străin.

VI

Grozav se îndârjise nenea Mihiu. Ședea și iarăși ședea ceasuri întregi, fără ca să poată ieși la capăt cu gândurile sale.

Peste puțin el uitase întâlnirea neplăcută pe care au avut-o la punte și nu se mai gândea decât la răutatea oamenilor, care acum aveau despre ce să vorbească. Îi părea că-i vedea adunându-se grămezi, că aude glumele lor proaste și adeseori îi venea să-și ia pălăria, să plece la Cosma și să-i ceară iertare, numai ca satul să rămâie de rușine cu clevetirile sale. Cosma îi zăcea greu la inimă, dar nu putea să se mânie pe dânsul. În sfârșit, amândoi erau părtași la aceeași soartă, amândoi deopotrivă dați pe gura satului; Mihiu îl privea deci mai mult ca pe un păgubaș și prieten la nevoie. Duminica după-amiază, Barbura lui Corbei veni să spună din partea Siminei că de cu seară nu poate veni, fiindcă se bolnăvise una dintre fete.

— Toate sunt bune! grăi Mihiu când Safta îl încunoștință despre aceasta.

Sângele i se ridică însă în cap; aceasta era o nemaipomenită necinstire pentru dânsul! Îi părea bine că logodna nu se face, dar seara, când ar fi trebuit să se facă, îl treceau fierbințele.

"Nu! își zicea umblând neastâmpărat prin casă, atât de departe nu ar fi trebuit să meargă; dintr-un lucru atât de mic cum au fost vorbele de la punte nu ar fi trebuit să facă unul atât de mare, cum este acela de a strica o logodnă."

Luni dimineață, văzându-l mai deschis, Safta începu a se învârti pe lângă dânsul. Atât îi vorbise Marta despre Miron, încât capul și inima îi erau pline de chipul frumosului păstor; sta însă la îndoială și nu credea că Mihiu va voi să audă despre dorințele Martei. De când era încă în leagăn, tata și muma se mângâiau cu gândul ca o vor mărita după

Toderică, și acum nu putea să se împace cu gândul ca Marta să-și aleagă alt soț. Când își vedea însă fiica prăpădită și se uita în ochii ei stăruitori, începea să se înduioșeze; iară când Marta scăpa câte-o lacrimă, îndată îi zicea:

— Marto! vino, draga mamei, să mergem la el.

— Nu, îi zicea Marta. Nu pot! Du-te singură, căci mie îmi vine să mă ascund în fundul pământului.

Iar când Safta pleca, Marta fugea după dânsa și o ruga să nu meargă.

— Mihule! grăi Safta în cele din urmă. Am să-ți spun o vorbă. Mihu dete din cap și intră cu dânsa în casă, apoi se așeză tăcut.

— Precum văd, zise acum Safta întristată, din măritișul Martei nu are să se aleagă nimic.

— Nu știm încă, răspunse Mihu așezat. Să vedem ce zice Cosma.

— Ce zice? îi întâmpină Safta. Pentru ce n-a făcut logodna ieri? Se vede că și-a schimbat gândul.

— Nu știi! grăi Mihu. Dacă ar fi astfel, trebuie să așteptăm, ca să-și trimită oamenii, pentru ca să-mi întoarcă vorba, după cum se cuvine. Iar dacă nu, urmă el stăpânindu-se, apoi o să vedem care-i mai tare.

— Să vedem că Toderică nu o mai vrea pe Marta, grăi Safta cam tulburată.

— Nu o mai vrea? zise Mihu aprinzându-se. Cum? Ori nu-i pare destulă fată?

— Nu te aprinde, dragă Mihule, răspunse nevasta, dar vezi, pesemne s-o fi vorbind prin sat, și Toderică a auzit...

— Ce se vorbește prin sat? întrebă Mihu albindu-se ca varul.

— Mihule dragă, îi zise Safta îngrijată, liniștește-te! Nu te-am văzut niciodată atât de nerăbdător. Vezi, tu știi cum sunt tinerețile. S-ar putea ca Martei să-i fi căzut vreun flăcău la inimă, și Toderică să fi auzit și așa să nu o mai voiască.

— Cum așa? întrebă Mihu cu ochii mari. Safta suspină din greu, apoi începu să lăcrimeze.

— Mihule! zise ea, niciodată nu ne-am gândit la una ca asta. Se prăpădește, pierde, se usucă! De ieri dimineață nu mai vorbește decât de dânsul; plânge și suspină, încât îmi sfâșie inima.

— Sărmana fată! zise Mihu înduioșat. Pentru ce nu mi-ați spus mai demult?

— Nu știam! urmă Safta. A trecut un an de când îmi tot vorbește despre dânsul, mereu mi-l laudă, mereu îmi spune cât e de voinic, de frumos și de dulce la vorbă; totdeauna îmi vorbea, însă așa, că nu mă gândeam la nimic. Acum, deodată, nu o mai cunosc... și nu știu ce-i de făcut... Uite, Mihule, să nu te mânii; e cioban de la munte și nu știu...

— Un cioban? șopti Mihu răcit în tot trupul.

— Da, un cioban, răspunse Safta.

— Și Marta îl iubește?

— Da, încât se prăpădește, zise mama plângând. Mihu căzu pe un scaun de lângă masă, își rezemă capul în pumni și stete câteva clipe tremurând de zguduire.

— Mi-ați mâncat viața! strigă el după aceea, ridicându-se. Ce să mă fac? Mai bine îi succesc gâtul decât să mă fac de râsul și de batjocura lumii! Unde am ajuns!?

— Mihule! o să-l uite cu vremea, grăi Safta călcându-și pe inimă.

— Da, strigă Mihu cu amărăciune. O să-l uite de dragul altuia. Lumea însă nu o să-l uite!

El își acoperi fața cu amândouă mâinile, stete puțin în luptă cu sine, apoi se îndreptă și grăi liniștit, dar aspru:

— Adă-mi fata!

— Mihule! strigă Safta înspăimântată și cu ochii ațintiți asupra feței lui aspre.

— Adă-mi-o! ori mă duc s-o aduc eu însumi, ca toți argații să vadă cum o aduc, îi zise Mihu.

Safta ieși, iară Mihu rămase nemișcat la locul în care se afla. Peste puțin, Marta, însoțită de mamă-sa, intră cu capul ridicat și cu fața albă, dar liniștită.

— Marto! zise Mihu înăbușit. Dar ce să-ți zic? Tu mergi de capul tău?

— Nu merg, tată! îi răspunse ea.

— Nu mergi? dar umbli și vrei să te măriți precum te poartă gândul, grăi Mihu.

— Nu vreau! răspunse Marta hotărâtă.

— Atunci ce vrei cu acel ticălos? strigă Mihu purtat de patimă. Marta se zgudui în tot trupul, obrajii i se roșiră, ochii i se umplură de văpaie, buzele începură să-i tremure; ea făcu un pas înainte, apoi zise cu răceală:

— Taică! nu zice că e ticălos, căci îți batjocorești fata! Acele cuvinte erau grăite cu atâta simțire, încât Mihu deodată nu mai știu ce să-i facă, ce să-i zică.

Marta se apropie și se alipi de dânsul, își așeză brațul pe umărul lui, apoi grăi:

— Lasă, taică, nu te supăra! Nu fi mâhnit! Nu am să-l uit în viața mea, dar niciodată n-am să vă vorbesc despre dânsul. El s-a dus, pentru ca să nu se mai întoarcă. Poate însă că, dacă l-ai cunoaște, i-ai zice să rămâie, atât e de nu știu cum, încât nu se poate să-l vezi și să nu-i duci dorul. Nu cer să-l mai văd, dar doresc, taică, să-l vezi și tu, apoi mărită-mă după cine vei voi.

— Draga mea copilă! răspunse Mihu mișcat. E mai bine să nu-l vezi nici tu și nici eu să-l văd. Mi s-ar sfărâma inima.

— Dacă socotești, tată, apoi fie și așa! grăi Marta; după aceea ieși încet din casă, iară Safta ieși din urma ei.

Mihu se lăsă pe un scaun de lângă masă, își rezemă capul pe cot și rămase vreme îndelungată pierdut în gânduri mistuitoare. Viața îi era ruptă în două, după toate câte a suferit în cele din urmă zile; acum se temea că nici în viitor nu-i mai rămâne nici o mângâiere. Nu se îndoia că Marta peste câțiva timp se va alina și va pierde gândul de dragoste pentru păstor; dar suferințele ei erau mai grele pentru dânsul. Ar fi purtat și aceste suferințe, și nu-l mâhnea decât un singur gând: ce va zice lumea? Toată viața a trăit astfel, ca lumea să poată vorbi numai bine despre dânsul; așa învățase de la părinți, așa se obicinuiseră, așa își găsea cea mai mare din mulțumirile vieții, și acum, deodată, vedea risipindu-se partea cea mai scumpă din prețul bogățiilor și al bunelor sale fapte.

Într-un târziu, el se ridică, își netezi fruntea, apoi grăi încet și fricos:

— Dar ce-mi pasă de gura satului! După ce rosti aceste vorbe fața lui se schimbă; nu mai era Mihu, omul bun și blând, ci omul bogat, căruia nu-i mai pasă de nimeni.

Afară începură să latre câinii. Mihu ieși. Erau Mitrea și Simion. Stăpânul casei îi primi după cum se cuvenea, îi duse în casă, apoi, după ce-i pofți să șadă, îi întrebă ce gând bun i-a adus la casa lui.

— Pentru ca să nu facem multe cotituri la dreapta și la stânga, răspunse Mitrea, am venit pentru vorbele slabe pe care le-ați avut cu Cosma.

— Nu are pricină, grăi Mihu rece.

— Adică da! urmă Mitrea. Cearța a fost din pricina copiilor, și vina, pe drept vorbind, nu este nici a unuia, nici a altuia. Și fiindcă se vorbește prin sat că nu ai fi voitor să-ți dai fata din casă...

— Așa-i! zise Mihu, ne vine greu să ne despărțim de dânsa.

— Tocmai fiindcă-ți vine greu, urmă Mirtea, și, pe drept vorbind, știm că ai putea să faci cum vrei în casa d-voastre! dar, fiindcă se vorbește prin sat că nici fata nu ar cam vrea și nu ai fi tocmai voitor să nu-i faci pe dorință, deoarece e singura pe care o ai...

— Așa-i! zise Mihu mulțumit. Ținem să o vedem fericită.

— Și fiindcă se vorbește prin sat, urmă Mitrea, că ai fi hotărât să-ți iei ginere în casă, adică să zidești de alături o casă pentru Marta, și ai fi zis că nu râvnești la bogăția nimănui, căci ai de unde să dai...

— Așa-i! zise Mihu, începând a se mândri. Mult, puțin, ne-a dat Dumnezeu, numai noroc să fie...

— L-a dat Dumnezeu! grăi Simion.

— Și fiind astfel, încheie Mitrea, Cosma s-a gândit că nu ți-ar fi cu supărare dacă ți-ar înapoia vorba, te-ar ruga să fii bun iertător și să rămâneți cu cinste ca mai înainte.

Mihu stătea tulburat înaintea oaspeților săi.

— Așa-i, zise el, îmi pare bine de vorbele pe care mi le trimite Cosma, dar nu înțeleg cuvintele despre măritișul fetei mele.

— Vere Mihule! grăi Simion așezat și cam aspru. Să-mi ierți vorba, dar ne ești cu supărare când vrei să ne ascunzi un lucru de care se reazemă cinstea casei de la care venim. Slavă Domnului! satul nu e pustiu, și este pe ici, pe colo câte un om care știe ce se petrece prin casele vecinilor. Oamenii îți laudă dărnicia și spun cât de mult l-ai luat în drag pe Miron, oierul; iară d-ta voiești acum să arunci vina pentru stricarea logodnei asupra lui Cosma.

— Ferească Dumnezeu! grăi Mișu, sunt gata să o spun întregului sat că vina e din casa noastră. Dar prin sat se vorbește mai mult decât este adevărat, și despre măritișul fetei mele cu Miron până acum nu s-a luat nici o hotărâre; aceasta vă rog să le-o spuneți tuturor.

— Dar a fost vorba, zise Mitrea.

— Da, să vă spun drept, răspunse Mișu, așa, în treacăt, a fost; și dacă nu s-a potrivit flăcăul, apoi cum va fi voia lui Dumnezeu!

— Te înțelegem acum! grăi Simion zâmbind. Dar noroc să ai de ginere. Ce-i drept, flăcăul nu e bogat, dar e flăcău, încât să-i fie satului cinste de dânsul.

— Nu-l cunosc, zise Mitrea, dar așa se zice prin sat.

— Eu îl cunosc, grăi iarăși Simion, și ți-o spun din inimă. Mișu sta buiguit între amândoi, privea cu îndoială când la unul, când la cellalt și nu știa ce să le mai zică. El le dete mâna, îi petrecu până la poartă, dar nu-și mai dădea seama despre cele ce face ori zice.

Ar fi dorit să vie cineva să-l întrebe pentru ce au venit Mitrea și Simion; dar nimeni nu se arăta. Se întoarse dar în casă și începu să umble nedumerit în sus și-n jos. Se simțea cu totul alt om.

"Miron! își zise el înșeninat. Numele e bun. Se vorbește prin sat că aș fi hotărât să-l iau de ginere în casă, că aș fi hotărât să-i zidesc de alături o casă. Câte nu mai scornesc oamenii?... Dar adică pentru ce să nu fie cu puțință... Hm! Cum zice Marta: poate că dacă l-aș cunoaște, aș judeca și eu altfel. Se-nțelege c-am fost cam pripit."

Și acum Mișu începea să dea cu socoteală că trebuie să fie ceva de flăcăul acela, dacă Marta îl iubea. Vedea în gândul său cum meșterii lucrează la casă, cum el însuși împarte porunci, vedea pe Marta cu copilul în brațe și auzea cum oamenii își zic: "Se vede că o durează pentru Marta". Îi părea că aude cum nepoții își povestesc: "Așa și așa era pe vremea când Mișu își luase ginere și-i zidise o casă".

Era un farmec nespus în toate aceste. Mișu plecă spre ușă, dar când era să deschidă, se opri și zise: "Nu! Nu încă! să nu mă pripesc! Să văd mai înainte, să mai întreb, să mă încredințez mai bine, să-l văd apoi cu ochii mei".

Iarăși începu să umble prin casă și să-și cumpănească gândurile. Deodată fața lui se întunecă. Vedea pe Cosma înaintea sa, și sufletul i se umplea de amărăciune când se gândea că Cosma ar putea să-i zică: "Tot omul cu oamenii de seama lui!"

"Nu! își zise Mișu, eu tot nu-mi dau fata după un cioban; mai bine să rămâie fată mare!"

VII

Casa lui Mișu era tristă și mâhnită, tinerețea și darul veseliei pieriseră din ea.

Safta, harnică gospodină, ședea retrasă și tăcută ceasuri întregi, fără de nici o treabă și departe de plăcutele griji ale casei. Dumnezeu îi dăduse destul; avea din ce să trăiască și nu se temea că-i vor rămânea copiii necăpătuți.

Mișu, stăpânul mândru de bogățiile sale, dimpotrivă, din zori de zi până seara târziu muncea alături cu slugile. Feciorii îi erau încă tineri; le mai rămânea destulă vreme să muncească.

Marta, în sfârșit, era blândă, harnică și totdeauna în voie bună, gata de a le zâmbi celor ce-i privesc în față; dar ea nu mai era copila zburdalnică ce răsfăța lumea prin neastâmpărul veseliei. De pe o zi pe alta sângele îi pierea din obraji și vinele tot mai mult îi străbăteau prin pielea albă a mâinilor.

Despre întâmplările petrecute nimeni nu mai cuteza să vorbească, și această tăcere, purtarea liniștită și prefăcuta uitare îl umplea pe Mihi de îngrijare. Parcă se temea de ceva și, oriunde privea, el nu vedea decât o muștrare ascunsă. Sub acoperământul casei sale era mereu nedumerit, iar când ieșea între oameni nu-și mai găsea cumpătul și buna chibzuială de mai înainte, fiindcă se știa judecat în taină și nu știa judecata lumii. Ar fi dorit să vadă pe cineva plângând, dar nimeni nu plângea. Ar fi dorit să-l mustre cineva, dar nimeni nu cuteza. Ar fi dorit să se mai întâmple ceva, dar întâmplările se înșirau după obiceiul vremilor. Nu putea să-și dea seama ce dorește; simțea însă că lucrurile îl supără și că nu mai pot rămânea cum sunt. Toată casa i se schimbă, fără ca să poată înțelege destul de lămurit pentru ce. Inima i se umplea de amărăciune când vedea că nimeni în lume nu-și mai deschide sufletul înaintea lui și că a ajuns a fi străin chiar între pereții casei sale.

Adeseori sta și privea așa în lume, da din umeri și iarăși urma lucrul. Era o supărare în casă, dar avea să treacă și asta.

Zilele treceau însă, și nimic nu se schimba. De pe o zi pe alta își pierde răbdarea, se mânia fără ca să știe pe cine și-i venea poftă de ceartă. Pierduse ceva ce nu mai putea găsi; era obișnuit cu o mulțime de lucruri, care nu i se mai puneau în cale; îi lipseau rostul obișnuit și tihna de toate zilele.

Cosma îi sta Mihului greu pe inimă. El era vinovat de toate; pentru el se urmează lucrurile cum s-au urmat. Dar socoteala era încheiată și Cosma parcă nici nu mai trăia pe fața pământului.

Într-o duminică, întorcându-se de la biserică, Mihi găsi pe Safta șezând singură la fereastra din casa cea mare. Atât era de adâncită, încât tresări când îl simți intrând în casă.

Mihi nu se mai putu stăpâni.

— La ce te gândești, nevastă? grăi el.

— La ce să mă gândesc? îi răspunse ea. Știi cum sunt gândurile: vin cu sila și se duc fără de veste.

— Așa-i! zise Mihi ușurat. Dar, când ochii lor se întâlniră din nou, el văzu furișându-se o lacrimă din ochiul soției sale.

— Safto! zise el cam aspru. Prea te dai după fată.

— Dar n-o vezi cum e? îi răspunse nevasta cu amărăciune.

— Ce zice? întrebă Mihi liniștit.

— Nimic! grăi Safta. Nu vrea să se dea în vorbă despre dânsul. Mihi rămase câtva timp cuprins de o vie îngrijare.

— Safto! grăi el hotărât. Să o mărităm după el.

— Fă cum vrei, răspunse ea.

— Să fac cum vreau? zise Mihi. Ori nu văd că v-ați pierdut odihna și v-ați schimbat firea? O să mă duceți până la anul tot așa. Vreau cum vreți voi!

— Mihule! grăi acum Safta. Nu zice că noi voim! Tu ești stăpân în casă; tu fă cum vei chibzui.

— Așa-i! zise Mihi tulburat. Așa-i! zise iarăși, ridicându-și mereu părul de pe frunte. Așa-i! eu am să hotărâsc.

Ar fi dorit ca Safta să mai zică ceva; Safta însă, văzând că el nu mai zice nimic, tăcu și ea. Astfel au stat, fiecare cu gândurile sale, până ce a intrat Marta, ca să întrebe dacă nu vor să șadă la masă.

Mihi acum simțea pe umerii săi întreaga sarcină a lucrurilor viitoare, dar nu se putea hotărî. Dacă ar fi fost cineva să-l împingă într-o parte ori în alta, fie un copil, fie chiar unul dintre slugile sale, el s-ar fi bucurat; acum însă chiar nici Safta nu-i mai zicea: "Eu nu zic să faci, bărbate; cred însă că ar fi bine."

Era în sufletul lui o luptă care de la sine nu se mai putea curma, și în câteva zile această luptă îl secă de puteri. Miercuri luă un fel de hotărâre, își puse în gând să cunoască, înainte de toate, pe Miron, iar joi de cu zori plecă la munte, zicând că merge să vadă turma dusă la jir.

Seara, când se întoarse, buiestrașul era plin de spumă. Mihi descălecă încet, iar când Safta îl întrebă despre trebile zilei, el răspunse scurt și cuprinzător: "Toate sunt bune!"

A găsit stâna lui Miron, dar pe Miron nu l-a mai găsit. Plecase cu vreo trei săptămâni mai înainte. Își vânduse partea din turmă, își luase vițeii și juncanii și plecase, nimeni nu știa unde și nimeni nu știa pentru ce. Se dusesse în lume.

Mihu tăcea, deși era cuprins de o vie părere de rău. Marta, fata lui cea înțeleaptă, tot mai strâns i se lipea de suflet, se simțea parcă anume făcut de Dumnezeu numai de dragul ei, și chiar feciorii îi păreau străini.

Dară Marta era mulțumită și nu mai cerea nimic, iară el însuși nu mai avea nici o dorință pentru dânsa.

Era tristă casa lui Mihu, tristă și măhnită...

VIII

Vremea dă și vremea duce: vremea e stăpâna lumii. Trecuseră doi ani de zile de când casa lui Mihu fusese zguduită. Farmecul întâmplărilor stinsese dureri și dorințe, dar nu a putut pune inimile la locul lor de mai nainte.

Despre Miron nu se mai vorbea prin sat decât din când în când, pe la șezători sau în serile de iarnă, când fetele și flăcăii se adunau la clacă. Și atunci însă vorbele se înșirau ca într-o poveste rămasă din bătrâni. Toată lumea știa că Miron s-a dus în lume; nimeni însă nu știa unde s-a dus și ce s-a făcut. Unii credeau c-a intrat în oaste, alții că a trecut munții și iarăși alții credeau că a trecut în Țara Turcească și că nu se va întoarce decât cu chimirul plin de galbeni. Singură Marta ar fi știind unde e Miron, dar nimeni nu cuteza să o supere cu întrebări, fiindcă știa de mai nainte că-i va tăia vorba. În casa lui Mihu, Miron era uitat; Safta de mult nu se mai gândea la el, iar Mihu numai atunci își aducea în treacăt aminte, când prietenii buni îl apucau cam pe departe despre măritișul fetei, laudându-i pe câte un flăcău ce ar fi bun de ginere în casă. Mihu își aducea aminte privirea cu care îl întâmpina fiică-sa când era vorba de asemenea lucruri, se făcea că nu înțelege și se întorcea măhnit acasă.

Nu mai erau vremile de demult. Mihu zidise casa de alături, pe care și-o gândise odinioară atât de frumoasă. Vasile se însurase și avea un copil. Tata și feciorul erau vecini și oameni de aceeași casă, cum le venea mai bine. Safta avea noră în casă și nu avea, când i-ar fi fost cu supărare. Nepotul era când la mama, când la bunica și când iarăși la mătușa, era purtat de pe braț pe braț și le da tuturora de lucru și pe toți îi întinerea.

Și Toader se-nsurase.

— N-am zis-o? strigau nevestele, pe când era logodit cu Anica Podarului. Și orbul putea să vadă cât de colo!

Se vorbea că Mihu era să fie nun, deoarece ținea foarte mult la cinstea cumetriei și e mare om de casă acela care ne cunună copiii și ne botează nepoții. Dară Cosma nu știa dacă Mihu ar fi bun voitor de a primi, iar Mihu era jignit și nu-i venea să se arate doritor de cinstea cumetriei.

Mihu, cu toată casa, a fost poftit la un scaun de odihnă, un pahar de băutură și mai multă voie bună, și, poftit fiind, nu putea să lipsească. La nuntă apoi, încetul cu încetul, sufletele se deschiseră; înspre seară, Safta se sărută cu Simina, iară la miezul nopții Mihu strânse mâna cu Cosma.

— Să trăiești, cumetre! îi zise el din toată inima! Dacă nu-mi ești, țin să-mi fii, cu voia Domnului, țin să-mi dai cinstea aceasta!

— În partea mea e cinstea! răspunse Cosma, îndreptându-se cu mândrie, înalt și gros.

S-a schimbat casa lui Mihu, s-a schimbat satul, lumea întreagă s-a schimbat; numai Marta rămăsese tot cum a fost, blândă, harnică și totdeauna în voie bună. Dar atât de demult era că Marta fusese tot astfel, încât nimeni nu-și mai aducea aminte de vremile acelea în care era altfel; lumea se deprinsese cu firea ei, și parcă ea totdeauna a fost fată înțeleaptă. Acasă, la biserică, la joc, la clacă, la nuntă, pretutindenea față cu oamenii ea se arăta scurtă la vorbă, în voie bună și plină de bunăcuviință: așa o știa Safta, așa Mihu, așa o știa lumea întreagă.

Numai câteodată ea își pierde răbdarea obișnuită. Cu deosebire de când se făcuse bunic, Mihu începu a fi stăruitor. Își vorbea mereu despre perii încărunțiți înainte de vreme; se tânguia că n-a avut noroc, spunea mereu că o singură dorință ar mai avea în viață; ba într-un rând îi vorbi Martei depre vredniciile lui Lepădat, feciorul lui Petrea Dogarul, și în alt rând despre Dinu, feciorul lui Popa Nichita, preotul din Bălășeni.

Când se apropia toamna, Marta pe zi ce mergea se făcea tot mai nedumerită și mai gânditoare, adeseori era tristă, dorea singurătate, în sfârșit își pierduse liniștea. Adeseori, când serile erau frumoase, îi plăcea să stea vreme îndelungată pe laița din fundul grădinii, cu capul rezemat de tulpina părului și pierdută în gânduri nehotărâte.

— Marto! îi grăi Floarea, soția lui Vasile, văzând-o pierdută astfel în gânduri. Ia mai lasă gândurile! Nu te întrista. O dată-i lume, o dată-i tinerețe!

— Eu să mă întristez? întrebă Marta uimită. Dar pentru ce?

— Pentru ce? grăi nevasta. Te văd că stai mereu pe gânduri.

— Ești nu știi cum, grăi Marta cu vioșie. Uite, urmă apoi mai încet, tu poate că nici nu-i înțelege: stau ici și privesc în lume, îmi închid ochii și privesc mereu și nu gândesc nimic. E, nu știi cum, minunat locul!

Floarea dete din umeri.

— Și te gândești la el, zise ea apoi cam necăjită.

— La el? întrebă Marta, privind-o cu ochii mari. La cine? Deodată ea se cutremură și se îndreptă spre Floarea.

— Înțeleg! zise zâmbind. Da! mă gândesc câteodată, dar foarte arareori... E mult de atunci; parcă nici nu-i adevărat.

— Ei bine! atunci pentru ce nu vrei să te măriți? grăi nevasta.

— Nu cumva crezi că pentru el? o întrebă Marta speriată.

— Dar ce altă să cred?

— Să vorbim despre alte lucruri, îi zise Marta. Știi că n-ai să mă înțelegi! Atât mă simt de bine așa cum sunt, încât nu mă pot hotărî să mă mărit.

Floarea iarăși dete din umeri, dar, privind în fața Martei, nu mai îndrăzni să-i vorbească despre măritiș. Ele mai steteră câțva timp de vorbă, apoi se întoarseră în curte.

Înainte de a dormi, Marta se gândi timp îndelungat la Miron. Ar fi dorit să știe ce s-a făcut, unde este și cum își petrece zilele. Dar această dorință, odinioară atât de vie, încât îi puneia sângele în fierbere, acum era ca o blândă suflare de vânt, de care frunza plopului abia se clatină. Și-l închipuia, dar nu putea să-l mai vadă înaintea ochilor închiși. Era șters din sufletul ei, și în urma lui nu rămăsese decât o plăcută aducere-aminte a șirului de întâmplări și zguduirii sufletești prin care trecuse. Dar această aducere-aminte era atât de plăcută, încât Marta își strânse ochii și suspină când gândi că și aceste urme vor mai pieri din sufletul ei. Ar fi voit să plângă, și nu putea. Grozav îi părea viața de deșartă: nici o dorință și nici o durere nu mai vedea într-însa.

Era duminică. Marta se duse la biserică și după prânz petrecu până în amurgul serii la joc.

Seara, întorcându-se de la joc, se opri cu tovarășele ei la Fântâna Corbului, se așeză pe doaga fântânii și stete câțva timp gânditoare.

— Țineți voi minte când ne cânta Miron din fluier? zise ea, și întâia oară după doi ani de zile începu să vorbească despre dânsul.

Pe când sosi acasă, luminile se aprindeau. Erau oaspeți la casă. Încă de joi, Pinteia Dubăul trecuse cu vite la târg și stătuse câteva ceasuri la prietenul său, Mihiu, având cu sine, ca din întâmplare, și pe tovarășul său, Manea Vătafului. Acum ei se întorceau de la târg și, după cum îi poftise Mihiu, trăseseră la gazdă, pentru ca mâine-zi să plece mai departe, fiindcă era cale de o zi până la Valea-Sărată, tocmai dincolo de munte.

Marta știa de ce e vorba. Încă vineri seara, Safta îi spusese că Manea e un om foarte cumsecade, așezat și cam știutor de carte. El avusese nevastă și doi copii, dar i-au murit, sărmanul de el.

La cină era masă mare. Pinteia, ca om sfătos, ținea firul vorbei când cu Mihiu, când cu Safta, când cu Vasile; vorbea însă mai ales despre "la noi" și "la d-voastre" și zicea mereu că, dacă n-ar fi om cu casă, și-ar căuta aici o nevastă și nu s-ar mai întoarce.

Manea, un om cam de treizeci de ani, scurt și spătos, cu mustața groasă și cu ochii mari, ședea rezemat pe spatele scaunului, da din umeri, zâmbea din când în când, dar nu sporea vorbele.

Toată seara Safta și Floarea erau vesele, Vasile sta retras, iară Mihi se mișca nerăbdător pe scaun. Marta era blândă, deșteaptă și mai în voie bună decât de obicei.

După masă Mihi căută să fie singur cu Marta, iară ea nu-l ocoli. Privirile lor se întâlniră, dar Mihi nu știa cum ar vrea și cum nu.

— Ce zici, Marto? grăi el în sfârșit.

— Ce să zic?... răspunse ea. N-aș vrea, taică. Dar odată tot trebuie să fie și e mai bine așa.

— Așa-i, fata mea, zise Mihi, mai stete puțin cuprins de nedumerire, apoi ieși.

Marta rămase câtva timp nemișcată. Ochii i se umplură de lacrimi. Ea ridică amândouă mâinile, își acoperi fața și își șterse lacrimile din ochi.

— Doamne, cum trece vremea! zise ea și ieși în urma tătâne-său.

IX

Era bâlciul de toamnă de la Sărata, unul din acele bâlciuri vestite, la care oamenii se adună până de peste nouă țări și nouă mări.

Când ziua de Sfântul Dimitrie se apropie, pe coastele munților, prin înfundăturile văilor, de-a lungul Podgoriei, pretutindenea pe unde omul și-a întemeiat adăposturi, până la cele mai depărtate odăi de pe șes, lumea se pune în mișcare.

Sărata se începe de jos, de pe țarmurii râului, unde se despart văile și se crucișează drumurile de țară, și se întinde sus pe coaste până la plaiul întins, unde încă de joi se înșiră corturile neguțătorilor și cârciumile însemnate cu steaguri în mai multe fețe. Vineri, drumurile de dimprejur încetul cu încetul se umplu, și până seara zgomotul lumii adunate umple văile din fața coastei.

Dar bâlciul e mai ales o sărbătoare de întâlnire și de veselă petrecere. Lumea cea multă, oamenii ce vin ca să vadă și să se arate, fetele și nevestele tinere, gătite ca de nuntă, flăcăii sprinteni și gata de a se prinde la horă, călușerii mlădioși și iuți la pas, întreaga lume veselă nu se adună decât duminică.

Duminică lumea curgea mereu: unii urcau din sat, iar alții veneau despre munte.

În apropierea intrării despre munte, încă de sâmbătă seara se așezase un car cu patru boi, încărcat pe jumătate cu fân. Duminică dimineața fânul era descărcat și aruncat la proțapul carului, iar cei patru boi, dimpreună cu cinci juncani, rumegau împrejurul porșorului de fân.

În carul deșertat erau un fier de plug, câteva coase, o piatră de râșniță și, legate la un loc, mai multe lucruri de fierărie.

Miron ședea pe latura carului și privea când spre munte, când spre bâlci.

Marta era logodită cu Manea Vătafului, așa-i spusese cineva cu câteva zile în urmă, și astăzi era să vie la bâlci, ca să cumpere darurile de nuntă și să se arate lumii.

Dorea să o mai vadă o dată. Vremea trecea însă, soarele se ridica mereu pe cer, dară trăsura Mihului Saftai nu se ivea despre munte.

Miron de mult începuse a fi nerăbdător, dar fața îi rămânea plină de o liniștită oboseală și privirea i se muta încet de la un lucru la altul.

Câteodată el se ridica cumpătat și stătea timp îndelungat în car. Cioarecii strâmți de aba, cămașa lungă până aproape de genunchi, cusută pe margine cu fire de mătase galbenă și încheiată la brâu cu chimirul îngust, din care ieșeau plăselele groase ale unui cuțit, pieptarul albastru, cu cinci bumbi lătăreți, mânecile largi tivite tot cu mătase galbenă, pălăria lată, ce-i sta dată îndărăt, încât acoperea tot părul tuns și lăsa dezvelită întreaga frunte rotundă și netedă, toată înfățișarea i se potrivea cu cumpăatul mișcărilor și cu înțelepciunea ochiului. Din când în când, el își apuca musteața groasă, dar scurtă, cu buza de din jos și o netezea, apoi iarăși rămânea cu buzele strânse și cu fața nemișcată.

Marta era să se mărite. Era un lucru firesc să se mărite. Așa se petrec lucrurile în lume, iar nu altfel. Dar voia s-o mai vadă o dată, și atât!

În zadar aștepta însă, căci Mihiu, care stătuse de gazdă la Pinteia Dubăul, intrase despre sat și, pe când Miron privea nedumerit spre deal, trăsura lui Mihiu și aceea a Dubăului traseră la umbra unui carpăn din apropierea pădurii de la dreapta. Mihiu și Pinteia săriră voinicește pe iarba uscată, iar nevestele se deteră jos și începură a-și scutura hainele și a le potrivi pe trup.

Urmară apoi vorbele... că lumea e multă... că locul e frumos, că timpul e potrivit, în sfârșit, după cum e obiceiul omului când sosește undeva.

— Acum voi plecați în căile voastre, că noi mergem să vedem cine, cum și în ce fel, zise Mihiu în sfârșit, poftind pe Pinteia să meargă cu dânsul. Se putea ca, din întâmplare, să dea peste Manea. Era vorba ca deseară să vie cu toții la casa lui, apoi mai aveau să cumpere mai una, mai alta; nu-l puteau deci lăsa să-i caute de-a oarba prin târg.

Plecând, Mihiu și Pinteia o luară cu pași mășurați spre partea unde lumea se înghesuia. Intrați apoi în bălci, nu înaintau decât pas cu pas. Aci era un prieten, colo o rubedenie și iarăși în altă parte un cunoscut de mare cinste. Mereu stăteau de vorbă. Pinteia spunea, așa cam pe departe, cum adică s-a întâmplat ca Mihiu să fie la bălci, iară Mihiu, deși nu era tocmai în voia lui cea bună, simțea că umblă prin mijlocul lumii și zâmbea mulțumit.

Peste puțin se opreau la niște saci cu bucate, la o pereche de boi frumoși, la un cal trupeș, la un vraf de lemnărie; pentru ca vorba să fie scurtă, umblau ca prin târg.

Dar Pinteia ducea pe Mihiu spre partea de la deal, unde știa că va găsi pe Manea.

Când erau să treacă pe lângă carul în care stătea Miron, Mihiu se opri și începu să se învârtască împrejurul juncanilor.

— Bună prăsilă, zise el, apoi se întoarse spre Miron și rămase câtva timp cu privirea ațintită la el.

— Cum ții juncanii? întrebă el.

— Nu-i vând, răspunse Miron rece.

— Ce-ai dat pe ei? întrebă iarăși Mihiu.

— Nu i-am cumpărat, răspunse iarăși Miron. Mihiu mai privi o dată sus la Miron, apoi se întoarse jignit, ca să plece mai departe.

Fața lui Miron se deschise. El puse mâna pe leucă, își dete vânt și, rezemându-se pe braț, se aruncă din car înaintea lui Mihiu.

— Sunt de prăsila mea, zise el zâmbind cu bunăcuviință, și-i vând, dacă sunteți doritori de a-i cumpăra.

Mihiu era mulțumit.

— Nu tocmai, zise el, însă îmi plac juncanii și doream să le știu prețul. Îi aduci de departe?

— De la Vadu-Rău, răspunse Miron.

— Cum? tocmai de la câmpie? întrebă Pinteia uimit. Dară soiul pare a fi de munte.

— Așa-i! grăi Miron. Sunt prășiți la munte, dar în urmă i-am adus la câmpie.

— Așa mai înțeleg și eu! să ai noroc, nepoate! grăi Mihiu și plecă mai departe, iară Miron se aruncă din nou în car, apoi privi câtva timp în urma celor doi oameni atât de cumsecade.

De la depărtare cam de-o sută de pași bătrânul se uită încă o dată îndărăt.

Miron tresări. Era ceva în privirea aceea... Ce era... El cunoștea portul, portul satului în care petrecuse cele mai frumoase zile ale vieții sale; cunoștea omul, îl văzuse adeseori la biserică.

"Mihiu! zise el mișcat. Cum a îmbătrânit!" Așadar, Marta era în bălci, aici, aproape, poate cu totul aproape.

Cuprins de un viu neastâmpăr, el sta nehotărât în car: nu știa ce să facă; îi era oarecum frică și-i venea să plece numaidecât acasă. Deodată tresări, își lăsă mâinile încet în jos, își dete puțin trupul la stânga și rămase nemișcat și cu ochii ațintiți în depărtare.

De la dreapta, la depărtare ca de patru sute de pași, Marta trecea spre bălci. Așa era, cum a fost, înaltă, cu pasul ușor, cu capul dat puțin înainte... și chipul tot acela, și părul tot așa și-l poartă. Dar pe sân parcă nu mai e salba cea bogată, catrința nu mai e bătută în fir și alțița cusută în roșu și albastru e rară, numai presărată.

Miron privește ca la un lucru frumos și plăcut. Pare însă că s-ar fi așteptat la mai mult; parcă s-ar simți dezamăgit.

Când Marta se amestecă în mulțime, el sare din car și, cuprins de-o veselă și feciorească pornire, merge sprinten, cu pas iute și ușor, în urma ei.

Pretutindenea, peste capetele oamenilor, o vede; se apropie, tot mai mult se apropie, și inima i se umple de îndărătnicie.

În sfârșit, ea se apropie de horă și privește, iară el se pune în față cu ea, pierdut în dosul oamenilor.

El o vede acum de aproape, îi vede fața albă, ochiul mare și obosit, mâna străvezie, liniștita amărăciune pe buzele ei, o vede și iarăși tresare.

"Cât e de pierită!" zise el înăbușit. E pierită, dar e frumoasă. Ochiul ia hrană și sufletul se desfată de privirea ei. O dată vrea să o vadă, și încă o dată, și o singură dată. A trecut ca o zi de primăvară, dar nu e mulțumit; e fericit, dar mulțumit nu e. Dintr-o clipă în alta fericirea îl face tot mai îndrăzneț.

Nu se mai poate stăpâni; dă cu cotul înainte și se așază astfel ca Marta să-l poată vedea, iară când, în sfârșit, privirile lor se întâlnesc și rămân mistuindu-se una pe alta, amândoi stau încremeniți.

Farmecul ochiului, căldura gândirii vărsate în o singură privire, tainica înțelegere între două suflete pierite iarăși zidesc lumea risipită.

Acum nu mai e timp pentru buna chibzuire: ei s-au văzut, ei trebuie să se întâlnească, să-și strângă mâna, să schimbe o vorbă, să plângă împreună. Trebuie, dar nu pot, căci lumea, și acum tot lumea îi desparte.

În deznădăjduirea sa, Miron aruncă Martei o privire hotărâtă și stăruitoare, iară Marta nu se mai gândește la nimic, ci-i aruncă Saftei vorbele: "Mă întorc numaidecât", și pleacă cu moartea în suflet la carpăn, și de aci mai departe, spre pădurea de pe coaste.

Miron nu se mai întrebă dacă cineva îl privește, dacă lumea nu cumva bănuiește, ci, cu o mișcare pripită și fără de voie, pune mâna pe șerpar și pipăie cuțitul, apoi merge cu pas hotărât pe urma Martei.

Marta îl așteaptă la marginea pădurii și, cum îl vede venind, pământul îi arde sub picioare, iară când el este aproape, ea se dă un pas îndărăt, își pleacă trupul, își acoperă fața cu amândouă mâinile și începe să plângă. Miron stete câtva timp înaintea ei, dar nu o mai vedea decât ca printr-un văl des.

— Marto! nu plânge! zise el.

— Ah! cât am suferit! se tângui ea înăbușită. El se apropie, îi apucă amândouă mâinile, le dete în lături și-i privi îndelung în fața plină de lacrimi. Încet, el o apropie apoi de sine, o cuprinse cu brațul drept, își puse capul pe sânul ei și rămase câtva timp cuprins de amețală.

Marta nu mai plângea, ci sta cu vederea pierdută și dată în voia lui, amorțită și lipită de dânsul.

Într-un târziu, Miron o depărtă încet de la sine.

— Și eu am suferit, Marto! zise el. Mult am suferit. Și pe când tu te gândeai la mine, eu umblam zile întregi în cale lungă dus numai de dorul tău și de amarul inimii mele. Atât de mult am suferit, Marto, și atât de mult mă deprinsesem cu suferința, încât mă cuprindea îngrozirea când mă gândeam că am să mor odată și să nu mai sufăr. Dar acum, Marto, nu mai pot, nu mai vreau să port suferința, urmă el cuprins de patimă bărbătească. Pentru ce să o port?

— Da, Miroane! zise Marta, rămânând cu ochii țintiți la pământ înaintea lui.

Miron îi apucă iarăși mâna, o strânse, apoi grăi:

— Marto, vrei tu să vii cu mine? Marta tresări, rămase câtva timp tulburată, apoi își ridică fața și privi drept în ochii lui Miron.

— Nu se poate, Miroane! zise ea cu un glas limpede. Mai bine mor.

— Tu vrei adică să te măriți! strigă Miron.

— Nu vreau, Miroane! răspunse Marta ridicând capul. Mai bine să mor.

Zicând aceste vorbe, ea îl privi câțva timp dusă, ochii iarăși i se umplură de lacrimi, apoi, deschizându-și brațele, se aruncă deznădăjduită și-i cuprinse trupul.

— Ucide-mă, Miroane! fă ce vrei cu mine! zise ea. Mie nu-mi mai pasă.

— Cât ești de frumoasă, Marto! zise el gânditor, apucându-i capul cu amândouă mâinile, apropiindu-l și depărtându-l iarăși de la sine.

Deodată el se îndreptă aspru și zise hotărât:

— Vino cu mine, Marto!

— Unde? îl întrebă ea speriată.

— Vino! zise el iarăși, apoi apucă mâna ei și merse cu ea afară din pădure și drept spre bălci.

— Unde e tatăl tău? întrebă el. Marta își scoase mâna din a lui.

— Știu ce vrei, Miroane! zise ea. Fă! dar apoi nu mă mai depărtez de la tine. Vino!

Ei plecară drept spre carpanul sub care Mihiu, Pinteaua, Safta și soția lui Pinteaua așteptau cuprinși de vie îngrijorare pe Manea și pe Mitrea, care se duseseră să caute pe Marta.

— Iacă-tă-o! strigă Safta când o văzu venind despre munte, voi să plece spre ea, dar rămase pironită când o văzu cu flăcăul înalt, pieptos și bălan.

"Miron!" își zise ea ca trezită din vis, și rămase răcită și secată de puteri.

Mihiu făcu câțiva pași înainte, apoi se opri și așteptă tulburat. Era flăcăul de la câmpie cu care vorbise și nu înțelegea cum el ajungea a fi împreună cu Marta.

Marta se apropia ținându-și trupul drept. Fața-i era albă ca varul, dar liniștită și așezată.

— Tată! iacă Miron! zise ea. Miron rămase cu ochii la pământ înaintea bătrânului încărunit înainte de vreme.

— Foarte bine! foarte bine! grăi Mihiu frecându-și mâinile nedumerit și privind mereu când la Marta, când la Miron, când la Safta, ce grăbise înspăimântată la dânșii, când iarăși la Pinteaua, ce sta câțiva pași în dosul lui, la dreapta.

Ar fi dorit să mai zică cineva ceva, dar nimeni nu găsea cuvântul.

— Nene Mihule! zise în sfârșit Miron. Știi că-ți iubesc fata: o cer de nevastă.

— Cum așa!? grăi Mihiu speriat. Miron, oierul ce s-a dus în lume?... O ceri de nevastă? Cum așa? Marta e logodită.

— Taică! zise Marta. Nu zice că vrei, dacă nu vrei, dar să știi că-mi dai moartea sau viața.

— Mihule! îi zise apoi Safta. Nu știi tu ce-am suferit noi în doi ani de zile?

Mihiu stătea în mijlocul lor și nu putea găsi nici un cuvânt. Pinteaua se apropie de dânșii, îi puse mâna pe umăr și grăi cumpătat:

— Vere Mihule! Nu te dai după vorbele muierilor și bine faci. Marta e logodită și, chiar dacă-i vorba, o logodnă nu se strică așa ca din senin. Nu poți să te faci de rușinea târgului.

Mihiu făcu un pas la dreapta, se întoarse spre Pinteaua și, ridicând fruntea, îi privi în față, stete câțva timp în luptă cu sine, apoi îi zise cu o hotărâre deznădăjduită:

— Ei! Mă fac! Mă fac de rușinea târgului! Mă fac de rușinea lumii! Mie, urmă el aprins, mie nu-mi mai poruncește nimeni pe fața pământului! Eu știu cât amar am răbdat!

Grăind aceste, el se duse la Miron, îi apucă mâna și-i zise cu căldură:

— Nepoate, iartă-mă! Miron simți că ochii i se umplu de lacrimi. El ridică mâna bătrânului și o atinse cu fruntea.

*

"N-am spus eu că așa are să fie!" zise Floarea lui Ciucur, când văzu că nunta satului tot se face.

▲ Începutul paginii.

La crucea din sat

**La crucea din
sat**
de Ioan Slavici

"Timpul", nr. 1, 15 martie - 20 martie 1876.

I

Naica Floare n-are vreme. Cuptorul este ars și plăcinta nu e încă întinsă. Multă grabă nu-i prea bună: Marta ar fi trebuit să mai aștepte cu cuptorul. Ea însă umblă cu gândul tot pe la cei din casă; abia apucă să se vadă și ea la masă cu scărmanătorii de pene. Sunt prea veseli: îi aude râzând în casă. Bujor spune minciuni; trei zile și trei nopți el nu ar sfârși. Când n-o știe de la altul, o scornește de la sine. Și apoi mai este bun la clacă și pentru că nu se mânie când Ileana îi face câte o glumă, iar Ileana bucuroso îi face câte una. Așa-i asta între tineri.

În vreme ce naica Floare întinde plăcinta și tinerii petrec vesel împrejurul mesei, stăpânul casei, badea Mitru, șade pe prispă, în umbra celor de la masă. Ca totdeauna, pipa îi este în gură, dar de mult a uitat că nu arde. Simte că-i lipsește ceva, ce însă anume nu știe. Tot așa de puțin știe de veselia celor din casă. Simte că singur nu este; mai departe nu-și bate capul. Veselia lor nu-l supără, dar nici nu îl înveselește. Scoate pipa din gură, cască o dată, se întinde, apoi, pentru ca să facă și el ceva, ia un pumn de pene și începe a le număra aruncându-le jos una câte una.

Un nou hohot îl trezește și pe el din astă nepăsare.

Ileana a făcut o cunună de pene cu coada dindărăt și a pus-o pe nesimțite în capul lui Bujor. Bujor a simțit, dar se face a nu fi simțit, fiindcă-i place să vadă pe Ileana râzând. Toți râd cu hohot, râde mai ales Ileana. Bujor stă cu cununa pe cap, făcându-se a nu ști de ce râd ceilalți. Îi șade foarte poznaș. Marta deschide ușa: acuma râde și ea. Ileana însă, văzându-i pe toți așa râzând de Bujor, însăși se oprește din râs, face o față ca și când ar fi răsturnat oala la foc și grăiește:

– Dar, prostule, nu vezi că de tine râd!?

Bujor vrea să-și ieie cununa din cap; Ileana nu-l lasă, ci frumos, precum a pus-o, o ia însăși, curățindu-l în urmă cu îngrijire de pene. Sfârșind, îl trage o dată de ureche, iar Bujor se supără d-un lucru: c-au fost prea puține pene. Vrând ori nevrând, badea Mitru le-a văzut pe toate. Chiar i s-au mișcat și lui buzele a râde.

– Măi Bujor! grăi el alene, după ce s-au sfârșit toate.

Bujor sări în picioare.

– Ai adăpat tu boii?

Bujor s-așează în semn de răspuns.

– I-ai adăpat?

– Asta nu se face acum; știi d-ta bine că noi adăpăm boii când se culcă găinile!

– Dar caii...

Bujor îi taie vorba:

– Bade Mitre! Ca în toate serile, astăzi s-au hrănit porcii, apoi s-au închis, s-au muls vacile, apoi s-au adăpat, s-au adăpat și boii și caii; plugurile sunt în car; sămânța este în saci; grăpile la îndemână. Mâne dimineață, când răsare

luceafărul bouului, noi adăpăm - și ziua ne prinde în câmp.

– Dar tot ar fi mai bine să nu-ți pierzi tu vremea pe aici pe la fete!

– Dar ce să fac în grajd? Nu e destul Toader la vite?

– Ești bun la gură, îi zise badea Mitru după aceste vorbe. Dar om n-are să iasă din tine!

– Ia dă-mi pace! răspunse Bujor, făcându-se a glumi. D-ta ai vrea ca toți să fim moșnegi. Ce zici tu, măi Ghiță!?

Ghiță era flăcău numai d-aici din vecini. Foarte bucuros petrecea seara la scărmanat de pene cu Ileana și ceilalți tineri veseli. Așadară el știa că badea Mitru este cam rău de gură. Gândi că este mai bine să nu răspundă nimic. A răspuns însă badea Mitru, scurt, dar gros:

– Măi! cu Ghiță nu te potrivești: tu ești slugă, iară el nu are stăpân.

Bujor părea că n-a auzit bine aceste cuvinte. El privi o dată aspru la badea Mitru, privi mânios la Ghiță, privi încă o dată împregiur, fără ca să poată vedea și pe Ileana; apoi se sculă încet și-și luă pălăria de lângă cuptor. Ileana îl ghionti, îl mai trase de sucman, dar el ieși fără ca să zică "noapte bună", ca și când ar fi fost să se mai întoarcă. Îi părea că e cam cald în casă.

Mai târziu a ieșit și Ileana, pentru ca să vadă dacă e coaptă plăcinta ori ba. Mult nu rămase afară. Când intră, află pe tatăl său culegând penele pe care le-a fost aruncat pe jos.

– Tu fată! dă-mi foc în pipă.

Ileana iarăși ieși în tindă, pentru ca să aducă un tăciune. Ochii ei însă umblau mai mult p-afară, decât pe la vatră, încât era p-aci, p-aci s-aducă un cărbune stămpărat în loc de tăciune. Dar nu vedea nimic. Astă-seară plăcintele s-au mâncat fără de Bujor. Naica Florea a întrebat după el de vreo trei ori, fiindcă îi plăcea să vadă tinerii veseli, iar în lipsa lui Bujor veseliea întotdeauna mergea cam schiopătând. Ileana a mai ieșit după aceea din casă, spre a-i spune lui Bujor c-a întrebat "mama" de el.

Bujor ședea în mijlocul curții pe oiștea carului. Poate chiar aștepta să iasă Ileana și să-l cheme a intra în casă. Când însă o văzu mișcându-se spre ușă, el se ridică și trecu în dosul carului. Și aici îl văzu Ileana. Nu știa însă de ce, ea stete câtăva vreme nehotărâtă, apoi iarăși intră. În tindă se opri încă o dată și-și zise cam necăjită: "Nu știi ce om e și tata!"

Nici n-a făcut Mitrea Boarului bine zicând așa vorbe, Bujor nu era nici slugă, nici om nou în casa lui. Aici a poruncit el. Când era școlar, venea des-de-dimineț să ia pe Ileana cu sine, fiindcă Ileana era mică și naica Florea n-ar fi lăsat-o să meargă singură ori numai cu Păscuț la școală, Păscuț, copilul care i-a murit acum vreo opt ani.

Bujor însă o trecea peste punte și purta grijă de ea ca de ochii săi. Dar nici Ileana nu voia să meargă fără de Bujor. Mai târziu, de la vârsta de șaptesprezece ani, Bujor a rămas cu totul la Mitrea Boarului, și de șase ani de zile este om din casă. Badea Mitru știe că celelalte două slugi nu-i fac pe jumătate treaba pe care i-o face Bujor singur.

O știe și Bujor. El lucrează acasă, nu la stăpân. Așa vorbe nu s-ar fi căzut să-i zică badea Mitru. Zău, Bujor s-a cam supărat. El știe însă că badea Mitru nu e om rău. Nu, dar tocmai de vorba lui s-a cam supărat. Erau și alții de față. Era și Ghiță. Bujor s-a supărat pe Ileana pentru că ea a auzit această vorbă, Ileana îl mârșăiește: ea n-ar trebui să asculte la asemenea cuvinte. Apoi, barem să fi venit și să-i fi zis: "Bujor! dar fii cuminte, știi tu cine este tata". Dar ei nici că-i pasă de el. Cine știe, poate se bucură c-a scăpat de el.

Bujor se ridică repede de pe oiște, unde a șezut, apoi iarăși se așează încet și astămpărat. Nici acum însă nu îl ținea locului; el sări mai repede încă, privi o dată la fereastră și plecă de-a dreptul spre gardul care despărțea grădina tătăne-său de aceea a lui Mitrea.

Voia să vorbească cu tatăl său.

Tatăl său, Stan, a petrecut într-astă seară neobicinuit de mult la lumină. El este al doilea tâtor^[1] la biserică și a stat multă vreme cu popa la sfat. Este vorba să se facă un clopot nou la biserică din banii ce Mitrea Boarului i-a dăruit pentru vecinica odihnă a tătăne-său. Când a venit acasă, copiii erau culcați; Stan a privit la ei, a ascultat răsuflarea lor, apoi s-a dezbrăcat, a stins lumina și s-a culcat și el. Când a venit Bujor, l-a trezit din cel dintâi somn.

– Cine e?

– Eu!

– Cine, eu?

– Eu, tată!

– Hm! Bujor!? Dar ce vrei acum noaptea?

Bujor stete o vreme fără de răspuns. Îi părea că tot ar fi mai bine să tacă.

– Vorbește, măi, dacă m-ai trezit din somn!

– Deschide ușa; aș vrea să-ți spun ceva!

– Spune numai. Și așa te aud eu!

– Vezi d-ta, taică, să mă crezi... fiindcă...

– Scurtă vorba, măi!

– Tată, eu nu mai rămân la Mitrea Boarului.

– Ei, apoi bine faci și tu o dată în viața ta.

– Auzi, tată! Eu nu rămân, chiar nu rămân.

– Apoi vezi bine că nu rămâi dacă nu vrei să rămâi. Ce vorbă!

După aceste vorbe Stan se-ntoarse la perete, cu inima îmbucurată că fiul său iese de la Mitrea Boarului. Vecinii nu prea trăiau bine unul cu altul. Mitrea Boarului era bogat, și acum se făcuse leneș și cam încrezut, iară Stan, ca om cărturar ce era, deși sărac, se ținea mai presus de bogatul său vecin.

Bujor rămase stând la fereastră. El știa de mai 'nainte că tatăl său nu se va supăra dacă va veni acasă; totuși, parc-ai fi dorit să-l ocărească pentru această hotărâre a sa și să-i zică: "Tu trebuie să rămâi!"

Era să plece când auzi ușa și văzu pe mamă-sa ieșind din casă. Au stat multă vreme apoi de vorbă, mama și fiul, așezați pe piatra de lângă porțiță. Bujor n-a spus mamei sale pentru ce nu vrea să rămână: aceasta n-ar fi putut-o spune nimănui pe fața pământului; zicea numai că nu vrea. Mama zicea să rămână, fiindcă-i merge mai bine decât acasă. "Suntem mulți la puțin!" era cuvântul mamei; tocmai acest cuvânt îl îndemna însă pe Bujor să facă ce s-a fost hotărât.

– Apoi, dacă suntem la puțin, vreau să fim la mai mult, grăi el hotărât. Și Marta trebuie să vină acasă! Noi doi nu vom lua pita de la cei mai mici. Sân-George este aproape, atunci mi se împlinește anul.

Dară Bujor nu s-a ținut de vorbă. El nici până la Sân-George n-a așteptat. Numaidecât, în ziua următoare, a spus stăpânului că tatăl său dorește să meargă acasă și el ar dori să meargă, când e vremea de lucru.

– Bine faci! drept ai, îi răspunde badea Mitru, acuma e vremea. Eu eram însurat când am fost de douăzeci de ani!

De ce nu mai rămâne Bujor, la asta badea Mitru nu se gândea. El gândea foarte puțin!

Naica Floare a prădat multe vorbe de dragul lui Bujor. Îi părea că-i vine să fugă d-acasă când auzi că Bujor merge. Așa lucru nu i s-a mai pomenit- Omul acesta crește în casă și acum se duce. Treaba s-a sfârșit cu vorba: "Mai mult peste pragul meu să nu treci!"

Ileana singură știa "pentru ce" merge Bujor; asta însă nici chiar sie nu și-o spunea. Ziua întregă ea era unde se afla Bujor; mereu voia să vorbească cu el și totdeauna, când îl întâlnea, îl ferea din cale, pentru că nu știa ce vrea să-i zică. Câteodată apuca un gând, ieșea anume la Bujor și iarăși intra. Totdeauna gândul, în urmă, îi părea fără de înțeles. Îi plăcea că Bujor vrea să meargă; pentru lumea asta nu ar fi voit ca el să rămână; și totuși, adeseori, fața i se aprindea de mânie, gândind că el chiar se duce. Iară când Bujor a plecat, Ileana nu s-a putut răbda să nu se sfădească, acuma întâia oară, cu Marta, sfadă nu pentru fratele Martei, ci pentru că Marta n-a închis ușa cum se cade. Așa sunt femeile: se sfădesc foarte ușor. E vorba veche că babele bătrâne și fetele de măritat sunt supărăcioase. Însă Ileana tot numai pe taică-său era supărată. Îi părea om cu inima neagră, deși prea mult ținea la el. Zisese că Bujor e slugă, și pentru asta nu-l putea ierta.

II

S-a dus Bujor și Ileana l-a lăsat să meargă. Măcar nici atâta nu i-a zis: "Mai vino câteodată pe la noi". Când el se gândea la asta, începea pământul să se clatine sub el.

Naica Floare a zis vorbe mai grele. Pe ea nu era însă Bujor atât de mânios. El era mânios pe Ileana, pentru că n-a zis nimic. Tot se gândea la Ileana și, cu cât mai mult se gândea, cu atât mai mânios se făcea, și cu cât mai mânios era, cu atât se gândea mai mult. În sfârșit, a ajuns că nici nu mai gândea la alta decât la Ileana; iară când o zărea câteodată trecând pe dinaintea casei, el tresărea, îl prindeau florii și-i furnicau vinele, încât să fi avut paharul de cuminecătură în mână, și pe acela l-ar fi scăpat. O dorință ar fi avut numai: să-i spună verde în față ceea ce altui om pe rotogolul pământului nu-i putea spune, ce-i zace pe inimă. Numai frățiorii cei mai mici și Antița simțeau câteodată mânia lui Bujor. Când n-o mai putea purta, o descărca asupra acestora, și apoi, pentru ca iarăși să-i împace, îi cioplea Antiței o păpușă și-i făcea lui Toderică o morișcă de vând ori un arc lui Mărian.

Nu însă multă vreme a rămas asta așa. Bujor era om deprins la lucru. Peste câteva zile au început a-l mânca palmele; îi părea că i se spoește pielea. Totdeauna se gândea însă la lucrul de colo, unde a mai lucrat șase ani de zile. Aici, acasă, se simțea străin. Îi părea că lui îi este totuna dacă trebile merg bine ori dacă ele merg rău.

Dacă ploua, Bujor își aducea aminte de iazul de la țarina Boarului și se întreba dacă este stăvilat ori nu; iară la aceea nu se gândea, că a lor țarină este pe coaste, și de iazuri nici că-i pasă. Cu vremea, însă, omul se schimbă. Din zi în zi Bujor privea tot mai mult împregiurul său; mai mergea prin grajd, mai prin grădină, mai pe la țarină. În urmă afla că, zău, și aici vor fi multe de îndreptat, multe de stricat și multe de făcut. În sfârșit, începu și el a lua parte la necazurile casei și a zice tot "la noi" și tot "la Boarul". Apoi, când oamenii ca Bujor încep să-și facă grijă și să lucreze, ei nu mai încetează, ci-și fac de lucru chiar și când nu au!

Dar nici Ileana nu stetea cu mâinile în sân!

Războiul și ghergheful sunt două câmpuri pe care nu știe răsfire florile ca Ileana. De asta se vorbește giur-împregiur, cât ajunge vestea bună. Parcă-i fărmeacă la degete. A și avut însă de la cine să învețe. Naica Floare în viața ei n-a făcut alta decât covoare și altițe. Puține fete se mărită în Vezura care să nu o poftescă pe cumătră, pentru că ea totdeauna are câte ceva la îndemână pentru zestrea miresei. Dar Ileana începe a o întrece și pe ea. Are chip și chibzuală puind vrâsta între flori, pune verde lângă roșu, pe câmp alb o floare neagră, lângă ea o frunză-n fir, toate bine potrivite, parcă nu e pus, ci crescut.

Naica Floare are zor. Firele sunt întinse pe război; fușteiele sunt bine așezate; năsădeala este în suveică; ițele sunt ridicate.

– Șezi, Ileană, să începem!

Sunt două săptămâni până la Paști. Iară la Paști Ileana trebuie să meargă cu mâneci nouă la biserică. Nici Ileana n-avea vreme. Are să fie o pânză cum Ileana până acuma n-a văzut; fire subțirele puse în urzeală, des, unul peste altul; iară năsădeala rară, fire groase, fir de fir. Crede că se poate, dar încă nu știe. Astă-iarnă Bujor a făcut spata cum a fost dorit-o ea.

Lucru greu, pentru că spata și ițele sunt temelia războiului. Când ițele se încurcă ori se rupe vreun dinte la spată, când ițele sunt groase și spata rară în dinți, pânza rămâne plină de noduri, iară nodul în pânză nu-i cinstea țesătoarei. Bujor a făcut spata pentru Ileana, adecă cum altele nu sunt făcute: dinți deși și subțirei ca ascuțitul briciului, legați nu cu ață, ci cu păr de cal, pentru ca îndesat să rămână fir lângă fir. Și legătura este făcută cu măiestrie; chip iscodit la nevoie de către Bujor, de dragul Ilenei. Iară capetele spetei sunt crestat frumos, ca lucrul să fie deplin.

Ileana începe a țese. Gândește la spată și, gândind, Bujor îi vine în minte. Asta nu e bine. Când ea gândește la Bujor, este cam aprinsă și mâinile îi cam tremură. Dă prea aspru cu suveica; apasă prea tare asupra iepelor și, când trebuie să bată firele cu spata, dă cu toată puterea. Aici ar trebui tocmai ca năsădeala să rămână rară, fiind făcută cu chibzuală. Tot ea a zis lui Bujor să facă dinții subțirei; de ce uită acuma că tot ce e subțire ușor se rupe?

Dară nu s-au rupt dinții, ci părul de cal. Lucrul este cam slab, dară nici n-a fost făcut pentru țesătoare mânioase.

Ileana stă cu suveica în mână, parcă s-a hului casa asupra ei.

Naica Floare n-aude războiul și intră să vadă ce e.

– S-a rupt părul și cad dinții!

– Pentru ce dai așa de tare?

– Dară nu dau!

Multă vreme s-a muncit mama și fiica pentru ca să lege dinții. Pânza era abia începută și, cu cât mai scurtă era pânza, cu atât mai mare necazul. Nu însă toată mâna era bună ca să facă acest lucru, mai ales acuma, când legătura trebuia făcută în război, cu grijă de fire. Asta numai unul o știe: Bujor.

– Du-te, cheamă pe Bujor! grăi naica Floare când văzu că nu poate face nimic.

Ileana sări de la război și plecă să cheme pe Bujor. Capul îi era atât de plin de ițe, de spete și de fire, încât uitase cine este Bujor. Parcă și acuma era numai ici în curte. Când se află însă în curte, ea roși ca bujorul, stete speriată, apoi iarăși intră în casă.

– Mergi tu, mă tem că nu va veni dacă-l chem eu!

Naica Floare n-avea vreme. Se duse totuși.

Ileana rămase la război. Îi părea că arde casa în capul ei. Vine Bujor. Oare să vină!? O! de-ar da Dumnezeu să nu vină! să nu fie acasă! să nu vrea să vină! Ba! asta nu. Asta o dată cu capul n-ar fi vrut-o Ileana. Ea știa că el va veni, auzind că s-a rupt legătura din spată.

Îndată ce auzi portița, Ileana sări speriată și plecă spre ușă, ca și când ar fugi de moarte. Îi era grabă: i-a venit tocmai în minte că în pod este o suveică mai mică, de care ar putea să se folosească.

Când Bujor suia treptele spre tindă, Ileana suia scările spre pod. Ei priviră unul la altul, o privire din vina căreia Bujor nu afla ușa, iară după ce naica Floare i-o deschise, el căzu peste prag.

Când se află în față cu războiul, începu a se șterge de sudori. Însă nu-i era cald. Îi părea că războiul țese de sine, că ițele joacă și nu vedea firele cum se cade. Lucrul mergea cam anevoia.

– Măi Bujor! grăi naica Floare într-un târziu, de ce nu mai vii tu pe la noi?

Ea de mult a fost uitat că i-a zis să nu-i mai treacă pragul.

– Dară eu vin, naică Floare!

– E mânios pe mine! zise Ileana amărâtă, când văzu pe Bujor ieșind pe portiță. Nici n-a voit să vorbească cu mine! Îi era să plângă, dar o zări naica Floare.

– Ce faci, tu fată, în pod?

– Caut suveica, mamă!

Bujor a privit o dată pe neștiute la scară, a și văzut-o pe Ileana.

"E mânioasă! își zise el. A fugit de mine."

Asta îl amăra, nu vedea decât spete; chiar și gardul stricat al lui Petrea Popii îi părea o spată pe care ar trebui să o lege.

III

Prescurile făcute din făină albă sunt puse în cârpă; luminele sunt legate și busuiocu este la îndemână.

– Bătrânule! trage clopotul.

Stan ia prescurile, luminile și busuiocul în stânga, pălăria în cap, bățul în mână și plecă la biserică. Este Joia Mare, zi în care va lua sfânta cuminecătură. Naica Sanda (n.b.: Floare) îl petrece până la porțiță, și aici îi zice: "Dumnezeu să primească!" Apoi rămâne privind în urma soțului său. El n-a luat calea spre biserică. "Dumnezeu a vrut așa!" își zice el printre buze, și merge mai 'nainte la vecinul său Mitrea, să-l roage de iertare. Ei n-au avut în curând vorbe slabe: Stan însă a simțit o ură tăinuită către vecinul său, pentru că era bogat din sărac. "Dumnezeu a vrut așa, ca el să fie bogat." Acuma, când Dumnezeu cuprinde sufletul lui, simte că această ură e nedreaptă și se ușurează. În porțiță se întâlnește cu vecinul, care tocmai plecase la el; dau mâna; Stan îi întinde mâna și vecinei; apoi amândoi, împreună, pleacă la biserică.

"Dumnezeu să primească!" zic soțiile când îi văd trecând puntea.

În cealaltă zi este Vinerea Mare și apoi vin Sfintele Paști.

Naica Floare n-are vreme. Toți sunt gata să plece la Înviere; numai ea s-a întârziat. Așa o pate mama totdeauna; n-are stare până ce nu-și vede mai 'nainte fata gătită. Îi șed foarte bine Ilenei mânecile noi. Mama a pierdut prea multă vreme privind-o din toate părțile. Ileana însă mai ales de una se bucură: că le-a făcut ea însăși, cu spata lui Bujor.

Clopotele și toaca n-au sunat încă. Este însă grabă, fiindcă astăzi acela e mai norocos, care iese mai întâi la uliță. Grăbește dar Stan, ca să meargă cu toții.

Aici naica Sanda își făcea de lucru cu copiii. Astăzi ei au fost cei dintâi treziți. Ouăle roșii nu i-au lăsat să doarmă. Totuși, însă nu sunt îmbrăcați; își pierd vremea asemănându-și ouăle. A rămas ca al Antiței este cel mai frumos; altfel, ar merge plângând la biserică, iar astăzi nu e bine să plângă omul.

– Aici sunteți cu toții!

– Numai mătura am lăsat-o acasă.

Sună toaca. Vântul fură câte o bucățică din sunetul ei: oamenii stau și ascultă. Încep clopotele, precum vântul adie, mai tare, mai slab: dară clopotul Boarului s-aude neîntrerupt. E cam departe biserică; nu e însă negură; cerul e senin; vântul se mișcă leneș în răcoarea dimineții, și calea are să fie plăcută. Abia puțin se vede, înspre răsărit, vestea zilei, o lumină ascunsă în întunerec. Cocoșii cântă, cântă privighetoarea, cântă un câne, câte o vacă s-aude din când în când, râul ici alunecă de-a furișa peste prundișul lins, colo se izbește în râpă și murmură mai înspre vale: printre toate, toaca și clopotele. O pușcă se descarcă, încă una.

Acum putem pleca!

Ileana le dă copiilor câte un ou, schimbă și cu fetele mari câte unul, apoi sărută pe Antița, care astăzi nu se mai desparte de dânsa, o ia de mână și toți pleacă. Copiii fug înainte; trec după aceea bătrânii puntea, iară în urma lor, muierile și cei mai tineri. Bujor îi lasă pe toți să treacă. Avea el un gând: să dea Ilenei oul cel roșu, la care a lucrat trei zile cu vârful cuțitului. Dară nu l-a dat: gândea că e mai bine să-l deie astăzi la joc.

E Sfânta Liturghie, biserică e plină. Astăzi satul întreg a venit să cânte *Hristos a înviat*. Marian a citit *Sfântul Apostol*; Stan, ctitorul, a umblat cu tasul prin biserică, cu capul ridicat în sus, în semn de sărbătoare, oprindu-se la fieștecăre "mărire Tatălui." Și pe dinaintea Ilenei a trecut; și înaintea ei a stat privind-o cu bunăvoință. Bujor a cântat irmosul. Când el a rostit cuvintele "Îngerul a strigat", ca o săgeată a trecut sunetul cântării prin sufletul Ilenei: fața i s-a roșit, inima îi bătea tare și ochii îi rămaseră ațintiți spre buzele cântărețului. Bujor a cântat adeseori, și cânta bine; însă parcă se temea că acum el va rămânea de rușine. Și într-adevăr, când Bujor ajunsese la "saltă acum", unde irmosul este mai frumos, ochii lui întâlniră, între sute de alți, doi ochi, a căror privire ațepenită îl făcu mut. "Saltă acum", și mai departe nimic. Irmosul, pe care l-a cântat de atâtea ori și atât de bine, acuma nu-i mai era în minte. El stete în mijlocul cântării; o clipă privirea lui rămase ațintită asupra Ilenei, apoi încongiură, speriată, împregiurimea sa, cărțile și oamenii.

Irmosul i-a ieșit din minte și glasul îi lipsea. Ileana voi să fugă din biserică, și totuși, acuma, tocmai acuma, nu putea. "Mai departe, dă înainte, că merge bine!" zicea privirea ei, și astă privire a dat lui Bujor fir și glas. A cântat apoi mai departe, și sufletul lui întreg era în astă cântare.

În viața ei, mai fericită Ileana nu a fost. În vreme ce Bujor cânta și după ce el a cântat, numai auzul ei era la dânsul, ochii treceau printre oameni și pe fieștecare față ea vedea aceea minunare, care era în sufletul ei. Și privirea aceea! Astfel el nu a privit-o. Îi venea să plângă aici în biserică; atât de mare plăcere simțea, încât dureri îi erau plăcerile.

Până la sfârșitul Liturghiei a trecut o clipă vecinică. Bujor și Ileana vorbeau în priviri și cu privirile se îmbrățișau. "Încă o dată privesc la el, apoi nu mai privesc." "Ea nu este mânioasă!" "El nu este mânios."

La sfârșitul Liturghiei, Bujor a trecut cu coatele printre oameni și în câteva sărituri a fost la ușa bisericii. Aici așteptă pe Ileana. Privirile lor se întâlneau peste oameni. Cu cât însă Ileana era mai aproape de ușă, cu atâta mai cu cinste se arăta către femeile mai bătrâne, lăsându-le să treacă înaintea ei, și cu atât mai dinadins vedea Bujor că nu-i șade să închidă calea. Rămăseseră numai câteva muieri în biserică, și Ileana tot nu putea ieși.

"O aștept mai la vale!" grăi Bujor când văzu că Ileana chiar vine, și plecă, mergând încet.

Marta, Ghiță și Ana stăteau împreună la o parte, necăjindu-se că nu mai vine Ileana. Bujor pe aceștia nu-i văzu decât atunci când, mai la vale, ei trecură pe lângă el cu Ileana.

– Dară tu ce stai? întrebă Ghiță.

– Aștept pe tata! răspunse Bujor.

Ei merseră înainte, iară el rămase necăjit pe sine însuși.

Trecând înspre casă, Ileana a stat foarte multă vreme înaintea Stăneștilor. Erau aici multe de văzut. Surorile au vărut casa; pe dinlăuntrul ferestrelor au boit cu vână, iar pe la margini au tras vrâste cu roșu. Era frumos așa. Ileana s-a hotărât însă ca ea să facă mai frumos. A mai cules apoi flori din grădina pe care a fost sădit-o Marta la ferestre. Gardul era alcătuit în chipul lui Bujor, care a făcut și portița. Mai frumoasă era însă vramița. Lucru de nimic și totuși frumos. Patru leațuri cioplite frumos și încheiate laolaltă. Înspre mijloc sunt încă două mai scurte, iar între aceste o cruce. Este făcută numai în semn de vramiță. Pe un stâlp este o moară de vânt. Când bate vântul, moara se învârtește, și două cătane, cioplite din lemn și întocmite cu iscusință, încep a se bate în săbii. Pe celălalt stâlp este altă morișcă, care pune pe un faur în mișcare; dă faurul în ileu, tot dă și nu mai încetează. Poznașe lucruri a făcut Bujor.

IV

După prânz oamenii mai stau de vorbă, apoi se duc la vecernie. Înaintea bisericii e satul întreg: copiii la jucării, bătrânii la sfat, iară fetele și flăcăii împregiurul lăutarului.

Bujor n-a mâncat astăzi cumsecade, deși era ziua de Paști. Se necăjea foarte de lucrul ce a făcut azi. El a lăsat pe Ileana să treacă pe lângă dânsul! Acuma voia să-și îndrepteze greșeala.

"Astăzi mergem împreună la joc!"

Crucea din sat este tocmai în marginea râpei. Râpa, tocmai înaintea casei Boarului. Dincolo de cruce este un proptiș făcut din câteva lemne, pentru ca să nu cadă vitele în pârâu. Bujor luă un pumn de pietre, merse la proptiș, în dosul crucii, se răzema și stete privind cum apa cade și se izbește în râpă. Din când în când el arunca câte o petricea în râu, privea îndărăt când i se părea că prin murmurul apei aude portița din dosul lui, și iarăși privea cum cade apa, cade, se izbește, se prăbușește și apoi se alină mai în vale. El aștepta, și totuși, vremea îi părea scurtă.

Portița nu se auzea, și totuși, îi părea că vorbește cu Ileana. Dorea să vadă pe Ileana, și totuși, tresărea când îi părea că aude portița, temându-se că ea va ieși.

Ileana privea din tindă la crucea de piatră. Tocmai când voia să plece, pentru ca să meargă cu Marta la joc, ea a zărit pe Bujor la cruce. Îi era oarecum frică să iasă.

– Nu mergi, tu fată, la joc?

– Aștept pe Marta, mamă!

Ileana văzu pe Marta trecând puntea înaintea lui Ghiță. Fără ca să știe de ce, ea făcând un pas îndărăt, ca să nu fie văzută, iară după ce ei trecură, începu să numere petricelele ce Bujor arunca în apă. I-ar fi plăcut să vadă cum cad aceste petricele, să audă picatul lor; i-ar fi plăcut să știe ce vede Bujor în apă de privește atât de dus la ea. Totuși, dacă ar fi început să ardă casa în capul ei, acum ea n-ar fi pășit de la prag. Numai atunci când Bujor arunca privirea la portiță, ea pășea în tindă, lăsând un ochi peste ușchior.

Ușa de la casa cea mare făcu pe Ileana să tresară. Dacă ar fi fost mai luminos în tindă, naica Floarea ar fi întrebat-o: "Ce e cu tine, fată?" În întuneric însă nu se văd toate. Ea crezu dar când Ileana îi spuse că și-a uitat cârpa acasă, deși chiar și prin întuneric ar fi putut vedea că Ileana ține cârpa în mână. Biata fată răsuflă însă atât de cu greu, încât tot omul trebuia să creadă că-a fugit cale de-un ceas ca să-și caute cârpa.

Naica Floare coborî treptele, iară Ileana intră în casă pentru ca să-și ieie cârpa din dulap.

Când iarăși se afla pe prag, Ileana privi speriată, privi încă o dată, fugi la portiță, privi de aici în toate părțile. Nu era, ca în palmă; Bujor s-a dus.

– Bujor! strigă Ileana. Noroc că-a strigat atâta de încet, încât abia c-auzea ea însăși. Dar a doua oară nu strigă, ci stete puțin locului, apoi merse, stând la fiecare pas, spre crucea de piatră, unde a fost stat Bujor, de unde el arunca pietricele și privea în apă. Apoi ea se propti și privi în apă. Nu vedea nimic deosebit. Tot cum a mai fost. Crucea a fost rămas la stânga, cam în dos. Ea făcu un pas îndărăt și șezu necăjită pe piua crucii.

Piatra e piatră, dar mai nemișcată rămase Ileana după ce se așeză pe ea. Un fior, o roșată în obraji, și în urmă ca o beție groaznică: Bujor ședea în cealaltă parte a crucii. Când el zări pe Ileana, mâna i se deschise, pietrele căzură, și el se șterse pe mână de praf. După aceea rămase neclintit ca dânsa.

Când oamenii șed așa pe piatră, încât numai o cruce îi desparte, atunci ei nu vorbesc, chiar nici nu gândesc nimic. Este însă o limbă tainică, care nu are vorbe și nu cuprinde gândiri, o limbă pe care o pricep și cei ce n-o știu. Așa se vorbește însăși pe sine. Într-un târziu, Ileana suspină de trei ori într-o răsuflare - suspinul cu care se trezesc copiii speriați în vis.

– Auzi tu, Ileană! Vezi râpa asta? Să nu fiu om dacă nu sar d-aici!

Ileana nu i-a zis să nu sară. Acuma și ea ar fi sărit bucuroasă. A privit însă la el lung și blând, încât trebuia să rămână neclintit sub această privire, apoi a început să-i netezească aripa sucmanului, privind la țesătura firelor.

– A fost foarte bună spata pe care mi-ai făcut-o!

– Bună? Da... știam eu că are să fie bună. Tu ai zis să-o fac așa!

Ileana îi povesti apoi lui Bujor cum a țesut pânza, câte fire i s-au rupt, câte crâmpițe i s-au făcut, ce-a zis mama, cum o dată a sărit motanul peste război și au căzut trei fușteie: le-a povestit toate îndeamănunt, una câte una; avea atât de multe de a spune, încât Bujor numai a ascultat.

Când umbrele se împreună în amurgul serii, Ileana se ridică de pe piatră. Era vremea ca să se mulgă vacile și să se adape boii.

– Noapte bună, Bujor!

– Noapte bună, Ileană!

Pesemne, pentru că i-a pofțit-o Ileana, Bujor a avut astă dată o noapte foarte bună - bună nu pentru că a dormit bine, ci pentru că nu putea dormi. Lumea îi părea atât de frumoasă, încât nu se îndura să închidă ochii să n-o mai vadă. El nu știa că acea lume este cea mai frumoasă pe care o vede cu ochii închiși.

Când intră pe portiță, cânele Flocan sări de lângă trepte, unde era culcat, și fugi de-a lungul casei, pentru ca să se ascundă dinaintea lui Bujor. Era o neplăcută aducere-aminte. Astăzi, când Bujor sosea de la biserică, cânele petrecea gonind găinile împregiurul ogrăzii; pentru asta, Bujor și-a vărsat veninul asupra lui. Acum, la întâlnire, amândurora le veni în minte întâmplarea de dimineață și Bujor se simți cuprins de o durere nepricepută, amestecată cu rușine, când văzu cânele fugind de el.

Îl chemă înapoi cu atâta duioșie, încât cânele se opri și îl lăsă să se apropie de el.

– Vezi că nu-ți fac nimic, bietul de tine! îi zise Bujor netezindu-i părul, apoi îi luă capul sub brațul drept și, îmbrățișându-l astfel, îl privi în ochi.

Un câne a împăcat Bujor, și această împăcăciune îl bucura atât de mult, încât ar fi stat noaptea întreagă îngenuncheat lângă perete ca să petreacă cu el. Antița însă i-a sărit din dos în spate, și, cuprinzându-l cu brațele, a început să-l hățească.

– Ia-mă, bădică, în spate!

În spate și în brațe a luat-o apoi bădica. A sărutat-o, a dezmiardat-o, a necăjit-o: iară cânele juca împregiurul lor, sărind câteodată sus spre Antița, care se juca cu el țipând nebulatec când cânele o atingea cu labele.

– Încă o dată, bădică!

Bujor îi săruta ochii și făcea încă o dată.

Încă o dată și încă o dată... tot mai rar, tot mai încet, mai alene, mai obosit, până ce mica adormi în brațele frăține-său. Bujor o duse la Marta, o dezbrăcără tiptil-tiptil, ca să nu se trezească, și apoi o culcară. După aceea Bujor ieși din casă, mai stete gânditor până ce-i veni fluierul său în minte. De mult l-a fost uitat: acum însă simțea dor de el. Jos, tocmai în fundul grădinii, pe unde curgea apa peste pietricele, locul este atât de liniștit, mai ales acuma seara. Aci se duse Bujor. Se așeză pe pajiște, se propti cu spatele de nucul cel tânăr și începu doina tărăgănată. Câțiva pași la dreapta, cânele, întins la pământ, cu capul așezat pe labele de dinainte, zăcea privind la cântător, ca și când el ar ști ce vrea să zică doina aceea.

Alene vântul, alene râul, alene doina - o lume legănată alene...

Dar tot mai încet sună fluierul, până când el se sfârși într-o duioasă șoptire. Bujor îl puse pe iarbă lângă sine și rămase privind la pălăria sa, pe care o pusese într-un par din gard.

Luna plină grăbea cu răpejune spre un nour rătăcit; el o urma cu privirea, iară când luna nu se mai văzu decât în marginile argintate ale nourului, el închise ochii, ca mai bine să vadă icoanele ce se dezveleau din sufletul său, părându-i ca niște vedenii fără de trup, care se leagănă în văzduh. Vedea biserica, oamenii în biserică și pe Ileana între oameni; se vedea pe sine așteptând la ușă, i se reivea simțirea de bucurie firoasă^[2] cu care aștepta și iarăși trecea roșeața peste obrajii lui, aducându-și aminte vorba: "Aștept pe tata". Crucea de piatră și apa ce cade și se izbește în râpă se iveau pretutindenea, rupând șirul gândurilor sale; iară mâna Ileanei mereu dezmiarda aripa sucmanului său. Naica Floare și badea Mitru - greu a supărat pe acești doi oameni. Mult ar fi dat dacă într-astă clipită ar fi putut să-i împace. Ar fi dorit să sărute mâna naichii Floarei și ca badea Mitru să-i dea o palmă și apoi să-i pară rău c-a făcut-o. Așa se năștea un gând pe altul în sufletul lui; intra tot mai adânc în această lume, până aici nu mai știa dacă se află aici ori acolo. Iarăși se simțea crescut în casa Boarului și se muștra pentru greșelile ce le-a făcut de când a ieșit din această casă. Mai deunăzi a trecut pe lângă holdele Mitrii. Erau rău lucrate. Și boii au fost prea slăbiți de când nu mai steteau sub îngrijirea lui. Ar fi trebuit să-i spună stăpânului, fiindcă el nu poartă grijă de nimic. "Mâne dimineață, în crepetul zorilor, trebuie să vorbesc cu el!" zise Bujor grăbit, și se ridică de la pământ.

– Ce faci tu, fată, în grădină? s-auzi glasul naichii Floarei de peste gard.

– Nimic, mamă! răspunse Ileana speriată - răspunse pentru sine, căci nimeni nu o putea auzi.

Bujor tresări. Îi venea să plângă, căci găsi că Ileana a fost stat în apropierea lui. Apoi grăbi la gard și o văzu fugind spre casă.

– Ileană! Auzi tu, Ileană! o chemă el, dar atât de încet, încât nu se auzea.

V

În vreme ce tinerii petreceau la cruce, bătrânii steteau de vorbă.

De la slujba de seară vecinii plecaseră împreună înspre casă. Era Stan și Mitrea, Gligor, tatăl lui Ghiță, și Păvăloc Țăpăloiu, om bogat și din neam ales, ca și Gligor. Puțină vorbă se schimbă între vecini, până când Stan nu începu, arătând spre o vrâstă de nori, ce se vedea înspre apus.

– Dacă ar da bunul Dumnezeu!

– Zău, o ploaie n-ar strica. Grânele sunt cam pălite, zise Gligor.

Păvăloc era casier la sat și om care se pricepe la destăinuirea firii. El privi mai îndelungat la nori, apoi încredință pe vecinii săi că mai 'nainte de mâne dimineață nu se poate aștepta la ploaie.

De aici înainte vorba se întinse asupra ploilor. Fiecare știa să povestească despre câte un rămășag pe care l-a câștigat de la cutare și cutare.

– Eu îți dau rămășag că plouă la noapte! îi zise Stan lui Păvăloc.

– Nici vorbă! înainte de zori, nu!

– Vere Mitre - grăi Gligor - ce zici, o să plouă la noapte?

– Să vedem ce zice el.

– Vezi așa, îi zise Stan, ești mare meșter într-asta. Totdeauna știi când e vremea de semănat. Dacă nu ploaie după ce ți-ai pus tu sămânța în pământ, apoi rămâne secetă vara întreagă.

– Parcă-i călindar, așa o potrivește de bine. Iacă, eu, unul, vă spun că totdeauna aștept cu sămânța și cu prășitul până ce nu văd pe Mitrea că seamănă și prășește!

– Apoi asta o face satul întreg!

Mitrea se îndreaptă cu fața mândră, ca și dintr-o buiguială îndelungată, și încongioară cerul cu privirea.

– N-are să ploaie chiar nici mâne! zise el hotărât.

– N-am zis eu că nu ploaie la noapte!?

– N-am zis eu că nu ploaie mâne dimineață!?

De aci înainte vorba trecu la holde. Mitrea, era mai vorbăreț, dar tot scurt și măsurat.

– Ăst timp ți-au ieșit sămânăturile cam rău.

– Ce ai semănat pe lângă șipot, în sus pe coaste? îl întrebă Gligor.

Mitrea nu răspunse nimic, dar în urmă trecu roșeața peste obrazii lui.

– E păpușoi, dar n-a răsărit încă! zise Păvăloc.

– Măi Stane, la tine am văzut păpușoiul frumos.

Stan își suci mustața:

– Apoi când are omul trei feciori ca mine!...

– Asta să fie zisă - îi răspunse Păvăloc - plugar ca Bujor al tău nu mai este în sat!

– Pe asta o au unii de la fire, grăi Gligor. Trebuie să fie în înțelegere tainică cu pământul. Mai în vară aram ca să semăn ovăz aici. "Rău faci că pui ovăz aici, îmi zise Bujor; este pământul cam gras și ți se pălește." Așa am și pășit-o. Apoi la potrivirea vremii nimeni nu se pricepe mai bine decât Bujor.

Oamenii începură să-l laude pe Bujor.

– Ei! vezi ce lucru pocit, zise Păvăloc, arătând la păpușile lui Bujor, care în adierea vântului își făceau jocul.

– Mare meșter! mare meșter!

– Ei bine, grăi Stan fălos, Bujor îți face carul mai trainic și mai frumos decât cel mai vestit rotar.

Vecinii pleacă înaintea spre casa lui Mitrea, care i-a fost poftit la un scaun de odihnă și mai multă vorbă bună; Mitrea însă rămase privind păpușile lui Bujor; își aducea aminte că în tinerețile sale și el îi făcea asemenea bucurii lui Păscuț, copilul care-i murise acum opt ani. Deci, ca totdeauna când își aducea aminte de Păscuț, el era cam trist intrând pe porțiță.

Naica Floare acoperi masa cu pahare. Se bucura totdeauna când putea să vadă oameni cinstiți la casa ei. Vorbăreață precum era, îi plăcea să fie de față când se înșiră vorbele, așteptând să-i vie și ei rândul la glumă, ca și la vorba înțeleaptă. Acuma însă oamenii au fost urmat vorba de la păpușile lui Bujor. Stan își lauda fata și feciorii, iară naica Floare își da toată truda să arate că numai niște piscoi sunt toți pe lângă Bujor.

– Iacă, să spuie Mitrea, el știe mai bine cine este Bujor. Vro șase ani de zile el singur a purtat gospodăria noastră, și așa gospodărie nu era în sat. Acuma, de când s-a dus el de la noi, toate merg avalma.

Toți așteptau răspunsul lui Mitrea. Dar Mitrea era necăjit de laudele care i se făceau lui Bujor. Nu pentru că nu l-ar fi știut pe Bujor vrednic de laudă, ci pentru că vedea pe Stan fălindu-se cu el.

– Apoi da, zise el cam cu jumătate de gură, e flăcău harnic.

Într-astea, paharele se schimbau. S-a închinat în sănătatea tuturor. Stan a închinat un pahar chiar în sănătatea clopotului celui mare, care s-a făcut pe socoteala lui Mitrea. La asemenea rânduri Stan se pricepea mai bine: a stat adeseori la vorbă și s-a veselit la masă cu popi, cu dascăli și cu alți oameni cărturari, care știu potrivi vorba în placul altora.

Păvăloc privea pe fereastră la cruce. Era tocmai în vremea când Ileana și Bujor ședeau acolo. El trase pe Mitrea de sucman și-i făcu semn să privească. Și-i plăcea lui Mitrea să privească. Bujor era înalt și spătos, iar Ileana, făptura tătăne-său, numai cu o palmă mai mică. Se potriveau bine lângăolaltă, iar asta el n-o găsisese până acuma.

Și Păvăloc pricea cu plăcere. El ridică paharul plin și-l închină lui Mitrea:

– Vere Mitre! să jucăm la nuntă! Soră Floare! Vecine Stane! să fim cu veselie!

Și Gligor ridică paharul, închinând pentru încuscrire. Dar Mitrea era dus pe gânduri și nu pricepea gluma, iar naica Floare o pricepea și nu voia s-o priceapă. De când Ileana era mică, ea se dezmiarda cu dorința de a fi o dată soacra părintelui din sat. Ileana e făcută să fie preuteasă. Dar cum gândea acum la Bujor, ar fi dorit ca el să fie popa, și mai că n-ar fi fost în stare să închine și ea.

Nici Stan n-a gândit încă la asemenea lucru și era cam supărat c-au gândit alții. Tot nu prea era omul lui Mitrea. Om însă care niciodată nu rămâne dator, el ridică paharul și cumpăni puțin vorbele:

– Cam grăbit, vere Păvăloc. Ai greșit casa. Iacă, vărul Gligor, om bogat, are fecior voinic. Eu?! mai sunt și alte sate. Pe Bujor îl știe lumea. Șapte fete pe un deget.

– Hai! că n-am eu fată! Să am șapte fete, toate i le-aș da lui Bujor.

Stan începu a-și răsuci mustața, privind cam aspru și fălos la Mitrea.

Mitrea porni în răsuflet greu, se aprinse în sfârșit, sări și dete cu pumnul în masă.

– Să n-am Dumnezeu de nu crap masa asta în două! În casa mea eu sunt stăpân, strigă el mânios.

Toți se uimiră de asemenea purtare pripită.

– Dar ce te-a supărat, dragă? îl întrebă Floare, care de vro opt ani nu l-a văzut așa de aprins.

– Să nu se fălească cu el, că eu l-am făcut om; din casa mea a ieșit, în a mea cinste este cum este! răspunse Mitrea hotărât.

– Ce!? nu cumva ai voi să-mi iai feciorul?

– Ți-l iau, că e de casa mea. Eu l-am făcut om!

Să nu mai lungim vorba, pentru că nici n-a mai ținut mult. Aprins era Mitrea, Stan aprins: vecinii s-au despărțit cam supărați. Naica Floare era necăjită de cele petrecute. Ileana e fată mare, dar ea încă nu ține minte să o fi ocărât mamă-sa vrodată. Acuma naica Floare o luă de scurt și-i spuse că unei fete mari nu-i șade bine să umble prin grădini.

– Tu ești fată de măritat, trebuie să-ți păzești numele.

De asemenea vorbe Ileana s-a foarte amărât, și amarul ei multă vreme n-a lăsat-o să doarmă.

Badea Mitru nu se mai cunoștea pe sine însuși. Părea c-a găsit o comoară. Afară din seamăn era mulțumit de vorbele pe care le-a fost zis lui Stan. L-a lovit tocmai unde mai tare îl doare. Apoi simțea că a zis adevărul. Bujor îi era ca fecior. Atât de tare o simțea asta, încât numai acuma începu să se mânie pe Bujor pentru că a ieșit din casa lui, și ar fi fost în stare să meargă acum noaptea să-l aducă acasă.

Astă-seară era răcoare de primăvară, dară Bujor și Ileana ștergeau sudori când calde, când reci. Când Bujor plecă de la tei, Ileana era în pat, dar nu putea dormi. Naica Floare se cam neliniștea auzind-o suspinând și întorcându-se mereu de pe o lature pe alta. Dacă oricât ar fi dorit să o liniștească, nu știa cum să înceapă. Era și ea cuprinsă de gândurile sale.

Deodată Ileana se ridică în pat, stete puțin, apoi se coborî și ieși încet din casă. Naica Floare își opri răsufierea, dar nu mai auzi nimic.

Ileana a ieșit să se astâmpere puțin. În casă găsea că era năbușeală. Ea se așeză pe prag și stete câțeva vreme aici neliniștită, mușcându-și buzele și hățând legătura rochiei, pe care n-a fost lepădat-o. Într-un târziu ea se ridică iute și plecă cam fuga spre portiță, o deschise și ieși, lăsând portița așa.

În casă, naica Floare se neliniștea tot mai tare.

– Ileană! auzi tu, Ileană! Ileana mami!

Nici un răspuns.

Ea se coborî din pat și ieși. Ileana nu se mai vedea nicăieri. Speriată, se întoarce în casă și sculă pe Mitrea, care dormea dus ca un copil scăldat și bătut.

– Ce e? întrebă el buiguit.

– Ei, du-te de vezi unde e Ileana.

– Apoi unde e?

– A ieșit și nu știu unde a perit.

– Ori tu ți-ai ieșit din fire!?

– De un ceas a ieșit și nu mai vine. Am fost s-o caut și n-o gălesc.

Mitrea se coborî din pat și ieși în cămașă, precum era.

Afară numai câinii îi ieșiră în cale, mișcându-și cozile și scheunând încet. Privi în toate părțile, dar nu se vedea nimic. Ar fi chemat-o, dar îi venea greu să-și strige fata în capul nopții. El o chemă de câteva ori încet, dar nu primi nici un răspuns. Dacă nu era atât de aprins în căutarea fetei sale, ar fi văzut portița deschisă și ar fi găsit calea. El plecă însă spre grădină, apoi suci pe la capul casei.

– Ileană! auzi tu, Ileană!

Nici un răspuns.

– Păcatele mele - zise el plin de îngrijire - unde poate fi fata aceea?!

În clipa aceasta sosi la colțul casei. În dos, între casă și gardul lui Stan, văzu ceva mișcându-se.

– Tu ești, Ileană!?

Nici un răspuns, dar și arătarea care se vedea rămase neclintită.

– Cine e acolo? strigă badea Mitrea, pășind mânios spre el.

– Eu sunt, bade Mitre! zise Bujor cu glas tremurător, văzându-se un pas de la Mitrea.

– Dar ce dracul cauți tu aici pe vremea asta?!

Bujor stete câțeva vreme turburat, apoi scoase vorbele fără de legătură.

– Bade Mitre! Să-mi dai pe Ileana, s-o măriți după mine, că zău nu-i bine dacă nu faci așa!

Mitrea rămase uimit de vorbe și de felul în care erau zise.

– Ei bine, zise el, apoi acuma noaptea vii tu să-mi peșți fata?

– Dară n-o peșesc acuma, nici n-am venit de asta, grăi Bujor amărât, apoi se suci în călcâi. Adecă nu mi-o dai. Nu mi-o da. Ține-ți-o ție!

Când Mitrea văzu că Bujor pleacă, făcu un pas spre el.

– Auzi, măi Bujor, zise el molcotit^[3], d-apoi că n-am zis eu că nu ți-o dau.

Zicând aceste, îl apucă cu mâna de braț și ei steteră multă vreme așa, fără să se miște, fără să grăiască careva vrun cuvânt.

– Dar Ileana unde e? întrebă Mitrea mai în urmă.

– Ileana? Nu e în casă?

– A ieșit și nu știu unde a pierit.

Bujor tresări la aceste cuvinte. De mult a văzut el ușa deschisă, a auzit chiar când cineva a deschis-o, ba a și gândit că Ileana ar fi putut să iasă pe ușa aceea.

Când se găsiră la uliță, Bujor plecă spre cruce.

– Stăi, grăi Mitrea. La dreapta!

Ileana ședea pe laița de dinaintea casei lui Stan și se săruta cu naica Sanda, muma lui Bujor.

Note

[1] Epitrop, curator

[2] Plină de fiori.

[3] Potolit, împăcat.

▲ Începutul paginii.

Popa Tanda

Popa Tanda

de Ioan Slavici

1874

I

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Era cântăreț vestit. Și murăturile foarte mult îi plăceau. Mai ales dacă era cam răgușit, le bea cu gălbenuș de ou și i se dregea organul, încât răsunau ferestrele când cânta *Mântuiește, Doamne, norodul tău!* Era dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și socoteală, pomeni și ospete de bogat. Iară copiii n-avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului, și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte! și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar citi din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva. Strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mari nu se fac numai iac-așa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Iară cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s-au făcut și nici n-au rămas lucru zadarnic. Trandafirică a ajuns popă în satul tătăne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, dar la pomeni și la ospete părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir dacă nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățiș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s-a pus ceva pe inimă. Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea. Aceasta s-a văzut și cu alde părintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n-a putut să stea în Butucani. Când una, când alta: odată da cu vorba-n săteni, altă dată-n protopop. Și este știut că, mai ales cu protopopul, preoții trebuie să nu facă multă vorbă. Decât vorbele, la protopopi, darurile au mai mult înțeles. Iar asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă.

Nu-i vorbă! drept avea părintele Trandafir. Este numai că dreptul e treaba celor mai mari în putere. Cei mai slabi trebuie să și-l arate pe-ncetul. Furnica nu răstoarnă muntele, dar îl poate muta din loc: încet însă, încet, bucăciacă după bucăciacă. Poate că știa și părintele că este așa în lume; dar el avea legea lui: "Ce-i drept și adevărat, nici la dracul nu-i minciună!" Acesta era cuvântul lui; cu acest cuvânt și-a făcut și calea din Butucani... Adică nu tocmai el a făcut-o, ci sătenii.

O vorbă și încă ceva, pentru mai bună înțelegere, la protopop, o cale la episcopie, și aici o vorbă bună de la protopop: lucrurile se fac, numai dacă le știm face. Cu mult, cu puțin, părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni — pentru buna înțelegere între credincioși.

Popă-n Sărăceni? Cine știe ce vrea să zică popă-n Sărăceni! Dar așa-i trebuie părintelui Trandafir! Cine vrea să sară peste groapă, arunce-și mai-nainte desagii peste ea. Părintele Trandafir n-avea însă decât nevastă și doi copii: desagii îi erau deșerți. Pentru aceea îi era atât de greu să sară din Butucani la Sărăceni.

*

Pe Valea-Seacă este un sat pe care oamenii îl numesc Sărăceni. Un sat "Sărăceni" pe o vale "seacă": mai rău nu poate să sune însemnarea unui loc.

Valea-Seacă! "Vale", pentru că este un loc închis între munți; "seacă", pentru că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an.

Iată cum stă valea. În dreapta este un deal numit Râpoasa. În stânga sunt alte trei dealuri numite: Fața, Gropnița și Aluniș.

Pe Râpoasa cresc stânci; pe Fața sunt holde; pe Gropnița este satul, iară pe Aluniș sunt mormintele satului între aluni și mesteacăni.

Așa-n dreapta și așa-n stânga: dar lucrul de căpetenie este tocmai în fund. Aici sunt munții; de aici vine ce vine.

Dincolo, peste Râpoasa, este Valea-Răpiți, o vale mai adâncă decât Valea-Seacă și numită așa pentru că prin ea curge Răpița. Răpița este supărăcioasă, mai ales în timp de primăvară, iar pârâul de pe Valea-Seacă este un crac al Răpiții. Primăvara, când se topește neaua pe munți, Răpița se supără, varsă o parte din mânia ei în cracul de pe Valea-Seacă, și asta încetează de a mai fi "seacă". În câteva ceasuri Sărăcenii sunt numai prea bogați în apă. Așa o pat aproape în fiecare an. Când semănăturile din vale par mai frumoase, Valea-Seacă minte cu numele și spală tot ce-i pică în cale.

Ar fi încă bine dacă această năpădire ar ținea numai scurtă vreme. Apa rămâne însă pe vale, formând multe locuri de adăpost pentru neamul broscăresc.

Iară în locul grânelor, pe lângă bălți, cresc răchite și se îmbuibă sălcișul.

Este oare minune dacă în urma acestora sărăcenii s-au făcut cu vremea cei mai leneși oameni!? Este nebun acela care seamănă unde nu poate secera ori unde nu știe dacă va putea ori nu să secere. Pe Fața locul este nisipos, grâul crește cât palma și păpușoiul cât cotul; pe Râpoasa nici murele nu se fac, iar în vale apa mănâncă rodul. Unde nu e nădejde de dobândă lipsește și îndemnul de lucru. Cine lucrează vrea să câștige, iară sărăcenii și-au fost scos gândul de câștig; pentru aceea nici nu se aflau îndemnați să lucreze. Cât puteau, petreceau vremea întinși la răcoare; nu puteau, își mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate. Când venea apoi iarna... vai și amar!

Iar cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu gândește; sărăcenilor le părea că, decât așa, mai bine nici nu poate fi. Peștele-n apă, pasărea-n aer, cârtița în pământ și sărăcenii în sărăcie!

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindcă n-au ce îngrădi; uliță este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă: fumul află cale și prin acoperiș. Nici muruiala pe pereții de lemn n-are înțeleș, fiindcă tot cade cu vremea de pe dâșii. Câteva lemne clădite laolaltă, un acoperiș din paie amestecate cu fân, un cuptor de imală cu prispa bătrânească, un pat alcătuit din patru țapi bătuți în pământ, o ușă făcută din trei scânduri înțepenite c-un par cruciș și cu altul curmeziș... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place să-și facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adică la cel mai înălțat loc, este o alcătuială pe care sărăcenii o numesc "biserică". Ce să fie asta? Este o grămadă de groși bătrâni, puși unii peste alții în chip de pereți. În vremile bătrâne, cândva, nu se știe când, acest fel de pereți se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se știe de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care avea să țină locul unui turn. Asta pentru că stâlpii din față, fiind putreziți de când a bătut vântul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pământ, trăgând cu sine întreaga alcătuială. Așa a și rămas apoi, fiind biserica, cel puțin în Sărăceni, un lucru de prisos.

Popă? Se zice că nu e sat fără de popă. Pesemne cine-a făcut zicala asta n-a știut de Sărăceni. Sărăcenii erau un sat fără popă. Adică era sat cu popă, numai că popa lor totdeauna era popă fără sat. Un lucru singur în felul lui cu Sărăcenii ăștia. Mai că n-a fost încă popă care să fi stat mai mult decât trei zile în Sărăceni; și care a stat mai multă vreme aici s-a curățit de păcate.

Iar acum părintele Trandafir ajunsese la acest canon de pocăință. El nu mai putea să aștepte că va face ca alții, să vină o zi, să stea alta și să se ducă în a treia. Știa că s-a pus prea rău la protopop pentru ca să poată crede că-l va trimite în alt sat. Iară făr' de sat nu putea să rămână. Popă făr' de sat; roată făr' de car, jug făr' de boi, căciulă pusă într-un vârf de par. Își puse dar de gând ca s-o ieie precum i se face, să facă din nevoie drag și să stea bucuros în Sărăceni. Era un sat cel puțin de nume: nimeni nu putea zice "că e popă făr' de sat". Și într-adevăr, mai potrivit sat nici cu bobii nu s-ar fi putut găsi. Traista popii se potrivea cu pragul poporenilor.

Chiar de la început, părintele Trandafir a înțeles un lucru: cum că în Butucani era mai bine decât în Sărăceni. Oamenii aveau câte ceva; iară de unde este poți lua. În Sărăceni însă toate încuietorile erau de lemn. Și apoi părintele judeca: popa face treaba satului, iar satul să îngrijească de traista popii.

Multă vreme n-a trecut până ce părintele a început să prindă încredințarea că cu desăvârșire proști n-au fost oamenii care au început cu pomenile și cu ospetele. "Este un lucru folositor, zicea el, când oamenii se adună spre a se mângâia și veseli împreună. Chiar Mântuitorul a început cu pomenile și cu nunta de la Cana Galileii." Așa gândea acum părintele Trandafir: dar în Sărăceni nu erau nici pomeni, nici ospete.

"Un lucru! își zise părintele mai în urmă. În satul sărac popa nici spice n-are de unde culege. Câtă vreme vor fi sărăcenii leneși, ei vor rămânea săraci și eu flămând!" Își puse dar de gând ca să facă din poporeni săi oameni harnici.

Omul harnic mănâncă piatră, scoate caș din apă de baltă și seceră fir de grâu unde au crescut cucute.

"Apoi, sfârși popa, când are vaca hrană, ea nu rămâne stearpă!" Așa a zis; așa s-a pus să și facă. Un om care n-are ce să mănânce își face treabă din treaba altora. Nici acum nu face bine! Orbul n-ajută pe olog; flămânzii nu-ndreaptă treaba satului; când găștele păzesc stratul, puțin îi rămâne grădinarului. Ei, dar părintele Trandafir e vârtos la cap: unde pleacă, merge și ajunge, ori moare pe drum.

*

În cea dintâi duminică, părintele Trandafir ține o predică înaintea oamenilor ce s-au adunat în număr mare ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât aceea când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. Gândul bun se-nmulțește, cuprinzând loc în mai multe suflete, și cine îl are și poartă, mai ales atunci dacă îl prețuiește, se bucură când vede că-și face cale-n lume. Părintele Trandafir se simțea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura.

S-a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului rățacit. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu, în nesfârșita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire. Fiind omul în lume, Dumnezeu voiește ca el să simtă toate plăcerile curate ale vieții, pentru că numai așa poate să o iubească și să facă bine într-însa. Omul care din vina sa ori în urma altor întâmplări simte numai amar și neazuri într-astă lume nu poate iubi viața și, ne iubind-o, disprețuiește în chip păcătos acest înalt dar dumnezeiesc.

Ce fac însă oamenii leneși, oamenii care nu-și dau nici o silință, care nici mâna nu și-o întind ca să ia darul? Sunt păcătoși! căci nu numai dorințe avem, ci și poftă trupești. Poftele cele curate sunt date omului ca să le astâmpere prin rodul muncii; dorințe îi sunt date în suflet ca să cuprindă lume și Dumnezeu în sine și, fericit, să le privească. Lucrarea este dar legea firii omenești, și cine nu lucrează greu păcătuiește.

După aceste, părintele a arătat cu vorbe care dau gândurilor chip viețuitor cât este de ticăloasă viața unui pieritor de foame, și a dat credincioșilor săi sfaturi, zămislite în mintea lui înțeleaptă, cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă și în iarnă.

Oamenii au ascultat; în fețele lor era scrisă vorba părintelui, iară mergând spre casă, ei vorbeau numai despre ceea ce auziseră în biserică și fiecare se simțea cu un om mai mult decât până acuma. Erau poate mulți și de aceea așteptau numai să treacă sfânta duminică pentru ca în cea dintâi zi de lucru să înceapă.

— Așa popă n-a mai fost în Sărăceni! grăi Marcu Florii Cucului, despărțindu-se de vecinul său Mitru.

— Popă, chiar popă, ca la un sat cinstit, răspunse Mitru; ca și când ar fi simțit că cinstit satul său, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte duminici. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicile. Chiar în a doua duminică n-avea cui să vorbească. Era vremea cam ploioasă și oamenii au rămas pe acasă. Alte duminici însă era vreme frumoasă: pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme; le venea greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu. Așa câte o babă bătrână, câte un moșneag slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea numai cu Cozonac,

clopotarul. Așa nu se face treabă.

Dacă ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aci. Părintele Trandafir e însă ca și capra în grădina cu curechi. Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard și îți face mai multă pagubă, stricând și streășina gardului. Dar țină-l Dumnezeu! -e numai vorbă! — tot bun om rămâne părintele Trandafir.

— Așteptați! grați el. Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi! Și apoi porni popa la colindă. Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ținea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlnești cu popa; intri-n pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin: trebuie să fugi din sat dacă voiești să scapi de popa. Și unde te prinde te omoară cu sfatul.

Vrun an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuros; le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar se prindeau de sfaturi. Atâta însă, și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu era om în sat asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învățătură: nu mai avea ce să spună.

"Ei! că nu e bine așa! grați iarși preotul. Nu merge cu sfatul. Să-ncep cu ceva mai aspru."

Se începu batjocura. Unde afla un om, părintele Trandafir începea a-l face de răs și a-și bate joc de el în tot chipul. Trece pe lâng-o casă, care nu e tocmai de ieri acoperită: " Măi! dar isteț om mai ești tu! grăiește către stăpân, și prin vârful casei ai ferestre. Tare iubești lumina și sfântul soare!"

Află o femeie cu cămașa nespălată: "Uite, măi! dar de când ați început voi să purtați rochiile de postav?"

Se întâlnește cu un copil nespălat: "Auzi, nevastă, mult lictar aveți voi de se mânjesc copiii atât de tare."

Dă de un om culcat la umbră și-i zice: "... Bun lucru! bun lucru!" Iar dacă omul se scoală, îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii.

Așa începe și o duce mai departe tot așa. A ajuns treaba într-atât, încât oamenii cale de-o poștă se feresc din drumul popii. A ajuns ca și ciurma. Dar mai rău decât toate este una: după atâta tândălitură, oamenii i-au pus numele "Popa Tanda". Apoi Popa Tanda a și rămas.

Vorbind drept, sătenilor numai într-un chip nu le plăcea felul popii. Fieștecare râdea bucuros cu popa de alții; nici unuia nu-i plăcea, însă, când alții râdeau de dânsul. Așa e firea omului: fiecare pune bucuros șaua pe iapa vecinului. Și de asta le plăcea părintele Trandafir poporenilor săi; cu atâta însă popa nu se mulțumea. Nici n-a trecut anul, până ce toți oamenii din sat erau batjocoriți; n-a mai rămas de cine să-și bată joc, căci de la o vreme și cei batjocoriți începeau să râdă. Aici apoi s-a sfârșit. A rămas numai una: ca satul să-și bată joc de popa.

Doi ani de zile au trecut fără ca părintele Trandafir să fi mișcat satul înainte, măcar numai atâta cât e de la vorbă până la supărare. Oamenii ajunseseră atâta de sfătoși și atâta de batjocoritori, încât ziua întregă stau grămezi, câteodată la sfat, câteodată la batjocură. Era lucru minunat: oamenii cunoșteau binele, râdeau de rău, dar nu se urneau din loc.

Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir? Ba să se mânie, greu să se mânie!

El s-a și mâniat. A început să ocărăscă oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, așa acum la ocări. Unde prindea omul, acolo-l ocăra.

Dar acum n-a dus-o departe. La început oamenii se lăsau ocărăți. Mai târziu, mai răspundeau și ei câte ceva, așa, pe sub căciulă. În sfârșit, însă, văzând că merge prea gros, începură și ei să ocărăscă pe popa.

De aici înainte trebile se încâlciră. Mergea când cruciș, când curmeziș. Oamenii începură să spună popii vorba că nu se vor lăsa de răs și de ocară, ci vor merge la episcopie și-l vor scoate din sat.

Numai asta îi trebuia popii. Au nimerit-o poporenii! Să-l scoată din Sărăceni: acuma începu popa cu adevărata ocară.

Așa a și mers; poporenii s-au pus în car. La protopop, și de acolo la episcopie.

*

Este în cartea învățăturilor despre viața lumească o scurtă învățătură: binevoitorii de multe ori ne sunt spre stricare și răuvoitorii spre folos.

Părintele Trandafir astă dată n-a avut noroc să tragă folos din răuvoitorii săi. Episcopul era un suflet bun, vrednic ca să fie pus în toate pomelnicele de pe fața pământului. I s-a făcut milă de bietul popă și i-a dat dreptate, ocărând pe poporeni.

Adică tot în Sărăceni a rămas Popa Tanda.

*

Îndeobște, nenorocirile se grămădesc asupra omului. Una naște pe cealaltă; sau că ele sunt surori de cruce. Destul că le aflăm totdeauna ca umbra și lumina, una lângă alta.

Părintele Trandafir avea acum trei copii. Când sosi acasă de la episcopie, găsi pe preteasa în pat. Era a patra bucurie la casă.

O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb: prin pereți se furișa neaua, cuptorul afuma și acoperișul era tovarăș cu vânturile, iar hambarele goale, punga deșartă și sufletul necăjit.

Părintele Trandafir nu era omul care să fi putut afla calea pe care să iasă din această încurcătură. De ar fi fost alții în starea lui, el le putea da ajutor; pe sine însuși nu se putea mângâia. El stete multă vreme gânditor la opaițul ce arunca lumină somnoroasă; împrejurul lui dormeau toți. Și bolnava dormea. Apoi nimic nu îndeamnă mai mult spre întristare decât tocmai privegherea între cei ce dorm. Iar acești dormitori erau iubiții lui, iubiți de a căror fericire el avea să răspundă, iubiți prin care el viețuia și a căror iubire da preț vieții sale. Gând se înșiră cu gândul în capul lui. Sufletul îi trecea în trecut și în viitor, și viitorul, în starea în care se afla, nu putea să și-l înfățișeze decât cu cele mai triste culori. Copiii lui! soția lui! ce va fi de dânșii!? Inima îi era grea, dar nu afla un singur gând mântuitor, un singur chip de scăpare; în lume nu afla nimic de unde ar fi putut prinde speranță.

A doua zi de dimineață era duminică; părintele se duse la biserica cea închinată spre pământ, ca să citească utrenia.

Ca îndeobște oamenii, părintele Trandafir niciodată nu și-a dat seamă despre cele ce făcea. Era preot și era bucuros. Îi plăcea să cânte, să citească evanghelia, să învețe creștinii, să mângâie și să dea ajutor sufletesc celor rătăciți. Mai departe nu se gândea. De s-ar fi întrebat, cândva, dacă cuprinde el și înalta sfințenie, tainicul înțeles al chemării sale, ar fi râs poate în tăcere de toate acele pe care omul numai în momentele grele le pricepe. Este în firea omului că după ce mintea pricepe un șir de lucruri mai ascunse, ea pune aceeași măsură pe lumea întreagă și nu mai crede ceea ce nu poate înțelege. Nu totdeauna însă omul gândește. Sunt întâmplări în fața cărora mintea stă locului: în primejdie, când sufletul nu mai află ajutor, în bucurie, când el nu află izvorul din care îi curge norocul, și în înșirarea gândurilor sale, când el nu le mai află legătura. Atunci când omul în orice chip a ajuns la locul unde puțința începe să se atingă cu neputințele sale, înceată a mai gândi, gândind în locul său firea omenească.

Părintele Trandafir intră în biserică. Dar totdeauna precum intră făurarul în făurărie. Acuma însă îl prinse o frică neînțeleasă, merse câțiva pași înainte, se opri, își ascunse fața în amândouă mâinile și începu să plângă greu și cu suspin înăbușit și fioros. De ce plângea el? Înaintea cui plângea? Din gura lui numai trei cuvinte au ieșit: "Puternice Doamne! Ajută-mă!..." Și oare credea el că acest gând, cuprins cu atâta înfocare în disperarea lui, îi va putea da ajutor? El nu credea nimic, nu gândea nimic: era purtat.

II

Sfânta *Scriptură* ne învață că întocmai precum plugarul trăiește din rodul muncii sale, și păstorul sufletesc, care slujește altarului, din slujba sa, de pe altar, să trăiască. Și părintele Trandafir și într-asta era credincios către sfânta învățătură; el totdeauna a lucrat numai pentru povățuirea sufletească a poporenilor săi, așteptând ca aceștia, drept răsplată, să se îngrijească de traiul lui zilnic. Nu însă totdeauna lumea este întocmită după cum este scris și este poruncă; așa era numai popa, iară nu și poporeni. Din slujba sa părintele trăgea foarte puțin folos, atât cât nu era destul, adică: patru bucăți de pământ la țarină, birul de la poporeni și folosul de la cei născuți și cei morți. Toate la un loc — nimic, fiindcă pe pământ nu răsare aproape nimic, birul nu este decât de nume, cei născuți se botează de milă și celor morți li se face pomană de către popa.

În apropierea bisericii se află o casă pustie, numai după nume casă. Stăpânul casei ar fi ținut vitele într-însa, dar n-avea vite. Lângă casă era un loc de grădină, grădina însă nu era, fiindcă zis a fost cum că garduri în Sărăceni nu sunt. Părintele Trandafir cumpărase casa cu loc cu tot și locuia în ea. De când casa era a popii, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, și acum era tot hârb, pereții ciur și acoperișul mreją. Părintele numai de ale altor case purta grijă.

Masa popii nu era mai bună decât casa. Vorba cu lumea gheboșilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar și când ar voi să-ndrepteze oamenii după sine; popa trăia în felul satului. Noroc avea numai cu zestrea preotesei; dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia; și asta se apropia de postul cel mare.

*

"Nu merge! grai părintele Trandafir. Așa nu merge!" Începu a se face și el om ca lumea, a se îngriji mai-nainte de toate de binele casei sale.

Numaidecât în primăvară luă un țigan, îl puse să frământa imală și-și lipi casa. În câteva zile toți patru pereții erau lipiți și muruiți. Acum părintele ședea mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedea atât de bine muruiala casei; și era frumos lucru o casă muruită în Sărăceni, mai ales când omul își putea zice: "Asta e a mea!" Era însă un lucru care defel nu se potrivea. De câte ori ochii părintelui scăpătau peste pereți și acoperiș, el intra în casă; îi părea c-a văzut acuma destul. Nu privea bucuros la acoperișul stricat și, totuși, de câte ori voia să vadă pereții, vedea tot acoperișul. Afurisitul de acoperiș! Nu mai era chip să-l lase precum era.

Colo jos în vale, pe unde sunt bălțile cele multe, nu cresc numai sălcii și răchite; pe ici, pe colea este și șovar, pipirig, papură, ba chiar și câte un fir de trestie. "Așa voi să fac!" gândi popa. Luă un om, îl puse la șovar, la pipirig, la papură și trestie. Sâmbătă era plin împrejurul casei, tot snopi legați cu nuiele de răchită; iară în cealaltă sâmbătă acoperișul era cârpit și tivit pe vârf cu snopi de trestie, peste care erau întinse două prăjini legate cu furci. Acuma lucrul era chiar bun, și nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popii, clătinau din cap și ziceau câteodată: "Popa e omul dracului!" Iară popa petrecea bucuros pe afară.

Dar nici astă bucurie n-a ținut multă vreme. Tot se mai afla un lucru care nu se potrivea. Popa se simțea prea în câmp. Ca și a lui casă nu mai era nici una în sat; s-ar fi potrivit ca ea să fie cumva despărțită de sat. Părintele se cam sfia a zice "la mine acasă", fiindcă vedea că "la el" este "în sat". Un gard trebuia încă și o porțiță, pe care să intre oamenii când vin la popa; să fie gard numai de nume, să fie porțița numai pârleaz, dar să se știe că, mai-nainte de a intra în casa popii, trebuie să intri în curtea lui.

Popa iarăși luă om, îl trimise să taie spini și pari, bătu parii în pământ, puse spinii printre pari și gardul fu gata. Înaintea casei, înspre biserică, loc de vreo 400 de stânjani, locul fu îngrădit: iară porțița se făcu din patru pari înțepeniți cu alți doi, care erau puși cruciș.

Mai ales preoteasa se bucura foarte când se văzu așa îngrădită; mai ales popa se bucura când vedea că se bucură preoteasa. Nu era zi în care popa ori preoteasa să nu le zică copiilor de vreo zece ori: "Auziți? să nu ieșiți afară din curte! Jucați-vă frumos aici, acasă!"

Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naște pe cealaltă. Acuma preotesei i-a intrat un lucru în cap.

— Știi tu ce, popă? zise ea într-o dimineață. Eu aș gândi că ar fi bine să fac câteva straturi colo de-a lungul gardului.

— Straturi?

— Da! să semănăm ceapă, morcovi, fasole, barabule și curechi. Părintele rămase uimit. Îi părea că asta ar fi peste puțină. Straturi în Sărăceni!... Dar câteva zile capul îi era plin de straturi, de barabule, de curechi și fasole; așa, peste iar câteva zile locul era săpat, straturile erau făcute. Nu era ziuă în care atât popa, cât și preoteasa să nu fi mers măcar de zece ori la straturi, pentru ca să vadă dacă nu erau răsărite semințele. Mare a fost bucuria într-o zi. Popa s-a sculat mai de dimineață.

— Muiere, scoală!

— Ce-i?

— Au răsărit! Toată ziua aceea popa și preoteasa cu copii cu tot au petrecut vremea șezând pup între straturi. Care

vedea mai multe semințe încolțite, acela era mai norocos.

Iară sătenii treceau pe lângă casa popii, priveau printre spini la straturile popii și-și ziceau și astă dată: "Popa e omul dracului!"

— Auzi tu, preoteasă, grăi acum popa. Oare n-ar fi bine să sămănăm păpușoi pe lângă gard și împrejurul straturilor?

— Ba bine, zău așa! Mie-mi place păpușoiul verde!

— Și mie, mai ales copt pe jăratie!

Lucru nou! popa se-nconjură cu păpușoi. Îi râdea inima când gândea cât se va face de frumoasă treaba, când jur împrejur păpușoiul va crește și va acoperi spinii din gard, care începeau a nu-i mai plăcea părintelui. Dar tot vorba cea veche: un necaz naște pe celălalt. În dosul casei era încă o bucată de loc, de vreo cinci ori mai mare decât cea îngrădită. Asta nu mai ieșea din mintea popii. Pentru ce să stea goală? Oare n-ar putea el pune păpușoi și în dosul casei?

În țarinile de pe Față oamenii arau și semănau, în sat însă neatins era pământul, pentru că aici era sat.

Marcu Florii Cucului, vecinul popii, avea un plug cam stricat... dar plug, iar Mitru Cătănaș, vecinul lui Marcu, avea doi boi slabi și un cal spetit. Popa, Marcu, Mitru, boii și calul împreună munciră o zi de dimineață până seara; locul fu arat și semănat cu păpușoi.

Popa de aci înainte sta mai bucuros în dosul casei. Era lucru minunat și frumos — așa brazde și printre brazde, pe ici pe colea, câte un fir de păpușoi abia încolțit. Cu toate acestea, popa se scărpină câteodată, ba foarte adeseori, după ureche. Părea că tot îi mai apasă ceva pe inimă. Era lucru greu, de care nu cuteza a se prinde: pământurile din țarină. Până acum le-a fost dat în parte; acum nu știa ce să facă cu ele. I-ar fi plăcut ca să le lucreze însuși. Să-și vadă el semănăturile lui, să meargă la ele cu preoteasa, apoi la toamnă... Era lucru foarte ademenitor!

S-a făcut multă vorbă cu preoteasa asupra acestui lucru. Trebuiau cai, trăsură, plug, slugă, grajd. O mulțime de lucruri trebuiau. Iară popa nu se prea pricepea la plugărie... Și totuși, straturile erau verzi, păpușoiul încolțea. Popa își întări gândul; luă rămășița din zestrea preotesei, care sta încă încuiată în ladă, și se apucă de muncă.

Plugul Marcului era bun pentru început. Un cal cumpără popa de la Mitru; alt cal se afla la un om din Valea-Răpiții; Stan Șchiopul avea un car cu trei roate, popa îl cumpără, fiindcă a câștigat o roată de la Mitru, ca adaos la calul spetit.

Cozonac Clopotarul se prinse să fie slugă la popa, fiindcă casa lui era numai la o săritură de aici. Popa bătu apoi patru stâlpi la capătul casei, doi mai înalți, doi mai scurți, alcătui trei pereți de nuiele, făcu acoperiș de șovar, și grajdul fu gata.

În vremea asta, părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întinerea când încărcă preoteasa și copiii în trăsură, da bici la cai și mergea ca să-și vadă holdele.

Sătenii îl vedeau, clătinau din cap și iarăși ziceau: "Popa e omul dracului!"

Preoteasa avea însă necazurile ei muieresti. Ea avea o icoană frumoasă, pe care a fost căpătat-o în cinste de la feciorul popii din Vezura. Și acum icoana zăcea pusă în fundul lăzii, învelită în hârtie. Ar fi dorit mult s-o pună între ferești, să pună și flori de busuioc împrejurul ei, s-o vadă mai adeseori, fiindcă icoana era chipul Sfintei Maria, Maica Domnului, și pe fiica preotesei o chema Maria. Era și un alt lucru ce o supăra pe preoteasa: o fereastră era astupată cu bășică de porc, iar în celelalte două erau trei ochi spârți și cârpiți cu hârtie. Era cam întuneric în casă.

Paștile se apropiau. Nu mai erau decât cinci zile până-n Săptămâna cea Mare. Dacă popa voia să petreacă Paștile cu preoteasa împreună, nu-i rămenea decât să câștige trei lucruri de căpetenie: var pentru pereți, ferestre pentru casă și privaz pentru icoana Sfintei Mariei, Maicii Preacurate — tot lucruri care numai în oraș se pot căpăta. La târg, dară!

Avea popa cai, avea și trăsură. Îl cam supărau însă lesele, din care n-au fost rămas decât spinarea cu coastele. Îl prindea apoi rușinea, ca popă ce era, să meargă fără de lese la târg. În împrumut nu putea lua, fiindcă se afla în Sărăceni, unde nici popa n-avea lese cumsecade.

Nevoia este cel mai bun învățător. Părintele trimise pe Cozonac în vale, după nuiiele, bătu doi pari în pământ, între pari, tot la depărtare de o palmă, bătu bețișoare mai subțirele și apoi popa, preoteasa, copiii și Cozonac se puseră la împlădit. Multă vreme nu trecu până ce lesele și fură gata. De minune nu era lucrul: erau însă cele mai bune lese în Sărăceni, bune, încât Cozonac nu se putu răbda să nu-și zică: "Popa e omul dracului!"

La târg și de la târg acasă, părintele se fâli cu lesele sale; află că alții au, ba chiar cumpără mai rele lese decât acelea pe care le făcuse el.

— Ce faci, popă?

— Lese.

— Dacă doar ai!

— Fac pentru cei ce n-au. După Paști, Cozonac începu să curețe bălțile de nuiiele, iară popa să împletească lese. Cu cât mergea lucrul mai-nainte, cu atât mai bine mergea; cea din urmă leasă era totdeauna cea mai bună.

Marcu Florii Cucului era om sfătos. Îi plăcea să stea de vorbă cu popa. Cozonac curăță nuiiele, popa împletește, iară Marcu zace întins pe burtă cu capul pe pumni și privește în dragă voie.

— Nuiiua asta e cam lungă, zise părintele, măsurând o nuiia cu privirea. Măi, Marcule! ia dă-mi toporul cela, ca s-o fac mai scurtă!

Toporul era la picioarele lui Marcu; Marcu ridică partea de dinainte a trupului, se reazemă pe cot, întinde piciorul și moșcotește, voind să tragă toporul cu piciorul.

— Tare ți-e degrabă! îi grăiește popa, și-i trage una cu nuiiua. Marcu sare și se încredințează că el este cu mult mai sprinten decât credea. În urmă, astă încredințare i-a fost de mare folos. Înainte de Rusalii, părintele a gătit un car de lese, cu care avea să meargă la târg, și Marcu știa foarte bine că, dacă popa vinde lesele, și el va să aibă sărbători bune. I-a fost ajutat popii câteva săptămâni, și lucrul totdeauna îi aduce folos celui ce-l face.

Înainte de Rusalii începură însă niște ploii, care părea că nu vor mai înceta.

— Nu știu, zău, eu ce voi face, zise popa. Parcă m-oi lăsa cu târgul până după Rusalii. Mi-e groază să plec pe ploaia asta. Dacă n-o sta ploaia până joi, apoi eu, unul, nu mă duc!

Marcu se scărpină după urechi, dar nu zise nimic. Vedea și el că popa nu se cade să fie plouat. Îl supăra însă lucrul și-l făcea să se gândească.

— Oare, grăi el într-un târziu, încetând a împlădi, oare n-am putea noi împlădi o rogojină? Șovar, rogoz și pipirig este în vale!

— Măi, poate că ai dreptate, îi răspunse popa. Și aceea tot cam așa trebuie să fie ca și asta ce facem noi.

Dându-i ajutor popii, Marcu a început să facă mai bune lese decât popa. Rogojina a ieșit în cinstea lui; iară popa n-a venit plouat, ci cu punga plină de la târg.

Ziua sfințelor Rusalii astă dată a fost zi bună. Preoteasa avea rochie nouă, cei trei mai mărișori aveau papucași din oraș, Măriuca cea mai micuță avea o pălărie de paie cu două flori roșii, iară pereții erau albi chiar și pe dinafară, ferestrele erau întregi, casa era luminoasă și icoana Sfintei Mariei Maicii Preacurate se vedea bine cum era pusă sus, între ferestre, și împodobită cu florile crescute pe marginea straturilor. Făină albă, carne, unt, ba chiar și zahăr a adus popa de la oraș. Părintele o iubea pe preoteasa; ei însă niciodată nu s-au sărutat. Preoteasa a început să plângă — nu știe de ce —, iară părintele Trandafir era să plângă când a sosit în biserică; a văzut însă oamenii pe la icoane și a intrat în altar cu lacrimile în ochi. Zic oamenii că el niciodată n-a cântat mai frumos decât într-astă zi. A rămas vorba: "Cântă ca popa la Rusalii!"

*

Vremurile vin; vremile se duc: lumea merge înainte, iară omul, când cu lumea, când împotriva ei.

III

Drumul de țară vine din oraș, trece pe lângă Valea-Seacă și merge mai departe pe la Valea-Răpiții. Unde se întâlnesc drumurile, la împreunarea celor două văi, pe Răpița, este o moară, lângă Răpița este o rugă, lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sunt opt paltini frumoși. Locul acesta se zice: "La rugă la Sărăceni!" De aici până la Sărăceni nu este decât cale de un ceas. Cu toate acestea, de câte ori vine din oraș, sărăceneanul se oprește aici, adapă caii și mai stă puțină vreme, așteptând ca să vie vreun drumeț care să întrebe: "Ce sat e acela unde se vede biserica cea frumoasă cu pereți albi și cu turn sclipitor?" Fiind întrebat astfel, el își netezește mustățile și răspunde privind fălos spre acel loc: "Acolo sus pe Gropnița? Acela e satul nostru, Sărăcenii. Dar clopotele să le auzi; ce clopote sunt în turnul acela!... S-aude cale de trei ceasuri!"

Unde se despart drumurile este un stâlp cu două brațe: pe un braț stă scris: "Spre Valea-Răpiții", pe celălalt: "Spre Valea-Seacă". Drum ca acela care trece prin Valea-Seacă înspre Sărăceni jur-împrejur nu este. Neted ca masa și vârtos ca sâmburele de cireașă. Se vede că sărăcenii l-au făcut de dragul lor. În dreapta și în stânga, tot zece-cincisprezece pași unul de altul, sunt niște nuci stufoși, la care omul privește cu drag. Albia pârâului rămâne la dreapta: drumul trece pe coaste, mai pe sus, ca să nu-l atingă năpădirea apei. Sărăcenii au trebuit să sfarme stânci în calea lor; dar au făcut-o bucuroși, fiindcă din stânci și-au făcut drumul.

Pe aicea sărăceneanul se simte acasă, pentru aceea mână numai în pași. De altminterea, nici nu i se urăște. Aproape la tot pasul întâlnește câte un cunoscut, cu care mai schimbă vorba "de unde și până unde". Asta duce un car de var, celălalt un car de poame; mai apoi vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage, ori alt lemn lucrat. Iară pe marginea drumului, din când în când, dă de pietrarii care ciocănesc din zori de zi până la apusul soarelui. Astă cale nu e pustie!

Unde cotește valea și drumul, acolo sunt vărăriile. Aici apoi e târg întreg. Unii încarcă var, alții descarcă piatră și lemne; pietrarii fac tocot; vărării aruncă lemne în foc; stăpânii fac larmă unul pentru cinci.

De la acest loc și satul se vede mai bine. Grădinile sunt însă prea îndesate cu pomi; numai printre crengi ori peste pomi vedem pe ici, pe colea, câte o bucată din pereții și acoperămintele caselor. Casa popii este tocmai lângă biserică: nici din asta nu vedem însă decât cinci ferestre și un acoperământ roșu cu două hornuri. În față cu biserica e școala. Casa, din care nu vedem decât o bucată de perete cu două ferestre mari și acoperământul, este a lui Marcu Florii Cucului. Iară zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria. Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfățișeze foarte frumos. Așa însă rămâne învelișul, din care trebuie să urmărim la cele ce nu vedem.

Toate s-au schimbat; numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel și harnic. Dacă părul cărunț și barba cărunță nu ar vesti vremea lui, am crede că copilașii cu care se joacă înspre seară la laița cea de dinaintea casei sunt copilașii lui. Unul dintre copilași, pe care l-a ridicat ca să-l sărute, îi fură pălăria din cap și fuge cu ea năstașnic. Măriuca deschide fereastra și strigă: "Trandafirică al mamei, nu lăsa pe moș-tătuca cu capul gol". Apoi fuge de la fereastră, pentru ca să prindă pe Ileana, care a furat ceapța bunichii, s-a împodobit cu ea și vine să se fălească la moș-tătuca. Moș-tătuca râde din toată inima; îi place gluma. Tocmai vine de la vecernie și părintele Coste, și prinde atât pe Ileana cât și pe Măriuca, le sărută și apoi se pune pe laiță lângă socrul său. Marcu, vecinul, vechiul prieten, socrul Măriucăi, om de casă, vede alaiul și vine și el să stea de vorbă. "Bătrânule! na-ți căciula, nu sta cu capul gol!" grăiește bunica, întinzând căciula pe fereastră.

Un om din sat trece, le poștește "bună odihnă" și-și zice: "Ține-l, Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu!"

▲ Începutul paginii.

Pădureanca

Pădureanca
de Ioan Slavici

Tribuna, nr. 63, 1/13 iulie - 11/23 august 1884

I

Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută!” când treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să intri, căci lumea din întâmplări se alcătuieste, iar întâmplarea e noroc ori nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gând.

Busuioc însă, bogătoiul, era om care știe ce voiește. Pe vrute, pe muncite, pe chibzuite, el ajunsese gospodar ce ară cu patru pluguri zece zile de-a rândul și seamănă brazdele numai cu grâu bob ales, și de aceea se putea simți destoinic a scoate la capăt lucruri pe care alții nici măcar de gând a și le pune nu se încumetau.

Se ivise holeră-n țară, iar Busuioc nu voia să știe de ea. Holeră-n timpul secerișului?! La aceasta nu s-a gândit și nici acum nu voia să se gândească. Avea patruzeci de jugăre de pământ acoperite cu grâu, un singur lan ce șovăia mereu sub sarcina de spicuri grele; holeră, neholeră el trebuia să-și adune rodul în timp de trei zile, căci puțin se scutură de la cei săraci, dar mult de la dânsul.

Și de la mulți mult s-ar scutura în fieștecare an și încă mai mult ani și ani de-a rândul dacă n-ar fi brațul pădurenilor flămânzi.

Simțind apropierea timpului de secere, pădurile se pun în mișcare colibă cu colibă, sat cu sat se adună, văile pornesc întregi spre câmpia întinsă, și în câteva zile cât ține locul din Mureș până în părțile Orășii și până la izvoarele Crișurilor nu mai rămân prin sate decât moșnegii neputincioși, babele bătrâne și copiii nevârstnici; setea de viață îi ia și-i duce pe toți la sărbătoarea cea mare ce se ține în fieștecare an o dată pentru împărțirea pâinei de toate zilele.

Acum stăpânirea oprise această serbare: se dăduse de știre și cu toba prin sat, și în auzul oamenilor adunați la biserică precum că nimeni nu are voie să părăsească de seceriș hotarul satului său, nici să primească de seceriș oameni din alte sate.

– Să văd eu cine mă oprește pe mine a-mi strânge rodul muncii mele! strigă Busuioc. Curată nebulie!

De unde ia stăpânirea puterea de a ne opri pe noi toți? La asta nu s-a gândit?! Într-o mână e: Măi, omule, vrei să mori de foame?”, iar în cealaltă: „Bagă de seamă ca nu cumva să dai de holeră!” Apoi tot mai bună e holera. Parcă dacă mi-a fi dat să mor de holeră, stăpânirea o să șteargă data mea de acolo unde s-o fi aflând! Ți-e scris, ți-e scris; nu ți-e scris, nu ți-e scris, și sănătate bună.

Socoteala lui Busuioc era făcută: n-avea decât să pună caii la câteva căruțe, să plece la păduri ca să-și aducă oamenii, și apoi ar fi vrut el să știe care-i acela, un om din Curtici, care ar îndrăzni să facă gură.

– Măi taică, eu zic să mă duc eu, grăi Iorgovan, iar Iorgovan era feciorul tătâne-său.

Busuioc nu prea stetea de vorbă cu oamenii, și unul dintre oamenii cu care mai ales nu stetea de vorbă era fiul său, Iorgovan.

Iorgovan era, ce-i drept, mai tânăr decât taică-său, însă tocmai fiindcă era mai tânăr și fiindcă îl avea pe Busuioc bogătoiul tată, învățase mai mult în viața lui și era oarecum mai cuminte: asta o simțea Iorgovan, dar Busuioc o știa, și în fundul inimii se bucura de ceea ce știe. Iorgovan umblase cinci ani de zile la școlile din Arad; era vorba să se facă „domn”, fiindcă avea pe ce, și Busuioc visa nopți întregi la domnia feciorului său și nici n-avea de ce să nu viseze, fiindcă feciorul său era bun școlar. Într-o bună dimineață se pomenește însă cu el acasă.

– Taică, eu m-am gândit să mă dau și eu la plugărie, îi zisese el atunci. Busuioc s-a uitat lung la el, a mai stat pe gânduri, apoi l-a întrebat:

– Care va să zică rămâi plugar ca mine; de ce nu mi-ai spus-o tu asta mai nainte?

– Pentru că-mi ziceam, a răspuns Iorgovan, dacă îl întreb, știu că n-are să voiască; dac-o fac, știu că are să-i pară rău odată, iar dacă aștept până ce s-o mai gândi și el, mă tem că o să-mi treacă pofta.

„Așa-i! – gândise Busuioc în el – tot mai bine plugar de frunte decât boier de rând”.

Însă Busuioc era om însurat, el unul și cu nevasta doi, iar nevasta lui îl avea frate pe popa din Socodor, o avea soră pe preuteasa din Otlaca, mai avea și veri, și verișoare, și e greu lucru să ai neamuri multe și să te temi de gura lor.

„Busuioc nu știe să-și ție feciorul în frâu”: asta n-ar fi voit Busuioc s-o zică neamurile nevestei sale despre dânsul, pentru că avea și el neamuri, și aceste se supărau când acelea îl grăiau de rău, și apoi se supărau și acelea când știau că aceste s-au supărat, încât Busuioc se bălăbănise câte un an de zile până ce ajungea să se împace.

El se duse dar la popa, fiindcă popa era cel mai cu minte dintre toți.

– Lasă-l frate! – a grăit popa – că el știe mai bine la ce-l trage inima!

De atunci Iorgovan tace, face și așteaptă ca taică-său să se bucure, iar Busuioc e tată și se bucură și atunci când nu prea are de ce.

Cu toate aceste, acum Busuioc stete pe gânduri.

De mai cu minte era fiul său mai cu minte; acum însă nu era vorba de minte, ci de trecere, și trecere tot el, tatăl, avea mai multă. Știa pe toată lume, și toată lumea îl știa pe el; nu intra în mintea lui gândul că i s-ar pune cineva în drum când îi zice: „Eu sunt Busuioc de la Curtici”. Așa era! Lui nu i se punea nimeni în drum; însă Iorgovan era mai mult decât dânsul: feciorul lui Busuioc!

– Bine băiete, dar bagă de seamă, răspunse tatăl.

Și nici nu ar fi fost rău dacă Iorgovan, tot ca alte dăți, ar fi fost povățuit numai de gândul că-i va părea odată bine bătrânului.

Era cu minte Iorgovan; însă mintea este și ea după timpuri și împregiurări; băiatul era de douăzeci de ani, și mai ales tot timpul secerișului ar fi slabă de tot mintea de douăzeci de ani, prin care nu trece, fie chiar și numai pe fulgerat, și câte un gând zburdalnic.

Secerișul era o sărbătoare, și Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare el să-i aleagă pe oameni, și cosași, și legători, și fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosașului mănunchii sub seceră.

An, lucrul fusese minunat: erau flăcăi sprinteni și la vorbă, și la lucruri, un cimpoieș și doi lăutari, era și-o gură spartă, erau și fetele tot una și una, încât iarna toată Iorgovan numai la seceriș a visat.

Iar în mijlocul secerătorilor i se ivea totdeauna Simina, fata crâșnicului de la Zimbru, și îndată ce i se ivea Simina, el trecea cu gândul de la seceriș la trier și de la trier la culesul viilor, fiindcă Simina nu a plecat decât abia pe la fierțul vinului. La casa lui Busuioc e totdeauna de lucru pentru o Simină, pentru tatăl ei și pentru încă doi, trei oameni ce se țin de dânșii.

Dar cu Simina n-ar fi voit Iorgovan să deie față; asta și-o pusese el de mult în gând. Prea își ieșise din fire pe atuncea; era bine că s-a dus.

Nu-i vorba, de câte ori se gândea la dânsa, el își făcea muștrări că n-a sărutat-o nici măcar o dată.

Nu era băiat rușinos de felul lui, și chiar în cele dintâi zile a voit s-o facă.

– Tu știi că eu te las de bunăvoie, îi zisese ea atunci; de vrei s-o faci cu de-a sila?

De acolo înainte el nu mai voia să o sărute, iar acum, cu un an mai bătrân, îi era ciudă că n-a voit, și n-ar fi vrut să deie față cu dânsa, pentru ca nu cumva să-l împingă păcatul să-i arate că poate voi, dacă vrea, chiar și mai mult.

Nu dar la Simina se gândea Iorgovan, ci numai la un fel de Simină, care vine și trece și nu lasă-n urma ei decât o scurtă părere de bine c-a fost.

Lui Busuioc însă nici măcar atât nu-i trecea prin minte, și când Iorgovan și-a făcut cele trei cruci și a zis „Doamne ajută!”, tatăl se gândea la cele patruzeci de pogoane ale sale, iar feciorul la secerătoarele.

– Doamne ajută! grăi și Șofron, sluga, care nu se gândea decât să facă treaba în care-l trimisese stăpânul său.

II

Busuioc avusese dreptate.

N-avea stăpânirea destulă putere spre a-i opri pe oameni la casele lor. Serile de iarnă ei își petrecuseră timpul povestindu-și unii altora cele ce văzuseră peste vară la câmpie, primăvara îi opreau mereu pe drumetri în cale ca să afle de la dânșii cum stau sămănăturile de pe șes, iar acum știau cu toții că anul a fost mănos și așteptau cu nerăbdare să le vie vestea că spicul s-a îngălbenit.

Îndată dar ce le-a venit vestea, ei s-au pornit la vale.

Și adecă de ce să nu pornească?

Pe la dânșii nu era holeră. Porunca stăpânirii? Stăpânirea nu cerea nimic de la dânșii; îi oprise numai pentru că voia să le facă bine ferindu-i de primejdie, și treaba lor era dacă voiesc ori nu să se împărtășească de această binefacere.

Așa-nțelegea toată lumea treaba, și de aceea, când oamenii au început să plece, slujbașii satului, care erau și ei tot oameni ca lumea, se făceau că nici nu știu, nici n-aud, nici nu văd, iar după ce drumurile s-au umplut, i s-a trimis stăpânirii răspuns precum că n-a fost cu puțință să-i oprească pe oameni la casele lor.

Drumul de țară de pe valea Crișului Alb, ajungând în apropierea șesului, la Maghierat, se despică-n două, și o parte din cete o ia prin Pâncota spre mijlocul șesului, iar alta apucă spre Șiria, ca să înainteze la Arad și să treacă Mureșul în Banat.

Sosind la Șiria, cetele trec de-a curmezișa prin sat și se opresc în bătătura de la marginea Câmpiei.

Aici e începutul.

Satul se-ntinde la poalele celui din urmă șir de dealuri. Din sus de sat locurile sunt presărate cu vii, și mai sus, coasta e acoperită cu târși, pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor, iar într-un vârful ieșit înspre Câmpie, cel mai înalt dintre toate, se ridică zidurile părăsite ale Vilagășului, o cetate veche, de unde ochiul străbate toată Câmpia cât pătrunde zarea de lumină.

Iorgovan plecase de la Curtici înspre amurgul serii și mâna drept spre țuguul Vilagășului, și mâna iute fiindcă-l mâna și pe el ceva înainte.

Iar Șofron se necăjea că Iorgovan mâna așa de iute și-și zicea mereu: „Ce-o fi având de-i așa de neastâmpărat?!”

În curând apoi se inseră și Iorgovan îl lăsă pe Șofron departe-n urma sa.

Dealurile se ridicau ca niște ziduri întunecate în fața lui; se iviră apoi unul câte unul și focurile băieților ieșiți cu vitele la pășune, și iar se vedea cetatea, care acum stetea-n zarea roșiatică a unui foc mare ca o mogâldeață nemișcată.

Era înspre miezul nopții când el ieși dintre holdele din hotarul Șiriei și apuca drumul cel mare.

Plecat cu gândul de lungă călătorie în treburi grele, el era dus cu gândul lui departe înainte și de câte ori vedea cetatea înaintea sa, îi era parcă n-a plecat încă și iar mai îndemna caii la pas iute.

Însă om era și el, simțind că li se slobod frânele, o deteră în pas domol de tot.

Apropiindu-se de sat, el deodată se trezi din oboseala lui.

De mult încă îi păruse că aude așa, din când în când, cimpoi, și ceteră, și fluier, și chiote zburdalnice; trecând acum un pod de peatră, i se iviră și focurile de la marginea satului, dimpreună cu lumea ce se îndesua prin zarea lor.

El sări în picioare, ca să vadă mai bine, apoi strânse frânele și trase cu biciul între cai, iar aceștia, dedepriși cu baciul, își luară zăbalele în dinți și i se-ntinseră drumului, încât oamenii de pe la focuri, speriați de goana lor, grăbiră din toate părțile să li se pună în drum.

Oprind caii, Iorgovan se uita amețit împregiur.

Lume, lume și iar lume, sute și sute, mii de oameni, un bâlci întreg, și tot nu era bâlci, fiindcă la bâlci sunt și care, sunt și șetri, iar aici nu erau decât oameni vii, o oaste întreagă, și tot nu era oaste, fiindcă aici erau pe câți flăcăi, pe atâte fete. Și precum privea și precum asculta din drum, el nu putea să înțeleagă nimic; pe ici pe colo câte un foc, și oameni, grămezi-grămezi, unii întinși pe jos, alții îndesuindu-se, cei mai mulți jucând – cimpoi, lăutari, fluierași, cântece, chiote și vorbă, vorbă, vorbă, care le leagă toate și le împreună în o singură băjbăitură.

Iorgovan era foarte nenorocit.

Plecuse în cale lungă și, plecat abia, se simțea la sfârșitul călătoriei. Știuse el că va găsi pădureni la Șiria, dar că va găsi atât de mulți încât să nu mai aibă nevoie de a merge mai departe, la asta nu s-a gândit.

Dar acum era vorba să vadă ce era de văzut.

El sări din căruță, desprinsе caii pe de lături și plecă spre mulțime. Oamenii erau veseli, și Iorgovan își speriasе somnul. Văzându-se dar în mijlocul gălăgiei repede-repede îi trecură prin minte trei gânduri deosebite.

„Bani ai?”

Am.

Aici nu te cunoaște nimeni și nimeni nu te bagă în seamă.

Cine știe dacă o să-ți mai fie dat a vedea încă o dată un lucru ca și acesta.

O să-l trimit pe Șofron cu căruțele la vreun birt din sat și o să mă duc eu mai târziu”.

Căci erau aici multe pe care omul trebuie să le știe și să le vadă.

Câțiva pași de la drum el dete peste o grămadă adunată împregiurul unui foc de vreascuri. Unii ședeau pe jos, iar alții steteau în picioare, dar toți ascultau neclintiți cântecul unui moșneag ce ședea pe un fedeleș de lângă foc. Era cântecul lui Novac. Iorgovan îl mai auzise, par' însă că nu tot astfel, și se necăjea că nu poată să-l audă destul de bine în gălăgia cea mare.

În dosul lui un fluieraș și un lăutar cântau Ardeleana, iar un flăcău de cei cu gura spartă luase cinci fete și le juca. Lumea adunată împregiurul lor izbucnea la toată șotia lui în hohote și iar se stăpânea, ca nu cumva să-i scape vreo vorbă pe neauzite.

Iorgovan, auzind chiotul și hohotele, se-ntoarse în călcâi, apoi tresări, rămase o clipă nemișcat și se dete câțiva pași înapoi.

Îi trecuse ca o săgeată prin inimă: una dintre cele cinci fete era Simina.

Nu! nu era Simina; era numai o pădureancă, o fată, și pădurecele și fetele mai ales pe la miezul nopții seamănă unele cu altele.

Dar dacă nu era Simina, putea să fie, era un lucru firesc să fie.

Trecuseră luni de zile de când n-o mai văzuse în gândul lui; știa numai c-a văzut-o, știa cum fusese, dar nu mai simțise acreala de care i-a fost cuprins tot sufletul în timpul cât a stat dânsa la Curtici; acum, dimpreună cu oamenii de la păduri i se ivi și chipul Pădurencii, și simțământul de acreală, nu amărăciune, acreală, ca și acreala vinului stătut de fiert și încă nelimpezit. Cât a stat dânsa la Curtici, zâmbet în fața lui nu s-a ivit, mâncarea lui n-a fost mâncare și somnul lui n-a fost somn, și totuși de câte ori era vorba de plecarea ei, îi venea să răcnească și-și înfigea ghearele în șolduri. Era grozav lucru când vrei să nu voiești ce vrei și simți că nu poți voi nimic, ci te duce altul după cum te poate. Și lucrul ăsta grozav îl simțea Iorgovan și acum.

N-ar fi voit să deie față cu dânsa, dar voia s-o vadă, s-o găsească, să afle dacă e aici ori nu, pentru ca nu cumva să-l zărească ea pe el și să se lege de dânsul. Și fiindcă sufletul îi era plin de dânsa, oriunde se uita, tot pe dânsa o vedea, și de câte ori se-ncredința că tot nu e dânsa, iar o vedea în altă parte.

Trecuse-n lung și-n lat, în cruciș și-n curmeziș, mergând la început îngrijat și fricos și apoi mai iute și tot mai iute, dând cu cotul la dreapta și la stânga și vârându-și mereu capul printre oameni.

– Pe cine cauți, câmpiene? îl întrebă un flăcău.

Iorgovan rămase încremenit.

– Eu? pe nimeni, răspuse el. Am venit și eu să văd.

Se dăduse de gol, se făcuse de rușine, își arătase slăbiciunea.

Dar de unde-l cunoștea pădureanul?

De unde? De pe port!

– Dar prost mai sunt! strigă el.

Fieștecare sat are portul lui: n-avea decât să caute un zâmban, pentru ca să afle de la el dacă Simina este ori nu aici.

Nu era Simina și nici nu era vorba să vie.

Nu era, știa că nu poate să fie, dar el, cu toate aceste, o vedea mereu; se uitase parcă prea cu dinadins în soare și îi scăpărau ochii.

În zadar! O Simină, o pădureancă era pe lumea aceasta, și de aceasta el nu putea scăpa; se temuse că o va găsi aici, iar acum, după ce știa că nu o poate găsi, era nemângâiat și-i venea să plece drept la Zimbru.

Șofron, găsind căruța-n drum, s-a necăjit că Iorgovan a lăsat caii plini de spumă în răcoarea nopții; a dus apoi căruțele la birt, le-a dat cailor nutreț și s-a întors și el în bățătura de la marginea satului.

– Ei, ce zici?! Cum îți place?! întrebă, trezit și el din somn.

– Mai știi și eu?! îi răspuse Iorgovan.

Prea îi păreau molateci pădurenii. Erau veseli, nu-i vorbă, jucau, chiuiiau, râdeau, iar Iorgovan ar fi voit să-i vadă ieșiți din fire, ca să-l ieie și pe el din minte.

Degeaba! veselie adevărată fără de vin nu se poate.

– Haid' să facem noi una, încât să-i meargă vestea! strigă el. Ad-o vadră de vin! Tovarăși o să ne găsim noi.

O vadră, doauă, multe vedere putea feciorul lui Busuioc dacă voia. Iar tovarăși – slavă Domnului! – se găsesc tovarăși.

În amurgul zilei flăcăii frământau pământul, iar Iorgovan ședea pe fedeleșul de lângă focul de vreascuri, bătea din palme și striga mereu:

– Hupa-țupa, hupa-țupa, hop!

Abia o dată, de doauă ori atinsese bocala cu vin, era încă amețit, rău amețit.

– Nu mai vreau! strigă el îndârjit, apoi se ridică și o luă spre sat.

III

Șofron, om ca la treizeci de ani, fusese cătană împărătească și era de mai mulți ani acum slugă cu simbrie, știa dar ce este datoria și porunca stăpânului.

Câtă vreme vedrele erau pline, și-a făcut și el parte convenită din ele, iară partea lui era mare.

Tocmai mătăhală nu era Șofron; te uitai însă la el și simțeai că nici cu parul, nici cu păharul nu-l poți doborî. Înalt nu era afară în seamăn, era însă ciolănos, lat în umeri și greu în tot trupul, un om care duce la tăvăleală. Cu toate aceste, întorcându-se la birt, pământul i se legăna sub picioare și drumul de țară îi era prea îngust.

Ajuns la ușa grajdului, el se opri și-și adună toate puterile ca să steie drept.

„Sunt amețit, nu-i vorbă, își zise el, rău amețit, dar beat nu sunt. Busuioc e om cinstit, Iorgovan e băiat de treabă, jupâneasa Vica e bună și ea, de tot bună. Ei! ce-i mai departe?! Prea puțin îmi pasă! Tot mă-nsor la toamnă!”

Și putea Șofron să se însoare. Avea bănișori dați cu împrumutare, avea un loc de casă în Curtici.

Intrase slugă la Busuioc pentru ca să și-l câștige naș; toate erau gata; numai nevasta mai lipsea. Iar acum, nu era beat Șofron, era însp amețit și ar fi voit să aibă nevastă, ca să poată săruta pe cineva. Așa era el când era amețit: îi era dragă lumea toată.

– Bună dimineața! zise el intrând în grajd.

– Bună să-ți fie inima! răspuse tot el, deoarece caii, cărora le zisese „bună dimineața” nu îi puteau răspunde.

– Dar fân mai aveți d-voastre?

– Ia vino, mă rog, și te uită!

– Bun! bun! zise el iar încredințându-se că este fân.

– Da, bun!

Însă Vulpoi, unul dintre caii de la căruța lui Iorgovan, stetea gânditor și nu mânca.

Șofron își încreți sprâncenele, îl apucă de urechi și-l țuțură, apoi se dete înapoi și grăi:

– Șofroane! lasă! nu te necăji! culcă-te să tragi un pui de somn; dar bagă de seamă să nu te fure somnul, Șofroane, că e ziuă, Șofroane, și ai treabă, Șofroane!

Culcat apoi în ușa grajdului, cu capul pe prag, el în curând începu a zâmbi prin vis.

Când se albea de ziuă, el sări sprinten în picioare ca să adape caii și să-i țesele, iară când soarele se iveau din dosul dealurilor, el se-ntorcea în bățătura de la marginea satului, ca să vadă ce-i și cum și să-i poată da stăpânului său răspuns pe când se va scula.

Șofron, pădurean și el, știa să vorbească cu pădurenii, tocmai de aceea însă în curând simți că anevoia se va înțelege cu dânșii.

Nici nu voiau pădurenii să steie de vorbă cu dânsul. Cei mai mulți ziceau că nu rămân pe aici, ci trec în Bănat, unde ziua se plătește mai bine. Alții îl amânau pe mâne, pe poimâne, zicând că nu știu încă cum se vor hotărî prețurile. Iar pușinii care erau gata de a merge chiar de pe acum la lucru cereau niște prețuri de te speriai de ele. Trebuia să le plătești zilele pierdute pe drum și ostăneala drumului. Apoi anul era bun, și dar din dar se face. Apoi veniseră mai pușini decât într-alți ani.

Apoi – și mai ales – era holeră, și degeaba omul în gura morții nu intră.

Dar toate aceste calea-valea; vorba era că nu se găseau oameni pe placul lui Busuioc.

Busuioc își făcuse socoteala câți cosași, câți legători și câți mănuncheși îi trebuiau pentru ca să-și poată aduna rodul în timp de trei zile. Pădurenii aveau însă alte socoteli. Voind a pleca la seceriș, ei se adună în cete de câte cinci până la o sută de inși. Fiecare din aceste cete are apoi un om al ei, care se învoiește pentru ceata lui; oameni răzleți nu se găsesc, deoarece pădureanul o dată cu capul nu se desparte de ceata cu care a plecat. Degeaba se căznea dar Șofron să adune numărul poruncit de Busuioc: o dată erau pre mulți legători; altă dată prea pușini cosași. Dar, ceea ce era mai rău, se nimereau totdeauna prea mulți care nu fac nici o treabă. Fieștecare ceată de cel puțin opt inși are câte un cimpoieș ori lăutar și câte un băiat care poartă fedeleșul cu apă în urma secerătorilor, iar lăutarul e socotit drept cosaș și băietul drept mănuncheș. Busuioc hotărâse un cimpoieș, un lăutar și doi băieți, iar lui Șofron i se nimereau câte patru lăutari, doi, trei cimpoieși și câte cinci, șase băieți.

„Să facă Iorgovan ce voiește el!” grăi Șofron și să întoarse necăjit la birt.

Mai rău se necăji când află că Iorgovan tot nu s-a sculat încă, iar după ce se duse la grajd, el începu a se scărpinga la ureche.

Vulpoi stetea cu urechile dăbălate și făcea zâmbre.

– Am zis eu, grăi Șofron. Are ceva Iorgovan, trebuie să aibă. Ziceam eu încă de ieri că omoară caii.

Astă-noapte i-a lăsat asudați în mijlocul drumului, iar acum doarme ca ne alte dăți.

Îl știa om care nu primește să fie purtat de slugile tătâne-său; dar Vulpoi era bolnav, și, necăjit cum era, Șofron nu mai avea răbdare și trebuia să-l trezească.

Iorgovan dormea și nu dormea; nu știa nici el singur ce face. Obicinuît a se scula de dimineață, el s-a trezit deodată cu Șofron, dar nu-i venea să se scoale. Îi era greu să mai deie față cu oamenii care-l văzuseră peste noapte și închise iar ochii, pentru ca să fugă din lume și să nu mai știe nimic.

El se uită dar cam supărat la Șofron când acesta îl trezi.

– Ce-ți pasă?! zise apoi. Nu cumva ai voi să-mi stic și cheful ca să nu rămâi numai cu paguba? Lasă-l să piară dacă n-are zile!

Și iar închise Iorgovan ochii: ar fi voit să doarmă mereu și să nu se mai trezească tot el însuși.

Dar el nu mai putea să doarmă.

Un cal?! Puțină treabă! Dar nu era a bine! Tot n-ar fi vrut Iorgovan să păgubească.

Însă el voia să-i arate lui Șofron că prea puțin îi pasă și nu s-ar fi sculat – ferească Dumnezeu! – nici n-ar fi întrebat, după ce se sculă, despre Vulpoiu.

– Ce-i cu oamenii? întreabă el uitându-se așa cam pe furiș în fața lui Șofron.

– Să vii să vezi! îi răspunse Șofron.

– Sunt ori nu sunt?

– Sunt și nu sunt.

– Vorbește-mi cum se vorbește, grăi Iorgovan mai răstit. Ai fost? n-ai fost? ai găsit? n-ai găsit?

– Am găsit și n-am găsit, îi răspunse Șofron. Așa cum îi cere nenea Busuioc, n-ai putea să-i aduni decât în sat, din plin.

Atât îi mai trebuia și lui Iorgovan. Dacă nu putea să doarmă, ar fi voit să meargă mereu înainte până ce nu va ieși din lume.

– Atunci pune caii, ca să mergem mai departe, zise el hotărât și se duse ca să facă socoteala conacului.

Șofron puse caii – la căruța sa trei, iar la a lui Iorgovan numai doi...

Iorgovan se urca-n căruța cu doi cai întocmai cum s-ar fi urcat când ar fi fost cu trei. Slavă

Domnului, feciorul lui Busuioc n-avea nevoie să-și piardă rostul pentru atâta treabă.

Dar omul om rămâne.

– Cu pielea cum rămâne? întreabă feciorul lui Busuioc.

– O s-o găsim aici, îi răspunse sluga.

– Mână tu înainte!

Șofron ieși cel dintâi din curte, iară Iorgovan rămase-n urma slugii.

– Mare minune! grăi Șofron. Fire-ar să nu-i fie de diochi.

IV

Noaptea, pe la cântatul cocoșilor, Iorgovan era la Cil și se bălăbănea cu Iuțu, un om de acolo din sat, în vreme ce Șofron durmea la locul lui, în ușa grajdului, cu capul pe prag.

– Care va să zică mâne dimineață ești cu oamenii aici!

– Las' pe mine, grăi Iuțu. Dacă nu găsesc în Cil, caut prin satele de dimpregiur. Am până dimineață timp să cutreier toate satele până în Dulcele și Zimbru.

Iorgovan tresări.

– Nu e departe Zimbru de aici? întreabă el fricos.

– Cale de un ceas și nici atâta, îi răspunse Iuțu. Țiu mereu drumul de țară până la Iosășel, iar de aici apuc valea la stânga și ies drept în zimbru.

– Haid'! pleacă! nu pierde timpul! grăi Iorgovan, cuprins de neastâmpăr.

Rămânând apoi singur, el începu să se plimbe prin curtea mare și deșartă.

Avea destul timp până dimineață: putea să meargă și să se întoarcă, fără ca să știe Șofron în ce treburi a umblat. Însă caii erau obosiți, păgubise o dată; și Șofron durmea-n gura grajdului.

Era o nebunie! De ce să se ducă? De ce s-o vadă? Ce avea el cu dânsa?! Nimic, nimic, nimic! Era o mare nenorocire pe capul lui pădureanca aceea; dar îi ieșise o dată primejdia-n cale și nu se mai putea feri de ea, îl apucase o dată gândul de a se pune călare și nu mai putea, nu mai putea, răcoarea nopții, lumina lunii, umbrele copacilor, toate-l adimneau.

– Culcă-te și dormi! zise el îndârjit, apoi se duse drept spre o claie de fân ce se afla în fundul curții, își găti un culcuș și se culcă și închise ochii.

Somnul însă e câteodată primejdioasă scăpare.

S-a căznit cât s-a căznit, și a adormit de la o vreme, dar îndată ce l-a răpus somnul, el a și pornit la drum, dar în vis căile sunt scurte și, pornit o dată nu se mai opri decât acolo unde-l ducea gândul lui. În cele din urmă se trezi speriat din somn, se uită zăpăcit împregiurul său și, dându-și seamă că tot n-a plecat încă, sări în picioare și se duse la grajd.

Nu era decât pe jumătate treaz, și dacă s-ar fi culcat iar să doarmă, dimineața n-ar fi putut să-și deie seamă, a visat oare lucrul acesta ori l-a făcut în aieva; cu toate acestea, el luă de la scară pe cel mai prost dintre cei cinci cai.

Șofron sări în picioare, gata de a-l umfla.

– Stăi pe pace, că eu sunt, grăi Iorgovan încet.

– Ce vrei să faci?

– Mă duc să caut secerători.

Șofron așteptă să iasă cu calul, apoi se culcă iar cu capul pe prag și dormi liniștit mai departe.

„N-o să mai fac eu în viața mea lucrul ăsta cu atâta poftă”, își zise Iorgovan după ce se văzu ieșit în drumul cel mare.

Drumul până la Iosași e plăcut chiar și ziua, dar încă în zori de zi, pe răcoare, la lumina lunii, și Iorgovan îl trecea ca prin vis. Însă numai de la Iosași înainte era, mai ales pentru el, omul crescut la Câmpie, țara minunilor nespuse.

Aici drumul apucă pe o vale mai strâmtă, ținându-se mereu pe țarmurii unui râuleț zgomotos, acum printre țarini și fânețe, mai departe printre livezi și rariști, și iar mai departe prin păduri dese ori pe sub stânci ce atârnă greu pe coasta piezișă, presărată pe ici, pe colo cu câte un fir de mesteacăn. Se albea de ziuă, și păsările începuseră a zbura din creangă în creangă: din când în când se auzea câte-o gaiță ori câte un sturz, turturica gurăia, ciocănitorea bătea-n scoarța copacului, cocoșul-sălbatec cânta de zori, iar privighitoarea, care-l însoțise pe Iorgovan în tot drumul lui, speriată parcă de lumina ce începuse a se revărsa peste culmile dealurilor în vale, își urma cântecul cu îndoită patimă.

Crescut la Câmpie, Iorgovan n-ar fi crezut niciodată că sunt cu puțință atâtea frumuseți îngrămădite la un loc. Însă el n-avea timp pentru ele. Ceasul lui Iuțu ieșise de tot lung și Iorgovan își îmbărbăta mereu calul, ca să nu-l apuce ziua pe drum.

Era ziua mare când valea se lărgi.

În fund se ridica Moma, un munte înalt, cu coastele piezișe și acoperit de sus până jos cu pădure deasă, la dreapta un deal stâncos, iar la stânga alt deal mai prelungit, pe care se întinde satul cu biserica și cu morminții din sus de ea.

Iorgovan se opri, și parcă-i venea să se întoarcă.

Aici era Simina.

Ce să-i zică? ce să-i facă? ce voia el cu dânsa?

Putea el, om în toată firea, să-i spună c-a venit atâta drum de dragul ei?! Ori putea să-i spună că numai din întâmplare a nimerit pe aici?!

Dar de unde știa el ce poate și ce nu poate?!

Simina, fată harnică, se sculase des-de-diminează, căci avea urzeală-n război, și la război hărnicia se măsoară cu cotul.

Neacșu, tatăl ei, ieșise în pădure să caute lemn de juguri, și ea ședea singură la războiul pus în o poiată din fața casei.

La moarte s-ar fi gândit Simina, dar la Iorgovan nu. Nu-i vorba, era un timp când se gândea și dânsa mult și pe când se gândea, se pomenea că plânge. Însă fetele nu pot porni ca flăcăii pe urma gândului lor, ci stau și se gândesc și așteaptă și plâng, iară gândul te părăsește când vede că nu te iai după el, și atunci se curmă și plânsul. Era frumoasă Simina și se știa frumoasă. Încă pe când era copilă simțea că toți se uită după dânsa, iar de când se făcuse fată mare, îi spuneau alții în fieștecare zi că e frumoasă, și se vedea și ea însăși în ochii flăcăilor. Iar fetele frumoase pot să aleagă din plin. Cu toate acestea, Simina nu și-a ales ca pe Iorgovan.

S-a nimerit așa. Pe când alți flăcăi se ațineau mereu după dânsa, feciorul lui Busuioc stetea departe și numai din când în când îi zicea câte-o vorbă, pe care numai dânsa putea s-o înțeleagă, și nici aceasta nu era vorbă de dragoste, ci vorbă scurtă, a omului ce vrea să-și ascundă durerea. Astfel a stat timp de trei luni aproape de dânsul, iar când era să plece dânsa, el trei zile de-a rândul n-a mai dat pe acasă, pentru ca nu cumva să deie față cu dânsa.

Văzându-l acum intrat pe porțiță, ea își curmă lucrul, aruncă ochii la el, puse încet suveica pe pânza întinsă, apoi se ridică și-și făcu cruce.

Un fior, unul singur, îi trecu tot trupul și o aruncă cu un an în urmă: îi venea să închidă ochii și să se repeadă la el.

El însă venea zâmbind și liniștit, ca și când abia ieri s-ar fi despărțit de dânsa.

– Așa-i că te miri? zise el oprindu-se în fața ei, însă fără de a privi drept la dânsa.

– Nu știu – îi răspunse ea, începând să tremure – știu însă că-mi pare bine.

– Am venit să te iau la seceriș!

– Mai știu și eu?! zise ea. Taica n-avea de gând să meargă ...

– Dar tu aveai? întrebă el.

– Nici eu! răspunse ea hotărât.

– Ei! atunci te-am văzut măcar, grăi el cu glasul înecat; poate că e mai bine așa.

– Mai știu și eu?! zise ea, și lacrimile o năpădiră.

Iorgovan își mușca buzele și se uita împregiurul său: ar fi voit să rumpă, să frângă, să spargă; nu cuteza să se uite drept la ea; i se închideau ochii când o vedea, căci simțea, că îndată ce o vede, îi vine s-o apuce și s-o strângă în brațe, încât să-i peară pofta de a mai plânge.

– Degeaba te uiți, grăi dânsa, că nu-i nimeni acasă; și chiar dac-ar fi, mie nu mi-e rușine să plâng.

– Atunci de ce plângi? Grăi el apropiindu-se de dânsa. Am venit eu ca să te văd plângând?!

– Mai știu și eu de ce ai venit! Răspunse ea așezându-se și întorcând fața de la dânsul.

Iorgovan începu să-și rumpă c-o mână unghiile de la cealaltă. În cele din urmă el o apucă cu vârful degetelor de mânecă și-i zise:

– Simino! Auzi tu, Simino?! Fii cuminte. Uite, zău că-mi pierd și eu sărita. Și de ce?!

Ea își șterse ochii și se întoarse spre el.

– Tot am vrut să te întreb, zise apoi, și nu știu de ce nu te-am întrebat: ce vrei tu cu mine?

El dete din umeri.

– Nimic! Știu numai că-mi ești dragă de mi s-au urât zilele.

– Dragoste-n sec! zise ea. Eu drago și tot eu arsă de dor.

– Așa-i – răspunse flăcăul – știu că-o așa.

– Atunci dă-mi pace!

– Dar tu de ce nu-mi dai mie?!

Ea se uită lung la el, dar nu-i răspunse nimic.

– Așa e! Grăi Iorgovan strțmtorat. Tu nu ai alergat după mine, dar m-ai făcut pe mine s-alerg. Dar cine știe, poate că e mai bine așa!

El ar fi voit să-i zică multe, și multe ar mai fi avut ea să-l întrebe, dar mai departe urmau lucruri despre care el nu putea să vorbească și pe care ea ar fi voit să le afle oarecum pe simțite. Rămaseră dar tăcuți, ea șezând în război, iar el răzămat pe stâlpul șurii, și cum steteau așa, fieștecare simțea că este un lucru de sine înțeles să steie așa și să tacă.

Așa i-a găsit Neacșu când s-a întors de la pădure.

„Adecâte cum vine lucrul ăsta?! se întreba el uitându-se nedumerit la Iorgovan. Nu știa nici el, se bucură ori se năcăjește.

Dar de aceasta nici nu-l întreba nimeni: vorba era să-și ieie fata și s-o ducă la Câmpie.

El stete pe gânduri.

O singură fată avea: dacă nici pentru asta n-ar fi avut slăbiciune, ce mai de om era și el?!

Să plece el singur la drum atât de lung? Asta n-o mai făcuse niciodată în viața lui, și nu putea parcă nici acum s-o facă. Cine știe câte i se pot omului întâmpla?! Și totuși tocmai în drumul acesta el n-ar fi voit să aibă tovarăș om din satul lui.

El se uita împregiurul lui, la casă, la șura cu războiul și cu sculele lui de dulgherie, la grădina cu pomi și la portița curții sale, se uita cu un fel de înduioșare, apoi grăi:

– Se înțelege c-o să mergem! Trebuie s-o facem și asta, ca să nu zicem că n-am făcut-o adăuga iar mai încet, așa, pentru dânsul.

Iorgovan se simțea ca popa ce-a ajuns cu chiu, cu vai să-și puie patrafirul și, când e vorba să înceapă slujba, nu știe să citească.

Îi venea să le zică: „Uite! dar dac-ați veni la anul?!”

Însă nici pentru asta n-avea destulă inimă.

El porni călare-nainte, iar pe dânsa o lăsă ca să vie-n urma lui pe jos, până la Cil, se-nțelege, numai până la Cil.

De la Zimbru până la Cil, Iorgovan își ținea mereu calul în frâu, deoarece, cu cât mai mult se depărta, cu atât mai rău îi părea c-a plecat. Sosind, în sfârșit, la Cil, el se plimba neastâmpărat și se uita mereu în drumul din care sosise, dar se uita pe furișate, ca nu cumva să-l zăpsească Șofron.

Parcă lui Șofron îi treceau d-alde-astea prin cap?!

Șofron, când o văzu pe Simina, se uita la ea așa din întâmplare, apoi se uita mai cu dinadins, apoi rămase cu gura căscată și în cele din urmă simți parcă i s-ar fi stricat toată viața câtă-i mai rămăsese, și întregul suflet i se strânse într-un singur gând: s-o ascundă, ca numai el să știe de dânsa.

– Haid', soro! tu vii cu mine, îi zise el când oamenii începură a se urca în căruțe; sări apoi sprinten, își scoase sucmanul de sub sacul cu grăunțe și-l întinse pe scândură, lângă dânsul.

Simina mai stete o clipă nedumerită, mai trase cu coada ochiului înspre Iorgovan, apoi de urcă și se puse pe sucman lângă Șofron.

Iorgovan le vedea toate și se necăjea, dar nu putea el să-și deie înaintea slugii slăbiciunea pe față; apoi pe Simina n-o perdeea el orișunde ar fi lăsat-o; îi era destul c-o știe aproape și poate s-o vadă în tot minutul.

Simina ar fi voit cu toate aceste să fie singură, ca să poată plânge.

V

Busuioc moștenise de la taică-său o moară de vânt, și e bună sculă moara de vânt, mai ales la Curtici, unde cale de o zi de giur împregiur apă curgătoare nu se pomenește. Bătuță însă mereu de vânturi, moara lui Busuioc s-a hodorigit în cele din urmă și pe când el umbla s-o repareze din temelii, cumnatu-său, popa, i-a dovedit că-i vine mai bine să-și cumpere o moară cu foc: acum Busuioc avea o locomobilă ușorică și ieftină, care lucra cu foc de paie și mâna vara o mașină de treierat, iară în alte timpuri moara cu două petri, pusă în grădina de la marginea satului, în locul celei de vânt.

Pupăză făcea focul la cazan.

Acest Pupăză, un om de vreo patruzeci de ani, era mai scurt decât toți oamenii scurți, cu capul de tot mare, cu fălcile ieșite și cu ochii înfundați în cap și îi ziceau Pupăză pentru că era cam tont de felul lui și umbla crăcit, încât parcă șchiopăta de amândouă picioarele.

El se trezise la moara lui Busuioc, unde-l lăsase maică-sa, o femeie fără de căpătâi, de care abia câte un bătrân își mai aducea aminte. Și, precum e lumea, se vorbeau multe despre Pupăză: mai că-i este rudă, mai că frate din flori cu Busuioc. Destul că nu era slugă cu simbrie, ci om care se știa la el acasă. Și nici nu-i porunca nimeni lui Pupăză; el făcea numai ce-i plăcea lui. Se pomenise la moară, crescuse la moară și acum nu-și mai putea închipui el viața lui altfel decât la moară, întocmai precum nici Busuioc nu și-ar fi putut închipui moara fără de Pupăză.

Cu toate acestea, tocmai Pupăză era omul care nu trebuia să steie la moară; mânca Pupăză ce apuca, durmea unde-l prindea somnul, dar ținea la curățenie de ți se făcea milă de el, și dacă Busuioc punea cioareci și peptar de postav civit, Pupăză ținea să aibă și el cioareci și peptar din tot acel postav. Altfel se ducea-n lume.

La moară însă și la gura cazanului curățenia vestmintelor nu se poate păstra: Pupăză era mereu plin de făină, de praf, de funingine și de ulei, de te fereai să nu te atingi de el.

Nu-i vorbă, el avea treabă multă și nu-i venea timp să-și deie seamă depre aceasta; se găsea însă din când în când câte un om care, neavând altă treabă, se lega de el și-l năcăjea.

Plecând Iorgovan, Busuioc făcu rânduială, ca să macine grâul ce mai era la moară, pentru ca după seceriș să poată pune mașina de treierat neîntârziat în lucrare. El puse oameni să curețe locul de arie în mijlocul grădinii și hotărî locurile pentru șirele oamenilor învoiți să treiere cu mașina lui.

Era dar lume multă la moara lui Busuioc.

Pupăză crescuse la moară; la moară umblă mulți oameni; mulți oameni știu multe, și multe învățase Pupăză în viața lui: roata morii tot se mai oprea câteodată, dar gura lui nu. Spunea mereu și spunea tot prostii, și prostii puține, câte învățase el de la alții, dar le spunea mereu la alți oameni și iar la alții, încât morarului îi venea să fugă în lume iară oamenii ziceau că nu e om mai de haz decât Pupăză.

Verigă, om de aci din sat, aștepta de două zile să-i vie rândul la moară: auzise o dată, de două ori prostiile lui Pupăză și i se urăse de la o vreme cu ele. Ar fi voit să facă ceva să-i treacă de urât.

El se uită lung la Pupăză și-i zise:

– Bine, măi Pupăză, cum ai ajuns tu?

Pupăză nu se supăra când îi ziceau Pupăză, fiindcă acesta-i era numele; el se uita însp la cămașa de pe trupul său și era foarte strâmtorat.

– Ce-i? întrebă el, uitându-se la ceilalți oameni, ca să vadă dacă sunt ori nu și ei de părere că nu e curată cămașa lui.

Oamenii se siliră să nu râdă; dar nu era cu puțină să-ți stăpânești râsul când îl vedeai pe Pupăză uitându-se astfel, când la cămașa de pe trupul său, când la oamenii ce o văd.

– Râdeți! grăi Pupăză, apoi se scutură pe mâni, ieși din moară, se puse pe un buștean și rămase bosumflat.

Îi era sărită țandăra, și când îi sărea lui țandăra, era sărită și pace bună.

Acum degeaba se trudeau oamenii s-l încredințeze că Verigă vorbește săcături, că n-au râs de dânsul și că la moară nimeni nu poate să aibă cămașă mai curată decât a lui; el era om cu minte, cu judecată și vedea cu ochii lui. Muncea cât zece, iar Busuioc nici nu-l îmbrăca măcar cumsecade; asta era o nedreptate. Nu putea Pupăză suferi oamenii să-i spună că i s-a făcut nedreptatea aceasta.

În curând el se ridică și se depărtă spre sat, ca să le spună altor oameni mai cu inimă că l-a părăsit pe Busuioc, că l-a lăsat pe el singur să facă dacă poate.

Așa făcea Pupăză totdeauna când îi sărea țandăra, și fiindcă lumea știa cum face, oriunde se ducea, toți se minunau de curățenia vestmintelor lui; iară copiii se luau droaie după dânsul și-l întrebau mereu dacă este ori nu flămând! Flămând?! Vorba aceasta Pupăză nu o putea suferi în urechile lui: era mai bucuros să moară de foame decât să primească o bucată de pâne de la cineva. Și cu toate aceste, cutreierând ulițele și colindând iute de la casă la casă, el își făcea poftă de mâncare, iar pofta de mâncare îl înduioșa pe Pupăză.

Înspre seară el începu a li se plânge oamenilor că Busuioc l-a alungat de la casa lui.

Iar Busuioc se plimba necăjit prin casă – nu, necăjit nu – mâhnit până în adâncul inimii lui. Cu toate aceste, acum, tocmai acum, nu s-ar fi legat, Doamne ferește, de nimeni; îi era greu a ieși din casă.

– Nu! știa el cine e Pupăză, dar știa ce zicea lumea despre dânsul și îi venea să deie cu toporul când se gândea la droaia de copii și la oamenii ce râd de-a lungul uliților.

Iar el nu putea să facă nimic.

Îndărătnic din fire, Pupăză rămase noaptea întreagă pe uliți, umblând de ici până colo și vorbind mereu așa singur, și abia a doua zi pe la prânz, stăpânit, în sfârșit, de foame, el începu să deie târcoale pe la casa lui Busuioc.

Era târziu după-amiază când el deschise portița, intră fricos și se opri la intrare.

– Du-te, frate, c-a venit! grăi Busuioc, care nu putea să-l vadă.

Vica tăie un coltuc de pâne și ieși cu el afară.

Când o văzu, Pupăză începu să plângă, să facă mătăni și să sărute pământul; luând apoi coltucul din mâna ei se-ntoarse și se depărtă iute, vesel și tot mai vesel spre moară.

Abia se-nchise portița în urma lui Pupăză, și se deschise poarta cea mare, ca să intre Iorgovan, cu cele două care de secerători.

Și n-ar fi putut Iorgovan să sosească în ceas mai potrivit decât acesta.

„Se-ntâmplă câteodată!” grăi Busuioc în el când văzu că la căruța lui Iorgovan sunt numai doi cai.

Un lucru de nimic!

Ar fi vrut să nu-l fi băgat de seamă.

Și totuși...

Îl știa pe Iorgovan om cu socoteală și nu se putea dumiri ce oare i se va fi întâmplat de și-a pierdut rostul, căci numai așa, din senin, paguba nu vine, ci omul trebuie să facă și el ceva ca să și-o aducă ori să-i deschidă măcar drumul.

Busuioc nu era acum dintre oamenii în curtea cărora poți să intri fără ca să fii băgat în seamă de stăpânul casei, și nici Simina nu era femeia care poate să treacă pe nevăzute pe dinaintea cuiva.

Ieșind în calea celor sosiți, el trecu o dată cu privirea peste oameni și ochii lui se opriră la dânsa.

Îl ardea parcă la inimă.

O știa de tot bine și-i era destul s-o vadă pentru ca să înțeleagă o mulțime de lucruri, căci iute se descurcă lucrurile în mintea omului când li se ivește căpătâiul.

Încă anul trecut simțise Busuioc că-i plac feciorului său ochii Pădurencei, și s-ar fi mâhnit, poate, dacă nu i-ar fi plăcut, fiindcă erau făcuți pe plăcute, dar c-a trecut anul și nu i-a uitat, dar că-i plac atât de mult încât își pierde rostul și-și omoară caii de dragul lor, asta îl puna pe gânduri.

Acesta era da gândul care l-a făcut să meargă el după secerători?! Și s-a dus cale de două zile ca s-o aducă pe dânsa?!

I se făcea lui Busuioc o mare nedreptate; chiar feciorul lui îi făcea o mare nedreptate.

Și când i se făcea nedreptatea aceasta?

Acum, chiar acum, după ce i se făcuse o altă nedreptate tot atât de mare; abia ieșișe Pupăză din curte, și intra Simina în ea. Dar Iorgovan era feciorul lui. Busuioc îi făcu fetei semn să se apropie.

Simina își rânduî prin o singură scurtătură hainele pe trup, apoi înaintă cu capul ridicat până la el, se plecă și-i sărută mâna.

– Să fii sănătoasă! îi zise el. Bine-ai făcut c-ai venit. Du-te-n casă, că leichii-ti o să-i pară bine. Vico! – strigă apoi, întorcându-se spre casă – ia vino de vezi și tu ce oameni ne-au sosit la casă!

Dup-aceea al se duse la Neacșu, îi dete mâna și-l întrebă de sănătate, în vreme ce Simina se depărta cu pas liniștit spre casă.

Iorgovan își făcea de lucru la căruți, iar Șofron stetea nemișcat și se uita.

În șapta ani de zile, cât a muncit cu simbrie, și-a adunat bănișori, frumoși bani, și i-a dat lui Busuioc, să-i pună cu camete bune pe la oameni, și mai avea și două jugăre de pământ cu grâu, iar altul cu porumb; aceasta era mulțumirea vieții lui, începătura tuturor visurilor ce-și făcea despre ziua de mâne; cum stetea acum și se uita, ar fi vrut să-și strângă-n o clipă tot ce are, să-și cumpere paie multe paie, și să le deie foc paielor și să rădă încât să se prăpădească.

– Să desprindem caii, îi zise Iorgoven, care se mira că trebuie să i-o zică.

Șofron se uita sperios la el.

– N-am poftă, îi răspunse. Să-i desprindă cine-i are!

Iorgovan rămase o clipă uimit, apoi se uită împregiurul său, ca să vadă dacă nu cumva a auzit cineva vorbele aceste.

– N-am acu timp de ceartă, îi zise; dup-aceea desprinse caii și-i luă de căpăstru, ca să-i ducă în grajd.

– Ce faci cu caii?! întrebă Șofron aspru și sări de-i luă căpestrele din mână. Nu-i vezi că sunt înfierbântați de drum?!

Grăind aceste, el trase caii după el și începu să-i primbe prin curte.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc și putea să facă ce vrea el cu caii tătâne-său; însă sluga avea dreptate, sluga era mai cu băgare de seamă decât chiar fiul stăpânului. El se duse da, desprinse caii de la căruța slugii, îi luă de căpăstru și începu și el să-i plimbe.

Astfel se plimbau amândoi prin curte, privind mereu, când unul, când altul, la scările casei, ca să o vadă pe Simina ieșind. Iorgovan ar fi dorit să steie cât de mult în casă, pentru ca să nu-l găsească în curte când se întoarce, căci n-ar fi voit să deie față cu dânsa, iar Șofron ar fi fost gata să plimbe toată noaptea caii prin curte, pentru ca nu cumva, ducându-i la grajd, să-i ducă și Iorgovan pe ai lui și să meargă-n casă mai-nainte de a se fi întors Simina. De aceea, pe cât era de liniștit Șofron, pe atât de neliniștit Iorgovan. În cele din urmă el nu se mai putu stăpâni și duse caii la grajd.

Șofron ar fi vrut să-i spună că nu i-a plimbat încă destul, dar aceasta nu era adevărat, și așa nu-i rămânea decât să plece și el în urma lui.

Din grajd ei nu puteau să vadă dacă Simina se întoarce ori nu; erau dar ca înțeleși să-și facă iute treburile și să iasă cât mai degrab' la lumină.

Busuioc avea slugi destule și feciorul lui n-ar fi avut nevoie să desprindă caii, să-i plimbe prin curte și să-i ducă la grajd, însă nimeni nu-l putea opri de a le face toate aceste dacă așa era pofta lui. Iar acum, după ce le făcuse toate și Simina tot nu-și mai isprăvise vorba cu stăpâna casei, el mai putea să tragă și căruțele în șopron, să vadă dacă boii au nutreț, dacă sunt toate în bună rânduială. Multă treabă-și poate face un om harnic în o gospodărie ca a lui Busuioc.

Dar, în cele din urmă, el era feciorul părinților săi și se întoarse din drum: e bună hărnicia, dar tot nu te iartă să vii așa ca din pușcă și să-ți cauți de treburi fără de a fi schimbat mai-nainte o vorbă cu părinții tăi. Voia, nu voia, n-avea

încotro: el trebuia să se ducă în casă.

Și-i era greu lui Iorgovan să deie față cu părinții săi.

N-ar fi vrut, ferească Dumnezeu, ca ei să creadă că el umblă cu gândul de a și-o lua de nevastă pe Simina, dar o iubea, și încă mai puțin a vrut ca cineva să simtă că-i este dragă și nu voiește s-o ieie.

Mai bine ar fi fost dacă o lăsa unde a găsit-o.

Dar Iorgovan se știa stăpân la casă și, dacă era vorba, putea să deie față cu orișicine fără ca să i se încleșteze inima; el se depărtă cu pas hotărât.

Șofron se uită cât se uită în urma lui, cum te uiți în fața puhoiului ce vine de-a valma peste tine, și apoi, când îl văzu intrând, se lăsă răzimat de ușchiorul de la ușa grajdului și rămase amețit. Îi era ca și când i s-ar aprinde casa-n cap și s-ar prăbuși toată lumea peste dânsul.

„Rău m-ai bătut, Doamne!” zise el într-un târziu, apoi intră oarecum ușurat în grajd și începu să-și caute de treburi.

El însă nu mai putea să facă nimic.

Nenorocirea-l ajunsese năpraznic: dra fărmeecat și nu altă. El ieși iar în curte, dar în zadar, căci nu putea să vadă nimic din cele ce se petreceau în casă, și nu-i rămânea decât să aștepte și să dorească, și atât de tare îi era dorul, încât îi părea că el trebuie s-o ajungă, s-o ieie și s-o aducă.

Și cine știe dacă nu cumva chiar dusă de dorul lui, Simina ieși în cele din urmă din casă și se uită peste curtea în care nu mai rămăsese nici unul din tovarășii ei de drum.

Șofron o dorise pentru ca să n-o mai știe aproape de Iorgovan, dar nu voia nici să o vadă, nici să deie față cu dânsa: văzuse destul, prea destul. El grăbi dar să-i spună că ceilalți s-au pus la odihnă în șura cea mare, ce se afla pe aria din dosul grajdurilor, iară Simina șezuse tot drumul pe sucmanul lui și acum îi era greu de dânsul.

Ea nu mai întrebă dar nimic, ci se duse încotro socotea că-i va afla, spre portița de la capătul dinspre case al grajdurilor.

Acum Șofron răsufli mai ușurat, dar el tot nu putea să se depărteze. Era-n amurgul serii: încetul cu încetul se însera de tot; în cele din urmă răsări și luna, și el stetea mereu la ușa grajdului, și câtă vreme vedea lumină în case, îi era peste puțină să-și părăsească locul.

El trebuia să vadă când iese Iorgovan, dar ar trebui să iasă, și să știe unde se duce.

Și precum stetea așa, gândurile îl mânau mereu nainte și nu-l îngăduiau să se oprească la ziua în care se afla.

Putea el să împedece pe Iorgovan de a se întâlni cu Simina?

Trebuie să-l poată?! De câte ori și-i gândea pe dânsii singuri împreună, simțea că-și iese din fire și că trebuie să fie moarte de om. Și, totuși, Iorgovan era feciorul lui Busuioc, și în casă, el, sluga lui Busuioc, nu putea să-l urmărească, iar Simina îi spusese c-a stat trei luni de zile în casa lui Busuioc, și dacă a stat o dată, mai putea să steie. Apoi, dacă Iorgovan voia să fie singur cu dânsa, putea să-l trimită pe el undeva.

„Trebuie să i-o spun!” grăi Șofron hotărât.

El auzi cheia în broasca de la ușa casei. Busuioc își încuia, ca în toate sările, ușile de la casă mai-nainte de a se culca.

Acum se putea pune și el la odihnă.

Nu se putea.

Stătuse toată seara în fața casei și-i văzuse pe toți care au intrat ori au ieșit; cu toate acestea, acum, când văzu ușa încuiată, îl izbi gândul: „Dar dacă Simina ar fi și ea în casă?!”

Trebuia s-o vadă el cu ochii lui, ori lua un tăciune și-i dădea foc casei.

În șură era liniște. Oamenii-și făcuseră culcușuri de fân și durmeau toți, afară de trei, care steteau de vorbă împregiurul unui foc de la gura șurii. Între aceștia era și Neacșu. Nu era om bătrân tatăl Siminei; însă vara toată suferise de friguri, și boalele se întovărășesc și multe se adună unde s-a pus o dată una: el n-avea poftă de mâncare, tușea cam des și nu putea să doarmă. Iar omul care se simte o dată slăbănog mereu la boala lui se gândește: Neacșu

vorbea cu ceilalți de holeră și le spunea că se teme de ea, fire-ar să n-o fi zis în ceas rău.

Tată unei fete frumoase, Neacșu era obicinuit cu oamenii duși cu gândul la însurătoare, și-i fusese destul să schimbe o vorbă cu Șofron, pentru ca să-l știe unde bate. Îi spusese Șofron în de amănunt ce are și ce nu are, ce poate și ce nu poate, își dăduse toată silința să se puie bine cu dânsul, și nici nu nimerise rău. Dar tocmai de aceea Neacșu ar fi voit să fie culcat când îl văzu pe Șofron; dac-ar fi fost un om ca toți oamenii, treacă, ducă-se; nu era însă și-i venea greu să-l vadă că degeaba vine, degeaba se duce.

Șofron simți și el că bătrânului nu-i prea pare bine de dânsul, și după ce se încredință că Simina nu este în casă, se porni pe ducă. Dar una e s-o vrei, și alta e s-o faci. Venind, el stricase vorba oamenilor, care mai steteră cât mai steteră, apoi începură să caște și în cele din urmă se duseră și ei să se culce.

Șofron rămase singur cu Neacșu și acum nu se mai putea depărta.

Steteau tăcuți la foc, se uitau din când în când unul la altul și, cum steteau așa, ei se înțelegeau unul pe altul.

– Rău am ajuns, nene Neacșule, grăi Șofron într-un târziu; eu, om în anii mei! N-ași fi crezut niciodată că se poate una ca asta.

– Știu! îi răspunse Neacșu, dus pe gânduri.

Mai departe ce să vorbească?! Așa era cum zicea Șofron, și așa era cum zicea Neacșu; steteră dar cât mai steteră, apoi Șofron se ridică și plecă fără să zică măcar o „Noapte bună!”, iară Neacșu luă câteva surcele și le aruncă una după alta în foc.

În vremea aceasta Busuioc se plimba prin casă uitându-se din când în când la Filip, feciorul lui mezin, un băiat de vreo optsprezece ani, care ședea la masă cu peana asupra hârtiei.

– Scrie! grăi părintele, în sfârșit: „Cumnate dragă!”

– Dar de ce să nu-i scriu eu din partea mea? întrebă băiatul.

– Scrie așa cum îți zic eu! – grăi tatăl așezat – că tot vine mai bine. „Mâne încep secerișul – urmă el apoi dictând – și mi-au adus oameni de la pădure, cincizeci și doi, câți îmi trebuie. Tu știi însă că e opreală din partea stăpânirii; te rog dar să pui caii și să vii cât mai neîntârziat la mine, ca să ne sfătuim ce trebuie să fac. Nu cumva să întârzi, căci am mare trebuință de tine”. Atât! zise el după aceea, apoi își scoase pecetea din saltarul mesei, dete cu ea în perna cu vopseală și o puse sub scrisoare.

VI

Noaptele de vară sunt scurte, dar ele despart zilele lungi una de alta, căci multor bucurii, multor dureri și necazuri, multor gânduri, și bune, și rele, li se perde firul prin vis, și dacă ți se întunecă gândul, culcă-te și dormi, că ori te vei deștepta înveselit, ori firea-ți este posomorâtă și întristarea îți piește.

Pe la cântatul cocoșilor casa lui Busuioc era-n picioare, lăutarul își strunea coardele, cimpoieșul își potrivea piscoiul, iară oamenii se găteau de sărbătoare luându-și flăcâii coasele pe umăr, iar fetele secerea la brâu. Ziua nu era încă dezvăluită de tot din noapte când ei erau strânși cu toți în fața casei, așteptând să iasă gazda, ca să-i ureze de secerătoare.

Îndată apoi ce cheia răsună în broasca ușii de la casă, cimpoieșul își umflă cimpoile și lăutarul începu să tragă cu arcușul.

Vioară și câmpie cât îți place, dar și vioara și cimpoile sună a pustiu când nu sunt însoțite de glas omenesc, și parcă nu erau zori de zi de vară, ci amurgul unei neguroase seri de toamnă.

Erau porniți oamenii spe veselie, nu-i vorbă, dar la casa altuia omul așteaptă să vie gazda să-i deschidă inima, iar aici gazdele erau toate puse pe gânduri.

Simina, dac-ar fi întreat-o îi este inima bună ori nu, ar fi dat zâmbind din umeri. Îi era parcă-i venea să zboare ca pasărea ce se vede întoarsă la cuibul ei și să cânte și să facă toate nebuniile și totuși umbla ca printre ouă și cuțite și-i era frică să vorbească, să se uite la unul ori la altul, se temea să se ducă de ici până colo, căci mulți erau pe care îi

putea supăra și mulți care puteau să-i strice voia bună. Dacă ar fi tăiat cu cuțitul în carnea ei, ea s-ar fi legat iute și ar fi mers veselă mai departe, numai pe alții să nu-i vadă posomorâți. Ar fi voit dar să între la învoială cu dânșii mâne-i mâne, dar azi să le uităm toate, fiindcă nimeni nu știe dacă sunt adevărate.

Șofron știa un lucru că e zi de seceriș. Și omul care muncește zi cu zi tot anul și muncește cu drag în ziua secerișului nu se mai târguiește. La nuntă tot mai poți sta pe gânduri și la cumetrie, pentru că nunta și cumetria sunt începuturi dar la secerătoare niciodată. Însă Șofron nu era vesel pentru că nu știa să fie trist: el se necăjea, se mânia, își ieșea câteodată din fire, dar asta nu-l ținea, și cât dai pn palme, iar îl vedeai cum îl știi, așa, nici zăr, nici smântână.

În timpul cât Șofron petrecuse pe drumuri, Petrea și Matei, argați la carele cu boi, suciseră din paie de săcară legători de snopi și le încărcaseră într-unul din care, ca să le scoată la câmp. Erau multe, căci multe trebuiesc la patruzeci de jugăre de grâu, și erau grele fiindcă le stropiseră cu apă, ca să fie jilave.

El se căznea să întoarcă carul cu proțapul spre poartă, dar locul era strâmt și nu puteau să-i vie de hac, iar Șofron, care se cobora din pod cu un sac de porumb, se opri în mijlocul scării și privea zâmbind la cazna lor.

Femeile sunt cam fricoase din fire, și văzând că scara se îndoia cu Șofron, Simina simți toată greutatea sacului și se apropie cam cu frică de scară.

– Dă-te jos, că-mi vine rău, îi zise ea lui Șofron. Mai bine te-ai duce să le ajuți lor.

Șofron stete o clipă rușinat, apoi coborî scara și puse sacul jos.

Îi părea bine că des-de-diminează Simina l-a văzut și i-a vorbit și i-a spus să facă ceva; trebuia să-i zică și el o vorbă.

E însp greu s-o nimerești precum o gândești.

El o apucă de amândouă mâinile și se uită nedumerit în fața ei.

– Știi că-mi vine să te sărut?! îi zise apoi.

Simina era fată de optsprezece ani și crescuse în sărutări; o sărutare mai mult sau mai puțin n-o scotea din apele ei, însă Șofron era om de treizeci de ani, și fetele tinere se simt în strâmtoare față de oamenii de treizeci de ani. Apoi Șofron nu era flecar.

– N-ai decât să voiești pentru ca să o faci, îi răspunse ea, fiindcă ești mai tare decât mine, dar sărutatul cu de-a sila nu are nici o noimă.

– Asta n-o știi tu, grăi el, apoi îi luă capul între mâni și-o sărută drept pe buze.

Simina își strânse buzele.

Așa nu voia Șofron, așa nu era mulțumit; când e uscat de sete, omul nu se satură cu roua de pe buze.

El își lăsă brațul peste umerii ei și o strânse la pieptul lui, apoi îi sărută gâtul și ochii și iar gura, și cu cât ea își strângea buzele, cu atât sărutările lui erau mai lungi.

Ea-și puse mâna pe obrazul lui, ca să-l depărteze de dânsa.

– Lasă-mă! – îi șopti ea înecată – că mi-e rușine și-mi vine greu.

– Sărută-mă și tu – îi răspunse el că nu te las până ce nu mă săruți.

Simina își deschise ochii și-și întinse buzele.

O sărutare, dată de silă, de bunăvoie, dar o sărutare.

– Dumnezeu să ți-o răsplătească, grăi Șofron dându-i drumul.

– Om în toată firea – zise ea turburată – și fără toate mințile! Du-te acum și le dă ajutor.

Șofron se aruncă din o săritură la car, îl apucă de inimă, între roatele dinapoi, îl ridică și-l suci, încât ceilalți n-aveau decât să-l cârmească din proțap pentru ca să-l întoarcă spre poartă.

„Ce să-mi fac facă-i așa de tare, zise Simina în ea. Și la urma urmelor, gaură-n cer pentru o sărutare nu se face”.

Însă Iorgovan le văzuse toate. Stetea și se uita, dar se făcea că nu vede ori că prea puțin îi pasă. Și mult nici că îi păsa lui Iorgovan. Știa el că Simina nu s-a lăsat de bunăvoie și că ea s-a supărat de sila ce-i făcuse, și atât îi era destul. Un

lucru nu știa dânsul: că Simina, de silă, bucuos l-a sărutat și ea pe Șofron. Și orișicine i-ar fi spus-o aceasta, el i-ar fi răspuns că minte. Simina însă o știa și aceasta, și de aceea începu să tremure în tot trupul când dete cu ochii de Iorgovan.

Ea însă nu era supărată pe Șofron, nu-și făcea sie înseși muștrări, ci se întorcea cu pas hotărât spre casă uitându-se drept în ochii lui Iorgovan, ca și când ar fi voit să zică: „Tu ar trebui să faci ca alții să nu îndrăznească a mă săruta”. Iorgovan îi înțelegea privirea și fiindcă se simțea vinovat, se făcea că n-o înțelege și se arăta vesel.

Un singur om era care s-ar fi mâniat rău dac-ar fi văzut cele petrecute: acesta era Busuioc. Să-l puie păcatul pe un slugoi să sărute fata de dragul căreia feciorul își omoară calul; n-ar fi avut ochi să vadă feciorul, nici inimă să o mai poată răbda pe sluga aceea un ceas măcar în preajma casei lui.

Dar el nu știa nimic.

Știa numai că e zi de secerătoare și că satul vede când ies oamenii lui la câmp.

– Voișii, băieți! nu vă lăsați, fete! le strigă el închinând paharul. Simino! Șofroane, și tu, măi Iorgovane, dați nainte, voi sunteți de casă!

Flăcării prinseră fetele-n joc și începură să chiuiască, apoi ieși Vica, stăpâna casei, ieși Filip cu pușca-n spinare, ieșiră și copiii mai mici, și după ce se întremă veselie, fetele începură să cânte și secerătorii plecară cântând și jucând la câmp.

Iară veselie-i bună și plăcută, și când o găsește omul, cu una cu două n-o părăsește.

Atât erau de veseli oamenii, încât Șofron uitase că trebuie să se simță nenorocit când Iorgovan se afla în apropierea Siminei. El nu cânta, pentru că nu știa să cânte, nu făcea glume, pentru că nu știa să le nimerească, nu spunea minciuni, pentru că n-avea de unde să le scoată; le ținea însă celor ce cântau isonul, mormăind și el din când în când, râdea de se prăpădea când făceau alții glume și asculta cu gura căscată minciunile altora. Treaba lui era să adune snopii și să-i așeze în cruci bine încheiate, ca nici vântul să nu le răstoare și nici ploaia să nu strice bobul. Și de câte ori lua câte un snop în furcă și-l simțea că e greu, inima îi râdea de bucurie, și pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua câte doi și trei snopi deodată și se ducea cu ei ținând furca-n sus ca un steag. Iară când se nimerea să scormonească vreo prepeliță adăpostită sub snop, el se lua după ea și mare îi era mirarea că n-a prins-o din zbor.

Simina și Iorgovan nici ison nu le țineau celor ce cântau, nici de glume nu râdeau, nici la minciuni nu ascultau, nici prepelițele din zbor nu alergau să le prindă: ei își trăiau ziua lor albă.

Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcând lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din când în când, ca să-și scoată cutea din teacă și să tragă cu ea de-a lungul coasei ce răsună departe sub bătaia pietrii. În urma lor fetele printene adună cu secerea harnică brazdele în mănunchi. Vin apoi flăcării cu brațele vânjoase, întind legătoarea, adună mănunchii pe ea și o strâng sub genunchele lor greu, ca țepăan să fie snopul. Tocmai în coadă sunt cimpoieșul, lăutarul, băieții cu fedeleșul și Șofron cu furca-n trei coarne de fier.

Și merg mereu înainte, și precum merg, lanul se culcă-n calea lor și crucile li se ridică pe urmă.

Iorgovan merge și el cu dânsii, mai leagă ici un snop, mai colo altul, mai stă fără de nici o treabă, mai se uită dacă crucile sunt bine clădite, e stăpân, și stăpânul trebuie să-și puie mâna la toate.

Ca din întâmplare se duce să strângă-n snop mănunchii adunați de Simina, și mai cu drag îi adună decât alții, pentru că din mâna ei trece în a lui. Ea se uită din când în când peste secere la el, și el din când în când peste snop la dânsa, și așa vorbesc pe neauzite și se înțeleg unul pe altul.

– Nu te-ai supărat? îi zise ea în cele din urmă.

– Șofron e un nătărău! îi răspunde el și se depărtează, pentru ca peste câtva timp iar să se întoarcă.

Simina îl urmărește cu ochii, și-l cheamă, și-l aduce, și-l ține aproape de dânsa. Iar tac și iar își trec de la mână la mână mănunchii cu spicuri grele.

– Dar vezi – îi zice ea, tot ea cea dintâi – obraznicul mănâncă praznicul.

Iorgovan scăpă legătoarea din mână și rămase privind nedumirit la dânsa.

– Nu te înțeleg, ăi zise el. Vrei să fac și eu ca dânsul?

– Nu! îi răspunse ea râzând. Eu să fac.

Iorgovan se făcu roșu ca bujorul. Îi era rușine, și nici el însuși nu putea să-și deie seama de ce: pentru că e atît de slăbănog, încât lasă ca o fată să-i zică vorbele aceste, ori pentru că-i este dragă fata care le zice. Destul că-i era rușine și nu-l mai ținea locul. Mai legă un snop, apoi se depărtă.

Simina se făcu acum și ea roșie. Era fată mare și se muștra că a grăit vorbele acelea, și era mîhnită că el a îmbrîncit-o la ele. De aceea fața i se întunecă din ce în ce mai mult, și ea nu-l mai căuta cu ochii, ci se apropiă pe-ncetul de celelalte fete și intră în vorbă cu ele.

Iorgovan trase de câteva ori cu ochiul spre dânsa și văzând că nu mai întâlnește ochii ei, iar nu-l mai ținea locul.

Fata știa că iar trec mînunchii din mînile ei în ale lui și se depărtă cu totul de celelalte fete; ea însă nu mai îndrăznea să se uite la el, nici să-i vorbească.

– Lesne te superi, îi zise el într-un târziu.

Simina se îndreptă spre el și se uită liniștită în fața lui.

– Eu? îi răspunse apoi. Un lucru să știi: poți să mă nenorocești pe toată viața, dar gând rău n-am să-ți port niciodată.

– Nu știe omul care o să-i fie gândul de mîne, grăi flăcăul turburat.

– Ba știe! îl întâmpină fata, adunând un nou mînunchi. Știe – zise iar după ce-și ridică secerea de pe brazdă – fiindcă simte ceea ce nu poate ști.

Nu-i mai păsa acum dacă cei de dimpregiur îi aud vorbele ori nu, căci toate le răbda, afară de una: ca Iorgovan să-i pună dragostea la îndoială.

– Știu – urmă ea liniștită – o văd, o simț în tot ceasul că ți-e rușine de dragostea ce o ai cătră mine și te ferești ca nu cumva lumea să afle despre ea: dacă nu mă pot supăra de asta, Iorgovan, n-o să mă supăr de nimic în viața mea.

Lui Iorgovan îi venea să răcnească.

– Nu-mi mai zice vorba aceasta – îi zise el înecat – că mă omor. Lasă! haid' să tăcem! Uite, mie mi-e destul că știu că-mi ești în apropiere, fără ca să te văd, fără ca să-ți aud glasul, și pămîntul pe care l-ai călcat tu îmi saltă cub picioare când îl ating, și spicul care a fost în mîna ta, spicul ăsta mă farmecă. Doamne! cât de tristă e viața mea, și tot așa aș fi gata să sufăr muncile iadului de dragul unei singure zile din ea.

– Și eu, Iorgovane, grăi Simina mișcată.

– Atunci, haid' să tăcem, zise el iar, că vorbele sunt făcute ca oamenii să-și ceară cu ele pânea de toate zilele; pentru aceasta nu s-au făcut încă vorbe, și nici nu-i nevoie de ele. Uită-te-n ochii mei precum mă uit și eu într-ai tăi, și dacă nu mă înțelegi, atunci n-ai în tine aceea ce-ți dă înțelegerea.

– Te înțeleg, Iorgovane, răspunse ea, dar uite – adăugă arătând spre Șofron, care alerga tocmai după o prepeliță – aș voi să te văd și pe tine alergând să prinzi pasărea din zbor.

Iorgovan se uită lung după Șofron.

– E nebun, grăi el zîmbind. Eu aș fi umblat s-o prind din cuibul ei când rădicam snopul; dacă a început o dată să zboare, ori n-o mai prinzi, ori o strivești când pui mîna pe ea.

– Unde dai și unde crapă! zise ea. Eu cu gândurile mele și tu cu ale tale. Aș voi să te văd și pe tine vesel ca pe dânsul.

– Se vede că are de ce să fie vesel, îi răspunse Iorgovan.

Simina se uită în fața lui și se încredință că el n-a grăit acele vorbe ca să o mustre pe dânsa, și nu se gîndea Iorgovan la cele ce se petrecuseră dimineața, dar se gîndea dânsa, și obrazii iar i se roșiră.

– Nu are – zise dar – ci crede numai.

– Are cine crede că are, nu cine are numai, grăi Iorgovan.

– Atunci crede și tu!

Iorgovan se întristă și rămase pierdut pe gânduri.

– Lesne e nădejdea când ți-e puțină dorința – zise el în cele din urmă – dorința mea e mare, Simina, și mă tem de nădejde.

Astfel, din vorbă-n vorbă, iar ajunseră acolo de unde nu puteau să meargă mai departe.

Șofron? el îi vedea schimbând din când în când câte-o vorbă, dar ce-i păsa lui de-un papă-lapte ca Iorgovan.

El i-ar fi crăpat lui Iorgovan în doauă capul dacă l-ar fi văzut sărutând pe Simina, iar Iorgovan nici nu era măcar supărat.

Tot așa zicea și Neacșu. Pentru că dragostea e dragoste, și dacă ți-e dragă o femeie, nu prea te pricepi la glume.

Ei! e frumoasă fata și e deșteaptă; îi place să petreacă cu dânsa. Și nici dânsa nu prea ține la el, căci altfel s-ar fi supărat pe Șofron.

Așa zicea Neacșu, așa credea el, și fiindcă așa credea, era vesel, tușea din când în când, îl treceau întruna sudorile, se obosea la tot pasul, dar era vesel toată ziua.

Seara târziu, după ce oamenii începură să se aline, el își căută rost să fie singur cu fiică-sa.

O iubea și el pe Simina, ar fi iubit-o chiar și dacă nu ar fi fost frumoasă, iar așa cum era, ar fi iubit-o chiar și dacă nu i-ar fi fost fată.

Niciodată însă el n-a simțit atât de viu că o iubește ca acum, după ce se întoarse de la secere obosit de-l dureau toate încheieturile. Seara toată el a șezut la o parte pe un petroi de la colțul șurii, răzămându-și spatele de stâlpul cel mare. Era dus în gânduri, dar ochii lui nu se depărtau de la fiică-sa.

Îl apucase deodată dorul de casă, de satul lui, de oamenii cu care și-au petrecut viața, de biserica în care s-a cuminecat atât de adeseori, de morminții în care atât de des a aprins de ziua morților lumânările de ceară galbenă, topită din fagurii stupilor săi. Mulți și lungi ani trecuseră de când s-a spart cea din urmă oală de pragul casei lui, și numai ca din poveste-și mai aducea aminte de părinții și de frații săi, de soția și de copiii săi, dar cum se uita acum la fiică-sa și cum se gândea la dânsa, morții lui unul câte unul înviau.

„Taica, fie iertatul, taica întreg”, își zise el oprindu-și privirea asupra ochilor ei. Nu erau tot acei ochi, nu tot acele gene, dar din o singură căutătură a lor se întrăma întregul om așa cum el fusese odinioară.

„Maica, fie iertată, maica-ntreagă”, își zise apoi, când privi la buzele ei.

„Și totuși – urmă el iar – parcă o văd pe Saveta când mă uit la dânsa: așa își dedea fie iertată părul din față, așa își sugea buzele, ăsta îi era glasul în tinerețe și tot ca dânsa rostea vorba”, zise el iar.

Toți erau, în sfârșit, rămași într-însa, dar nici unul mai mult decât el însuși. Pe sine însuși nu se vedea Neacșu în fiică-sa: el își simțea sufletul trecut în trupul ei cel tânăr și plin de viață. Plecări bune și rele, slăbiciuni și apucături, firea cea așezată și îndărătnică, toate erau rupte din el și de aceea toate mângâieri pentru sufletul lui.

El îi făcu Siminei semn să se apropie.

– Ce-i, taică dragă? îl întrebă ea, cuprinse de îngrijare.

– Nimic, Simina tatii – îi zise el, făcându-i loc pe peatră – șezi aci lângă mine, aproape, de tot aproape. Sunt obosit și mi se întrămă puterile când mi te simt aproape.

Simina ar fi vrut să-și puie capul pe umărul lui, dar ăsta nu era obiceiul la dânșii.

– Nu mai lucra dacă te simți slab, îi zise ea, muștrându-se în inima ei că l-a făcut să plece de acasă.

– Nu-i așa, fata mea, îi răspunse el. E de mult de când n-am lucrat, și de aceea obolesc atât de lesne; simt însă că munca-mi prinde bine, nu mor eu așa de lesne.

– Nu vorbi de moarte, grăi ea cu inima încleștată.

– Zic numai așa, întâmpină el, și timp îndelungat rămaseră tăcuți.

Nu-i vorba, mai curând ori mai târziu trebuia să moară și el și să rămâie dânsa singură.

El nu vorbiseră niciodată despre Iorgovan; așa, pe nesimțite, luaseră înțelegere între dânșii ca lucrul acesta să-l lase neatins. Acum el o prinse de mână și se uită lung la fața ei.

– Crezi tu - îi zise apoi – că Iorgovan o să te ieie de nevastă?

Simina își opri răsuflarea, și bătăile inimii îi slăbiră; îi era greu să răspundă, dar îi părea bine că e cineva în lume căruia poate să-i vorbească și despre aceasta.

– Nu cred, răspunse ea.

– Ești cuminte, fata mea, grăi tatăl. Rău ar fi dac-ai crede, și mai rău ar fi dacă s-ar întâmpla una ca aceasta.

– De ce, taică? îl întrebă ea uimită.

– Pentru că însoțirea făcută fără de voie nu-i pentru oamenii plămădiți ca noi, îi răspunse el.

– Cum, fără de voie? Cine să-l silească?

– Slăbiciunea lui – grăi bătrânul – și asta nu ține toată viața, nici n-o au cu toții pentru tine. Nu te face, fata mea, pui de cuc în cuib de cioară – urmă el peste puțin – că nu-ți este firea pentru aceasta. Tu ai durmit astă-noapte aici, întinsă pe un braț de fân, și ai durmit bine, dar ei au durmit în paturi cu perini de puf și n-au să uite niciodată c-ai durmit în șura lor.

– Nu-mi pasă, taică!

– Poate că nu-ți pasă acum, zise el, dar o să vie vremea când o să-ți pese. Tu nu știi să șezi la masa lor, nici să mănânci cu lingura lor, nici nu știi să te îmbraci în portul lor, nici să vorbești în limba lor.

N-a crezut Simina niciodată că Iorgovan o va lua de nevastă, cel puțin așa zicea, că nu crede; acum însă, când îl vedea pe părintele ei atât de îngrijat, ea începu a se teme că tot o va lua Iorgovan și ar fi voit să-i arate bătrânului că n-ar fi o nenorocire pentru dânsul, nici pentru dânsa.

– Taică – îi zise ea – m-am gândit și eu la toate; dar, vezi, slujnică să-i fiu, tot m-aș simți fericită: e om cuminte și cu inimă bună.

– Dar e slab de înger, îi răspunse bătrânul. Dac-ar fi om ca Șofron, ai putea să treci și prin foc și prin apă alătura cu dânsul; dar grea e tovarășia cu un om care nu se uită mereu înainte, ci caută la tot pasul în dreapta și în stânga, ca să vadă cum vor alții să-l ducă. Dar ce vorbesc eu?! adăugă peste puțin. Cum ți-a fi data, așa-ți va fi norocul. Dar tot așa vrea să știi cum o să-ți fie!

Ce să vorbească mai departe?"

Știau ei oare care este și care nu este adevărul, ca să stăruiască asupra lui?!

Neacșu ar fi voit să nu mai fi grăit vorbele pe care le-a scăpat, iar Simina ar fi voit să plângă și nu putea.

– Dumnezeu să te poarte-n căile tale! zise el în cele din urmă și se ridică.

– Mai rămâi, taică, îl rugă, cine știe când ne-o mai veni să stăm așa împreună.

El se așeză din nou lângă dânsa și-o întrebă ce voiește.

– Nimic, taică, răspunse ea, apoi își puse capul pe umărul lui și începu să plângă.

– Fata mea, draga mea fată! plângi, că e bun plânsul, grăi el mișcat, uitându-se mereu la fața ei.

VII

Cumnatul lui Busuioc era popa Furtună de la Socodor.

Nu-l chema Furtună pe părintele Ioan, dar așa-i zicea lumea și lumea știa ce zice.

Primind scrisoarea cumnatului său, el începu să zâmbească.

Unde l-o fi strângând opinca de-i este așa de grabă?!

Căci de holeră nici nu putea să fie vorba. Doctorii dovediseră că nu mor de holeră decât cei ce se îmbolnăvesc și n-au în el destulă putere pentru ca să se facă sănătoși, de aceea stăpânirea își schimbase poruncile și orânduise ca oamenii să nu mănânce castraveți, nici pepeni, nici poame necoapte, și dacă, cu toate acestea, ar muri, să li se facă groapa c-o palmă mai adâncă decât la ceilalți. Asta Busuioc trebuia s-o știe, și chiar dacă n-o știa, n-avea el nevoie de barba lui popa Furtună pentru ca să se descurce cu holera.

Popa începu să-și scarmene barba. Acesta era obiceiul lui când îi venea vreun gând bun.

Avea și el vreo douăzeci de jugăre semănate cu grâu și aștepta să-i vie secerători, ca să nu fie silit a se căciuli pe la poporeni. Era lucru minunat; n-avea decât să-i ieie pe cei de la Busuioc. Apoi era vorba să pună caii la căruță și grozav îi plăcea lui popa Furtună să meargă și să vie, să bată drumul și câmpurile.

– Preuteasă! Preuteasă! striga el uitându-se prin casă spre a-și alege cele ce-i făceau trebuință la drum, pușca, pătașca, cornul cu prav, scăunelul cu trei picioare, păhărelul de apă și dichisul cu tacâm, căci fără aceste nu se putea.

Ieșea după-prânz, cu gândul de a se întoarce-n amurg, însă el le lua toate cu dânsul pentru că altfel, nu-i priia vânătoarea. Dacă ar fi să cauți cu de-amănunt, nu prea îi ședea bine popii pușca, dar dacă i-ar fi trecut cuiva prin minte să-l oprească de la vânătoare, el și-ar fi ras barba și ar fi făcut ca Iorgovan. Fără de câne și fără de pușcă nu putea trăi popa Furtună.

– Ce-i, popă? s-a aprins casa? întrebă preuteasa ivită-n ușă.

El se uită sperios la dânsa.

– Așa-i! te-am chemat, zise el iute. Foarte bine însă, că fac eu, nu mai am trebuință de tine. Stăi! ce-mi mai trebuie? urmă apoi peste puțin, aprindu-se în mijlocul casei și puindu-și mâna pe frunte.

– Dar unde vrei să pleci? Îl întrebă ea râzând.

– La Curtici, răspunse el adunându-și boscârțele; o să aduc și secerători. Uite! – urmă apoi dându-i scrisoarea – citește și tu. E vreo treabă la mijloc. Acu mă duc și acu mă-ntorc.

Grăindu-le aceste, el o apucă în semn de ziua bună de ureche și ieși, iar pe când preuteasa se ivi-n curte, el ședea-n căruță, cu pușca la dreapta, cu traista la stânga și cu prepelicarul la picioare.

– Haid'! – îi strigă apoi vizitiului – și nu dormi, dobitocule.

– Încotro, părinte?

– La Curtici!

Cât ținu drumul prin sat, popa ședea popește la locul lui, uitându-se mereu la cai, ca să le vadă mersul; îndată însă ce ieșiră la câmp, el se ridică în picioare și luă frânele din mâinile slugii, ca să-i arate cum se mână caii dacă vrei să-i înveți la treapăt bun. Zboru, prepelicarul, sări și el în locul popii și se așeză țeapăn, uitându-se drept înainte și tresărind mereu când se ivea câte o pasăre în calea lor.

Și iar se așeza popa și se dedea jos prepelicarul, și iar se ridica popa și sărea prepelicarul în locu lui. Zboru știa apucăturile stăpânului său, și niciodată ei nu-și steteau unul altuia-n cale.

Busuioc simțea că se apropie cumnatul său, îl vestiseră câinii satului, care se țineau totdeauna haită de căruța ușurică a lui popa Furtună, în vreme ce popa-l pune pe slugă să tragă mereu cu biciul între ei, supărat că nu poate să facă el însuși treaba aceasta și mulțumit de câte ori se nimerea ca sluga să piște pe vreunul din ei.

– Ce-i, ce s-a întâmplat? întrebă el chiar mai-nainte de a se fi dat jos din căruță.

– Toate la timpul lor, îi răspunse Busuioc. Acum îți multănesc numai că nu ne-ai uitat.

Dar popa Furtună nu era omul care poate să aștepte; el voia să știe acum, nentârziat, pentru ce l-a chemat Busuioc. Intrând în casă, el îi zise surorii sale: „Bună ziua!”, luă pe cumnatul său la o parte, ca să-l descoase.

Busuioc era om trecut de patruzeci de ani și cu vreo zece ani mai bătrân decât cumnatul său, însă acesta era popă, ba chiar om de frunte între popi, și de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai-nainte pe dânsul. Și nici nu era nevrednic părintele Ioan de trecerea pe care o avea la neamurile sale. Așa iute și furtunos cum era, el nu se pripea niciodată, ci-și lăsa timp. Și acum el asculta cu luare-aminte și dedea mereu din cap și zâmbea din când în când cu neîncredere.

– Pagubă de calul acela, zise el necăjit. Nu-ți spuneam eu să mi-l vizi, că n-ai tu oameni care să știe umbla cu el?

– Lasă-l în știrea Domnului de cal! grăi Busuioc supărat. Ia spune-mi, ce să fac eu acum.

– Nimic! îi răspunse popa scurt. Tineretul să-și facă el singur treburile.

– Stăi! grăi Busuioc așezat. De când a venit fata aceea la casa mea, stau mereu ca pe spini, fiindcă nu știu cum să mă port cu dânsa. Ce fac eu dacă băiatul își pune carul în pietri și-o ia de nevastă?

– Nu-ți cunoști feciorul, îi răspunse popa.

– Nu cunoști tu fata, întâmpină Busuioc. N-aș voi deloc s-o am noră, dar așa bătrân cum sunt, dacă aș fi văduv, m-aș face luntre și punte s-o am de nevastă. E deșteaptă, popă, și binefăcută, și e frumoasă mare minune.

– Apoi nu-l știu eu pe Iorgovan al nostru?! grăi popa râzând. Trebuie să fie ceva de dânsa dacă a făcut de dragul ei cale atât de lungă. Dar n-o ia, cumnate. Tu ai lua-o pentru că ești bătrân, iar el n-o ia pentru că e tânăr și n-are nevoie. Lasă-l frate, lasă-l să-și trăiască și el traiul.

– N-am zis că nu-l las, răspunse Busuioc. Te gândește, numai, că greu mi-ar fi s-o am noră dac-ar trebui să-mi fie rușine de ea. Vezi tu – adăugă el mai iute – nu știu, s-o pun la masă cu mine, ori să n-o pun?

– Să n-o pui dacă n-o vrei noră!

– Dar dacă mi-o voiește băiatul?

– Nu te învoi!

– De asta nu poate să fie vorba, răspunse Busuioc hotărât; mi-e fecior și nu pot, pentru că nu știu dacă fac bine ori rău. De aceea te rog pe tine să-l descoși pe băiat, ca să știu ce să fac, unde-o pun, cum îi vorbesc.

– Cumnate, fii om cuminte, grăi popa nerăbdător; nu te speria de umbra ta. Lasă-l, că încetul cu încetul i se urește de dânsa.

Busuioc se uită lung la el și dete de câteva ori din cap.

– Du-te de vezi fata, îi zise apoi, vorbește cu ea, și vino să ne înțelegem dup-aceea.

Popa Furtună stătuse destul la un loc, era obosit de atâta liniște și foarte mulțumit că se poate duce mai departe. El își adună dar boscârțele, luă pe Filip cu dânsul și ieșiră, ei doi și cu prepelicarul trei, la vânătoare.

Iorgovan era posomorât. Iar i se înăcrise viața. Simina fusese toată ziua tăcută și nu se depărta deloc de tatăl său, încât el nu se apropia de dânsa.

Zărindu-l acum din depărtare pe unchiul său, el se depărtă fără de veste din preajma Siminei. Îl știa pe popa, ținea la el și n-ar fi vrut, Doamne ferește, ca să bănuiască ceva.

Părintele Ioan, sosind la secerători, le zise bun lucru și începu să certe mai pe unul, mai pe altul dintre dânsii, pe o fată pentru că nu ține bine secerea, pe un flăcău pentru că nu sucește bine legătoarea ori nu strânge din destul, pe un cosaș pentru că nu răstoarnă bine brazda: de toți se lega popa, tuturora le găsea pricină.

Iorgovan mergea pe urma lui și aștepta la tot pasul să-i vie rândul.

– Dar tu cine ești? o întrebă el pe una dintre fete.

Fata-i sărută mâna, își spuse numele, și satul, și părinții.

– Prea bine, grăi popa și se duse la alta.

Simina-l știa pe popa Furtună. O dată îl văzuse, dar atunci mai multe zile de-a rândul își făcuse de lucru cu el, întrebând mereu pe alții ce-i și cum și de unde, iar despre popa Furtună oamenii știau multe și mărunte. Dar îi era destul să-i audă glasul și să-i vadă pasul, pentru ca să-i cunoască firea.

„Acesta-i om care se ceartă toată viața, dar nu se supără niciodată”, își zise ea; văzând că el vine pas cu pas spre dânsa, lăți un mănunchi ca să-i poată vedea spicele, alese apoi câteva dintre cele mai frumoase, le înnodă paiul potrivindu-le în chip de aripă și rupse în cele din urmă paiele, o șchioapă din jos de nod.

Când se apropie popa, ea-l aștepta cu legături de spice în mână.

Iorgovan simți că i se aprind obrazii.

– Ce-i asta? Întrebă popa privind cam pierdut la dânsa.

– Seceriș, părinte, răspunse ea întinzându-i legătura de spice.

Popa își luă pălăria din cap, ca să puie spicele la ea, apoi o apucă pe fată de mână și-o întrebă cu voie-bună:

– Dar tu de unde-ai răsărit?

Simina îi sărută mâna.

– E a noastră, părinte, îi răspunse Neacșu.

Părintele Ioan se-ntoarse și se uită lung la bătrânul slăbănog și uscat de boală și de arșița soarelui.

– A ta e fata? – îi zise el – și de unde ești tu?

– De la Zimbru suntem, părinte; suntem crâsnic la biserică.

– De la Zimbru? Foarte bine! Ce mai face părintele Teodor?

– E bine, slavă Domnului – răspunse bătrânul – tocmai acum în postul Paștilor a vrut bunul Dumnezeu de i s-a nimerit noroc la casă.

Popa Furtună se duse mai departe la alt om și iar la altul, el înainte ducând de-o mână pe Simina și ținându-și în cealaltă pălăria, iar după el Iorgovan și frate-său Filip.

Și e lucru nu știu cum să te ieie cineva și să te poarte așa, trăgându-te după dânsul; Simina abia își mai putea stăpâni râsul, iar lui Iorgovan îi venea să intre în pământ de greu ce-i era.

În cele din urmă ei trecură toți oamenii și, ajungând la o cruce de grâu, popa se opri.

– Dar cu ce mai zici? o întrebă el pe Simina.

– Eu, părinte? – răspunse ea zâmbind de-i ieșeau toți dinții mărunți la iveală – eu zic să-ți pui pălăria în cap, că te arde soarele.

Popa-și puse pălăria, apoi lăsă mâna Siminei ca să se scarmene-n barbă.

– Prepețițe sunt? Întrebă el întorcându-se spre Iorgovan.

– Foarte multe! îi răspunse flăcăul.

– Atunci haid'! ia-ți și tu pușca și vino cu noi.

Îi plăcea grozav popii să împuște prepelițele din zbor. Iorgovan ar fi voit să spuie că și-a uitat pușca necurățată, că nu-i prea știe rândul, că trebuie să rămâie la secerători, ar cu popa Furtună multă vorbă nu se putea face; ori te lua cu sila, ori te lăsa în mijlocul drumului. Plecă dar popa, îi plecară și nepoții, și Simina rămase singură la crucea de pe miriștea țepoasă.

Iorgovan se uită o dată-napoi; nu mai știa: să se întoarcă ori să se ducă și să n-o mai vadă.

– Haid' grăbește, îi zise popa. Pare-mi-se că-ți umblă mințile într-altă parte, adăugă apoi peste puțin. Măi Iorgovane, bagă de seamă, că dai de dracul! Tu mă știi pe mine: să nu te puie păcatul să te legi de fată! Dacă ți-e de fete, are taică-tău destulă stare să te însoare și destule neamuri să-ți dea perechea potrivită. M-ai înțeles?! Fata nu-i slută și-i mai vicleană decât o șerpoaică cu pui: să nu aflu că umbli după ștregării.

Ce-ar fi putut el să zică?! Nu știe el oare că pe unchiul său nu poate să-l scoată din ale lui?! Asta o știa. Dar nu știa Iorgovan cum judecă unchiul său despre dânsul. Ștregării?! Asta era vorba? El umblă după ștregării; atât, numai atât? De asta nu le este bună Simina?

„Parcă nu tot a mea e vina!” își zise el amărât și se duse mai departe la vânătoare.

Erau trei inși și cu Zboru patru, dar numai Zboru era-n apele lui; popa dedea mereu greș; Iorgovan se trezea totdeauna prea târziu, iar Filip nici nu înțelegea cum e cu puțință ca cineva să creadă că poate nimeri o pasăre care nu doarme pe creangă. Îi era lui popa Furtună destul să deie o dată greș pentru ca să-i intre-n cap gândul că n-a plecat cu noroc de acasă și să nu mai poată nimeri.

– Mi-ai stricat tot chefu, îi zise el răstit lui Iorgovan, apoi își aruncă pușca-n spinare și se întoarse în sat, certându-l mereu pe Filip că e papă-lapte, că e prinde-muște, că e mămăligă nefiartă și câte și mai câte.

– Ce-i? întrebă Busuioc după ce se văzu singur cu dânsul.

Popa își aruncă pușca, și cornul, și păhărelul, și pătașca, și dichisul cu tacâm, toate una peste alta, în pat.

– Știe dracu ce să mai zic, zise apoi aprins. Și adecă de ce să le iau tot eu toate-n spinare?!

– Nu ți-am spus?! grăi Busuioc așezat.

Vorba aceasta popa Furtună nu putea să o sufere.

– Ce mi-ai spus?! îi întâmpină el trăgând vorbele. Așa-i cum am zis eu. De unde?! Nici vorbă! L-a încurcat fata, atâta e toată treaba. Dar, vezi, l-a încurcat rău.

– Asta o zic și eu – grăi Busuioc nedumirit – și de aceea te-am pus pe tine să-l descoși, fiindcă mie nu-mi venea bine.

– Lasă-l, frate, să se descurce el! strigă popa mânios; ce te amesteci în trebile lor?! Las-o să-și spargă capul de zid!

– Și dacă și-l sparge și el?

Îmi rad barba! răspunse popa hotărât. Și n-avea popa jurământ mai greu decât acesta, fiindcă nimic nu l-ar fi durut mai puțin decât să-și radă barba.

Însă Busuioc nu era mulțumit cu barba cumnatului său.

„Nu s-a lămurit încă, își zise el; să-l mai las să se gândească”.

Și-l vedeai pe popa că nu e lămurit, fiindcă se plimba mereu prin casă și muta la tot pasul câte ceva din loc.

– Cine dracu a adus-o pe pădureanca aceasta aicea! adăugă el în sfârșit, adunându-și unul câte unul boscârțele.

– Eu am adus-o, cumnate – îi răspunse Busuioc cu inima îndoită – chiar eu, și, uite, îmi aduc aminte că-mi părea bine când am găsit-o fiindcă oamenii lucrează mai cu inimă când au de aceste în preajma vederii lor.

– Atunci nu te mai plânge, grăi popa și plecă strigând să i se puie caii.

– Vii mâne să te pui la cale cu oamenii! strigă Busuioc.

– Viu!

– O să mai vorbim atunci.

– Eu nu mai am nici o vorbă!

Busuioc tot ca mai-nainte, căci – în zădar! – omul cu copii tot părinte rămâne, și părintele, oricât de bătrâni i-ar fi copiii, tot copii îi știe și nu poate crede că ei vor face ca oamenii cu minte. Îl chemase pe popa pentru ca acesta să-l facă s-o creadă aceasta și acum nu putea să-l creadă pe popa.

„Eu în tinerețele mele aș fi făcut prostia aceasta, își zicea el; iar feciorul meu e tânăr”.

Uita Busuioc că el era feciorul tătâne-său, iară Iorgovan era feciorul lui Busuioc.

Întorcându-se de la vânătoare, Iorgovan călca rar și măsurat. Trăise în timp de câteva zile mai mult decât alte dați și luni întregi și i se părea c-au trecut ani de zile de când a plecat după secerători. Noaptea petrecută-n bătătura de la Șiria, drumul făcut de la Cil la Zimbru, întâlnirea lui cu Simina, toate i se păreau depărtate și despărțite prin multe și

însemnate întâmplări de clipa în care se afla. Și trecute erau toate, toate.

Simina era mai tristă de cum fusese toată ziua: avea de ce să fie. El nu era trist: n-avea de ce să fie.

Alte dăți îi era groază să se apropie de dânsa; acum nu-i păsa dacă-i este ori nu aproape, dacă o vede ori nu, dacă-i vorbește ori nu.

Simina se uita din când în când la el și simțea că nu mai e omul cuprins în luptă cu neastâmpărul său.

– Iorgovane! vreau să vorbesc astăzi cu tine, îi grăi dânsa când secerătorii plecară spre sat.

– Astăzi e și acum, răspunse Iorgovan.

– Acum nu pot, grăi dânsa.

– Cum vrei – zise el – când vrei: n-o să mai poți zice că mi-e greu când mă vede lumea cu tine.

– Mi-e greu mie! șopti ca înecată, și ei își urmară calea mergând tăcuți unul după altul, Neacșu în urma lor, iară Șofron când trei pași la dreapta, când trei pași la stânga.

VIII

Seara, după ce oamenii au început a se alina, Simina umbla cuprinsă de neastâmpăr de ici până colo și nu putea să se depărteze, pentru că bătrânul nu-și mai lua ochii de pe dânsa.

– Taică! eu mă duc și mă întorc! îi zise ea, voind să se depărteze.

El o apucă de mână și o întrebă unde se duce.

– Am o vorbă cu Iorgovan, răspunse ea cu inima deschisă.

Bătrânul îi strânse mâna mai tare, dar nu-i zise nici da, nici ba. Ea știa mai bine ce-o duce. Ar fi voit să o pună înaintea sa și să se uite mereu la ea până ce nu i se vor fi stins vederile; simțea totuși că dacă ea voiește, voiește și el, și dacă ea nu poate rămânea, îi pare și lui bine când o vede plecând.

Și Simina o știa aceasta: i-o spuse bătrânul nu cu graiul, nu cu ochii, ci cu mâna cea uscată. Ea se plecă asupra lui, îi sărută părul de pe frunte, apoi se depărtă, iar bătrânul rămase liniștit la locul său. Liniștit? Nu, asta nu e vorba! Rămase cu viața oprită-n loc.

Iorgovan, da! el era liniștit. Aștepta și el, dar aștepta ca omul care știe că nu în zadar așteaptă și are timp să aștepte.

Își făcea băiatul de lucru prin curte.

Șofron stetea în ușa grajdului: acolo îi era locul. Aștepta și el, el însă ca omul care ar dori ca zadarnică să-i fie așteptarea. Când Simina se ivi în curte, el tuși o dată.

Simina se dete cu inima încleștată înapoi. Nu știa dacă el a zăpsit-o ori nu, dar o dată cu capul n-ar mai fi ieșit.

Iorgovan plecă după dânsa.

Ea ridică mâinile și-i făcu semn să se depărteze.

El se opri în loc și privi împregiurul său.

Șofron ieșise în mână cu furca de fer din grajd; se ducea să coboare din pod o furcă de fân pentru cai.

Nu! tot n-ar fi voit Iorgovan ca sluga tătâne-său să-i vadă stând noaptea de vorbă cu Simina. Trebuia să mai aștepte.

Șofron coborî fânul și-l duse-n grajd, iar Iorgovan se întoarse spre casă. Nu știa ce să facă. Era supărat. Intră: te pomenești că Simina nu se mai întoarce, crezând că el nu mai iese, ori se întoarce și nu-l găsește. Nu intră: ce-o fi gândind sluga?! Oamenii cinstiți își fac treburile ziua, la lumina mare. Era supărat, supărat pe Simina, pe Șofron, pe sine însuși. Supărat pe toată lumea. Mai mare însă decât supărarea îi era rușinea de lucrul pe care îl făcea și nu putea să-l facă.

Busuioc avea fecior și n-avea astâmpăr. Nu i-a trecut niciodată prin minte să-l întrebe pe feciorul său unde se duce și când se întoarce; asta era treaba lui. Acum însă tatăl nu-și găsea locul; ar fi voit să știe unde se află și ce face, ar fi voit însă fără ca să întrebe pe cineva.

În cele din urmă el se ridică de la masă, unde steteau cu toții de vorbă. Par' însă că toți știau de ce iese și cu ce gând pleacă; în clipa când întinse mâna spre broasca ușii despre curte, el se întoarse, intră în casa cea mare, se duse la fereastră și se uită în noaptea luminată de lună plină.

Șofron se cobora din pod cu o furcă de fân, Iorgovan se întorcea spre casă, iar la capătul grajdurilor Simina stetea înaltă și nemișcată.

Îi era și lui Busuioc rușine de ceea ce făcea, dar nici el nu putea să nu o facă, avea datoria de a ști cele ce se petrec.

Acum tremura și el, tremura și Iorgovan, tremura și Șofron, tremurau cu toții în trupurile lor și neastâmpărul pornit de la Simina îi cuprinsese pe toți; dedeau toți din prisosul vieții lor.

Unul singur dedea din lipsă, și tocmai acesta tremura mai tare, Neacșu, care nu mai avea timp să aștepte. El se ivi la colțul șurii, privind țintă la fiică-sa, care înainta iar spre curte.

Șofron iar tuși.

„Care va să zică, ăsta stă la pândă?! grăi Iorgovan în el și plecă hotărât spre Simina.

Șofron ieși cu furca-n mână.

Iorgovan se făcu că nu-l bagă de seamă.

Acum Șofron aruncă furca cât colo și o luă drept spre feciorul stăpânului său, care se opri în cale și-l așteptă.

Simina rămase încremenită, iar Neacșu plecă spre cei doi flăcăi.

– Ce vrei tu cu fata aceea? întrebă Șofron liniștit, de tot liniștit.

– Ce vrei tu? îl întrebă Iorgovan.

– Eu vreau s-o iau de nevastă! răspunse Șofron.

– Eu nu vreau s-o iau! grăi Iorgovan deschis.

– Atunci las-o-n pace!

– Nu mă lasă ea pe mine!

Șofron se dete un pas înapoi. Acum era acum: ce putea el să facă?

– Minți – strigă el – minți, minți!

Simina, cuprinsă de frică, făcu un pas înainte și se puse între amândoi.

– Nu minte, Șofroane, grăi dânsa ridicând mâna. De când e lumea nu s-a spus adevăr mai mare.

Șofron rămase cu ochii țintiți la pământ, și pământul nu se deschidea ca să-l înghită.

Ridicându-și apoi privirea, se uită lung și la Iorgovan, și la Simina; ar fi vrut să vadă ce este în el de ea îl iubește atât de mult și ce lipsește în ea de el nu este gata să intre în foc pentru dânsa.

– Nu s-a sfârșit încă! grăi el întorcându-se înapoi. O să vedem, o să mai pățim noi multe.

Neacșu rămase neclintit între Simina și Iorgovan.

Era dus Șofron și era parcă dus pentru vecie; Simina îl alungase, și nimeni nu-i mai putea zice să se întoarcă.

Bătrânul se uita drept în fața lui Iorgovan. Multe ar fi vrut să-i zică, dar cu o singură vorbă Simina îl dezvinovățise.

– Și dacă nu vrei, de ce nu vrei? întrebă el în cele din urmă.

Iorgovan știa de ce nu voiește, dar era bătrânul acela slăbănog căruia nu voia să i-o spună, pentru că îl dorea grozav cuvântul său în urechile lui.

– De ce nu vrei dacă vrei, că de vrut vrei? întrebă Neacșu stăruitor.

– Pentru că nevasta mea nu are să-mi fie numai mie nevastă – îi răspunse Iorgovan – ci și părinților mei noră și rudelor mele om din casă, și ar trebui să fie moarte de om.

Pe Simina o înecă plânsul.

Iară Busuioc, n-auzise nimic din toate acestea, și era bine că n-a auzit, pentru că n-ar mai fi avut ochi să-și vadă feciorul care l-a osândit atât de greu.

Când îl văzuse pe Șofron mergând spre fiul său, deodată a și înțeles ce-l duce pe slugă și, cuprins de spaimă, începu să pipăie prin întuneric și tot cu mâna goală ieși.

Când s-a ivit în pragul casei, Șofron se întorcea înapoi, iar ceilalți trei steteau la potrivite depărtări unul de altul.

El îi spuse lui Iorgovan să încuie ușa când se va întoarce în casă, apoi se duse să se culce.

Intrat abia, el auzi cheia în broască și pașii lui Iorgovan prin tindă, dar tot nu putea să doarmă.

Feciorul lui și sluga lui se certau asupra unei fete, și feciorul lui n-avea destulă virtute în el ca să-și rumpă gândul de la o fată după care umblă și sluga.

Popa Furtună însă tot el cel mai cuminte.

– Nu ți-am spus eu?! zise el după ce Busuioc îi spuse cele ce văzuse. Așa e, cum am zis: dacă i-ar fi de-nsurătoare, nu s-ar ascunde când voiește a sta de vorbă cu dânsa. Lasă-l, frate, să-și trăiască și el tinerețele.

– Ba nu-l las! grăi Busuioc scurt.

Îl vedea, parcă, pe Pupăză făcând mătâni și sărutând pământul.

– Ia-o cu tine – îi zise apoi hotărât – și grija mea e să nu se mai întoarcă.

IX

Când popa ieși la câmp să se tocmească cu secerătorii, plecă și Busuioc cu el până în grădina de la marginea satului, ca să vadă cum stau treburile cu mașina de treierat.

Mașina era scoasă în mijlocul grădinii, și oamenii se căzneau tocmai să mute și locomobila, un lucru care nu se poate face fără gălăgie.

– Mai domol, mai domol! – strigă Busuioc – că nu vă gonesc tătarii.

Oamenii urmară a-și face treaba cu mai puțină gălăgie, dar cu mai mult zor.

Și nu e bun zorul când umbli cu lucruri primejdioase ca mașina de treierat.

Grăbit era mai ales Pupăză, care n-ar fi voit deloc să se mai supere Busuioc și acum: el se uita mereu când la mașinist, când la Busuioc, gata să puie mâna la toate și să sară de ici până colo, și dacă i-ar fi zis Busuioc, el n-ar mai fi stat pe gânduri, ci s-ar fi aruncat cu paie cu tot în focul cazanului. Căci era bun om Busuioc, milos și iertător.

După ce mutară locomobila și o așezară în dreptul mașinei, umplură cazanul ei de apă, îi deteră foc, și pe când mașinistul o potrivea din aburi, Pupăză se uita țintă la el.

– Trage chinga, îi strigă mașinistul.

Pupăză lucra de trei ani și mai bine la moara cu foc, dar tot se mai temea de roate și inima i se făcea cât un purice de câte ori se apropia de vreuna din ele. Voind dar să tragă chinga peste roata ce pune mașina în mișcare, el închise ochii, își ținu trupul departe, potrivea iute chinga și se dete iute înapoi.

Roata se învârti de câteva ori, apoi chinga scăpătă și mașina se opri.

– Prostule! grăi Busuioc și se duse el însuși să potrivească mai bine chinga.

Asta Pupăză n-o putea suferi. Sări asupra chingii, o apucă și-o potrivea mai bine pe roată, dar mâna lui rămase strivită sub chingă, și precum se învârti, roata-l sminci și pe el cu dânsa, îl ridică în aer și-l aruncă în celelalte două roate, care-i sfărâmară într-o clipă oasele și-l aruncară în cealaltă parte.

Locomobila scoase un șuier de se spărie tot satul și mașina se opri, iar Busuioc puse mâinile în cap și-și întoarse fața, ca să nu vadă carnea de om ce se zbătea la picioarele lui.

– Oprește-o! îi strigă el mașinistului. Afurisit să fie ceasul în care am adus-o în curtea mea.

Grăind aceste, el se întoarse iar și se plecă asupra lui Pupăză.

Nu mai trăia, dar nici mort nu era încă: trupul lui tot se mai zbătea, buzele i se mișcau, răsuflarea nu i se oprise.

– O lumânare! zise Busuioc. O lumânare! strigă el iar, uitându-se în toate părțile, ca să vadă dacă tot nu i se mai aduce lumânarea.

O lumânare?! Puțin lucru! Însă tocmai fiindcă e puțin, oamenii nu se gândesc totdeauna la el: nu e clipă în caremoartea să nu-l poată ajunge pe om, și oamenii tot nu-și poartă lumânarea la dânșii.

Pupăză muri fără lumânare, și Busuioc se întoarse zguduit acasă.

Mort de moarte năprasnică, strivit de roatele mașinei de treierat: ăsta era un lucru nemaipomenit la Curtici, și pe cât de iute se duse vestea despre el, pe atât de în grabă alergară și oamenii la moara lui busuioc.

Murind, omul încetează a mai trăi, dar nu pierde din lume: sufletul lui rămâne și petrece cu cei vii, umblând pribeag de la om la om, ca să-și ceară de la fieștecăre dreptatea, să mângâie pe cei ce i-au îndulcit viața și să mustre pe cei ce i-au amărât-o, și vai ție dacă vei fi greșit de dânșul, căci pretutindenea unde se ivește el stai și tu, ca să fii judecat.

– Ce ți-e omul – grăi Fuștei – om cu minte ca Busuioc, să nu se gândească el că la treburi de aceste nu se pun oameni ca Pupăză!

– Dar bine a făcut, săracul, Dumnezeu să-l ierte! îl întâmpina Petrea lui Feregă, care știa c-așa i-o fi fost data și ținea ca lumea să nu arunce asupra lui Busuioc vina pentru cele petrecute.

Să-l ierte Dumnezeu?!

Adecă de ce să-l ierte?!

Ce-a făcut el în viața lui?

Satul întreg, mic și mare, toți îl știau ca și când le-ar fi fost om din casă, toți simțeau că în viața lor nu-l vor uita, căci singur el fusese în felul lui și le plăcea tuturor să vorbească de dânșul, de mila pe care atât de adeseori a deșteptat-o în sufletele lor și de hazul ce și-au făcut cu el.

Iar Pupăză murise fără lumânare.

Saveta lui Șoric știa bine că-ntocmai ca în viață va cutreiera și după moarte tot satul și va da mereu târcoale prin preajma casei lui Busuioc, încât o să-ți fie groază a mai ieși noaptea la uliță.

Așa zicea și Vica și-l vedea mereu făcând mătăanii și sărutând pământul.

Și fiindcă nici Busuioc nu zicea altfel, ținea să-l îngroape cu toată cinstea: să-l întindă în casa lui, să-i facă toate pomenile.

Vica însă ținea ca mortul să rămâie, după cum cere obiceiul, unde i s-a stins viața, iar Vica era stăpâna casei și avea tot dreptul de a stăruii să nu i se aducă strigoii pe cap.

Așa zicea și popa.

Era năcăjit popa Furtună că nu s-a oprit și el la moară, ca să fi putut vedea cu ochii lui cele petrecute, căci așa lucru nu în toate zilele se poate vedea.

– Nu se poate! grăi el hotărât. Poți să-l întinzi pe perini de mătase, să-i aprinzi o mie de lumânări, dacă a murit fără lumânare, n-o să-ți vie oameni la priveghie și popii n-au voie să-l prohodească, nici să-l îngroape în pământ sfințit, poți să-i dai pomeni peste pomeni, dar n-o să ți le primească nimeni.

– Asta e treabas mea! îi răspunse Busuioc.

– La asta nu te pricepi tu, îi întâmpină popa. Dacă Dumnezeu ar fi voit să i se facă toate, l-ar fi lăsat să moară de moarte firească.

– Se-ntâmplă câteodată și lucruri pe care nu le-o fi vrând Dumnezeu, grăi Busuioc și-l lăsa pe popa cu soră-sa.

Era mojić Busuioc când îi sărea țandăra.

Dar și popa era îndărătnic când se supăra.

– Să-i facă ce vrea! – grăi Vica – dar eu plec și nici nu mă mai întorc până ce nu vor fi măturat casa-n urma mortului.

– Ba tu rămâi, zise popa, și plecă și el, să-i arate lui Busuioc că tot nu va face precum voiește el.

Și peste un ceas tot satul știa că Busuioc s-a pus în pizmă cu Vica și cu popa Furtună și că popii nu vor nici să-l prohodească pe Pupăză, nici să-l îngroape în pământ sfințit.

X

La câmp, secerătorii culcau la mai-nainte lanul în brazde lungi, adunau brazdele, strângeau snopii, și Șofron clădea crucile.

Veni apoi și popa, să le puie la cale cu oamenii.

Iorgovan, care-n tot timpul fusese liniștit și oarecum aspru, începu să râdă dușmănește când află că popa o ia și pe Simina la Socodor.

Simina își ridică cu îndărătnicie capul.

Așa-i găsi vestea despre cele petrecute la moară.

Mașina l-a frânt pe Pupăză și l-a făcut... mare minune cum l-a făcut!

– Ei! și? întrebă Iorgovan.

Nu înțelegea el că atât numai nu poate să fie destul spre a-l scoate pe om din ale lui.

Când el plecă dimpreună cu popa, ca să vadă cu ochii săi, Simina făcu o mișcare ca și când ar fi voit să-l oprească. Îi era frică, singură nu știa de ce: nu voia să-l știe aproape de locul unde un om a murit cu moarte năprasnică, nu voia să-l știe văzând roatele care l-au strivit pe acel om, nici omul, nici locul, și parcă-l vedea mereu pe el în roate, și simțea că dacă ea însăși le-ar vedea, nu s-ar mai putea stăpâni, ci s-ar arunca orbiș în ele.

N-avea însă Simina de ce să se teamă.

Sosind la moară, el se uită la mort.

Era Pupăză, tot acel Pupăză pe care-l știa din copilărie, care-l purtase-n cârcă, pe care atât de adeseori îl necăjise și care pe el nu l-a necăjit niciodată.

El se întoarse spre mașină.

Chinga, roatele și dulapul erau pline de sânge: vedea că aici s-a petrecut lucrul. Dar nu înțelegea Iorgovan cum au putut roatele aceste să-l răsucescă pe Pupăză încât să-i stoarcă viața din carne și din oase. Căci grozav de țepăn îi părea lui intrată viața în carea și-n oasele omului.

Mașinistul îi arată cum l-a apucat roata pe Pupăză, cum l-a aruncat în celelalte roate și cum i-au sfărâmat aceste oasele.

Acum Iorgovan înțelegea, vedea cu ochii; se întoarse iar spre mort, ca să-l vadă și-n aievea.

Era Pupăză și era mort; dar era mort și nu mai trăia; asta se-ntâmplă-n toate zilele; asta o pot toți oamenii!

El se mai uită o dată la roate, apoi se depărtă, dus ca să nu le mai vadă, și tot le vedea mereu stând tăcute, nemișcate, pline de sânge și ademenitoare în osiile lor de fier.

Simina se uita în calea lui.

Venea drept, cu capul sus, cu pasul ușor, iar ochii nu îi mai erau ascunși sub genele dese, ci se aruncau îndrăzneți în lume; acesta era feciorul lui Busuioc bogătoiul. Omul mândru și încrezut în el, care nu se sfiește niciodată.

– Eu nu pot pleca, grăi Simina. Nu pot eu să-l văd așa și să mă depărtez.

O lovise greu acest om, dar simțea că dac-ar călca-o în picioare, ea ar săruta călcâiul ce-o apasă.

Ea se uită și iar se uită la el, cum te uiți la omul pe care ai voi să-l siluiești a intra în voile tale.

– Iorgovane! – îi zise ea în cele din urmă încet – tu ai mințit aseară și minți și acum.

– Eu? îi răspunse el zâmbind. Am o deosebită slăbiciune de a minți, și dacă i-ar veni dracului poftă să mi se puie călare în spete, zău m-aș făli că eu l-am încălecat pe el. Pagubă numai, că dracul nu are poftă!

– Ba are dracu poftă, mare poftă! întâmpină ea. Știi tu că e vorba că eu plec mâne de aici?

– Știu, răspunse el.

Simina tăcu. O durea nepăsarea cu care el rosti această vorbă și-i venea să se depărteze iar de la dânsul.

– Iorgovane! îi zise apoi peste puțin cu amărăciune, dar liniștită ca totdeauna. Tu știi ce faci și-i fi având cuvintele tale, și nu te mai întreb ce s-a întâmplat de te-ai făcut cum ești. Nu crezi tu însă că lucrul ăsta trebuia să fie făcut altfel? nu simți tu că rușinea mea e mai mult decât toate.

– Așa mi-e pofta! îi răspunse el, râzându-i în față.

– Și dacă te-ai pomeni că eu nu voiesc să plec?! îi zise ea îndărătnic.

Iorgovan se uită speriat la dânsa.

– Și dacă taică-tău zice să pleci? o întrebă el.

– Nu zice!

– Dar vrea!

– Tocmai pentru că voiește, trebuie să fac după cum mă trage inima mea și mă povățuiește gândul meu, zise ea. E vorba de viața mea, Iorgovane, de norocul meu și nu voiesc să blestem pe nimeni; mai bine să mă căiesc toată viața.

– Rămâi, soro! grăi el râzând iar. Eu te-am adus și trebuie să te ții. Tot omul să poarte beleaua pe care și-a luat-o din draga lui voie!

– Îh! grăi Simina și se întoarse înscârbită de la dânsul.

Scârbă îi era Siminei, nu însă de el, ci de sine însăși; de el îi era groază.

XI

Seara era priveghie la casa lui Busuioc, iar la priveghie se cere voie bună și multă gălăgie.

Și era gălăgie la casa lui Busuioc.

Ținuse Busuioc să se știe că moare cu cinste cine a trăit în casa lui și să-i arate popii că poate el când vrea; casa era plină de oameni, popii erau gata să-l prohodească pe mort, iar de pomană, grija lui.

Însă nici popa nu stătuse cu mânilor în sân.

Mortul nu era întins în casa cea mare, ci jos, într-una din odăile slugilor; Vica, stăpâna casei, ședea înfundată într-un iatac și nu voia să știe de nimic; groapa nu se săpa în lăuntru morminților, ci tocmai la șanțul de împrejmuire; popii ziceau c-o să-i facă prohod, dar prohodul nu era decât o moliftă de iertăciune; iar bocitoare nu găsisse Busuioc, căci femeile sunt fricoase. Oamenii jucau cărți, se băteau în palmă cu cârpa împletită, spuneau povești, râdeau din când în când; dar popa zisese că lucrul acesta nu poate s-aducă noroc, iar popa era popă; ei le făceau toate la porunceală și cu frică, uitându-se mereu la ușă și la ferești, ca să vadă dacă nu cumva se ivește ucigă-l-toaca, fie vreun strigoi, ca să le ceară socoteală pentru gălăgia ce o fac.

Nimeni însă mai mult decât Busuioc nu simțea că nu sunt a bine cele ce se petrec; era frânt și muiat, atât de mâhnit, încât Neacșu se uita cu milă la el și nu se îndoia în sufletul lui că Pupăză i-a fost frate.

Hotărându-se a intra la mort, pădureanul își scutură picioarele, își netezi părul și-și puse pălăria jos lângă ușă; dar el se opri, cuprins de sfială, în prag.

Era singul mortul; nimeni nu ședea la dânsul, nimeni nu-l bocea.

– Să-i deie Dumnezeu odihnă! grăi Neacșu, făcându-și cruce. Iartă-mă, Doamne! dacă-ți calc voința, adause apoi peste puțin și intră, luă un scaun și se așeză într-un colț al casei.

Nu putea el să vadă casa pustie: mortul acesta îi era, parcă, lui frate și cel mai apropiat om din lume.

Simina ședea pe un buștean de la capătul casei, dusă-n gânduri. Din când în când îi curgea câte-o lacră mă peste obraz; ea o lăsa să se usuce pe el.

Într-o casă era mortul, într-alta Busuioc, iar într-alta Vica, și Iorgovan nu era nicăieri.

Întorcându-se de la câmp, el a stat cât a stat, apoi s-a dus. Era vorba că s-a dus la moară, ca să vadă cum stau lucrurile acolo. Îl aștepta Simina, îl aștepta mereu să se întoarcă, și precum îl aștepta, inima i se strângea tot mai tare și pământul tot mai tare-i ardea sub picioare. Ce face el? Unde se află? De ce nu se mai întoarce? Nu cumva i s-a întâmplat ceva? Sfinte Doamne! Nu cumva i s-au urât zilele? Trebuia să-l vadă și să nu-l mai scape din preajma vederii sale.

Ea-și șterse lacrămile și se ridică.

Dar unde să plece și cum așa, fără de veste?

Bătrânul era la mort. Ea nu putea să intre la el, n-avea în ea destulă inimă să vadă acum un mort întins pe masă.

Șofron stetea-n ușa grajdului, răzemat de ușchior.

Ea se duse drept la el.

Șofron se cutremură când o văzu apropiindu-se de dânsul.

– Șofroane, îi zise ea, dacă ar fi să mă caute taica, spune-i că mă întorc în curând.

El o apucă de mână, o strânse și o ținu câtva, apoi întrebă:

– Unde vrei să te duci?

– Tu știi. De ce mă mai întrebi? De ce mă silești să ți-o spun?! răspunse ea înecată.

Șofron se uită lung la ea.

– Uite! zise el. Am fost obraznic cu tine, dar să nu mă crezi așa. Nu știi de ce, dar atât de bine îmi pare că ai venit acum la mine, încât grozav de bine îmi pare! Lasă, că mă duc eu și ți-l aduc. Știu eu ce-i asta, Simino! adăugă apoi depărtându-se. Simina își acoperi fața cu amândouă mâinile și intră înecată de plâns în grajd. Șofron în fugă se duse și în fugă se întoarse.

– Nu vrea să vie, grăi el amărât.

Simina-și șterse lacrămile.

– Unde se află? întrebă ea.

– Aici la un loc.

– Unde?!

– Nu poți tu să te duci acolo.

– Unde?

– La birt, îi răspunse el turbat.

Simina se îndreptă, făcu o mișcare, ca și când ar voi să se întoarcă, apoi întrebă cu sfială:

– Îi este acesta un obicei?

Șofron nu era dintre oamenii care înțeleg și ceea ce nu li se spune, dar era om cu multă inimă și simțea când nu putea să înțeleagă.

„Da! da! îi este un obicei. Îi place să meargă la birt. Și dacă intră o dată, nu mai e chip să-l scoți”.

Acesta era răspunsul care-i dedia brânci.

– Nu-i adevărat! strigă el îndărătnic.

– Ce nu-i adevărat? îl întrebă ea mirată. – De un an, de când sunt aici, o singură dată l-am văzut și pe el la chef, și acu de a doaua oară!

– Haide! haide! zise ea plecând înainte. Haid', ca să nu mă duc singură!

Șofron plecă cu pas hotărât în urma ei.

Iorgovan petrecea.

Într-o odaie retrasă de la birtul cel mare ședeau cinci inși împregiurul unei mese încărcate cu sticle și cu pahare de tot felul, unele pline, altele răsturnate. Iorgovan era singur pe o canapea din fund; la dreapta lui ședea Vasilică, scrietorul notarului, la stânga Șarica, o fată de aci din Curtici, pusă sus pe colțul mesei, între sticle și pahare. La ușa odăii cântau cinci țigani, iar Buczy Arpad, un prieten de școală a lui Iorgovan, juca în mijlocul odăii un ceardaș cu Borișca, o altă fată de aci din Curtici.

Iorgovan bătea mereu din palme, șuiera ceardașul și era vesel.

Un chelner veni să-i spuie la ureche c-a trimis taică-său sluga să-l cheme acasă.

– N-am vreme! răspuse el, și-și urmă a-și petrece. Am spus că n-am vreme.

Chelnerul ieși mulțumit de acest răspuns; dar peste puțin se ivi Șofron în ușă.

Iorgovan sări mânios în picioare, Șarica se dete jos de pe masă, iar Buczy dete o dată din pinteni și se opri în loc.

– Spune-i că nu mă duc! strigă Iorgovan. Să nu-mi strice cheful, că le dau dracului toate.

– Să-ți spun eu ție o vorbă, și rămâi cât îți place, grăi Șofron, apoi se duse la el și-i spuse încet că Simina e afară și vrea să-l vadă.

Iorgovan stete o clipă cam scos din sărite.

– Ei! strigă apoi, dând cu pumnul în masă. Foarte bine! Să vie și ea să petreacă cu noi. O aduc aici.

– Pe cine?! pe cine?! strigară ceilalți.

– O să vedeți voi, le răspuse el și ieși.

Simina se dete un pas înapoi când îl văzu apropiindu-se cu pas șovăitor de dânsa și parcă-i era rușine de a fi venit.

– Haid', fă! îi zise el apucând-o cu brațul. Acum e acum! Acum ca niciodată!

Fata se simți cuprinsă de groază, dar nu încercă să i se pună împotriva, ci rămase sfiită înaintea lui ca prepelița ce se vede apucată fără de veste.

Șofron simțea că nu e de vorbit cu Iorgovan. E însă mare lucru când omul se știe tare.

– Lasă fata! – grăi el apăsând vorbele – că e pagubă de doi oameni ca noi. Nu e fata asta de seama ta.

– Nu e de seama mea?! întrebă Iorgovan întorcându-se spre el. Cu așa?! Dar adecă ce cauți mereu lângă dânsa? Ce vrei, mă?! strigă apoi, punându-se drept în fața lui Șofron. Știi tu cine sunt eu?!

– Un ticălos ești, un om de nimic! răspuse Șofron.

– Șofroane! strigă Simina aruncându-se între amândoi. Haid', Iorgovane! – urmă apoi stăruitor – haid' să intrăm să petrecem. Nu-l vezi tu că nu știe ce zice?

– Ticălos eu?! strigă Iorgovan voind s-o deie în lături. Stai să vedem!

– Iorgovane?! – urmă ea – vrei tu să te pui aici la ceartă cu el? Haid', haid', să intrăm.

– Care va să zică tu vrei să te duci cu el?! întrebă Șofron rece.

– Da! ea voiește! Răspuse Iorgovan și o apucă iar cu brațul, ca să o ducă.

– Șofroane! – grăi Simina plecând – tu vezi că trebuie.

Sosită apoi în pragul odăii retrase, fata se opri uitându-se la masa-ncărcată, la țigani, la cei doi tovarăși, se uită la Iorgovan și la cele două fete, apoi își trase cu vârful tegetelor peste frunte. O apucase parcă un fel de amețală, se uita parcă de sus într-un mare adânc și adâncul o trăgea spre el: grozavă îi părea plăcerea desfrâului ce-i răsărea din paharele răsturnate, din fețele țiganilor și din părul încâlcit al celor două fete.

– Dacă ție nu-ți este scârbă de aceste, să rămânem – zise ea fricoasă – să rămânem și să petrecem.

Iorgovan se uita și el la masă, la cei doi tovarăși, se uita la Simina și la cele două fete, se uita la Șofron, care stetea ca un stâlp de peatră în dosul Siminei.

– Nu vreau! zise el muiat, apoi se întoarse și plecă șovăind mai departe.

Simina-l apucă de braț, ca să-l sprijinească, iar Șofron rămase-n urma lor, călcând pe vârful degetelor, ca să nu-i supere prin zgomotul pașilor săi.

Grozav se simțea de nenorocit, și totuși îi părea bine.

– Lasă-mă! grăi Iorgovan peste puțin, dându-se la o parte. Merg eu și singur.

– Dacă te supără, îi răspunse ea.

– Mă supără! grăi el, apoi se desfăcu, se mai duse câțiva pași și începu în cele din urmă să plângă.

Simina își acoperi iar fața cu amândouă mâinile și se opri din drum, dar acum nu mai putea să plângă.

Iorgovan se opri și el, se uită câtva timp la ea, apoi deodată, se lăsă căzut înaintea ei, ca și când ar fi voit să sărute pământul de la picioarele ei.

Fata bătu îngrozită din palme și rămase o clipă cu mâinile-nclăștate.

– Haid' – grăi apoi plecându-se spre el – să-l ducem, să-l culcăm.

Iar Neacșu, ieșind într-un târziu de la mort, s-a uitat în toate părțile. Fata lui! unde era fata lui? ce s-a făcut fata lui?!

Când Simina și Șofron se apropiau cu Iorgovan, bătrânul stetea în porțiță.

Ei se opriră.

– E taică – grăi Simina – du-te și-i spune să se uite prin curte, ca să nu ne vadă nimeni când intrăm cu el.

Și Neacșu stetea de pândă, în vreme ce sluga și Pădureanca îl furară pe feciorul lui Busuioc în grajd, ca să-l ascundă.

– Taică, grăi Simina după ce se văzu singură cu părintele ei. Tu vezi că mâne nu putem pleca de aici.

Neacșu dete din cap.

Nu mai putea el să-și vadă fata în casa aceasta, unde mortul e părăsit, stăpâna casei se pune în pizmă cu stăpânul și feciorul umblă rătăcit.

– Fata mea! grăi el cu blândeță. Tu știi că n-am vrut niciodată să calc voința ta, dar acum trebuie să fie cum zic eu.

– Nu pot, răspunse ea; nu că nu vreau; nu pot. Mi-e frică, taică, mi-e frică, mă tem c-o să mă blestem toată viața. Nu-l vezi tu unde a ajuns?!

Vede Neacșu. Dar ce-i păsa lui de feciorul lui Busuioc, bogătoiul din Curtici?! avea el însuși o fată, una singură, ca puține în lume, și aceasta nu putea să rămâie aici.

– Haide! zise el hotărât, apucându-și o șuviță din părul cărunt, și blestemă părul acesta.

– Rămâi tu! – îi răspunse ea – că tu poți.

„Vine dacă mă vede pe mine plecând”, își zise el.

„Rămâne dacă vede că eu nu plec”, își zise ea. S-au înțeleș toată viața lor: cum să nu se înțeleagă acum, când se află în culmea vieții?!

XII

Trebuie să se și supere omul câteodată: altfel ori se clocește, ori prinde mucigai.

Aceasta era vorba cu care-și sfârșea popa Furtună toate supărările.

Des-de-dimineată era la Curtici, și nu venise ca să-și ieie secetătorii; aceștia puteau să meargă și singuri, căci era acasă preuteasa și ea se pricepea la treburile gospodăriei mai bine decât dânsul. El era popă și trebuia să-și caute de popie; a venit cu patrahir, cu molitvelnic și odăjdii, ca să slujească și el mortul de la casa lui Busuioc, fiindcă Busuioc îi era cumnat și casele lor erau una și aceeași casă.

Busuioc îl știa pe cumnatu-său și n-avea de ce să se mire; simți cu toate aceste că-l trece un fel de junghi prin inimă când îl văzu dându-se jos din căruță.

Ca nealte dăți, popa se dete așezat, iar nu pe sărite, la pământ, apoi se scutură de prav și-și potrive hainele pe trup, ba tropoti chiar cu picioarele, ca să-și curețe încălțăminte, ceea ce el nu făcea decât la scările vlădicului poate. Busuioc se uita îngrijat la el, dar nu numai că nu-l întrebă despre cele petrecute, ci ar fi voit să-l roage ca deocamdată să nu-i spuie nimic. Avea destule pe capul lui.

Însă popa Furtună nu era omul care tace când are ceva de spus.

– Nu ți-am spus eu?! grăi el cam răstit după ce se văzu în casă.

– Ce mi-ai spus cumnate? întrebă Busuioc fricos.

– A intrat holera și la noi, răspunse popa. Ieri au murit doi, și astăzi o să mai moară câțiva.

Busuioc rămase câțva timp înlemnit.

Să pună caii la căruță, să-i încarce pe oameni și să-i ducă de unde-i luase: acesta era gândul care-l cuprinse mai-nainte de toate.

Însă ar fi trebuit să ieie o hotărâre ca să o poată face aceasta, și acum, când îl avea pe Pupăză mort în casă și aștepta s-o mai vadă și pe Simina plecând, el nu mai putea lua nici o hotărâre. Și chiar dacă ar fi putut, nu l-ar fi lăsat popa, carea avea douăzeci de lanțuri de pământ, pe care voia să le secere cât mai curând, ca să nu-l apuce toiul holerei cu ele în câmp.

– Cum socotești tu; ce vrea Dumnezeu, grăi Busuioc, și ei nu mai vorbiră despre aceasta.

Aveau și ei alte treburi.

Văzându-l pe Busuioc de tot muiat, popa și Vica se întreceau a umbla în voile lui: Vica stăruia să-l mute pe mort în casa cea mare, iar popa ținea să-l prohodească șapte preoți și să-i sape groapa în mijlocul morminților. Însă Busuioc ridica mereu degetul și zicea că toate trebuie să rămâie așa precum sunt. Căci dacă nu face nici un rău, omul nu are de ce să se mustre.

Iară Iorgovan ședea înfundat în iatacul său.

Strivit de gândul celor petrecute, el nu mai avea în el destulă putere ca să deie față cu oamenii.

„Un ticălos, un nemernic!” așa-i zisese sluga, și putea să i-o zică aceasta.

Așa steteau lucrurile când Neacșu se gătea de plecare.

Oamenii porniseră încetul cu încetul la Socodor, și el îi vedea depărtându-se într-un șir lung spre marginea satului.

Trebuia să plece și el, și neapărat că pleca, însă parcă uitase ceva.

Simina ședea pe bușteanul de la colțul casei și nu se mișca.

Îl văzuse pe popa dându-se din căruță, o văzuse pe Vica scoasă oarecum din ale ei, îl văzuse pe Busuioc de tot muiat cum era, îl văzuse și pe Iorgovan întorcându-se cu ochii în pământ de la grajd, vedea întregă această casă învrăjbită și nu putea să se miște din loc, nici să înțeleagă încăpățânarea tătâne-său.

Neacșu de mult acum își rupsese gândul de a o mai face să plece cu el, dar simțea că în curând ea va pleca în urma lui.

Și dacă totuși nu ar fi plecând?! El nu putea totuși să-și ridice desagi de la pământ.

Și totuși el trebuia să plece cât mai neîntârziat, chiar acu să plece, pentru ca să nu să poată împăca cu omul ce-i desparte.

Și dacă totuși se împacă?!

„Atunci eu nu mai am fată!” răsună lung în sufletul lui.

Nu! nu! el va avea fată, și fata lui era a lui.

„Cum îi va fi data!” grăi el îndreptându-se. Ea are dreptate: când știi că moartea poate să te ajungă în tot ceasul, nu trebuie să-ți calci pe inimă. Și asta o știe omul.

El se depărtă spre casele slugilor, ca să-și ieie ziua bună de la Șofron.

– Noroc să-ți deie Dumnezeu, îi zise el întinzându-i mâna.

Șofron strânse mâna și o ținu lung în a sa, ca și când ar fi voind să-l oprească, ca să-i mai spuie ceva.

Căci avea ce să-i spună, fiindcă sluga popii îi șoptise-n taină o vorbă.

– Care va să zică te duci la Socodor? Întrebă el.

– Mă duc, răspunse Neacșu.

– Uite! – grăi Șofron, ținându-l mereu de mână – știi că la Socodor au murit mai mulți oameni de holeră?

Neacșu își scoase mâna dintr-a lui și rămase înaintea lui câtva timp drept, înalt și cu fața uscată.

– Mai dă-mi și o lumânare! grăi el apoi.

Șofron se-ntoarse în casă și-i aduse un colac și o lumânare, căci colac și lumânare de ceară se dau de pomană la morți, colacul pentru zilele vieții și lumânarea pentru ceasul morții.

– Dumnezeu să ierte! grăi bătrânul primind colacul.

– Dumnezeu să primească! îi răspunse Șofron.

Puindu-și apoi lumânarea-n sân, bătrânul se duse cu colacul în mână la fiică-sa.

– Du mă duc, fata mea, îi zise el.

Simina se ridică, îi potrivei desagii pe umăr, apoi ieșiră împreună la uliță mergând tăcuți, el înaintea, iară dânsa ceva mai în urma lui.

Când ea se plecă să-i sărute mâna, el îi sărută creștetul apoi îi luă capul între mâni și se uită fericit în fața ei.

– Și dacă s-ar întâmpla să-ți fie greu de ceva, îi zise el, să-i spui băietului ăstuia și să nu-ți fie greu de dânsul.

– Știu, taică, îi răspunse ea.

Dup-aceea Neacșu se depărtă cu pas iute ca să-i ajungă pe ceilalți, iar Simina rămase privind în urma lui și așteptând ca el să se mai uite o dată înapoi; el însă se ducea drept în calea lui și s-a dus până ce nu s-a pierdut din preajma vederilor ei, lăsând-o pe dânsa răzemată de stâlpul de la poarta casei lui Busuioc bogătoiu.

XIII

În drumul Aradului, la mijlocul pustiei Tovisegyhaz, este o fântână largă și adâncă, cu două cumpene, două jgheaburi lungi, unul așezat pe picioare, pentru vite, altul pus jos pentru oi, și două găleți, una în fântână, iar cealaltă atârnată-n aer, clătându-se mereu și scârțâind din când în când sub bătaia vântului.

E zi de duminică, grânele sunt strânse și duse, pusta și șesul în lung și în lat e o pustie deșartă, închis din toate părțile între valuri de apă, ridicate de arșița soarelui de meazăzi în văzduh. Pe ici, pe colo se ivesc mai pe aproape, mai pe departe, câte un copac, câte o cumpănă de puț, câte o casă, câte un turn de biserică, năluciri neastâmpărate, cufundate acum în apă, întoarse apoi cu susul în jos și aruncate iar în aer, după cum se schimbă vântul și după cum se mută ochiul. Din când în când vântoasele se dau vârtej, adună paie și frunze și prav, le ridică volbură naltă în aer, și se duce, se duce stâlpul frământându-se peste câmp și de-a lungul pravului de pe drum până ce nu se sparge de-ți zboară fărâmurile în toate părțile. Apoi o nevăstuică își iese din gura pusă-n margine de drum, se pune-n două labe, se uită ca o păpușă isteasă împregiur și iar – vâșc! – intră la adăpost.

În vârful cumpenei de la puț șade o cioară pribegită și cârăie din când în când a pustiu, iar în dreptul stâlpilor este un car cu doi boi legați la proțap.

Și de mult trebuie să steie carul acesta aici, căci abia a mai rămas înaintea boilor câte o firăătură din cocenii de porumb, și ei o adună cu limba, o risipesc iar și iar privesc cu ochi mari când la cocenii din car, când la jgheabul cu

apă clocită.

În car e culcat un om cu o doniță lângă el: nu doarme, nu e mort, ci zace.

Busuioc se-ntoarce de la Arad, și Iorgovan mână caii cei buni de le rămâne pravul cale de trei pușcături în urmă.

– Stăi! voiește Busuioc să zică văzând bieteale vite chinuite. Mână, Iorgovene, mână mai iute! zice el, când vede și omul.

Ce a văzut el în drumul lui să nu vadă nimeni, și nimeni să nu simțea ce a simțit el.

E grozav lucru moartea, mai grozav e moartea năpraznică, și mai grozav moartea între străini, dar moartea, în margine de drum, la loc neumbrit, asta nu poate fi cu voia lui Dumnezeu.

Și el, Busuioc, bogătoiu din Curtici, și-a trimis feciorul cu două căruțe, cale de două zile, ca să i le aducă încărcate de oameni în drumul acesta. Era peste puțină să nu-și facă muștrări amarnice.

Sosind acasă, el îl găsi aici pe popa, care-l aștepta cu nerăbdare, ca să-l vestească despre moartea lui Neacșu.

Iorgovan rămase ca lovit de trăsnet.

– Nu se putea altfel, grăi Busuioc râzând. Asta de sine se înțelege! Ce holeră ar fi aceea, care i-ar lăsa neatînși pe oamenii mei?! Și mai ales pe Neacșu. E bun Dumnezeu, grozav de milostiv!

Grăind acestge, el se plimba mereu în sus și în jos și iar în sus și în jos, în vreme ce popa sta la o parte și-l privea cu un fel de mulțumire, căci era mulțumit popa totdeauna când se petrecea vreun lucru deosebit.

– Bine! a murit și o să-l îngropăm, grăi Busuioc în cele din urmă oprindu-se în fața cumnatului său. Dar cu fata cum rămâne?

– Mai știi și eu? îi răspunse popa. Te uiți la mine parcă eu l-aș fi adus aici. Când l-ai trimis pe Iorgovan după secerători, știai prea bine că s-a ivit holera: nu ți-a pășut atunci; nu-ți pese nici acum. Moare cine n-are zile.

– Eu însă! – strigă Busuioc răstit – nu mai am zi bună în viața mea dacă fata rămâne pe drumuri.

– Tu știi cum ți-e – grăi popa – aici să nu mă pui pe mine judecător.

Și iar se plimbă Busuioc în sus și în jos.

Erau în casa aceea trei oameni, Busuioc, Iorgovan și Șofron, și unul singur dintre dânșii, Șofron, știa ce voiește, și pe când acesta nu îndrăznea să facă ceea ce voia, ceilalți doi se temeau ca nu cumva să facă din slăbiciune ceea ce în adevăr nu voiau.

Acum Busuioc era pornit s-o facă drept spășire.

– Iorgovane, grăi apoi, oprindu-se în fața feciorului său. Nu pentru că vrei tu, nici pentru că doresc eu, ci fiindcă așa e rânduit de la Dumnezeu... M-ai înțeles?!

Iorgovan se cutremură în tot trupul.

– Nu! – zise el umilit – s-o lăsăm aceasta.

Busuioc se depărtă fără ca să-i bage cuvintele în seamă și se duse la Vica.

Peste puțin toată casa știa că Neacșu a murit, dar nimeni n-avea voie să i-o spuie aceasta și Siminei. Vica ținea ca fata să nu afle nimic și să rămâie la Curtici, pentru ca nu cumva să se-mbolnăvească și ea; popa îi spusese chiar că Neacșu e bine și nu îndrăznea nimeni să mai spuie că nu este adevărat ceea ce a spus popa.

Simina se obicnuise a umbla ca-ntre ouă și cuțite; de patru zile, de când se depărtase taică-său, era ca roabă în casa lui Busuioc. Umilită-n gândul ei prin ceea ce făcuse, câteva ceasuri după plecarea lui Neacșu își aduse trebușoarele, ca să plece și ea în urma lui, însp mai era și Vica la mijloc. „Îmi alungă fata de la casă!” striga Vica de câte ori Simina voia să plece. „Îmi nenorocește băiatul!” striga de câte ori își vedea feciorul mereu cu ochii în pământ. Iar Simina n-avea în ea destulă virtute ca să-și calce pe inimă, nu putea să plece cu gândul că-i rămâne o casă învrăjbită în urmă.

Era obicinuită Simina să umble ca-ntre ouă și cuțite, dar acum viața îi părea totuși prea nesuferită. Vedea că s-au schimbat toate fețele, că toți o ocolesc, că ceilalți vorbesc din când în când prin ascuns și se frământa mereu să-și

deie seamă ce oare s-a petrecut. Un lucru știa numai, că schimbarea în fețele și în purtările oamenilor e de când a sosit popa la casă și-și aducea mereu aminte ziua în care a rămas ea singură la crucea de grâu, în mijlocul miriștii țepoase.

Dar cu toată strășnicia Vichii, aceasta nu putea să ție mult.

Era la casa lui Busuioc un om care le îndrăznea toate.

Aflând despre moartea lui Neacșu, Șofron își luă pălăria din cap, și-o puse în cui, apoi se duse s-o caute pe Simina, acum, degrabă, fără întârziere.

El o găsi jos la spălătoare și-i făcu semn să iasă, ca și când o ar fi chemat Vica.

În mijlocul curții el o opri din drum.

– Simino, îi zise, ce neamuri ai tu?

– Un văr și o mătușă la Zimbru – îi răspunse ea mirată – și un alt unchi aici la Cherechi. Nu-l cunosc, dar taica vorbește adeseori de el. Dar de ce mă întrebi?

– A murit taică-tău, grăi Șofron așezat.

– Taica! a murit?! șopti ea.

Înțelegea bine, nu se îndoia că e mort când i-o spunea Șofron, dar vorba aceasta, mort, îi suna a gol în ureche, nu putea să și-l închipuiască mort pe tatăl ei, nu-l vedea, nu-l simțea mort.

– Și cum a murit? întrebă ea fricoasă.

– De holeră.

– Și, nu știi, cum a murit de holeră?

– Nu știu, răspunse el; știu numai că lumânare avea la dânsul.

Simina ridică mâna, și-o trase peste frunte și începu a se freca între sprâncene.

Nu era cu puțință!

Aici la loc străin, așa cum a plecat, singur și părăsit, el nu putea să moară.

Și totuși era mort.

– Ce trebuie să fac eu acum? întrebă ea.

– Nu prea știu nici eu, răspunse el. O să întrebăm vreo babă. Acum du-te și-ți despletește părul, iară eu mă pun călare, mă duc la Cherechi și până la miezul nopții mă întorc cu unchiul tău la Socodor, ca să-l scalde și să-l întindă de priveghie. Pân-atunci vino și tu, ca să-l bocești.

– E bine așa?!

– Bine! îi răspunse Șofron și grăbi spre casă pentru ca să-și ceară bani și un cal de la Busuioc.

Simina rămase privind în urma lui.

Scăldat! întins pe masă! priveghiat! bocit tatăl ei, bocit de dânsa?!

Ea îl vedea, acum îl simțea mort.

– Șofroane! – strigă dânsa plecând în urma flăcăului – nu te duce! Să meargă vreun altul. Tu nu mă poți lăsa pe mine singură.

Șofron se opri.

Așa era; el nu putea s-o lase pe dânsa singură.

Ea înaintă spre el un pas, doi pași, câțiva pași, apoi se opri și scoase un țipet sfâșietor.

– Unde-l întindem pe taica?! unde-i facem priveghia?!

– La mine în casă! îi răspunse popa, grăbind la dânsa.

Simina îi sărută mâinile, apoi începu să plângă și urcă scările casei, despletindu-și părul.

XIV

Noauă săptămâni de zile Simina nu și-a împletit părul, noauă săptămâni de zile în toate serile ea și-a încheiat rugăciunea cu vorbele: „Iartă, Doamne, greșelile mele și-i dă lui odihna morților fericiți!”

Popa l-a îngropat, i-a făcut pomenile, i-a citit iertările, i-a ținut în casa lui fata. Popa? – nu! – preuteasa, căci popa era popă și trebuia să-și caute de popie.

În zădar stăruia Vica, în zădar unchiul de la Cherechi, în zădar mătușa de la Zimbru: Simina nu putea să plece de la Socodor, nu putea să-l lase pe mortul ei singur. Nu plângea nici pe față, nici în ascuns, nu se ducea nici în cimitir, ca să-i ude mormântul cu lacrimi, dar stetea și voia să steie în satul acesta. Și de câte ori o ispîtea gândul a se depărta, ea se trezea pe dealul din Zimbru, mai sus de biserică, între crucile mari vopsite în fel de fețe, și-l vedea cu ochii, viu îl vedea, puindu-și bățul pe țelină, și îl auzea grăind: „Vezi tu, aici, tocmai aici este înmormântat bunicu-tău, aici i-a fost groapa, s-a prăpădit, l-au călcat oamenii, dar aici a fost, și colo al bunichii-ti”. „Iar aici e înmormântat... taica!” răsuna în sufletul ei, și ea rămânea.

Și dacă ar fi vrut să se ducă, n-ar fi lăsat-o preuteasa, căci era singură preuteasa și mai-nainte de a fi venit Simina la casa ei dar ea nu ștuse cât e de rău de a fi singură.

Și totuși tot preuteasa i-a adus aminte c-a rămas pustie casa din Zimbru și că trebuie să-și caute alta.

Se peptena Simina și preuteasa se uita la părul ei.

– Greu se descurcă! zise ea și luă peptenul și peptenă părul și începu să-l împletească.

Simina simțea că o năpădesc lacrimile, dar nu zicea nimic: odată trebuia să fie împletit.

Apoi au început amândouă să plângă și au plâns și au plâns până ce n-au nctat a mai plânge.

– Și-apoi, Simino! – grăi în cele din urmă preuteasa – de la Curtici la Socodor nu e cale lungă. Așa din duminică în duminică, tot o să ne mai vedem noi.

„Pui de cuc în cuib de cioară! Simino! fata mea!”, răsuna în sufletul Siminei.

– Pîn-atunci o să mai treacă multă vreme! – răspunse ea cuprinsă de frică, - dac-o fi vreodată și asta.

– Vine Busuioc duminică!

Simina-și plecă ochii și tăcu.

Duminică! acum duminică!

Știa dânsa ce voiește Busuioc și se obicinuiseră cu gândul că așa are să fie; el însă venea prea în curând. Trecură două luni de zile de când n-a mai avut timp de a se gândi la aceasta și acum nu mai putea parcă să-și aducă aminte de cele petrecute.

Seara, mai-nainte de a fi adormit, ea stete mult timp trează și pusă cu gândul în trecut și în viitor.

Ea însăși le-a făcut, le-a simțit și le-a suferit toate, dar acum, privind-le cu ochiul ei limpezit de durere, parcă nu le mai credea: gânduri și simțiri se așezaseră cu totul altfel de cum au fost în sufletul ei, și de câte ori se gândea la Iorgovan, obrajii i se umpleau de sânge și o pornire de neîndurare îi trecea prin suflet.

Precum puhoiul surpă, dărâamă, ia, duce și nămolește, tot astfel și durerea mare curăță sufletul: precum după puhoi abia pe ici, pe colo se mai zăresc urmele celor foste, tot astfel și după durerea covârșitoare depărtate ni se ivesc și acoperite în uitare cele simțite mai-nainte; dar precum pe urma puhoiului de primăvară crește iarba verde, tot astfel și durerea mistuitoare lasă în sufletul tânăr o noauă sete de viață.

Câtă nebulie, câte dureri pe urma ei! – și totuși, simțindu-se cumișită, Simina începu să plângă. Era trezită din aiurirea ei, dar pierdută îi era și farmecul vieții, și de câte ori ea încerca să reînceapă povestea curmată, îi răsuna și iar îi răsuna în ureche vorbele:

„Pui de cuc în cuib de cioară! Simino! fata mea!”

Nu! Prea era curând.

Îi trebuia timp ca să se mai gândească.

Și totuși ea nu se simțea destul de tare în ea ca să se pună împotriva voinței lui Busuioc.

– Eu am o mătușă, grați dânsa, și un unchi, să văd ce zic aceștia; să mă ceară de la dâșii.

XV

Popa Furtună se făcuse om așezat.

Nu-i vorba, tot mai mergea la vânătoare, tot mai mâna caii, tot mai ținea la prepelicarul lui, însă parcă nu-i mai priia nimic.

Mult ar fi dat să-l poată face viu pe Neacșu.

El nu era de vină c-a murit, dar tot ar fi fost mai bine să trăiască, ori, dacă-i era data să moară, să fi murit la el acasă.

Cu toate acestea, Simina, fiica mortului, era în casa lui, și de câte ori o vedea, trebuia să-și aducă aminte de răposatul ei părinte.

Și orișunde se ducea, popa Furtună nu putea să scape de Neacșu, fiindcă Busuioc, cumnatu-său, era om știut de toată lumea: și cine oare n-ar fi voit să știe dacă este ori nu adevărat că Busuioc și-a pus în cap să-și ieie o pădureancă noră în casă?

Mai ales rudeniile cele multe ale lui Busuioc erau foarte nedumirite.

Unii erau de părere că bine face Busuioc, fiindcă e om cu stare, n-are nevoie de nevestă cu zestre, și nu este pe lumea aceasta lucru mai bun decât dragostea între nevestă și bărbat. Dar, mai presus de toate, Simina era frumoasă, și nora frumoasă e podoaba casei.

Alții erau de părere că Busuioc nici nu voiește în adevăr să-și însoare feciorul, dar n-are-ncotro, fiindcă Iorgovan e stăpân în casă, el face tot ceea ce voiește. Și nici nu se putea să fie altfel. Iorgovan, ăsta, ce era el, dacă e vorba? Nici plugar, nici om de carte! Umblase cât umblase la școală până când n-a pierdut rostul plugăriei, apoi, când a văzut că e lucru greu cartea, iar s-a apucat de plugărit, adevărat la drept vorbind, a rămas de gură-cască pe acasă.

Iar alții știau că nici Iorgovan nu ține s-o ieie pe Simina de nevestă: cum ar și putea un om ca dânsul să se îndrăgească de o pădureancă? Ea însă l-a momit cu farmecele ei, îl ține de scurt, i-a mai murit apoi și părintele, și Iorgovan, milos cum e, nu mai putea să scape de dânsa.

Popa Furtună știa că toate acestea nu sunt adevărate; el însă dedea din umeri și zicea că nu știe nimic. Le dedea tuturor dreptate ca să scape de dâșii.

Un singur lucru știa el: că dacă n-ar fi murit Neacșu, Busuioc nu s-ar fi plecat la voința feciorului său și că niciodată Iorgovan n-ar fi stăruit împotriva voinței tătâne-său.

De aceea, de când cu moartea lui Neacșu, popa Furtună se ferea de a vorbi fie cu Busuioc, fie cu Vica, fie cu Iorgovan despre Simina.

Busuioc o simțise aceasta și, la început, parcă prea puțin îi păsa. El însă era deprins să ceară sfatul cumnatului său în toate treburile și încetul cu încetul se nedumeri.

– Ei! spune – grați el în cele din urmă – vorbește și tu odată: ce zici?

Popa se uită zâmbind la el.

– Ce mă mai întrebi? îi răspunse. Parcă tu poți să faci altfel decât așa precum te bate capul! Măcar o dată în viața ta, acum, când e vorba de însurătoarea feciorului tău, fă ce știi.

– O iau în spinarea mea! grați Busuioc, și de aici înainte lucrul era hotărât.

Cât pentru Iorgovan, el trăia în așteptare.

Era învrăjbit cu sine însuși, și firea și forințele i se schimbau pe ceas, pe minut. Simțământul de strămtorare însă care îl cuprinsese atunci la Zimbru, când Neacșu se învoise ca să plece cu Simina la Câmpie, mai ales acest simțământ îl stăpânea mereu. N-ar fi voit și n-avea în el destulă virtute ca să voiască.

Își aducea aminte de cele petrecute, de vorbele ce grăise atunci noaptea, de mânia lui Șofron, de mânia lui Neacșu, de hotărârea Siminei, își aducea aminte de beția sa și de moartea lui Neacșu; era peste putință ca el să mai poată privi după toate aceste în ochii Siminei fără ca s-o urască.

Nu! aceasta nu se putea!

Simțea în el că dacă Simina i-ar aduce aminte cu un singur semn măcar de cele petrecute, el ori s-ar târî ca atunci noaptea la picioarele ei, ori ar trebui să închidă ochii și s-o omoare.

Și totuși el nu putea altfel, îi era peste putință să-și rumpă gândul de la dânsa.

Adeșori, când îl vedea pe Șofron căutându-și liniștit de treabă, se pomenea că-l privește cu un fel de sfioasă uimire și parcă-i era frică de dânsul.

Știa c-o iubește pe Simina, știa că dânsa nu-l iubește pe el, și gândul că s-ar putea să-l iubească vreodată nici nu intra în mintea lui. Însă tot atât de bine știa Iorgovan că Simina ține la Șofron mai mult decât la un frate mai mare și că Șofron le știa toate. Era cu putință ca el să nu-i zică Siminei: „Ferește-te de ticălosul care astăzi te-a batjocorit, iar mâne e-n stare să-ți sărute pământul de sub picioare”.

Și totuși el nu putea altfel.

Plecând dar la Socodor, Iorgovan nu era în voie de nuntă, iar Busuioc o simțea și el aceasta și-i venea să-l certe.

Intrând în curtea popii, Iorgovan începu să tremure în tot trupul, iar când dete față cu Simina, vederile i se împăingeniă și-i venea parcă să amețească.

Busuioc îl vedea și numai cu anevioia se mai putea stăpâni.

Când apoi preuteasa-l apucă la o parte și începu să-i vorbească despre neamurile Siminei, el se făcu rece ca sloiul de gheață.

Atât i-ar mai fi lipsit! N-avea oare el însuși destule neamuri?!

Dar nu-i intra lui Busuioc în cap gândul că o fată rămasă pe drumuri ar mai putea să steie în chibzuri când el o pețește pentru feciorul său.

Nazuri muierești!

– Zi-i să vie încoa! grăi el aspru și începu a se plimba prin casă.

Lucrul ăsta trebuia s-ajungă odată la capăt.

Peste puțin Simina intră și rămase cu capul plecat înaintea lui.

– Simino! îi zise el cumpenind vorbele, pentru ca nu cumva să pară prea de tot doritor de a-i fi socru. Cum rămâne cu tine? mai stai aici, te duci la unchiu-tău ori vii să stai viața toată la casa mea, unde atât de mult ești dorită?

Simina își ridică capul, își trase mâna stângă peste frunte, apoi rămase o clipă nemișcată.

Știa cu cine vorbește: acum nu mai putea să rămâie aici și-i era foarte greu să plece.

– Deocamdată – răspuse ea plecând iar ochii – o să mă duc la unchiul.

Busuioc rămase ca trăsnet din senin.

La asta nu s-a așteptat.

Cum rămânea el față cu lumea, față cu rudele lui?!

Îi venea să-și înfigă ghearele-n carne.

Simina-și ridică iar ochii și-l privi ca și când ar fi voind să-l întrebe dacă mai are ceva de zis.

– Nimic, grăi el. Voiam numai să știu. Deocamdată voiești așa. O să ne vestești când vei fi voind altfel.

– Da! îi răspuse ea încet, apoi se plecă, îi sărută mâna și ieși cu pas domol.

Iorgovan o aștepta în pridvor.

Ea trecu repede înainte, ca omul ce n-are timp de a mai sta de vorbă.

El i se puse neclintit în cale, și vâtvă timp ei rămaseră privind cu încordare unul la altul.

– Ce-i? întrebă el.

– Nimic nu e! îi răspunse ea strâmtorată.

– Ceva este, grai el, ceva ce s-a pus între mine și tine. Vorbește: fii cum ai fost odinioară; vorbește-mi fără milă, cum i-ai vorbit atunci lui Șofron. Dacă n-a perit el atunci n-o să pier nici eu acum.

– Eu nu știu ce vrei tu să zici, îi zise dânsa turbată.

– Voiesc să zic că atâta om ca Șofron sunt și eu!

– Lasă-l pe Șofron!

– Eu îl las – grai el cu patimă – dar nu te lasă el pe tine!

Simina se îndreaptă, se uită aspru în fața lui, apoi începu să râdă.

– Știi că mi-e frică de tine, zise ea încet. Spune-mi că te omori! – fă-ți obiceiul! – tu știi că cu aceasta mă poți muia de mă târăsc la picioarele tale. N-ai decât să vrei, și mă dau în placul tău.

Grăind aceste, ea se întoarse ca să se depărteze.

– Ce-ți pasă ție acum dacă mor sau nu! strigă el.

– Apoi da!? grai dânsa întorcându-se iar spre el. Tu mori o dată ca să mă omori pe mine în fieștecăre ceas, și mie prea puțin îmi pasă. Tu vorbești de Șofron?! – adause ea aspru – tu?! Șofron e om, Iorgovane!

Ea se depărtă înspăimântată oarecum de vorbele ce grăise.

– O să vezi tu că și eu sunt om! Grai Iorgovan într-un târziu, ca deșteptat din vis. Pot eu să trăiesc și fără tine. Ba nu pot, nu pot! adause apoi peste puțin și căzu frânt pe o laviță din apropierea lui.

XVI

Plecând Busuioc la Socodor, Curticiul întreg știa în ce treabă o să-i fie umblarea.

Știa și Șofron.

El pusese caii la căruță; chiar el cu mâna lui îi deduse lui Iorgovan biciul; i-a văzut plecând; le-a zis „noroc bun”; s-a uitat în urma lor.

La urma urmelor, știa el de mult că așa au să vie lucrurile, era obicinuit cu gândul acesta și n-avea de ce să-și facă inimă rea.

Și totuși, întorcându-se la grajdul lui, el nu mai vedea parcă cu ochii: fără de veste, se întoarseră toate cu susul în jos în capul și în inima lui.

Una-i era să știe și să gândească numai, și alta să vadă că se și petrec lucrurile astfel.

Acum ar fi voit să-i oprească în loc și să le zică: „Mai stați, ca să mă mai gândesc și eu!”

El se lăsă frânt pe un sac cu grăunțe și stete mult timp așa, cu mintea oprită în loc.

I se înfundaseră toate.

De multe ori își zisese el că nu e Simina fată de seama lui, și-i era rușine că s-a gândit vreodată, om ca dânsul, să o ieie de nevastă; acum însă iar simțea în el că tot nu e om pe lume care să-i fie potrivit ca dânsul. Fiindcă grozav îi era de dragă.

Dac-ar fi fost om mai iute în hotărârile lui, el n-ar mai fi stat pe gânduri, ci ar fi luat un cal din grajd, s-ar fi aruncat în spinarea lui și s-ar fi întins drumului, ca să sosească la Socodor mai-nainte de Busuioc; numai însă unul câte unul se întrămau gândurile în mintea lui și de câte ori voia să se ridice el își aducea aminte c-a pățit o dată rușine, mare rușine, și rămânea înfipt la locul lui.

„Ține la mine! mult ține!” își zise el, aducându-și aminte de cele din urmă zile pe care le-a petrecut cu dânsa, de noaptea în care îl aduseseră pe Iorgovan de la birt, de ziua când ea-l rugase să nu o lase singură, de dragostea pe care

i-o arătase în timpul înmormântării lui Neacșu. „Ține la mine! – zise iar – dar asta e alta!”

Așa era rânduit!

El însă, ce se făcea el?

Cum rămânea cu însurătoarea lui?!

Ce se alegea de locul lui de casă?!

Unde se ducea el? cum își urma viața mai departe? gândurile plăcute, pe care și le făcuse el mai-nainte de a o fi văzut pe dânsa, erau ele pierdute, toate pierdute?!

„Nu se poate! asta nu se poate!” strigă el și sări în picioare.

Uitându-se apoi împregiur, el ieși din grajd, și din curte, și din sat, și luă drumul Socodorului, pe jos, încet, dar întins și cu pasul bine călcat, ca omul care știe că n-are să sosească prea târziu. Și cât ține drumul de la Curtici la Socodor, peste bățături, peste miriști și ogoare, Șofron s-a dus mereu, dar mintea-i sta în loc, asupra gândului că asta nu se poate.

Sosind la casa popii, el s-a oprit în loc și parcă începuse a șovăi în gândul lui.

Mare rușine a pățit el în viața lui!

Curtea era deșartă: Busuioc plecase de mult, iar slugile erau duse la joc.

Ce făcea el acum?

Cu ea singură voia să vorbească: cum s-o puie asta la cale?

El intră sfiicios în curte, înaintă spre casă, urcă scările, apoi iar se opri și începu să tușească, doară-l va auzi Simina și-i va cunoaște glasul și va ieși la el.

Simina era-nfundată în iatacul preutesei, unde-și dedea silință să plângă, dar nu putea.

Era însă preuteasa prin apropiere.

Auzind tușitul în pridvor, ea tresări, apoi ieși spăriată din casă.

– Ce-i, Șofoane? întrebă ea, oprindu-și răsuflarea.

– Nimic, îi răspunse el. Am venit eu așa, de capul meu; nu Busuioc m-a trimis; am o vorbă cu Simina, dacă se poate.

Simina sări spăriată-n picioare când preuteasa intră la ea și-i spuse că Șofron are să-i spuie o vorbă.

Dac-ar fi știut ce vea Șofron, preuteasa ar fi lăsat-o pe Simina să se întoarcă singură la el; o vedea însă atât de scoasă din ale ei, și parcă de sine se înțelegea că nu trebuie s-o părăsească.

Iară Șofron nu era nici el omul care le zice preuteselor chiar la ele acasă: „Te rog, ia mai fă bine să ne lași singuri”.

Ei intrară toți trei în casă; preuteasa și Simina se așezară, iar Șofron rămase stând la ușă, și dacă mintea i-a stat vreodată în loc, acum i se înțelenise.

– Șezi, Șofroane, grăi Simina, ca să zică și ea ceva.

El se așeză, apoi se uită la preuteasă și la Simina și iar la preuteasă.

– Uite! grăi, dar mai departe nu putea.

Știa el ce voiește, însă nu era încă dumirit și ar mai fi voit să se gândească, căci una era să-șik facă el lucrurile în capul lui cel sec, și alta să steie față-n față cu Simina; uitându-se la ea, el nu mai cuteza să aibă gândul cu care venise, și lacrimile începură a curge peste obrajii lui rumeniți de vânt și de arșița soarelui.

Și nu e lucru de glumă să-l vezi muiat până la lacrimi pe un om ca Șofron, care stă ca un munte înaintea ta.

Simina rămase cu ochii perduți într-ai lui, cuprinsă de fiori la vederea focului ce ardea în ei, își strânse umerii și se dete puțin înapoi: simțea că vine ce vine, c-o îneacă, c-o năbușește plânsul.

Preuteasa se ridică și rămase mirată între amândoi.

– Nu e nimic! zise el râzând. Uite, m-a apucat așa fără de veste, dar trece. Voiam numai să-ți spun că e bine – urmă el din greu – e prea bine așa! Și mie-mi pare bine că te măriți după Iorgovan.

Pe Simina o înecă plânsul, și câțva timp ei steteră toți trei tăcuți și nemișcați.

– O, cât sunt eu de ticăloasă! strigă ea după ce se mai ușură. N-o să mă ierți tu pe mine niciodată pentru cele ce ți-am făcut!

– Eu? întrebă Șofron mirat și se uită la preuteasa, doară-i va spune ea de ce să o ierte pe Simina.

– Nu, Șofroane, urmă Simina, luându-și iar liniștea ei obicinuită. Asta a trecut pentru vecie! El m-a despărțit de taica în ziua morții lui, m-a despărțit de tine acum, când viața îmi este mai grea; căile noastre s-au despărțit și nu se mai pot întâlni în viața aceasta! Uite! adăugă apoi peste puțin. Nu pentru mine, căci eu sunt nevrednică, ci pentru că ai ținut la fie iertatul și a ținut și el la tine. O! dac-ai ști cât a ținut?! Uite! ție tot una îți este, tot n-o să rămâi la Busuioc; mută-te aici la Socodor, ca taica să nu rămână singur.

Grăind aceste, ea se depărtă.

– Apoi se înțelege că viu! s-ar putea oare să nu viu?! răspunse el și, făcând un pas în urma ei, îi apucă mâneca de la cămașă și sărută pânza străvezie.

Și era foarte fericit Șofron că are unde să se ducă și putea să steie cu Neacșu la Socodor.

XVII

Ar fi vrut Busuioc s-o poată lovi pe Simina și simțea că nu se poate apropia de dânsa.

N-are în lumea aceasta averea nici un preț!

Era om bogat; ce folos avea de bogățiile lui?!

– E bine! grăi el când se văzu față în față cu Vica.

– Cum așa?! strigă Vica. Eu vă văd pe amândoi parcă nu v-ar fi toate caprele acasă.

– E foarte bine! grăi Busuioc. Mai bine nici că se poate. Tu înțelegi că așa trebuie să fie! Adecâte cum?! Sunt eu dintre oamenii ce-și adună casa de pe drumuri?! Are și ea neamurile ei: să se pună la cale cu ele; să-și gătească zestrea, ca să nu-mi fie rușine când o voi primi în casa mea; fi dau și eu de la mine, dar să ceară, să ceară, atât măcar.

Asta o înțelegea și vica: săracul, dacă-i sărac odată, să-i facă bogatului măcar mulțumirea de a cere.

– Apoi, urmă Busuioc, trebuie să o pețesc cândva, să o cer de la cineva, să o iau de undeva: se duce dar deocamdată la unchiu-său la Cherechi. Așa voiesc eu!

Vica se mulțumi, și în curând știa tot satul cum s-au pus lucrurile la cale, ba peste câteva zile o știa și cei de la Cherechi.

Simina începu să răsufle mai ușor.

Înțelegea de ce Busuioc nu i-a spus nici chiar nevastei sale adevărul.

Încetul cu încetul se uită toate, chiar și rușinea pățită de el parcă nici n-ar fi fost.

Acesta era gândul lui Busuioc, și nici Simina nu avea altă dorință.

– Așa este! Le zicea dar celor ce-o supărau cu întrebări, și ca să-i încredințeze că în adevăr așa a rămas vorba, ea se puse pe lucru, ca să-și facă zestrea, însă numai așa, azi un petec, mâne altul și peste câteva zile strica iar, ca să înceapă din nou. Iar dacă se găsea pe ici, pe colo câte cineva ca să-i dea zor, ea zicea că n-are grabă, că tot n-are să fie asta niciodată.

Și parcă-i știa gândul, și Busuioc scăpa pe ici pe colo vorba că n-are grabă că cine știe?! Poate că și Iorgovan se va mai răzgândi.

Peste câteva săptămâni știa toată lumea că Busuioc nu vrea, iară Iorgovan nu prea se opintește nici el.

– Și – să stai și să te miri! – tot astfel zicea și Iorgovan.

Nu poate pentru că s-ar fi răzgândit, nu! cu una, cu două omul în dragoste nu se răzgândește; el știa însă în el, era pus într-un colț tainic al sufletului său, că Simina se va răzgândi ea, și dac-o va lăsa el pe ea, nu-l va lăsa ea pe el.

Șofron, în sfârșit, era frânt și tâmpit, bunăoară, ca omul ce a stat toată noaptea pe drum, bătut de vânturi și de ploaie.

Mulți ziceau că e om prost Șofron, deși nimeni nu-și aducea aminte ca el să fi făcut vreo prostie. Era numai târziu la minte, atât de târziu, încât ar fi stat cu mintea oprită pe loc dacă l-ar fi luat cineva repede și l-ar fi întrebat dacă e bărbat ori femeie; și-ar fi dat seamă de ce i se face întrebarea, cum trebuie s-o înțeleagă, ce trebuie să răspundă și în cele din urmă tot ar fi răspuns: „Ia stai să mă mai gândesc.”

Atât de mult se temea ca nu cumva să zică ori să facă vreo prostie, încât ținea capra de coarne și tot nu-ndrăznea să spuie că nu e ciută.

Și, cu toate acestea, el făcuse o prostie, cea mai mareprostie, o ticăloșie nemaipomenită.

„Sunt un nemernic!” își zise el întorcându-se de la Socodor, și dacă Șofron își făcea vreun gând, acesta, fie bun, fie rău, rămânea înfipt în el.

Nu era bine, nu-i părea bine că Simina se mărită după Iorgovan; el, cu toate acestea, a zis că e bine și că-i pare și lui bine.

S-a dus anume ca să-i spuie Siminei că nu se poate; cu toate acestea l-a făcut Dumnezeu așa de slab de-și perde mințile îndată ce se află în fața Siminei?

Dar Simina a zis că n-are să fie lucrul acela niciodată.

A zis?! Ce mai ținea el samă de cele zise de dânsa?! El știa ce-a zis el însuși, știa ce gândește, știa cum și-a pus în el lucrurile la cale și-și mai aducea aminte că trebuie să se mute la Socodor, pentru ca mortul să nu rămâie singur.

Sosind la Curtici, el nu-și mai găsea locul.

Îi era groază să fie singur cu gândurile rele, care zile întregi nu-l mai părăseau dacă și le făcea odată, și îi era rușine să deie față cu oameni.

Când îl vedea pe Busuioc, i se răcea tot sângele în vine, iar de Iorgovan se ferea, ca u cumva să-l apuce fără de veste și să-l strivească.

Știa el, nu-i vorbă, că Simina nu e de seama lui, dar și Busuioc trebuia să știe că nu-i Simina de noră-n casa lui, nici Iorgovan om pentru o fată ca Simina.

„Ei! și ce le pasă lor?! merge cât merge!” își zicea el câteodată, și atunci îi venea să strige: „Feriți-vă de mine! luați-mă și mă legați! Puneți-vă cu ciomegele și mă omorâți ca pe un câine turbat.”

Dar lumea începu să vorbească despre biata Simina și să spună că Busuioc nu vrea, iar Iorgovan nu stăruie. Șofron parcă nu-nțelegea bine.

„Căile noastre s-au despărțit și nu se mai pot întâlni în viața aceasta.”

Așa zisese dânsa.

Care va să zică așa este.

Îi era rușine lui Șofron, dar nu putea să-și dea seama dacă-i este rușine de rușinea ei, ori de nedreptăatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gândul lui, nici dacă-i părea bine ori rău de rușinea sa.

Simțea numai că acum poate să-l vadă pe Busuioc, fără ca să i se mai răcească sângele în vine, că nu-i mai venea să-l apuce pe Iorgovan și că Simina nu-i mai părea atât de strașnică. Sărmană copilă!

Acum parcă nu s-ar mai fi sfiit să vorbească cu dânsa și să-i spună verde-n față ceea ce gândește, fiindcă el era mai în vârstă, mai așezat ca dânsa și ținea la ea, mare minune cum ținea. Mai ales acum, Șofron nici n-ar fi stat de vorbă cu omul, care ar fi zis că el nu se va muta după Sf. Dimitrie la Socodor.

Ăsta era un lucru care de sine se înțelegea. Dar nici nu zicea nimeni că n-are să se mute.

Ziceau toți că se va muta, fiindcă așa zicea și el, și asta era treaba lui, el știa mai bine ce și-a pus de gând. Și fiindcă de sine se înțelegea că are Șofron să plece de la Curtici, tot de sine se înțelegea și că-i este de vânzare locul de casă.

Așa zicea și el, și asta iar tot el trebuia să o știe mai bine.

Trecuse însă un an și jumătate de când își cumpărase acel loc, și în timpul acesta se înfipsea în el gândul că locul acesta e al lui, că pe el are să-și zi-dească o casă, că acolo are să-și petreacă el viața cu nevasta și cu copiii lui. Cu una, cu două nu putea să părăsească el acest loc, de care se legau toate gân-durile plăcute ce-și făcuse în timp de un an și jumătate: el nu se putea gândi pe sine altfel, decât avându-și locul lui de casă, și fără de acest loc el parcă nu mai era tot el.

Nu-i vorbă, Șofron nu zicea că nu-și vinde locul, dar când se găsea câte un cumpărător, îi spunea că vrea să se mai gândească. Și se tot gândea Șofron; Sf. Dimitrie era aproape, dar el nici pe departe nu se apropia de plecare.

Două săptămâni înainte de Sf. Dimitrie, întorcându-se de la târg pe la Socodor, din vorbă-n vorbă Busuioc află despre cele petrecute între Șofron și Simina.

Pe drum, pân-acasă, și acasă, plimbându-se de la ușă până la fereastră, el își răsucea mereu mustața: acum se putea apropia de Simina, și vorba era numai cum s-o apuce ca s-o țină strânsă.

Banii lui Șofron erau în mâinile lui. Nu-i ținea el, îi dăduse cu împrumutare pe la alți oameni, însă de la el atârna, când să-i înapoieze datornicii. Erau dați, ce-i drept, până la Sf. Dimitrie, dar greu ar fi fost să-i capete mai-nainte – mai târziu? nimic mai lesne!

El chemă pe Oanea lui Toader, unul dintre dator-nici, la sine și începu să-l strângă în chingi.

Datornicii se află-n strâmtorare totdeauna când le ceri banii, iară Oanea mai și păgubise de cu primăvară cu un bou: el se rugă dar să-l îngăduie o lună, două măcar.

– Bucuros, chiar și un an, îi răspunse Busuioc dar tu știi că banii nu sunt ai mei. Vorbiți cu Șofron.

Îl știa Busuioc pe Șofron că nu știe stărui și nu se poate depărta fără de banii lui. Ține la banii săi omul care i-a câștigat în sudoarea feții sale.

O știa și Șofron aceasta, și tocmai de aceea dăduse banii lui Busuioc, la care nu putea să-i piardă, pentru că avea din ce să-i înapoieze și avea destulă trecere ca să-i scoată de la datornici. Șofron stătu dar mult pe gânduri, când datornicii veniră să-l roage ca să-i mai îngăduie.

– Eu n-am bani la voi, grăi el în cele din urmă, banii ce am avut i-am dat lui Busuioc, la el am bani, și nu e treaba mea ce a făcut cu ei. Asta așa era, dar dacă Șofron era om cu minte, nu erau nici datornicii mai proști și înțelegeau că Busuioc i-a trimis la Șofron fiindcă vrea să și-l mai țină slugă, să-l aibă legat, ceea ce le venea și lor la socoteală.

– Dacă-i așa, apoi sănătate bună, nici noi n-avem să-ți dăm bani, ziseră ei și se duseră în trebile lor.

Sosind ziua de Sf. Dimitrie, Șofron era hotărât, ca totdeauna, să plece, dar altfel toate erau ca mai-nainte. El se duse la Busuioc, ca să-și facă socoteala de simbrie. Și o și făcu.

Busuioc îi numără până la cel din urmă crețar ceea ce îi mai rămăsese, îi pofți noroc și spor la toate, dar de bani nu-i pomeni nici c-o vorbă măcar.

„Se vede c-a uitat!” își zise Șofron și mai așteptă, că doară-și va aduce aminte. Busuioc însă începu să-i vorbească de toate, numai de banii lui, nu. Șofron plecă în cele din urmă, se mai opri din drum mai-nainte de a ieși din casă, se opri încă o dată, după ce închise ușa în urma sa, stătu cât stătu și începu să se scarpine în dosul urechii.

„O să mă mai gândească! zise el plecând. Se vede că tocmai acu nu-i are la îndemână.”

Și iar începu Șofron să se gândească.

Trecu o zi, trecură două, trecu o săptămână, dar Busuioc nu-l mai chema să-i dea banii. Stătea așa la casă, făcea treburile ca mai-nainte, dar nu mai era slugă cu simbrie și parcă-i era rușine să mai stea așa fără de niciun rost la casa omului și să-i mănânce pâinea. Nici nu trecea însă seară, făr' ca el să-i zică: „Mâine vorbesc cu el.” O zicea, dar n-o făcea. Era totdeauna ceva la mijloc: mai că Busuioc avea oameni la casă, mai că Vica se certase de dimineață, mai că o slujnică spărsese vreo oală.

Dar dacă nu se ducea Șofron, el se gândea să se ducă și cu cât mai mult se gândea, cu atât mai îndărătnic se făcea în hotărârea lui de a se duce. De la o vreme ajunse de s-ar fi dus chiar dac-ar fi trebuit să treacă prin sabie și foc. Busuioc știa de ce vine, se simțea cu toate acestea cam strâmtorat când îl văzu intrând în casă, și-i venea să-i zică să nu închidă ușa în urma sa. Parcă nu mai era tot omul pe care-l știa el, și fără de voie-și aduse aminte de noaptea când îl văzuse mergând spre Ior-govan.

– Apoi, am venit și eu, grăi Șofron, să văd ce mai e cu banii pe care ți i-am dat astă-toamnă.

– Trage-ți seama, Șofroane, îi răspunse Busuioc. Mie nu mi-ai dat nimic. Tu știi că eu n-am trebuință de banii tăi. Ți-am căutat numai oameni, care ți i-au luat cu împrumutare.

– Ba nu! îi întâmpină sluga. Ți-am dat banii. Când ne-am tocmit, am pus-o și asta în simbrie. Eu știu cât am muncit până ce i-am adunat și n-am vrut să-i dau orișicui, ci mi-am căutat un om cinstit și bogat, care poate să mi-i dea orișicând. Iacă, am zis, primește banii aceștia, ca să mi-i dai la anul cu camelele lor: dac-o primești și asta, mă bag slugă la d-ta, dacă nu, îmi caut alt om, care o primește și asta. N-a fost așa vorba?!

Busuioc ar fi voit să-l poată da afară, dar nu putea, el, Busuioc bogătoiul, nu putea să-l dea afară pe sluga lui, care se obrăznicia.

– Așa e, Șofroane, zise el, dar eu tot n-am luat banii tăi, tot nu m-am folosit de ei. Tu știi că nu sunt la mine. Dacă vrei, ți-i dau de la mine; dacă mai îngădui, o să-i dau pe datornici în judecată și să ți-i scot de la ei.

– Dă-mi-i! răspunse Șofron, că d-ta poți să-i scoți când vrei de la dâșii. Busuioc nu-l mai cunoștea pe Șofron.

– Chiar acum, neîntârziat? întrebă el râzând.

– Chiar acum! răspunse Șofron întunecat.

– Și dacă s-ar întâmpla să nu vreau ori să nu pot? zise iar Busuioc.

– Văd eu că nu vrei ori că nu poți, și nu știu de ce, grăi Șofron tulburat. La asta nu se gândise. Așa era! Cum rămâne dacă Busuioc nu vrea ori nu poate?

– Trebuie însă să mi-i dai, urmă el, nu se poate să nu mi-i dai. Eu m-am gândit bine mai-nainte de a ți-i fi dat și am zis: dacă îi dau lui Busuioc, n-am nicio grijă, el mi-i dă iar înapoi.

– Ai dreptate, Șofroane! grăi Busuioc, îi puse mâna pe umăr și se uită drept în ochii lui. Nicio grijă să n-ai. Banii tăi nu pot să fie puși mai bine decât la mine. Am să ți-i dau, dar nu astăzi, nici mâine; trebuie să mai îngădui o zi, două, o săptămână, poate chiar și două. Ia gândește-te tu cu capul tău. Mi-ai dat banii, pentru că știai că eu pot să-i scot orișicând de la datornici, fiindcă sunt om cu trecere. Nu-i așa?

– Așa e! răspunse Șofron.

– Oamenii însă nu prea pot să-i plătească acum și mă roagă să-i mai îngădui, urmă Busuioc. Vrei tu să-i dau în judecată, să le vând casele, vrei tu să mă stric cu ei? Dac-aș face-o asta, nici într-un an nu ți-ai mai vedea banii.

– Dă-mi-i de la d-ta, grăi iar Șofron, și fă apoi ce vrei cu dâșii.

– Ba nu, Șofroane! îl întâmpină iar Busuioc, căci și atunci tot acolo ar ajunge treaba. Acum ei se silesc să plătească, fiindcă știu că banii sunt ai tăi; dac-ar ști că sunt ai mei, ar zice că eu sunt bogat și mai pot aștepta, și nici că s-ar gândi să plătească. Nu e oare mai cuminte să mai aștepti, să stărui tu însuși ca să ți-i plătească, iar dacă nu vor, le spun că mă strâmtorezi tu și îi strâmtorez și eu pe ei.

– O să mă mai gândesc, zise Șofron.

XVIII

Busuioc, bogătoiu de la Curtici, fecioru-său, Iorgovan, Simina, fata crâșnicului din Zimbru, și Șofron, care tot mai stătea la casa lui Busuioc, toți patru erau foarte mârșniți și parcă se temeau de vreo primejdie.

Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Busuioc până când o să-l țină pe Șofron cu minciuna și să-l amâne de pe o zi pe alta, el n-ar fi putut să-i răspundă. Nu știa nici el.

Își închipuia însă că pe Simina trebuie s-o doară când știe că Șofron nu s-a mutat încă la Socodor și nu se putea lipsi de mulțumirea de a-i face această durere.

„O să-i dau în ziua când îl voi vedea gata de a pleca și fără de ei, o să-i dau când nu-mi va mai rămânea alta“, își zicea el.

Era un fel de ștregărie în ceea ce făcea el. Și o mărturisea chiar și el însuși aceasta și adeseori îi era rușine, ori se temea, dar nu se putea stăpâni, nu putea să-și calce pe inimă.

O vedea pe Simina scoțându-și cu vârful degetelor cele câteva fire de păr din față și uitându-se apoi drept în ochii lui: era peste puțină s-o uite el aceasta!

Adeseori, dac-ar fi stat Simina înaintea lui și i-ar fi poruncit să taie, să spânzure, să dea foc la casa lui, el s-ar fi supus orbește: tocmai de aceea însă el nu putea să împlinească dorința ei; îi era ca și când ar ști că dacă n-o va împlini, va veni ea însăși la el să stăruiască.

Nu era răutate în Busuioc, era însă dacă omului zăcaș, care nu-și prea dă nici el însuși seama despre supărarea sa.

Numai atunci se muia Busuioc, când îi trecea prin minte gândul că se poate ca ei prea puțin să-i pese dacă Șofron se mută ori nu la Socodor.

Iar gândul acesta foarte adeseori îi venea lui Busuioc.

Căci un lucru era, care nu putea să intre în mintea lui: că Simina ar putea să-l iubească pe Șofron.

Și asupra acestui lucru Busuioc, Iorgovan și Șofron el însuși erau de aceeași părere.

Mai ales acum Iorgovan s-ar fi simțit foarte ne-norocit dacă Simina ar fi putut să iubească pe un om ca dânsul, un ticălos, o gură-cască, un vai și amar de el, care nu știe face nimic!

Se mira Busuioc de ce nu mai vine Șofron să-și ceară banii.

N-avea de ce să se mai mire.

Ce-i păsa lui acum de bani? S-a frământat o zi, două, apoi le-a lăsat toate.

Dară ce ar și fi putut el să facă?

S-a gândit să-l dea-n judecată pe Busuioc. El, pe Busuioc? El să aibă judecată cu cineva, ba chiar cu Busuioc? Nebun ar fi trebuit să fie.

S-a gândit să se ducă și să-i spună satului întreg că Busuioc nu e om cinstit.

Nu putea s-o facă, fiindcă Busuioc tot om cinstit era, tot rămânea cu trecerea lui.

S-a gândit să-l ia de scurt și să-i spună că-l omoară, că-i dă foc la casă dacă nu-i dă banii.

Asta, mai ales asta ar fi voit s-o facă.

„Nu pot, zise el. Dacă o zic și el tot nu-mi dă banii, trebuie s-o și fac și nu vreau s-o fac. Să mă ferească Dumnezeu.“

E grozav lucru când omul se simte neputincios, însă mai grozav e când știe că-l știu și alții.

Simina însă parcă le știa toate. I-a spus că se mută la Socodor și nu s-a mutat, pentru că n-avea în el destulă virtute să se mute, pentru că n-a putut să-și vândă locul de casă și să-și scoată banii de la Busuioc pentru că nu e om. Nici nu mai voia să se mute, nu mai voia să dea față cu dânsa, nu mai voia să știe de dânsa: nu mai voia nimic; trăia așa cum trăiește, cu viața înfun-dată, fără ca să-i mai pese de ceva. Și adică, de ce să facă el ceea ce zice dânsa? Ce-i este el ei? ce-i este ea lui? De unde și până unde să-și schimbe el toate gândurile, fiindcă ea voiește așa?

Mare rușine a pățit el în viața lui! Și cine știe?! el acum se frământă ca un nebun, iar ei poate că prea puțin îi pasă dacă el se duce ori nu la Socodor, ea poate că nici nu știe că el n-a plecat. A zis-o atunci, cum a zis, că nu-l lasă pe Iorgovan.

De ce să-și amărăscă el viața de dragul ei? Și așa viața lui tot nu mai era viață.

Astfel, frământat mereu de gândurile sale, Șofron ajunsese în cele din urmă să nu mai voiască a se muta la Socodor. Își rupsese el de mult gândul de Simina; acum însă îl rupsese de tot.

Ea ajunsese pentru dânsul o sarcină prea grea!

„Și cine știe?! noi ne frământăm între noi, zicea și Iorgovan, iară ei nici că-i pasă, ea poate că-și petrece cu altul.” Ar fi vrut Busuioc s-o vadă pe Simina și să știe ce mai zice și mai gândește, ar fi vrut și Șofron, dar mai mult decât toți ar fi vrut-o Iorgovan. „O să-i pară ei rău de ceea ce a făcut și o să vină căită la mine.”

Aceasta era mângâierea lui Iorgovan.

– O să vadă ea că sunt om și eu! zicea el și, oriunde se afla, de orișice se apuca, își dădea mereu seama ce ar zice ea oare dacă l-ar vedea ce face, dac-ar ști ce gândește. Dar ea nu-l vedea, nu știa ce gândește el, ba poate că nici nu voia să-l vadă și să-i știe gândurile. Asta-l muia pe Iorgovan și-l făcea din zi în zi mai nerăbdător.

Ar fi voit să mai afle ceva, să se mai întâmple ceva, îi era și lui înfundată viața. Mai muiată însă decât toți era Simina. Pe ea o munceau ziua gândurile, iar noaptea – visurile. Simțea acum c-a rămas singură-singurică pe lumea aceasta. Șofron, a părăsit-o și el.

Și nici că se putea altfel. Și-a bătut joc de slăbiciunea lui.

Abia trecea noapte fără ca să-l vadă în vis, și pe el, și pe Neacșu, acum desculț, mâine flămând, poimâine însetat și totdeauna supărat și făcându-i muștrări.

Diminețile apoi stătea ceasuri întregi și plângea, apoi dădea pomană și pâinea de la gură și cea din urmă haină ce-i cădea în mână. O ajunsese blestemul părintesc, pentru că fusese oarbă și nu ascultase sfaturile lui, pentru că-l părăsise în ceasul morții, pentru că și-a bătut joc de slăbiciunea omului la care ținea atât de mult răposatul.

Ședea, ședea singură, se gândea la cele petrecute, și cu totul altfel le vedea acum.

Își aducea aminte de ziua când l-a văzut întâia oară pe Șofron, când el a luat-o lângă el în căruță și i-a pus cojocul să șadă pe el, își aducea aminte de vorbele lui, pe care atunci nu le băga în seamă, iar acum și le reamintea atât de bine și cu o sete nespusă. Și cum a sărutat-o el, cum fugea să prindă prepelițele din zbor și cum l-a lovit ea fără de milă atunci noaptea, în fața lui Iorgovan și a lui Neacșu, și cât de nenorocit era Neacșu.

Iară ea nu putea nici măcar să le ceară iertare, să cadă în genunchi, să le sărute mâinile, să sărute, ca Pupăză, ca Iorgovan, pământul de la picioarele lor. „Și dacă ți-a fi de ceva, spune-i băiatului ăstuia!” Nu mai era băiatul! Îl alungase ea însăși de la dânsa.

Astfel, zi cu zi, noapte cu noapte. Ea nu mai putea să poarte viața aceasta.

Toamna târziu, când abia mai era pe ici, pe colo câte o frunză pe copaci, într-o zi de duminică, ea-și aruncă o cârpă în cap și plecă drept spre morminții din Socodor. Cale de câteva ceasuri cât merse pân-acolo, ea se ducea dusă și ștergând din când în când câte o lăcrimă, intrând apoi în morminți, o înăbuși un plâns zgomotos, ea se aruncă cu fața la pământ, sărută țarina și rămase timp îndelungat buiguită, ca și fără de simțiri. Înspre amurgul serii ea sări în picioare. O ceată de băieți cânta „Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluiește-ne pre noi.”

Se aducea un nou mort, ca să fie așezat la veșnica odihnă. Murise Stanca lui Martin, și Martin, cei patru copii rămași fără de mamă, Floarea, sora Stanca, Ana și Marta, surorile lui Martin, jalnicele, prietenele răposatei, toți, cu toții, începură să se vaiete în gura mare, când sicriul fu așezat la marginea mormântului. Simina rămase plângând și ea la o parte, gropașii sloboziră coșciugul în groapă, rude, prieteni și oa-meni de casă aruncară toți din toate părțile câte un pumn de țărână peste el, preoții cântară „în veci pomenirea ei”, apoi lumea se risipi, jălitorii se depărtară încetul cu încetul.

Rămasă iar singură, Simina se uită lung în urma lor. Îi pierise parcă deodată toată mâhnirea din suflet. O cunoscuse pe răposata. Era o femeie harnică și bună de gură.

Îl cunoștea pe Martin. Un om de vreo patruzeci de ani, blând și îngăduitor, dar slăbănog și sfiicios. Ce se făcea el acum cu gospodăria lui și cu patru copii rămași pe capul lui ca vai și amar de ei?! Ea fusese singură la taică-său, care n-avea stare, și era om cu virtute ca puțini numai și totuși mereu se plângea fie-iertatul; dar nenorocitul acesta de om, cu patru copii și cu avere frumoasă, ce se făcea el fără de femeie la casă?

Era parcă l-a scos Dumnezeu în calea ei și a scos-o pe ea în calea lui. Căci nu mai putea Simina să se depărteze de aici, unde se simțea acum atât de mângâiată. Ea plecă încet pe urma jeltitorilor.

Voia să vorbească cu Martin, să-l mângâie, să-i fie de ajutor, să-l roage ca s-o primească pe ea în casa lui, ca să-i coacă pâine, să-i gătească bucate, să-i poarte grijă de casă și de copii. Dar ce o fi zicând lumea?! Ce-i păsa ei?! Cui îi păsa de dânsa?!

Martin o cunoștea pe Simina. Nu era cu puțință ca ea să stea peste două luni de zile în sat fără ca toți s-o știe și să vorbească despre ea. Nu știa însă Martin cine e Simina.

Își aducea numai aminte că murise taică-său, pe care-l înmormântase popa ca pe un văr, și că după moartea bătrânului ea a rămas la casa popii și preoteasa o ducea în toate duminicile cu ea la biserică.

Când dar una dintre vecine veni să-i spună că pădureanca are să-i spună ceva, el, sfiicios cum era, începu să se învârtească zăpăcit în loc.

Nu știa ce să facă, unde s-o poftescă, ce să-i zică. Cele două case erau pline de oameni adunați la pomană, alte trei mese, pentru tineret și sărăcimea din sat, erau în curte; iară Simina spusese că vrea să vorbească numai cu el singur.

Simina intrase în curte și aștepta la portiță, ne-răbdătoare și supărată de oamenii care-și îndreptară cu toții privirile spre dânsa. În fundul curții, mai spre grădină, era o căpiță de fân.

„Ce vrea? ce caută? de ce a venit?” se întrebară cu toții, când Martin se duse la Simina și o duse așa oarecum fără de voie în dosul căpiței, ca să nu stea cu ea în vederea tuturor. Nu vorbise niciodată cu dânsa, n-aveau nimic de împărțit unul cu altul; credea dar că vine din partea preotesei.

Popa Furtună, care fusese și el la înmormântare și era acum în casă, venise să sfințească bucatele și, când Simina se depărta cu Martin spre căpiță, el ieși cu cartea și patrahurul subsuoară ca să se întoarcă acasă, se opri în capul scârilor și se uită nedumirit în urma ei.

O zărise parcă și în morminți, dar de unde ar fi putut să-i vină lui gândul de a se uita mai cu dinadinsul.

Era însă chiar ea; nu mai rămânea nicio îndoială că ea era.

El stătu câțva timp nedumirit, apoi plecă și el spre căpița de fân.

– Martine! grăi Simina; văd c-a murit fie-iertata, și ai rămas cu copiii și cu casa fără de femeie. Vei fi vrând să-ți găsești pe cineva să-ți facă trebile casei și să-ți caute de copii.

– Numai dacă nu m-ar fura, zise el fricos și smerit.

– Eu nu te fur, Martine! îi răspunse ea. Martin era un om înalt, uscat, bălan, cu fața lungăreață, cu ochii albaștri și cu un nigel la aripa dreaptă a nărilor. – D-ta?! zise el dându-se un pas înapoi.

– Eu te rog să mă primești, grăi dânsa, și să mă dai ca pe netrebnică din casă dacă te vei căi ori copiii vor simți vreodată că nu mai au mamă. El se uită lung și nedumirit la dânsa, apoi dădu de câteva ori din cap.

– Asta nu se poate, zise el. N-am eu casă pentru d-ta, nici sunt om să pot purta cămăși spălate ori să mănânc pâine frământată de mâna d-tale.

N-aș mai avea tihnă cât e ziua, nici odihnă cât e noaptea. Nu vezi d-ta că abia mai stai pe picioare? Ce te-ai făcut de când nu te-am văzut? Erai rumenă și tare ca mărul copt, și acum nici vântul să nu te atingă.

– Străinătatea, Martine, singurătatea m-au secat, îi răspunse ea. Chiar rudele mele mă chinuiesc, fiindcă nu pot să fac ceea ce nu mă iartă inima și voia răposatului, a taichii, fie-iertatul. Dar nu te uita la fața mea. Brațele acestea știu să

muncească. Fie-ți milă de copiii tăi și lasă-mă să-mi câștig mângâierea de a avea și eu pe cineva aici aproape de mormântul taichii.

Acum sosi și părintele Ioan la dâșii.

Martin și Simina tresăriră amândoi, iar preotul rămase încremenit când o văzu pe Simina înaintea sa.

– Ce-i, draga mea?! Întrebă el mișcat.

Ce faci tu? Pe Simina o năpădiră lacrimile.

Ea se duse la el, îi luă mâna s-o sărute și rămase înecată de plâns cu fruntea pe mâna lui.

– M-au părăsit toți, toți m-au părăsit; m-a ajuns blestemul tatii! strigă ea în cele din urmă.

Popa ar fi voit să trântescă patrahir și carte de pământ și să frângă tot ceea ce-i cade la îndemână.

– Ei, păcatele mele! strigă el. Hai cu mine! Haid' la preoteasa! Mai sunt și oameni pe lumea aceasta!

XIX

Busuioc, bogătoiu din Curtici, fecioru-său Iorgovan și Șofron, care tot mai stătea și acum la casa lui Busuioc, săriră toți trei în picioare când afluă că Simina s-a mutat la Socodor, ca să-i frământă pâine lui Martin și să poarte grijă de copiii lui.

Busuioc peste puțin se domoli.

Era, ce-i drept, foarte neastâmpărat, îi era și acum ca și când s-ar teme de o primejdie, dar nu putea să-și dea seama dacă se bucură ori se necăjește mai mult. Îi părea bine că ea s-a întors la Socodor: era lovită și simțea lovitura. Ar fi dat însă, mult ar fi dat s-o poată scoate din casa lui Martin. Și totuși, era bine așa! O vedea în gândul lui tăvălită, aruncată în uliți și întâia oară simți lămurit că dacă ar găsi-o așa cum o vedea în gândul lui, ar ridica-o, ar curăța-o și ș-ar încărca toată bogăția pe ea. Îi era rușine de această simțire, dar nu se mai ferea de ea.

El se plimba prin casă, când Șofron intră fără de veste și se opri în fața lui. O clipă ei stătură nemișcați și cuprinși amândoi de o pornire îndărătnică.

– Eu mă duc, grai Șofron, la Socodor și mă întorc mâine ori poimâine să-mi iau banii. Ți-o spun de acum, pentru ca s-o știi.

Busuioc știa de ce se duce el la Socodor și dacă a umblat până acuma să-l ție cu minciuna la Curtici, acum ar fi fost în stare să-și pună toată trecerea, ca să-l oprească. Și putea Busuioc să facă multe.

N-avea decât să spună că l-a furat, c-a ridicat cuțitul asupra lui și să ceară să-l închidă și să-l judece.

– O să-i chem pe oameni, zise el, și o să-i strâmtorez. Șofron făcu un pas înainte și se uită lung și aspru la el.

– Să le lăsăm acestea, îi întâmpină. Eu sunt om prost și nu știu multe. Mi-am tras seama cu mine: nu mă împinge la păcat, că viața mea tot nu mai prețuiește nimic, dar d-ta ești om cu avere și cu copii. Mă tem eu de mine însumi: teme-te și d-ta!

Grăind acestea, el se întoarse și ieși, ca să nu și-l mai simtă aproape pe omul de la care îi venea ne-norocirea.

Busuioc rămase timp îndelungat stând ca un stâlp de piatră la locul unde-l lăsase Șofron. Da, el avea stare și copii. Avea și un fecior, care poate că și el era gata să plece la Socodor.

Nu! Iorgovan încărca sacii din hambar, liniștit ca și când nimic n-ar fi știind despre Simina.

Era joi, și joile Busuioc își făcea socoteala la moară și trimitea făina adunată peste săptămână la Arad, ca să fie pe târgul de vineri acolo, și să cum-pere ceea ce mai face trebuință pentru casă și moară. După ce încărcară sacii, Iorgovan se duse la moară. Moara lucra ca totdeauna și oamenii stăteau de vorbă.

Unul încărca sacii, altul descărca grăunțele, iar altul își avea grăunțe în coș și vreo trei-patru așteptau să le vină rândul. Ca la moară. Dar nu mai era Pupăză, ca să-i facă să rădă. Intrând în moară, într-un colț de la stânga era meschioara cu condica deschisă.

– A plecat Șofron? întrebă morarul, în vreme ce Iorgovan rânduia pe masă.

– Da! răspunse Iorgovan. – Se vede că tot nu se lasă de pădureanca. Iorgovan începu să tremure. El se așeză, luă pana și o întinse în călimară.

– O ticăloasă! grăi apoi și începu să facă soco-teala, adunând numere cu glas tare. Făcea greșeli în adunare și morarul trebuia mereu să-l îndrepteze. Încheind socoteala, el se ridică, se mai învârti prin moară, apoi se opri în fața mașinii și rămase uitându-se la fuga neastâmpărată a roților.

– Uite! zise el, eu nici acum nu pot înțelege cum i s-a întâmplat lui Pupăză nenorocirea aceea.

– Apoi că nici nu era aici, răspunse morarul, ci la mașina de treierat.

– Așa e, frate! strigă Iorgovan. Vorbesc și eu alandala. Aici nici n-ar fi cu puțință una ca aceea.

– Mai ales! grăi morarul, care ținea să se știe cât e de strașnică moara lui. Începu dar să-i arate lui Iorgovan roțile cum se învârtesc, cum ar putea să-l apuce pe om, cum l-ar arunca una într-alta și cum i-ar sfărâma într-o clipă oasele.

– Doamne ferește! grăi Iorgovan și se depărtă. Avea grabă; trebuia să fie deseară la Arad. În Arad el trăise timp de șase ani; avea aici prietenii și cunoscuți pe care-i întâlnea tot la două-trei săptămâni și care-l așteptau cu oarecare dor, fiindcă le venea totdeauna cu plin.

El trase ca de obicei la gazda lui frățâne-său, lăsă pe argatul de la car să caute și de cai și se duse pe ici încolo, ca să se mai întâlnească cu lumea, să mai vadă, să mai audă, să mai stea de vorbă. Trecuseră luni de zile de când cu noaptea petre-cută în birtul de la Curtici. I se urca sângele la cap când își aducea aminte de acea noapte și se ferea de oamenii cu care se obișnuise a-și petrece.

Nu voia să știe de petreceri: îi era scârbă de ele. Acum îi căuta parcă dinadins pe oamenii de viață; ceilalți îi păreau prea sarbezi. În cafeneaua din strada Domnească el întâlni pe proprietarul său, Virgiliu Bărgăuț, un om de vreo douăzeci și trei de ani, scurt și gros, neastâmpărat și cam rău îmbrăcat, unul dintre tinerii ușuratici care trăiesc pe apucate, câștigându-și pâinea ca scriitor, azi aici, mâine colo și poimâine nicăieri.

– Să mergem undeva, să facem ceva! ce stăm aici ca niște țapi umpluți cu câlți? îi zise Bărgăuț. – Unde să mergem? ce să facem? întrebă Iorgovan, deși știa prea bine ce înțelege Bărgăuț când zice că vrea să facă ceva.

– Ai fost vreodată la „Moara dracului“?

– Ce-i aceea? – Un birt cinstit, unde omul poate să facă ce vrea, fără ca lumea să-și caște gura la el. Se bea, se cântă, se joacă în cărți.

– Nu mă duc, răspunse Iorgovan. Și totuși – de ce să nu se ducă? de ce să nu-și petreacă? de dragul cui?! Om domol și așezat, Iorgovan nu înțelegea petre-cerea altfel decât așa, ca el să privească pe când alții își petrec în socoteala lui. El însuși nu era băutor; un pahar, două de vin îl amețeau și-l făceau ursuz.

Îi plăcea însă să-i vadă pe alții bând până ce nu mai pot să se țină pe picioare.

El însuși nu cânta, nici nu juca. Cântecele și jocul îi păreau lucruri nepotrivite cu un om care ține la sine. Îi plăcea însă să vadă pe alții jucând. El însuși era foarte cuviincios și alegea atât în vorbe, cât și în bucate. Îi plăcea însă să vadă pe alții îmbătându-se. Acum ar fi voit să aibă gălăgie, joc și cântece, sticle sparte și vin vărsat pe jos, certuri și îmbrățișări, să vadă oameni ce se dau orbiș desfrâului.

Îi era însă rușine de ceea ce ar fi voit.

– Mai ai tu un rând de haine? îl întrebă el pe Bărgăuț într-un târziu.

– De ce?

– Să le îmbrac, răspunse Iorgovan. Așa cum sunt, mi-e greu să mă duc. Plugarului nu i se iartă ceea ce voi aștialalți faceți în toate zilele.

XX

Popa Furtună era om iute ca piperul, dar nu se pripea niciodată.

Văzând-o pe Simina atât de pierită, el își făcea muștrări, căci, dac-ar fi fost el atunci când era vorba, Simina acum n-ar fi fost singură și părăsită de toți. El cu toate acestea simțea și acum că e mai bine așa. O știa pe soră-sa Vica, îl știa pe cumnatu-său Busuioc, îl știa pe nepotu-său Iorgovan și nu-și putea închipui un trai bun între dânșii fiind și pădureanca la mijloc.

De ce, n-a putut nici el s-o spună: simțea numai că nu poate să se împace cu gândul unei în-soțiri ca aceasta. Acum însă Simina îl luase pe dinainte, îl scosese oarecum din sărite și el ar fi fost gata să se ducă la Busuioc și să-l silească a veni încă o dată să o pețească pe Simina.

– De ce n-ai voit tu să te măriți după Iorgovan? o întrebă el după ce sosiră acasă și mai stătură câtva timp cu preoteasa.

– Bine a făcut! grăi preoteasa.

– Eu n-am zis că nu voiesc, răspuse Simina, ci numai că ar fi bine să mai așteptăm. – Ei bine! vrei acum? o întrebă popa.

– Acum nu! zise ea, mai puțin decât orișicând.

– De ce nu?

– Nu pot! Preoteasa știa de ce n-a voit și nu voiește, de ce nu poate; o văzuse stând față în față cu Șofron.

– Ce mai la deal, la vale; zise ea. Să nu mai umblăm cu minciuna. Simina se mărită după Șofron. Popa se uită mirat la amândouă, iar Simina tresări.

– Ferească Dumnezeu! strigă ea. Taica, fie-iertatul, n-ar avea odihnă în mormânt dac-aș face una ca asta.

– Iar eu îți spun că ai să te măriți după Șofron! grăi preoteasa hotărât.

– Ferește-l, Doamne! zise iar Simina, și nu ne pedepsi. „Aici trebuie să fie ceva la mijloc, își zise popa. O să vedem!” Iar preoteasa știa hotărât că așa are să fie, precum zice ea.

De asta se temea și Simina. Căci de ce n-a venit el la Socodor? Îi era frică și nu mai voia să se întâlnească cu dânsa, se ferea cum se ferește omul de toată primejdia. A zis el că-i pare bine dacă ea se mărită după Iorgovan, dar ea a văzut și lacrimile lui, a auzit și glasul lui, ea a înțeles de ce vorbește așa și a simțit ce gândește el. Nu putea el să uite lovitura pe care i-a dat-o, întocmai precum Iorgovan nu poate să uite vorbele pe care i le-a zis la despărțirea lor, nici s-ar astâmpăra toată viața lui dacă ar ști-o măritată după Șofron. Soarta ei era făcută: nu-i rămânea decât să umble singură pe cărările vieții. Sosind câteva zile în urmă la Socodor, Șofron o găsi la casa lui Martin.

Câtva timp stătură amândoi încremeniți, cum stai în fața potopului ce vine asupra ta. Tot drumul, cât a venit de la Curtici până la Socodor, el s-a gândit cum să-i spună de ce n-a venit mai-nainte și cum să-i ceară iertare. Acum, dacă i-ar fi pus cineva cuțitul la gât, el tot n-ar fi făcut nici una, nici alta. Nu putea, nu trebuia, n-avea de ce să le facă. De sine se înțelegea că n-a venit, pentru că nu s-a putut să vină. Altul era simțământul care îi stăpânea acum pe amândoi: vrei, nu vrei, n-ai încotro.

Erau stăpâniți unul de altul: ea simțea că trebuie să facă ceea ce zice el, și el, că trebuie să facă ceea ce zice dânsa. El îi întinse mâna lui cea aspră.

– Și mie-mi pare bine că te găsesc, îi zise. Uite! credeam că o să-mi pară rău, și-mi pare bine.

– Eu nu știu, răspuse ea. Ce mai face leica Vica, Busuioc, ce mai face Iorgovan?

– Sunt bine, zise el, toți sunt bine. Să-i țină Dumnezeu năravul, e foarte cuminte. Eu mă temeam c-o s-o apuce rău. Știi tu, atunci, noaptea.

– Și eu, Șofroane! Doi dintre copiii, o fetiță de vreo trei și un băiat de cinci ani, stăteau lângă Simina și se uitau cu ochi mari la el.

– Țștia sunt copiii?! grăi el. Uite! am uitat să le aduc câte ceva.

– O să le aduci altă dată, zise ea și începu să-i spună cum sunt copiii, ce fac, ce zic, în ce fel își petrec, ce mai e pe la casă, care este firea lui Martin, care îi sunt apucăturile, în sfârșit, multe și mărunte, cum e obiceiul femeilor. Apoi ea urmă a-și face treburile, ca și când ar fi tot singură ca mai-nainte, iară el se așeză pe un butoiăș din tindă și rămase umblând cu ochii după ea și vorbind mereu așa, singur.

– Nu te teme tu... O să vezi tu... Eu sunt om cu mintea întreagă. Știu eu ce se potrivește și ce nu se potrivește. Eu n-am să te supăr, Simino! strigă el într-un târziu. Ai slăbit tu ori numai îmi pare mie?

– Am slăbit, Șofroane! răspunse ea.

– Așa-i! ai slăbit! tare ai slăbit! „Rău a slăbit, urmă el iar pentru dânsul. Mă miram eu de ce-mi pare de tot altfel de cum fusese. Da! e mai frumoasă!”

– Tu, Simino! strigă iar. Și când ai slăbit?

– De mult!

– De ce? Ea se uită râzând la el.

– De amarul tău, Șofroane! răspunse ca așa cam în glumă. Nu știi tu cât m-am frământat eu de când mi-am dat seamă că rău am făcut de te-am rugat să te muți aici. El se uită strâmtorat la pământ.

– Așa-i! zise apoi. Mult a trebuit să te amărăști. Dar, vezi tu, acuma știu de ce n-am venit mai-nainte. Ce să fac eu aici? Știam că te află la unchiu-tău. Acum, că te știu singură, m-a apucat deodată și-aș fi venit, Simino, chiar dac-ar fi trebuit să-mi las pe taica neîngropat. El se sculă apoi, se duse la dânsa, îi apucă mâna și se uită în fața ei.

– Rău ai slăbit, urmă apoi. Dar să nu crezi, Si-mino, că mai umblu cu gândurile pe care le-am avut odată. Mă crezi tu, Simino?!

– Te cred, Șofroane! răspunse ea. Deodată însă o năpădiră lacrimile. El rămase strâmtorat înaintea ei.

– De ce plângi? o întrebă apoi, îi puse mâna pe umăr, îi scoase perii din față și se uită în ochii ei.

– Parcă n-aș avea de ce să plâng! Întrebă-mă de ce nu plâng, când nu plâng? Atât am plâns, Șofroane, încât mi s-a făcut obicei și deseori mă pomenesc că plâng fără de veste, așa, din senin, numai fiindcă îmi sunt dați ochii pe plâns.

– Așa-i! grăi Șofron. Asta vine de sine.

– Îl iau eu pe răspunderea mea! strigă popa Fur-tună, care intră c-o falcă în cer și cu alta în pământ pe porțiță, cu doi jandarmi în urma lui.

– Se poate, răspunse unul dintre jandarmi, dar noi avem poruncă să-l ducem. Șofron și Simina se speriară amândoi.

– Ce e, Șofroane? ce s-a întâmplat? întrebă popa răstit.

– Nu e nimic, răspunse Șofron întorcându-se spre Simina, nu-ți face spaimă degeaba. Eu am fost cătană împărătească; mie nu mi se face nedreptate. I-am tras odată căprarului o palmă de i-au sărit trei măsele din gură și a zăcut două săptămâni; m-a pus căpitanul în fier scurt, dar a zis că bine am făcut. Mă duc, dacă e vorba, până la împăratul. O să mă închidă, dar o să-mi dea banii.

– Ce fel de bani? întrebă popa. – Banii mei, nouă sute patruzeci de zloți de argint, răspunse Șofron, pe care i-am dat. Și acum mă poartă cu minciuna. – Ia haid' să vedem, grăi popa, să vedem noi dacă ți-i dă sau nu.

– Nu-ți face inimă rea, Simino, zise Șofron, apoi plecă cu popa și cu jandarmii. Simina privi cuprinsă de spaimă în urma lor.

– Și asta tot eu am făcut-o! strigă ea deznădăjduită. Nu uită Busuioc, nu iartă! Dar Iorgovan?! urmă peste puțin, lui când o să-i vină rândul, el unde o să mă lovească?! Busuioc rămase ca trăsnet din senin când văzu că popa, fratele nevestei sale, se pune între el și Șofron. Dar el nu putea să rămână de rușine!

– Nu-i dau, pentru că nu-i dau! zise el când popa îl întrebă de ce nu-i dă lui Șofron banii. Să mi-i scoată cu judecată. O să-l învâț eu pe el a-mi pune cuțitul în piept.

– Iară eu îți spun și s-o știi, îi întâmpină Șofron, că n-am să umblu cu judecata: ori te înjunghii, ori îți dau foc. Odată tot o să ies eu din închisoare.

– O să ieși chiar astăzi! strigă popa, iar de bani, grija mea. Mi-i lași mie să-i scot de la el, și dacă ți-e de bani, ți-i număr mâine. O să vedem noi care pe care. Aici e alta la mijloc!

– O să vedem! strigă și Busuioc. Era-ndârjit de ar fi fost gata să-și pună toată averea. Seara însă, el așteptă ca fiu-său Iorgovan să se întorcă de la Arad, cum se întorcea în toate vinerile când umbla la Arad. Dar se înnopta și Iorgovan nu mai venea. Vica, prepuielnică și fricoasă ca toate femeile, ca toate mumele, începu să-și facă fel de fel de închipuiri, mai că se va fi întârziat și-l vor fi apucat oamenii răi pe drum, mai că va fi făcut ceva și-l vor fi închis și pe el ca pe Șofron.

Argatul se-ntorsese cu carul. Zicea c-a plecat joi seara, dar de atunci nu l-a mai văzut. Știe numai că s-a dus unde s-a dus, cu unul Bărgăuț. A lăsat dar sacii acolo și s-a întors. Busuioc îl știa pe Bărgăuț.

– Nu e nimic! îi zise el Vichii. S-a ticăloșit, asta e. Are să se întorcă, dar mai bine ar fi să rămână acolo. Și totuși, mult ar fi dat să poată pune pe cineva călare, ca să-l trimită la Arad, să-l caute și să-l aducă. El însuși nu putea să o facă. Era feciorul lui și nu-l putea da de rușine.

El se plimbă timp îndelungat neastâmpărat prin casă. Deodată apoi ieși deznădăjduit afară și porunci ca sluga să se pună călare, să meargă la Socodor și să-i spună popii că-l roagă să vină dis-de-dimineată la Curtici.

– Nu, zise apoi răzgândit, lasă că mă duc eu!

XXI

– Lasă-l, îi zise popa lui Busuioc, fă-te că nu vezi, n-auzi, nu bagi nimic de seamă. Se întoarce el de sine; nu e făcut Iorgovan să poată umbla pe calea ce-a apucat.

Așa a și făcut Busuioc.

Sâmbătă dup-amiazăzi, Iorgovan s-a întors acasă.

Îi era rușine de slugi și de vecini, ar fi vrut ca taică-său să-l certe și-i venea să se spânzure când ve-dea că nici nu-l întrebă măcar unde-a stat, ce-a făcut, ba nici nu era supărat.

El îi dădu banii pentru sacii de făină pe care-i vânduse a doua zi și spuse ca l-a ținut neguțătorul de făină cu vorba de n-a putut pleca la timp.

Mințea Iorgovan. Nu numai că nu l-a ținut neguțătorul, dar banii nici că erau de la el, îi luase cu împrumut, căci prețul făinei îl cheltuisese. Întâia oară în viață se împrumutase și el, cu puțin numai pentru un om ca dânsul, dar datoria îl apăsă cu atât mai vârtos, cu cât n-ar fi voit să afle cineva c-o are și trebuia neapărat s-o plătească vinerea viitoare.

De unde? Nu-i rămânea decât să-l înșele pe taică-său la socoteala morii. N-ar fi avut decât să ceară, și știa că Busuioc îi dădea bucuros orișicât, dar tot îi părea rău. De ce să-l mai mârhească? Așa și-așa tot de la el ieșea. Acum, o dată în viața lui, la strămoare, putea s-o facă. Și joia viitoare el îl înșelă pe taică-său la socoteala morii.

Busuioc începu să tremure când văzu că fecioru-său iar vrea să plece tot el la Arad, dar el nu se sim-țea destul de tare ca să-l oprească. Și nici n-avea de ce. Și-ar fi pus Iorgovan viața că se întoarce la timp, că nu mai stă de vorbă cu nimeni, că nu mai face toată viața lui datorii. Numai el știa câte amare de muștrări și-a făcut în timp de opt zile.

Și s-a și întors Iorgovan la timp și datorii n-a făcut. El însă iar și-a lepădat portul țărănesc, iar a petrecut toată noaptea, nu însă cu Bărgăuț, cu niște oameni, pe care nu-i mai văzuse în viața lui, și nu în oraș, ci peste Mureș, la Schela, unde nu-l știa nimeni. Ba a cântat Iorgovan și a jucat chiar și el. Și totuși el nu-și mai făcea muștrări atât de amare ca-n rândul trecut.

A petrecut, dar, la urma urmelor, cu cine? Cu niște oameni pe care nu-i mai văzuse și care n-o să-l mai vadă în viața lor pe el. Niște scârnavenii! Ce-i păsa lui de ei?! Busuioc se liniști când văzu că feciorul îi vine la timp și nu mai e atât de umilit în el cum fusese săptămâna trecută.

Tot îi părea însă bine că s-a împăcat cu popa. Se temea că iar o să-i mai vină lui Iorgovan, și nu era pe lume om să-l țină în frâu afară de popa. Da! bucuros i-ar fi dat Busuioc acum lui Șofron și banii îndoțiți, numai să nu se strice cu popa. Căci a cui era vina dacă se ticăloșea Iorgovan?

„A mea e vina, numai a mea!” zicea Busuioc. Așa zicea și Iorgovan. Așa zicea, când îl înșela la socoteala morii, așa când își petrecea, așa când cânta, juca și făcea lucruri de care mai-nainte îi fusese scârbă. Din vinere în vinere el se dădea tot mai tare desfrâului.

De la o vreme nici nu-și mai lepăda portul țărănesc la petrecherile lui, în cele din urmă începu să umble la birtul din Curtici. Busuioc se trezi acum și fugi iar la popa.

– Însoară-l! zise popa. Fie cu orișicine, dar însoară-l.

– E oare ceva ce-aș face mai bucuros?! strigă Busuioc. Tu știi c-am voit, dar n-am putut, și vreau, dar nu pot.

– Ei, las-o pe mine! grăi popa. Tu n-ai vrut cum trebuie să voiești. Ați fost amândoi, și tu, și el, niște netrebnici: să vezi tu că vrea pădureanca dacă-i vorbești cum trebuie.

– Spune-mi ce să fac și fac tot! îi răspunse Busuioc.

– Pleacă-te.

– Mă plec! zise Busuioc.

– Dar pleacă-te pe toată viața ta!

– Pe toată viața mea!

– Să-ți aduci aminte de asta! grăi popa. Acum lasă-le pe mine. Și poate că popa Furtună ar fi și putut să scoată lucrurile la capăt bun dacă s-ar fi nimerit toate așa cum le știa el. Șofron se mutase la Socodor. Își cumpărase doi boi, un car și un plug, luase pământuri în parte și-și făcea arăturile de toamnă. Întâia oară în viața lui simțea și el câtă dulceață este în munca pe care o faci în ogorul tău.

În Socodor nu-l știa nimeni pe Șofron, era om venit în curând, o știa însă pe pădureanca, și-l știau că se ține de dânsa, îi este rudă sau om din sat, știau că el umblă des la casa lui Martin, iară ea se duce adeseori de-i rânduiește prin casă și-i spală albitura și poartă grijă de el întocmai ca de Martin și de copiii lui. De aceea, lumea îi zicea lui Șofron – Șofron al pădurencii. Iorgovan își petrecea în birtul de la Curtici.

– Măi Iorgovane, grăi scriitorul, îți mai aduci tu aminte de pădureanca? Al dracului de frumoasă mai era. Iorgovan se uită lung la el.

– Îmi aduc, zise, grozav îmi aduc aminte. Măi! știi tu că fata aceea – aceea-i fată, măi! cum nu mai e alta pe lume.

– Ei, știi c-acum se ține cu Șofron?! urmă scriitorul. Al dracului e pădureanul acela! Iorgovan se ridică în picioare, se uită câțva timp țintă la el, apoi își trecu ochii peste masă căutând să găsească ceva vârtos și greu. Nu era decât sticla cu vin: el o apucă de gât, o ridică și o aruncă drept în capul scriitorului, care stătea uimit în fața lui.

– Se ține?! Simina se ține?! răcni el apoi și se aruncă turbat asupra nenorocitului, care se răsturnă cu fața plină de sânge la pământ. Săriră toți din toate părțile, ca să-i despartă.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc bogătoiu și putea să spargă capul scriitorului, fără ca să i se mai întâmple și vreo altă nenorocire. Și aceasta îi era însă destulă.

Doi dintre oameni îl apucară și-l scoaseră cu puterea din birt, ca să-l ducă acasă, și peste puțin se adună lume multă, mai ales copii, în fața birtului, ca să afle ce s-a petrecut și să vadă ce se petrece mai departe. Văzând că oamenii se iau droaie după dâșșii, Iorgovan își veni în fire, se opri în loc și privi împrejurul său.

– A fost destul, zise el, nu mi-o mai faceți și asta; lăsați-mă, că mă duc eu singur, oriunde ați voi să mă duceți.

– Acasă! grăi unul dintre dâșșii.

– Chiar și acasă! îi răspunse Iorgovan. Acum, orișunde ar fi mers mai bucuros decât acasă; dar trebuia să scape de ochii lumii și el plecă cu pași iuți înainte.

Mergând, el nu se uita nici la dreapta, nici la stânga, nici înapoi, îi vedea cu toate acestea pe oameni venind în urma sa, îi auzea întrebându-se asupra celor petrecute și ar fi voit ca prietenul lui să moară, pentru ca nimeni să nu afle de ce l-a lovit cu sticla în cap.

Sosit apoi acasă, el stătu neclintit față în față cu taică-său, în vreme ce oamenii veniți cu dânsul spuseră cele petrecute.

– Unde ai ajuns?! Ce-ai făcut, Iorgovane?! grăi Busuioc mâhnit până în adâncul inimii, după ce se văzu singur cu dânsul.

– Eu n-am făcut nimic, îi răspunse feciorul, tu le-ai făcut toate!

Grăind acestea, el se depărtă, ca să nu-l mai simtă aproape de sine pe taică-său și să poată înăbuși pornirea ce izbucnise fără de veste în el cu atâta putere, încât îi venea să-și ia lumea în cap, să se ducă departe-depart, până ce i se va pierde și urma. Busuioc alergă iar la popa.

– Acum, mai ales acum să-l lăsăm în pace, grăi popa, și dacă nu-și vine nici acum în fire, atunci e rău. Vorba e numai să punem lucrurile la cale și să facem ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic.

Popa se duse dar la scriitorul, care zăcea bolnav, îl împăcă, și lucrurile se neteziră, iar Iorgovan rămase nesupărat de nimeni. El avea însă destulă supărare în el însuși. I se tulburase toată firea și în tulburarea lui nu mai găsea nicăieri odihnă.

Îl vedea mereu înaintea sa pe Șofron căutându-și molcom de treabă, îl vedea pe scriitorul răsturnându-se cu fața plină de sânge, se vedea pe sine lovind fără cruțare în Simina, bătându-și joc de norocul său, tăvălindu-se prin birturi, furând pe taică-său, și auzea neîncetat cuvintele:

„Șofron e om, Iorgovane!” Da! Șofron era om! Dar una îl strivea pe Iorgovan mai presus de toate: încordarea dintre el și taică-său.

„Tu le-ai făcut toate!” Aceste vorbe, spuse așa, în pripa mâniei, Iorgovan nu putea să și le ierte: trebuia să mai adauge ceva la ele, să le lămurească, să spună tot ceea ce avea pe inimă. „Mai avem o vorbă!” își ziceau ei amândoi de câte ori ochii lor se întâlneau. Niciunul nu avea însă destulă virtute în el, ca să deschidă vorba.

Lui Busuioc îi era silă, iar fecioru-său se temea ca nu cumva să se întâmple un lucru de care s-ar în-grozi un întreg colț de țară. Joi după-amiază, cinci zile după cele petrecute la birt, Iorgovan îl întreabă pe taică-său dacă se duce el ori nu la Arad.

– O să mergem vinerea viitoare, îi răspunse bătrânul strâmtorat.

„De ce?” ar fi voit Iorgovan să întrebe, el însă se întoarse îndărătnic în călcâi, ieși din casă și plecă drept spre birt, așa, din pornire îndărătnică, fără ca să-și mai dea seama despre ceea ce face. Voia să-l doară pe taică-său! Intrând în birt, el simți că toți se feresc de el. Ceru vin, așteptă însă timp îndelungat și nimeni nu-i aduse. El începu să bată în masă.

– Vine! îi răspunse unul dintre băieți, dar trecu iar timp la mijloc și nimeni nu veni. El începu să bată din nou în masă, văzând apoi că acum nici nu-i mai răspunde nimeni, se ridică mânios și se duse în partea cealaltă a birtului, unde-l văzuse pe băiat. Acesta stătea nedumirit într-un colț.

– Ce-i?! grăi Iorgovan mânios. Băiatul dădu strâmtorat din umeri, iar cei patru oameni, care erau la una dintre mesele despre uliță, rămaseră privind cu încordare când la unul, când la altul. – Busuioc a lăsat vorbă să nu-i mai dăm, grăi băiatul întorcându-se spre ei. Iorgovan începu să râdă.

– Aici, zise el, nu poruncește Busuioc, poruncesc eu. Tu mă știi că nu mă pricep la glumă. Adă vinul! Grăind acestea, el se întoarse iar în partea retrasă a birtului și se așeză din nou la locul lui.

– D-voastre vedeți că n-am încotro, le zise băiatul celor patru oameni și se duse de-i dădu vinul. Râzând apoi așa în el, Iorgovan își bău încetul cu încetul cele câteva pahare de vin, mai stătu cât mai stătu fără de nicio treabă, apoi plăți și, pe-nserate, o luă drept spre moară, ca să-și încheie socotelile.

Ca totdeauna erau și acum oameni la moară și câțiva dintre dânșii stăteau de vorbă cu morarul la lumina unei lămpi, ce era atârnată într-un cui deasupra mescioarei din colț.

Ei se sculară când Iorgovan intră. Iorgovan le zise bună seara, se așeză cam posomorât la masă, apoi luă condica și pana, ca să facă socoteala. Nu era beat, vedeau însă cu toții că e cam amețit.

– Nu e stricat nimic la moară? îl întrebă el pe morar.

– Nimic, răspuse acesta.

– Ia să vedem, grăi Iorgovan ridicându-se. Taica zice că n-o să ducem făina pe mâine la târg. Mă duc însă eu singur și, dacă e ceva de trebuință, e bine să știu. În moară erau trei lămpi, una deasupra coșului, alta în fața locomobilei unde lucra morarul, iar a treia, cea atârnată deasupra mescoarei. În partea dreaptă a morii, unde se aflau roțile cele primejdioase, era de tot întuneric.

Văzând că Iorgovan pleacă spre această parte, morarul luă lampa din perete și plecă cu ea în urma lui, ca să-i lumineze. Iorgovan cercetă cu de-amănuntul roți, șuruburi și chingi, atingându-le mereu cu condeiul pe care-l avea în mână; la roți însă el lăsă condeiul să cadă fără de veste, apoi zise că e bine și se întoarse iar la condica de pe masă. Morarul atârână iar lampa de cuiul ei. Iorgovan începu să caute pe masă.

– Condeiul, zise el. Așa-i! L-am uitat. Morarul grăbi să-l caute.

– Lasă, că-mi aduc aminte unde l-am scăpat, îi zise Iorgovan și se întoarse iar spre partea întunecată a morii. Morarul sări din nou la lampa din cui, o luă și plecă cu ea în urma lui. Iorgovan se opri strâmtorat din drum. La asta nu se gândise.

– Adă lampa! grăi el cu glasul înăbușit și tremurând în tot trupul. Luând însă lampa de la morar, el o apucă așa, că tinicheaua strălucitoare rămase întoarsă spre fața lui și nu numai că nu-i arunca lumina în cale, dar îi mai lua și vederile cu strălucirea ei. Câtva timp se făcu liniște, încât nu se mai auzea decât învârtirea roților neobosite, bătaia coșului și pașii lui Iorgovan care înainta oblu spre unul dintre stâlpii de la dreapta locomobilei.

Deodată scoase un răcnet de se cutremură toată moara, hârburile de sticlă căzură sfărâmate peste fierăria locomobilei și moara se umplu de lumină. Grăbind să dea ajutor, oamenii-l găsiră pe Iorgovan sub stâlp, învăluit în flăcările care într-o clipă cuprinseseră hainele de pe el.

XXII

Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută!” când treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să intri, căci lumea din întâmplări se alcătuieste, iar întâmplarea e noroc sau nenorocire și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gând. Nenorocirea îl ajunsese năprasnic pe Iorgovan; a dat în graba lui peste stâlp, s-a izbit de el, a spart lampa și a căzut aprins la pământ.

Cine e oare acela care s-ar încumeta să se laude că nu i s-ar fi putut întâmpla și lui una ca aceasta?!

Cine oare putea să nu fie cuprins de milă, când îl vedea plin de arsuri, tot trupul o rană?!

Satul întreg era adunat la casa lui Busuioc, când oamenii îl aduseră pe Iorgovan, și nimeni nu se mai gândea să alerge la focul ce ardea în marginea satului, mistuind și moara, și grâul din saci, și făina din coș, și condica cu socotelile morii.

– L-au frânt și pe el roțile ca pe Pupăză! zicea unul. Unii știau că e mort, alții, că mai trăiește, dar n-o s-o ducă pân-a doua zi, iar alții, că n-are decât pe ici, pe colo câte o arsură, care o să-i treacă în câteva zile. Când doctorul sosi la casă, se îndesuiră cu toții în urma lui și curtea lui Busuioc se umplu de lume. Când doctorul intră, Iorgovan zăcea nemișcat și amețit de usturime. Doctorul îl căută cu de-amănuntul, stătu apoi pe gânduri și dădu din umeri.

– E rău de tot, zise el, dar omul e tânăr și poate încă să scape. O să facem tot ceea ce va fi cu putință.

– Averele mea toată și-o dau, strigă Busuioc, nu-mai să-l mai văd încă mergând la birt! Iorgovan își ridică ochii spre el. – Nu mai vreau! grăi apoi încet. O să vezi tu că nu vreau. Peste puțin el apucă mâna doctorului, o strânse cu deznădăjduire și se uită lung și stăruitor în ochii lui.

– Aibi răbdare, îi zise doctorul, că scapi.

– Am răbdare, mă vezi că nu mă vaiet, îi răspuse Iorgovan. Și avea Iorgovan răbdare. Ceasuri întregi el zăcea nemișcat în culcușul lui, iar când se apropia cineva de dânsul, ochii lui râdeau. Liniște, multă liniște cerea doctorul, și liniștea îi intrase chiar și în suflet, căci omoară durerea trupeză orice simțire din om și rămâne ea singură

stăpână pe el. Primind vestea despre nenorocirea ce-l ajunsese pe Iorgovan, Simina sări în picioare. „Nu-i adevărat! își zise ea. El minte și acum! Și-a făcut el însuși nenorocirea.” Apucată de gândul acesta, ea alergă la Șofron.

– Du-te, zise el, că o să-i fie bine dacă te vede și te știe aproape. Simina își încleștă mâinile, rămase câțva timp cu ochii ațintiți la el, apoi își acoperi fața cu amândouă mâinile și suspină adânc și lung.

– Ce-i?! întrebă el apropiindu-se de dânsa.

– Șofroane! îi răspunse ea, luându-și iar firea ei așezată. Busuioc vrea, mi-a spus-o alaltăieri preoteasa, și eu nu mai pot, nu mai vreau, nu mă mai iartă firea șă-i zic ba. Îl iubesc, Șofroane, pe Iorgovan! Ce să mă fac dacă-l iubesc cum aş iubi pe co-pilul meu, și, Doamne ferește, mi-e groază de gândul morții lui mai mult decât de al morții mele. Șofron se dădu puțin înapoi.

– Atunci nu te duce, zise el. Nu-l iubești tu pe el, cât te iubesc eu pe tine.

– O știi! strigă ea, asta e, c-o știi. Ca tine, Șofroane, nimeni nu poate, că tu ești om, iar eu sunt o muiere ticăloasă, care nu poate nimic.

– Pot eu! zise el, și nu te las. Dacă te iubesc și nu te vreau, e fiindcă văd că nu e bine nici pentru tine, nici pentru mine, iar nu pentru ca să te las să dai în nenorocirea pe care o văd, o simt, am trăit-o de atâtea ori stând de vorbă cu mine însumi. Viața ta e a ta, și mie de a lui prea puțin îmi pasă!

– Și ce vrei să-mi faci? îl întrebă ea îndărătnicită.

– Ce vreau? răspunse el.

M-am gândit eu și la asta. Mult mă gândesc eu și tot la tine mă gândesc. Am destul timp. Când port coarnele plugului și potrivesc brazda, ca să fie dreaptă și potrivită-n adâncime, n-am altă treabă decât să gândesc, fiindcă lucrul ăsta îl fac eu și prin întuneric, atât de bine îl știu, mi-l face mâna ea de ea, oarecum fără de știrea mea.

Apoi știi eu ce-i în mine și nu se poate în lumea asta s-o știi și tu, fără ca să ții la mine, măcar cum țin eu la Coarneșul meu, fiindcă e al meu, și trage bine și mă cunoaște, mă simte, Simino, de departe și, când mă duc să-l iau de la iarbă, se întoarce spre mine, își ridică ochii și mă așteaptă uitându-se în calea mea.

Și dacă nu vrea Coarneș un lucru, nu pot nici eu să-l fac cu toată inima. Tu fă ce vrei, dar știi că nu poți. Iar dacă poți, Simino, atunci e mai bine să fii dobitoc decât om. Simina rămase câțva timp pierdută și cu ochii la pământ înaintea lui, apoi începu să plângă, îi apucă mâna și o sărută de mai multe ori.

– Nu pot, zise ea. Ce să fac dacă nu pot? Șofroane, nu mă părăsi.

– Niciodată, răspunse el, tu știi că niciodată n-o să te părăsesc. Și s-a dus Simina la Curtici, fiindcă nu mai putea să rămână. Busuioc era gata să-și dea toată averea ca să-și vadă încă o dată feciorul pus în picioare, dar nu i-a spus doctorului că a venit Simina, pădureanca, să-l vadă și să-l caute pe bolnav.

Ce știa doctorul?! Te pomenești c-ar fi zis că nu e bine s-o vadă, nici ca ea să-l caute. Când Simina intră în casă, Iorgovan zăcea pe spate, liniștit și nemișcat ca de obicei. Ea se apropie tremurând și fără de zgomot, apoi, când ochii lor se întâlniră, rămase neclintită în loc, sub farmecul ochilor lui mari.

– Vai, Doamne! Tu, Simino! Săracul de mine! șopti el; apoi își adună toate puterile, ridică amândouă brațele spre ea, o apucă de umeri, o aduse spre el și-i sărută gura, apoi un ochi, apoi celălalt, apoi o depărtă, ca să se poată uita drept în fața ei, și iar o sărută. Ea îi luă mâna și o dădu încetinel înapoi, se lăsă pe pat lângă dânsul, își puse capul lângă al lui și câțva timp rămaseră așa, tăcuți și nemișcați.

– Și Șofron ce mai face? întrebă el într-un târziu. Ea tresări, se ridică puțin, apoi se întoarse asupra lui, îi luă capul între mâni și-i sărută fruntea.

Cuprins de fiori, Iorgovan își strânse încă o dată toate puterile, ridică din nou brațele, ca să o cuprindă cu ele, apoi dădu un geamăt lung, brațele îi căzură înapoi și răsflarea i se curmă. Simina se dădu îngrozită înapoi, se îndreptă, stătu câțva timp ca scoasă din fire, apoi se întoarse repede, se uită prin casă, se duse de deschise ușa și strigă tare, dar cu glasul așezat și deschis:

– O lumânare!

▲ Începutul paginii.

Scormon

Scormon

de Ioan Slavici

I

Cât e de lung gardul, de la porțiță până la cotitura uliței, Sanda l-a măsurat, nici ea singură nu știe de câte ori, cu firul în mână. Jos, lângă porțiță, e vârtelnița cu jirebia de tort. Sanda ia capătul firului, îl sucește pe lângă cel dintâi par din gard, apoi merge lăsând firul printre degete, din par în par, până la stâlpul din cotitură; acolo sucește firul încă o dată și iarăși se întoarce înapoi. Vârtelnița se mișcă alene, scârțâind îndelungat, și lasă firul a se dezveli. Din când în când, scârțâitura încetează și firul nu mai curge. Sanda fuge la vârtelniță, descurcă firele și iarăși părăndă parii. Așa se urzește pânda. Și gardul e cel mai bun urzitor: pari bătuți unul lângă altul și legați între dânșii, loc de șase palme de la pământ, cu o împletitură de nuiele. Lângă gard locul e neted; dincolo grădina cu legume și cu flori. Cucurbăta se întinde de-a lungul, se ridică și pe alocurea se răsucesc până în vârful parilor, încât firul Sandei se ascunde în verdeața frunzelor ori scutură albine din florile galbene. Așa de a îndemână nu e urzitorul cu craci lungi ca păianjenul. E bun în vreme de iarnă. Acum însă naica Marta s-a dus cu copiii la stână, badea Stan a plecat cu un car de scânduri: Sanda e singură-singurică. Îi mai place afară la uliță. Nu pentru că ar fi trecători, dar afară cântecul vine mai bine. E cald, dar deprinsă e fata la ger și la arșiță. Cu brațele goale, cu poalele aninate în brâu și cu ștergarul în cap, ea nici nu simte vremea lui cuptor; cântă, întinde firul, descurcă jirebia și se pierde în tinerețile ei.

Din vale vine, abia târându-se, un câine flocan, pe mijlocul uliței. Câteva sute de pași de la cotitură, el zărește o clipă pe Sanda, se oprește, ridică capul, ciulește și începe a scheuna încet. Sanda se întoarce cu firul și iarăși se arată la cotitură. Câinele tresare, prinde viață și, cu ochii ațintiți la Sanda, se repede în sus.

Pentru o fată care urzește pânda de-a lungul gardului, un câine flocan, mai ales când nu vine, ci se repede, totdeauna este o ivire mai mult decât supărăcioasă. Sanda țipă, apoi rămase încrămențită de spaimă, cu fața albă ca fagurele și cu ochii ațintiți la câine.

Ca o șopârlă însă, cu labelle întinse, colbăind cu coada și scheunând, se târâie câinele până în apropierea ei. Acolo apoi rămase turtit la pământ, privind fata speriată, scheunând iar cu frică și mușcându-și coada neîncetat.

Sanda își veni în fire. Îi părea c-a mai văzut adeseori acest câine, dar unde și cum nu-și aducea aminte.

Deodată, fața ei se însenină.

— Scormon! strigă ea cu bucurie, ca și când ar întâlni un vechi prieten.

Când auzi câinele acest cuvânt, sări uite la picioarele ei, apoi se ridică cu labelle pe ea și iarăși îi cuprinse picioarele, sări împrejur vesel, începu să latre, să scheaune și iarăși să-i lingă mâinile.

— Scormon! dragă Scormon! zise ea, plecându-se spre câine și netezindu-l. Cât e de slab, sărmanul! Unde e Pascu?

La auzul acestui nume, câinele începu să scheaune încet, mai tare, tot mai tare, în sfârșit el își ridică capul în sus și începu să urle.

Sanda îl privi câtăva vreme cu mișcare.

— Bietul câine! cum urlă! zise ea înduioșată. Scormon, nu urla! urmă apoi, simțind că lacrimile îi vin în ochi. Cine știe, poate a și murit în cătănie. Bietul câine! Apoi începe a se șterge la ochi, așezându-se pe piatra de lângă porțiță. Cine știe, poate a și murit! Trei ani vor fi la toamnă de când l-au dus în cătănie. Și mulți mor în cătănie. Se zice că-i bate și-i țin cu mâncări rele. Vai ș-amar! Nu se mai aude nimic de el. Despre alții tot mai vine câte-o veste. Dar el

n-are pe nimeni decât pe bietul acesta de câine, care pierde de foame.

La acest gând, Sanda privi împrejur. Scormon era tupilit la picioarele ei. Ea începu să-l netezească.

— Scormon! tu n-ai stăpân! Scormon se ridică și-și puse labele pe genunchii ei, privindu-i în față.

Sanda începu a-și face muștrări. De trei ani, de când s-a dus Pascu, ea abia câteodată și-a adus aminte de el. Măcar numai să se fi gândit la el. Și așa nu se mai gândește nimeni altul în lume. Dar atunci când îl luase în cătane Sanda era încă tânără, de tot tânără și nepricepută. Iar el totdeauna a fost bun cu dânsa. Când mergea la stână, iarna, când ședeau seara la sfârâmat de porumb, și primăvara, când oile începeau să fete, totdeauna el îi aducea pe cel mai frumos dintre mieii priori. Cine știe? poate el... Da! de dragul ei el ar fi fost gata să facă orișice. Ar fi dorit să știe unde-i și ce face, și cum e, și ce gândește, ar fi dorit să-l vadă și numai să-l vadă.

Scormon se ridică cu labele pe umerii ei.

— Scormon! strigă ea înduioșată, apoi îi cuprinse capul și îl sărută, privind speriată împrejur, ca să vadă dacă nu o va fi zărit cineva. După aceea se ridică repede, intră în curte, în casă și ieși cu o bucată de mălai proaspăt.

— Scormon, ia, mănâncă! grăi ea, întinzându-i bucata. Câinele începu să mușine mălaiul.

— Mănâncă, Scormon, mănâncă! Sărmanul, cât e de slab: abia a mai rămas păr pe el! Mănâncă, Scormon!

Scormon apucă bucata cu sfială și o puse între labe, iar fata se așeză lângă el și rămase privind cu mulțumire cum câinele din ce în ce se îndemna mai tare la mâncare.

— Unde e Pascu, Scormon? Câinele lasă bucata și iarăși începe a scheuna.

— A murit, știi c-a murit! câinele simte mai bine decât omul! Naica Marta se opri la portiță și stete uimită: Sanda ședea jos și netezea un câine străin.

— Ce faci tu, fată?

— A murit, mamă! știi c-a murit! Urlă câinele.

— Cine-a murit?

— Pascu! Ia, acesta e câinele lui.

— Care Pascu?

— Pascu, care era cioban.

— Aha, îmi aduc aminte, bălanul! răspunse naica Marta. Dar de unde știi tu?

— Urlă câinele, mamă. Să vezi. Scormon! Unde e Pascu? Câinele, la intrarea naicăi Martei, se retrase și făcu un cerc împrejurul femeilor. Acum se opri și ridică capul în sus.

— Unde e Pascu? întrebă Sanda încă o dată. Câinele începu iarăși să urla. Muma și fata stăteau privind cu înduioșare la câinele ce în limba lui se plângea de singurătate.

— Da, nu e a bine! grăi naica Marta într-un târziu. Dumnezeu să-i ierte păcatele! Era băiat bun. Nu mai știe nimeni să facă brânza cum o făcea el. Bietul câine, cum urlă!

Acum, când și naica Marta zisesse că Pascu a murit, Sanda ar fi dorit să-i arate că e cu puțință ca el să nu fi murit. Câinele poate urla și numai de dor să vadă pe stăpânul său. Văzând însă că și mamă-sa își șterge lacrimile, ea o urmă în casă, fără să-i vină a zice vrun cuvânt.

Ceva mai târziu, Sanda iarăși măsură lungimea gardului cu firul în mână, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Scormon era culcat la vârtelniță, purtând capul în urma fetei, pe care și-o alesese stăpână. Ea se apleca totdeauna când sosea la vârtelniță și-l netezea, iar câinele se tăvălea dezmiertat înaintea ei.

— Bietul câine! Cum se bucură! Numai în cealaltă zi dimineață se simți urma zilei acesteia.

— Ce ți-e, fată? o întrebă mamă-sa îngrijată.

— Nimic, mamă.

— Ești galbenă ca ceara!

— Nu știu! zise Sanda, mergând să dea mălai la câine.

Și din zi în zi Sanda se făcea tot mai tăcută, mai galbenă și mai gânditoare. Îi plăcea să iasă seara afară, numai cu Scormon. Acesta, peste câteva zile, încetă a mai urla când îl întreba unde e Pascu, ci scheuna numai privind împrejur, ca și când l-ar aștepta.

"Cine știe? poate că nici n-a murit", își zise Sanda. Parcă-i spunea un glas tainic că el trăiește; iar când auzea acest glas, parcă se temea de ceva.

Și de câte ori vedea pe Scormon, glasul răsună în sufletul ei și în răsunetul glasului se ivea frica.

Peste câteva săptămâni, naica Marta ieși cu o bucată de mălai.

— Scormon! Nimic.

— Scormon! Nimic.

— Tu, fată! ia vină, cheamă câinele cela. Cheamă fata, cheamă muma, cheamă toți, dar e zadarnic. Astăzi, mâine și poimâine: s-a dus Scormon. Cine știe unde?

— Păcat de câinele acela! Era bun la casă, grăi naica Marta. Sanda s-ar fi bucurat că a scăpat de el, însă îi părea c-a rămas satul pustiu.

II

Trei văi și trei dealuri: cale scurtă-n tinerețe: cine o face în voie bună a sosit la Măciniș fără chiar să bea apă din izvoarele din cale.

Jos, în vale, curge râul; mai sus, pe coaste, răsfirat, se întinde satul prin holde și grădini. Sus, pe culme, paște turma în iarbă verde și îndesată. Stâna e așezată tocmai cruce, de unde ochiul cuprinde amândouă văile. Un nuc bătrân și stufos dă umbră păstorului.

Berbecii sunt bătauși, mioarele sunt grase și mieii zburdalnici, dar păstorul totuși e tăcut. Zadarnic ia fluierul în mână; doina nu mai are farmecul pe care-l avea odinoară.

— Scormon, ține! Scormon sare și se repede între berbecii care se bat în capete, despărțindu-i pe șapte în șapte părți, apoi rămâne stând cu capul ridicat, ca să vadă dacă lupta e sfârșită. Iar când vede că toți pasc, latră încă de câteva ori, ca semn al privegherii sale, și se întoarce încet lângă stăpânul său. Aci se întinde, își pune capul pe labele dinainte și rămâne urmând cu ochii săi mișcările lui Pascu. Din când în când, ciulește, tresare, ridică capul ori mormăie, parc-ar fi simțit ceva nepriincios.

Pascu nu-l vede. El se simte singur. Câtă vreme a fost în cătănie, adeseori și-a adus aminte de el. Muntele, turma și Scormon au fost prietenii din revărsatul tinereților lui. Acuma însă, de când a sosit acasă, parcă e sătul de traiul de mai nainte. De patru săptămâni își paște turma și încă nu și-a botezat chiar nici pe berbecul ce poartă clopotul cel mare. Poate cu vremea, cu zilele, lucrurile iarăși vor intra în firea lor de mai nainte.

Scormon ridică capul, se ridică de tot, privește ciulind în vale, apoi, ca lăsat din pușcă, se duce peste gropi și tufișuri în jos.

— Unde, păcate, se duce câinele așa? Scormon, Scormon! Scormon n-are vreme să stea de vorbă. Pascu se ridică și privește în urma lui. Din vale șerpuiește, albă și netedă, poteca îngustă. Jos, unde se pierde în dosul spinișului îndesat, Pascu vede o femeie venind grăbită în sus. Scormon merge drept la ea, apoi joacă împrejurul ei, se tăvălește, latră, sare la ea și iarăși ia calea înapoi până la Pascu.

— Ce-i, Scormon? Cine e aceea? El ar spune dac-ar ști vorbi. Dar scheună, sare, latră și iarăși fuge la Sanda, și de la Sanda la Pascu, și de la Pascu la Sanda, cale tot mai scurtă, până ce nu îi poate vedea față în față.

Sanda se oprește cu obrazii aprinși înaintea lui Pascu. O, dacă n-ar fi plecat, dacă n-ar fi venit, dacă n-ar fi aici! Pascu o vede și-și aduce aminte de ea. Sanda lui badea Stan. Parc-o vede acum tot cum era înainte de trei ani, dar totuși parcă tot nu e cum a fost atunci. Parcă e — ferească Dumnezeu — cum! Ar voi să-i spuie o vorbă, dar nu o găsește, tocmai de aceea.

— Mi-a spus Florea lui Butuc c-ai venit acasă! grăi Sanda înăbușită. Pascu abia putu să o audă.

— Da! am venit acasă. Și Florea a venit acasă, răspunse el căutând vorbele. Am turmă frumoasă. Patruzeci și șase de berbeci, o sută șazeci și două de mioare și optzeci de miei.

— Frumoasă turmă!

— Și iarba e foarte bună, să zici că-i pagubă să pască oile în ea. Ia! berbecelul acela e al meu: simbrie. Să ți-l arăt.

El pleacă înspre turmă și Sanda în urma lui, iar Scormon, adunând turma, înaintea lor.

— E grasă turma.

— Foarte grasă. Așa turmă n-am avut încă. Vezi aceea și aceea, și berbecul acela, și celălalt, urmă el, arătând oile răsfirate. Am tot de la zece una.

Sanda umbla în urma lui, privindu-l furiș, iar când el stete locului și se întoarse la ea, amândoi rămaseră ca în cea dintâi clipă a întâlnirii lor.

— Eu mă duc acasă! zise Sanda cu glas tremurător.

— Te duci acasă?

— Da! mă duc! răspunse ea, plecând. Pascu plecă în urma ei. Acuma se opri Sanda.

— Dar unde ai plecat? o întrebă Pascu.

— Am fost numai iac-așa!

— Ce duci în cârpă? Sanda privi la cârpă, apoi la Pascu. Ochii începură să i se împăienjenească. Scormon văzu cum o lacrimă se strecură în jos pe obrazul ei și începu să scheaune, văzând c-acuma nu e bine.

— Ți-am adus niște struguri! zise ea, fără ca să-și șteargă lacrima. Sărmanul, a venit la noi.

Mai departe nu putu vorbi.

Nu știi ce și nu știi cum... Pascu se simți că nu se mai știe... Fără de a putea să-și dea seamă în ce chip, el se trezi că îmbrățișează pe Sanda.

Scormon privea neclintit la ei.

*

În toamna viitoare, peste trei dealuri și trei văi, în umbra unui tei era o trochiță. Scormon e culcat lângă ea și privește în tăcere cum copilul se joacă cu mânuțele lui bombănind vorbe de tainic înțeles.

▲ Începutul paginii.

Sursele și contribuitorii articolului

Budulea Taichii *Sursă:* <http://ro.wikisource.org/w/index.php?oldid=73524> *Contribuitori:* A Reader, BRUTE, Bogdan, Eni4ever, Ionutzmovie, Mishuletz, Mvelam, Rebel, Wutsje, 66 modificări anonime

Gura satului *Sursă:* <http://ro.wikisource.org/w/index.php?oldid=73520> *Contribuitori:* A Reader, Bogdan, Mvelam, Rebel, Whiteman, 12 modificări anonime

La crucea din sat *Sursă:* <http://ro.wikisource.org/w/index.php?oldid=73523> *Contribuitori:* A Reader, Marian Ionita, Mvelam, 1 modificări anonime

Popa Tanda *Sursă:* <http://ro.wikisource.org/w/index.php?oldid=72996> *Contribuitori:* Alex:D, Asybaris01, Bogdan, Hoo man, Ionutzmovie, Memo18, Minisarm, Mishuletz, Mvelam, Pmlineditor, Whiteman, 64 modificări anonime

Pădureanca *Sursă:* <http://ro.wikisource.org/w/index.php?oldid=69683> *Contribuitori:* Mvelam, 5 modificări anonime

Scormon *Sursă:* <http://ro.wikisource.org/w/index.php?oldid=73518> *Contribuitori:* A Reader, Alex:D, Bogdan, Minisarm, Mvelam, Rebel, 21 modificări anonime

Licență

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>
